

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย Synthesis and Transcription of the Model Vocational College in Thailand.

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

กลไกการพัฒนาและสร้างเครือข่ายการยกระดับการจัดการศึกษาอาชีววิถีพุทธที่เป็นเลิศ
สำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่

Mechanisms for the development and construction of networks for enhancing the Buddhist vocational education management which is excellent for learning a new normal.

โดย

พระเทพปริยัติเมธี,รศ.ดร.

ผศ.ดร.สุกัญญาณัฐ อบสิน

ดร. ไพศาล นาสุรวงศ์

ดร. ภาราทร แก้วบุตรดี

ดร. สมบัติ นวลระยอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU 800765006

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย Synthesis and Transcription of the Model Vocational College in Thailand.

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

กลไกการพัฒนาและสร้างเครือข่ายการยกระดับการจัดการศึกษาอาชีววิถีพุทธที่เป็นเลิศ
สำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่

Mechanisms for the development and construction of networks for enhancing the Buddhist vocational education management which is excellent for learning a new normal.

โดย

พระเทพปริยัติเมธี,รศ.ดร.

ผศ.ดร.สุกัญญาณัฐ อบสิน

ดร. ไพศาล นาสุริวงศ์

ดร. ภาราตร แก้วบุตรดี

ดร. สมบัติ นวลระออง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU 800765006

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research sub-project 1

Synthesis and Transcription of the Model Vocational College in Thailand.

Mechanisms for the development and construction of networks for enhancing the Buddhist vocational education management which is excellent for learning a new normal.

BY

Phratheppariyattimedhi Assoc. Prof. Dr.

Asst. Prof. Dr. Sukanyanat Opsin.

Dr. Phaisan Nasuriwong

Dr. Pharadon Keewbutdee

Dr. Sombat Nuanra-ong

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Sawan Campus

B.E. ๒๕๖๕

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund.

MCU ๖๕๐๐๖

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย” เป็นโครงการที่ได้รับสนับสนุนงบประมาณโดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผ่านความเห็นชอบของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) จึงทำให้โครงการวิจัยนี้สามารถดำเนินการเพื่อหาข้อสรุปที่เป็นแนวทางปฏิบัติเชิงรุกที่เป็นรูปธรรม โดยมุ่งหวังที่จะมีกรอบบทบาทการจัดการปัญหาอุทกภัยหรือภาวะแนวทางการแก้ไข วิธีการและการจัดการพฤติกรรม การควบคุม การตัดสินใจและการสั่งการ

ขอกราบขอบพระคุณพระเทพปริยัติเมธี,รศ.ดร. รองอธิการบดีวิทยาเขตนครสวรรค์ผู้ซึ่งส่งเสริมสนับสนุนให้โอกาสและให้กำลังใจแก่คณะวิจัยให้ได้ดำเนินการวิจัยตามโครงการนี้จนสำเร็จลุล่วง พระมหาชุตีภัก อภินนโท พระมหาเสรีชน นริสสรโณคณะวิจัย พนักงานเจ้าหน้าที่ของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในทุกๆด้านกราบขอบพระคุณและขอขอบพระคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ทั้งในส่วนของวิทยาเขตนครสวรรค์และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติที่เปิดโอกาสและให้โอกาส รวมถึงให้การสนับสนุนช่วยเหลือในหลายๆ ด้านแก่คณะผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนทุกรูป/คน ทั้งที่เป็นผู้เชี่ยวชาญและคณะครูอาจารย์ทุกท่านที่ได้ขอให้ข้อมูลและความร่วมมือในการเก็บข้อมูลการวิจัยด้วย และขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ได้กรุณาได้ให้การสัมภาษณ์แก่ผู้วิจัยด้วยความเป็นกันเอง

สุดท้ายต้องขอขอบคุณทีมงานวิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกรูป/คน ที่มีส่วนเติมเต็มและสนับสนุนร่างกายและแรงใจด้วยความเกื้อกูลกันและกัน รวมทั้งเป็นกำลังใจที่ดีในทุกสถานการณ์ขอคุณ ความดีและอรรถประโยชน์ใดเกิดจากรายงานวิจัยนี้ถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชาและขอมอบเป็นกตเวทิตาคุณแต่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกรูป/คน มา ณ โอกาสนี้ด้วย

คณะผู้วิจัย

ชื่อรายงาน : การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย

: พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร.

ผศ.ดร.สุกัญญาณัฐ อบสิน

ดร.ไพศาล นาสุรวงศ์

ดร.ภาราทร แก้วบุตรดี

ดร.สมบัติ นวลระยอง

หน่วยงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

ปีงบประมาณ : ๒๕๖๕

ทุนอุดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ๑) เพื่อสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย และ ๓) เพื่อสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้มีส่วนร่วม และมีความเข้าใจดีในการดำเนินงานตามโครงการและสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ที่มีความเข้าใจอย่างดีเกี่ยวกับการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทยและใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (analytic induction) โดยการนำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ เรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นจึงนำมาตีความประกอบกับการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis)

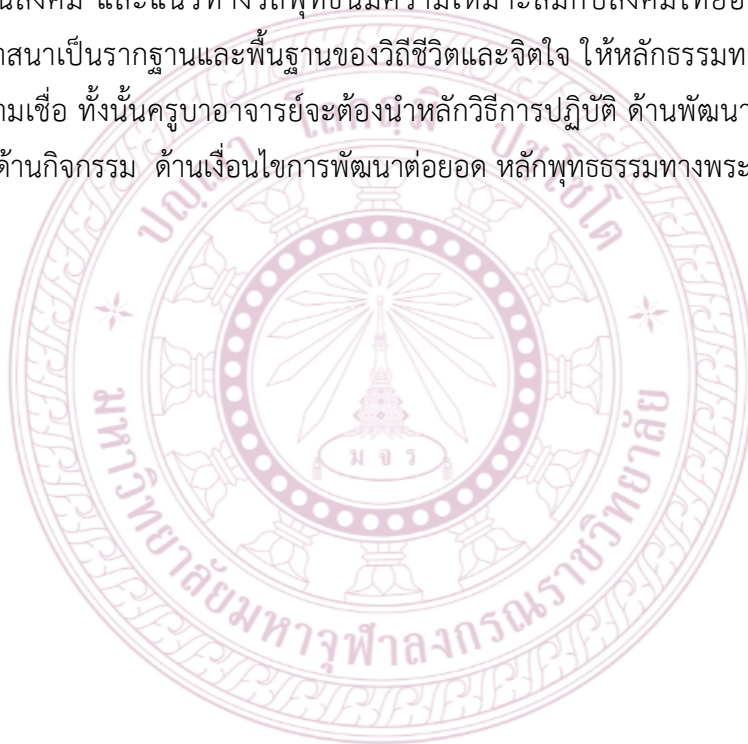
ผลการวิจัยพบว่า

๑)การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทยโดยกำหนดชั้น ศึกษาปัญหา และกำหนดสิ่งที่พัฒนาให้เป็นนวัตกรรมการศึกษา จากสภาพปัญหาด้านการจัดการศึกษา ในพื้นที่ว่า ๑.วิสัยทัศน์ปรัชญาอัตลักษณ์เอกลักษณ์ ๒.วิธีการหรือการกำกับดูแลบุคคล ๓.กำหนดแนว พัฒนาคุณภาพคุณภาพการศึกษาให้ยกระดับ ๔.การบูรณาการหลักทางพระพุทธศาสนาใช้ในการ พัฒนาการเรียนการสอน

๒)กระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย กระบวนการที่มุ่งจะเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน ความรู้ความสามารถ ทักษะและทัศนคติของบุคลากรให้เป็นไปทางที่ดีขึ้น เพื่อให้บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้วนั้นปฏิบัติงานได้ผลตามวัตถุประสงค์ของ

หน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความสนใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร เสนอแนะวิธีปฏิบัติงานที่ดีที่สุด

๓)แนวทางสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้ที่มีความรู้ความเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่อยู่เสมอไม่ว่าวิทยาการและหน้าที่ความรับผิดชอบจะได้เปลี่ยนแปลงไปสำนักงานการศึกษาจังหวัด โดยการสนับสนุนให้ครูมีคุณภาพทั้ง ๕ ด้าน ๑. ด้านพัฒนาบุคลากร ๒. ด้านกายภาพ๓.ด้านพัฒนาด้านกิจกรรม ๔. ด้านเงื่อนไขการพัฒนาต่อยอด ๕. หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักไตรสิกขาจะส่งผลให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาพัฒนาสู่การมีชีวิตที่ดีงาม มีความสุขและดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม ทำให้มีชีวิตที่สันติสุขได้ อันเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดสันติภาพในสังคม และแนวทางวิถีพุทธนี้มีความเหมาะสมกับสังคมไทยอย่างยิ่ง เพราะวิถีไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานและพื้นฐานของวิถีชีวิตและจิตใจ ให้หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เกิดจากศรัทธา ความเชื่อ ทั้งนั้นครูบาอาจารย์จะต้องนำหลักวิธีการปฏิบัติ ด้านพัฒนาบุคลากร ด้านกายภาพ ด้านพัฒนาด้านกิจกรรม ด้านเงื่อนไขการพัฒนาต่อยอด หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา จนเกิดผลที่ชัดเจน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
สารบัญ	ก
สารบัญแผนภาพ	ข
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย	๔
๑.๖ กรอบแนวความคิดการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการสังเคราะห์	๑๔
๒.๓ การพัฒนานักคิดสังเคราะห์	๑๗
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับเทคนิคการถอดบทเรียน	๑๗
๒.๕ กรอบหลักการของแผนพัฒนาการศึกษาฯ	๒๐
๒.๖ การปฏิรูปการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต	๒๗
๒.๗ แนวคิดทฤษฎีทางการศึกษา	๓๔
๒.๘ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับอาชีวศึกษาวิชาชีพ	๕๐
๒.๙ ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	๕๙
๒.๑๐ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้	๖๕
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙๖
๓.๒ พื้นที่การวิจัย	๙๘
๓.๓ ประชากร	๙๘
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๘
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๙
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๐
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย	๑๐๑

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

๔.๑ ผลการถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย	๑๐๒
๔.๒ กระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบ	๑๒๓
๔.๓ สร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศ	๑๔๐
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๕๓

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๕๕
๕.๒ อภิปรายผล	๑๖๑
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๖๓

บรรณานุกรม

๑๖๔

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

๑๗๐

สารบัญแผนภาพ

เรื่อง	หน้า
แผนภาพที่ ๑.๑ บทเรียนวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย	๕
แผนภาพที่ ๒.๑ ขั้นตอนการบริหารจัดการสถานศึกษาวิถีพุทธ	๕๗
แผนภาพที่ ๔.๑ สัมภาษณ์ แม่ชี ดร. ระเบียบ ธิรญาณี ประธานบริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษา จุลมนีศรีสะเกษ	๑๐๖
แผนภาพที่ ๔.๒ สัมภาษณ์ผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวะปาน้ำโพ จ.นครสวรรค์	๑๑๑
แผนภาพที่ ๔.๓ การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย ณ วิทยาลัยเทคนิคคูเมือง จ.บุรีรัมย์	๑๑๔
แผนภาพที่ ๔.๔ การนำนวัตกรรมไปใช้ในสถานศึกษา อาจจะใช้ได้ในพื้นที่หรือโรงเรียน	๑๑๕
แผนภาพที่ ๔.๕ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๕๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตามยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) ได้ให้ความสำคัญด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน ได้แก่ ๑) พัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ๒) การยกระดับการศึกษาและการเรียนรู้ให้มีคุณภาพเท่าเทียมและทั่วถึง ๓) ปลุกฝังระเบียบวินัย คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ ๔) การสร้างเสริมให้คนมีสุขภาวะที่ดี ๕) การสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย และสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้ นโยบายรัฐบาลหลักด้านการศึกษา ได้แก่ นโยบายที่ ๔ การศึกษาและเรียนรู้ การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ๔.๑ จัดให้มีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ ๔.๒ ในระยะเฉพาะหน้าจะปรับเปลี่ยนการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการศึกษา ๔.๓ ให้องค์กรภาคประชาสังคม ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนทั่วไปมีโอกาสร่วมจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและทั่วถึง ๔.๔ พัฒนาคนทุกช่วงวัยโดยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ๔.๕ ส่งเสริมอาชีวศึกษาและการศึกษาระดับวิทยาลัยชุมชน ๔.๖ พัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูที่มีคุณภาพและมีจิตวิญญาณของความเป็นคน ๔.๗ ทำนุบำรุงและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ สนับสนุนให้องค์กรทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างสันติสุข และความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน ๔.๘ อนุรักษ์ ปั่นฟู และเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรม ภาษาไทยและภาษาถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งความหลากหลายของศิลปวัฒนธรรมไทย ๔.๙ สนับสนุนการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้าน และวัฒนธรรมสากล ๔.๑๐ ปลุกฝังค่านิยมและจิตสำนึกที่ดี^๑

การอาชีวศึกษาเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต การอาชีวศึกษาจึงเป็นการศึกษาเพื่อชีวิต โดยมุ่งเน้นให้ผู้ได้รับการศึกษา หรือฝึกอบรมในดานนี้ได้มีสมรรถภาพในการทำงาน มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รวมทั้งความรู้ความสามารถและทักษะในการผลิต การแปรรูปและการจำหน่าย^๒

ความสำคัญของการศึกษาที่เหมือนการสอนวิธีจับปลา ก็คือ การสอนให้คนพึ่งตน การสอนต้องสอนให้คนรู้ตน นั่นคือ อ่านตนออก บอกตนได้ ใช้ตนเป็น เห็นตนชัด เมื่อรู้ตนแล้วก็รู้สิ่งที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับตนเองตามลำดับของการรู้ตน รู้คน รู้งาน รู้วิชาการ นั่นคือรู้รอบและรู้กว้างขยายไปครอบคลุมโลกภายนอก^๓

^๑ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๘๒ ก, ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐), หน้า ๗.

^๒ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การจัดการและการบริหารอาชีวศึกษา, กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๒, หน้า ๑๓.

^๓ ดูรายละเอียดใน พระราชนิพนธ์ (ประยูร ธมมจิตโต), ขอบฟ้าแห่งความรู้, หน้า ๑๘ - ๒๐.

การศึกษาเป็นเรื่องที่ใหญ่มาก ควรจะเป็นพลังที่สำคัญที่สุดของชาติ เพื่อทุกคนและทุกเรื่อง (Education For All) ทุกภาคส่วนของสังคมต้องทุ่มเทเพื่อการศึกษา (All For Education) ไม่ใช่เรื่องของโรงเรียนและครูเท่านั้น และการศึกษาต้องสามารถแก้ปัญหาทั้งหลายทั้งปวง มีความยากจนเป็นอาทิ ซึ่งกล่าวเป็นสำนวนว่า การศึกษาเป็นยารักษาทุกโรค (Education Cure All) การศึกษาจึงเป็นเรื่องใหญ่มาก แต่เราไปลดทอนให้เหลือเล็กน้อย ว่าการศึกษาเป็นเรื่องของการท่องตำรา และการศึกษาเป็นเรื่องของครูในโรงเรียนเท่านั้น กลายเป็นการกักขังการศึกษาไว้ในห้องสี่เหลี่ยมแคบๆ และท่องบ่นวิชากันอยู่แค่นั้น แทนที่จะเป็นการเรียนรู้ในการปฏิบัติการจริงร่วมกัน ของคนทั้งมวลในพื้นที่อันกว้างขวางของชีวิตและสังคม^๔

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยได้รับอิทธิพลจากคำสอนของพุทธศาสนา จนเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกให้การยอมรับ แต่ปัจจุบันเยาวชนส่วนใหญ่ละเลยที่จะประพฤติและปฏิบัติตามแนวพุทธ จนเกิดเป็นปัญหาที่กระทบต่อสังคมปัจจุบัน ทั้งปัญหาความเสื่อมถอยในด้านคุณธรรม จริยธรรมของคน ทั้งในระดับนักการเมืองข้าราชการ หรือ คนในแวดวงอาชีพอื่น ๆ ภาพที่เห็นชัดเจนและเป็นข่าวอยู่ทุกวัน ก็คือ การทุจริตคอร์รัปชัน การก่ออาชญากรรม การเสพและการค้ายาเสพติด ซึ่งแพร่ระบาดในกลุ่มเยาวชนไทย ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึง อุดมศึกษา รวมถึงการแต่งกายล่อแหลม ที่เป็นมูลเหตุก่อให้เกิดอาชญากรรม ทางเพศของนักศึกษาหญิง การขายบริการทางเพศของนักศึกษา การที่นักศึกษาอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยา การทะเลาะวิวาทของนักศึกษาทั้งภายในสถาบันเดียวกันและต่างสถาบัน เหล่านี้เป็นต้น การศึกษาด้านพระพุทธศาสนาจึงเป็นพลวัตมีการเปลี่ยนแปลงใน ด้านคุณธรรมต่อระบบการศึกษาที่มีเป้าหมายชัดเจนสมบูรณ์ ที่ต้องพัฒนาทั้ง ในแง่ของสติ ปัญญา เหตุผล อารมณ์ และร่างกายของเยาวชน โดยใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเข้ากับการศึกษาในระบบการศึกษาของวิทยาลัยอาชีวศึกษาโดยเฉพาะวิทยาลัยอาชีวศึกษาที่เน้นการศึกษา ด้านวิชาชีพ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่งและมีความสุขอย่างต่อเนื่องตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยผ่านการดำเนินงานในรูปแบบของวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธ

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการศึกษาในรูปแบบการศึกษาด้านวิชาชีพ ที่เรียกกันว่า วิทยาลัยอาชีวศึกษา และเห็นความสำคัญทางด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยดังกล่าวมาจึงเห็นว่าการพัฒนาอาชีวศึกษาให้พัฒนาด้านวิถีพุทธ เพื่อส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรมของคน ตั้งแต่ระดับเยาวชนขึ้นไป เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้เบาบางและหมดไปจึงควรส่งเสริมด้านวิถีพุทธนี้เอง

ดังนั้นคณะผู้วิจัยใคร่ขอศึกษา การวิจัยการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทยที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ จึงเป็นการทบทวนและถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทยที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ และสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทยให้เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่สร้างเวทีประชา

^๔ ดูรายละเอียดใน ประเวศ วะสี, ระบบการศึกษา ที่แก้ความทุกข์ยากของคนทั้งแผ่นดิน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นครปฐม: พิสิษฐ์เซ็นเตอร์, ๒๕๕๔), หน้า ๓๕.

พิจารณาในการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่มีรูปแบบที่เหมาะสม สามารถจัดการศึกษาได้สอดคล้องและตอบสนองนโยบายของประเทศได้ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย
- ๑.๒.๓ เพื่อสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ การสังเคราะห์และสังเคราะห์วิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทยมีประเด็นสำคัญ ๆ อะไรบ้าง
- ๑.๓.๒ กระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทยเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ สร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทยอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาเรื่อง “การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย” ศึกษาจากการถอดบทเรียนจากวิทยาลัยอาชีวศึกษาซึ่งเรื่องนี้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องศึกษาดังนี้ แนวเกี่ยวกับคิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) แนวคิดเกี่ยวกับการสังเคราะห์ การพัฒนานักคิดสังเคราะห์ แนวคิดเกี่ยวกับเทคนิคการถอดบทเรียน กรอบหลักการของแผนพัฒนาการศึกษาฯ การปฏิรูปการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต แนวคิดทฤษฎีทางการศึกษา แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับอาชีวศึกษาวิถีพุทธ ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้วิถีพุทธ เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ การฝึกสมาธิภาวนาวิถีพุทธ วัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

สำหรับการเก็บข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม และชุมชนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสังเคราะห์และการถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทยโดยศึกษาจากวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธที่เป็นเลิศ ๓ แห่ง ได้แก่

- ๑.วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉิมนิศรีสะเกษ จ.ศรีสะเกษ
- ๒.วิทยาลัยอาชีวศึกษาปากน้ำโพ จ.นครสวรรค์
- ๓.วิทยาลัยเทคนิคคูเมือง จ.บุรีรัมย์

๑.๔.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิเทศต้นแบบในประเทศไทยโดยใช้วิธีคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลโดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑) กลุ่มพระสงฆ์	จำนวน ๑๐ รูป
๒) กลุ่มผู้นำชุมชน	จำนวน ๑๐ คน
๓) กลุ่มตัวแทนชุมชน/นักวิชาการ	จำนวน ๑๐ คน
๓) กลุ่มผู้บริหารอาชีวศึกษาต้นแบบ	จำนวน ๑๐ คน

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

การสังเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการคิดที่ดึงองค์ประกอบต่าง ๆ มาหลอมรวมกันภายใต้โครงร่างใหม่อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากเดิมการคิดสังเคราะห์ครอบคลุมถึงการค้นคว้า รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะคิดซึ่งมีมากหรือกระจายกันอยู่มาหลอมรวมกัน คนที่คิดสังเคราะห์ได้เร็วกว่าย่อมได้เปรียบกว่าคนที่สังเคราะห์ไม่ได้ ซึ่งจะทำให้เข้าใจและเห็นภาพรวมของสิ่งนั้นได้มากกว่า

การถอดบทเรียน หมายถึง หมายถึง การสกัด/กลั่น ข้อมูลจากประสบการณ์ การปฏิบัติที่ผ่านมาเพื่อนำมาร้อยเรียงให้เกิดเป็น “ชุดความรู้” นำไปพัฒนาต่อและเป็นต้นทุนทางปัญญาของวิทยาลัยอาชีวศึกษาในการพัฒนานักศึกษาเพื่อให้ความรู้ คู่คุณธรรม

วิเทศต้นแบบ หมายถึง โรงเรียนวิเทศ (อังกฤษ: Buddhist Oriented Schools) หมายถึง โรงเรียนในระบบปกติทุกระดับ ภายใต้การกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ ที่เน้นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามหลักไตรสิกขามาบูรณาการประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนในภาพรวมของสถานศึกษา โดยเน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา และมีเมตตา เพื่อมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับจุดเน้นการพัฒนาของประเทศ

การจัดการศึกษาอาชีวศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาอาชีวศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามจุดมุ่งหมายดังกล่าว หลักสูตรและการบริหารจัดการศึกษาตามหลักสูตรถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการผลิตและพัฒนากำลังคน โดยต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ กรอบคุณวุฒิอาชีวศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานการศึกษาของชาติ เกณฑ์มาตรฐานคุณวุฒิอาชีวศึกษาแต่ละระดับ รวมทั้งมาตรฐานอาชีพตามระดับคุณวุฒิเพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาทุกระดับคุณวุฒิมีคุณภาพทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านความสามารถในการประยุกต์ใช้และความรับผิดชอบ เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาวิชาชีพของประเภทวิชา สาขาวิชาและสาขางานที่ศึกษา ซึ่งสถานศึกษาต้องจัดให้มีการ

ประกันคุณภาพของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สังคมมีความเชื่อมั่นต่อคุณภาพผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาด้วย

การจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิถีพุทธ หมายความว่า กระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้วิถีพุทธ เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ การฝึกสติภาวนาวิถีพุทธ วัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ นวัตกรรมครูดีศรีครูศาสตร์ โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิถีพุทธ ๔ พื้นที่ คือ กระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้วิถีพุทธ เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ การฝึกสติภาวนาวิถีพุทธ วัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ ดังนี้

๑) กระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้วิถีพุทธ หมายถึง การสร้างนวัตกรรมกระบวนการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรม เช่น กระบวนการเรียนการสอนตามหลักอริยสัจ ๔ และหลักโยนิโสมนสิการและไตรสิกขา เป็นต้น

๒) เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ หมายถึง การประยุกต์แนวความคิดทางศาสนาพุทธเกี่ยวกับหลักความพอเพียง รู้จักประมาณในการดำเนินชีวิตให้มีความสุข

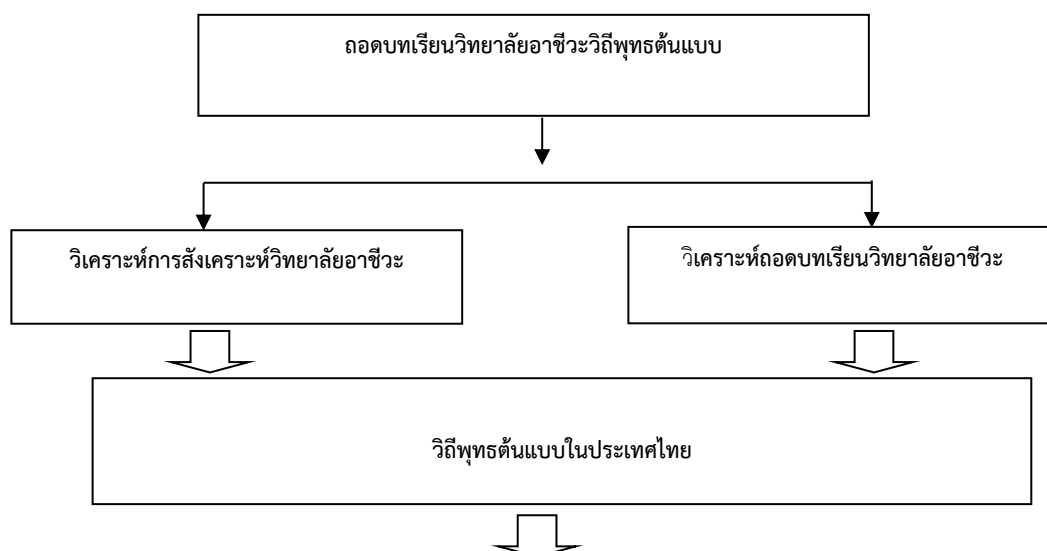
๓) การฝึกสติภาวนาวิถีพุทธ หมายถึง กระบวนการฝึกจิตให้สงบ เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

๔) วัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ หมายถึง การแสดงออกที่มีแบบแผนประเพณี วิถีพุทธในการประพฤติปฏิบัติของผู้เรียนให้เหมาะสมกับวัย

สถาบันอาชีวศึกษา หมายถึง สถาบันการศึกษาที่เตรียมความพร้อมบุคลากรด้านฝีมือสำหรับอาชีพหนึ่งหรือกลุ่มอาชีพสาขาหรืองานตามปกติจัดในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งจะรวมทั้งการเรียนวิชาสามัญการฝึกปฏิบัติและวิชาอื่นๆที่เกี่ยวข้องสัดส่วนของวิชาเหล่านั้นอาจมีได้หลากหลายแต่ต้องเน้นภาคปฏิบัติ (UNESCO)

๑.๖ กรอบแนวความคิดการวิจัย

การวิจัยที่เป็นแผนผังภาพแสดงถึงเป้าหมายและตัวชี้วัดของชุดโครงการและมีการแสดงความเชื่อมโยงโครงการย่อยภายในชุดเพื่อตอบเป้าหมายร่วมกัน

แผนภาพที่ ๑.๑ บทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิธีพหุทัศน์แบบในประเทศไทย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑.๗.๑ ได้ฐานข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิธีพหุทัศน์แบบในประเทศไทย
- ๑.๗.๒ ได้มีการสังเคราะห์และสังเคราะห์วิทยาลัยอาชีวศึกษาวิธีพหุทัศน์แบบในประเทศไทย
- ๑.๗.๓ ได้รูปแบบ หลักการ และกระบวนการพัฒนาการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิธีพหุทัศน์แบบในประเทศไทย
- ๑.๗.๔ ได้มีการวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค ในการการพัฒนาการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิธีพหุทัศน์แบบในประเทศไทย
- ๑.๗.๕ สังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิธีพหุทัศน์แบบในประเทศไทย
- ๑.๗.๖ ศึกษากระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิธีพหุทัศน์แบบในประเทศไทย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย” ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

- ๒.๑ แนวเกี่ยวกับคิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM)
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการสังเคราะห์
- ๒.๓ การพัฒนานักคิดสังเคราะห์
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับเทคนิคการถอดบทเรียน
- ๒.๕ กรอบหลักการของแผนพัฒนาการศึกษาฯ
- ๒.๖ การปฏิรูปการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต
- ๒.๗ แนวคิดทฤษฎีทางการศึกษา
- ๒.๘ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับอาชีวศึกษาวิถีพุทธ
- ๒.๙ ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
- ๒.๑๐ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้
- ๒.๑๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM)

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) คือ

การจัดการความรู้ คือ การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในส่วนราชการซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคล หรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด โดยที่ความรู้ มี ๒ ประเภท คือ

๑. ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้ง จึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม

๒. ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม

พ.วิจารณ์ พานิช^๕ ได้ให้ความหมายของคำว่า “การจัดการความรู้” ไว้ คือ สำหรับนักปฏิบัติ การจัดการความรู้คือ เครื่องมือ เพื่อการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย ๔ ประการไปพร้อมๆ กัน ได้แก่

๑. บรรลุเป้าหมายของงาน

^๕ ศ.นพ. วิจารณ์ พานิช, “การจัดการความรู้” , [ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.thaiall.com/km/indexo.html , [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

๒. บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน

๓. บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรเรียนรู้ และ

๔. บรรลุความเป็นชุมชน เป็นหมู่คณะ ความเอื้ออาทรระหว่างกันในที่ทำงาน

การจัดการความรู้เป็นการดำเนินการอย่างน้อย ๖ ประการต่อความรู้ ได้แก่

(๑) การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่องานหรือกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กร

(๒) การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ

(๓) การปรับปรุง ดัดแปลง หรือสร้างความรู้บางส่วน ให้เหมาะต่อการใช้งานของตน

(๔) การประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจการงานของตน

(๕) การนำประสบการณ์จากการทำงาน และการประยุกต์ใช้ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสกัด “ชุมชนความรู้” ออกมาบันทึกไว้

(๖) การจัดบันทึก “ชุมชนความรู้” และ “แก่นความรู้” สำหรับไว้ใช้งาน และปรับปรุงเป็นชุดความรู้ที่ครบถ้วน ลุ่มลึกและเชื่อมโยงมากขึ้น เหมาะต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น

โดยที่การดำเนินการ ๖ ประการนี้บูรณาการเป็นเนื้อเดียวกัน ความรู้ที่เกี่ยวข้องเป็นทั้งความรู้ที่ชัดแจ้ง อยู่ในรูปของตัวหนังสือหรือรหัสอย่างอื่นที่เข้าใจได้ทั่วไป (Explicit Knowledge) และความรู้ฝังลึกอยู่ในสมอง (Tacit Knowledge) ที่อยู่ในคน ทั้งที่อยู่ในใจ (ความเชื่อ ค่านิยม) อยู่ในสมอง (เหตุผล) และอยู่ในมือและส่วนอื่นๆ ของร่างกาย (ทักษะในการปฏิบัติ) การจัดการความรู้เป็นกิจกรรมที่คนจำนวนหนึ่งทำร่วมกัน ไม่ใช่กิจกรรมที่ทำโดยคนคนเดียว เนื่องจากเชื่อว่า “จัดการความรู้” จึงมีคนเข้าใจผิด เริ่มดำเนินการโดยที่เข้าไปที่ความรู้ คือ เริ่มที่ความรู้ นี่คือการผิดพลาดที่พบบ่อยมาก การจัดการความรู้ที่ถูกต้องจะต้องเริ่มที่งานหรือเป้าหมายของงาน

๒.๑.๒ เป้าหมายของงานที่สำคัญ

คือ การบรรลุผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินการตามที่กำหนดไว้ ที่เรียกว่า Operation Effectiveness และนิยามผลสัมฤทธิ์ ออกเป็น ๔ ส่วน คือ

(๑) การสนองตอบ (Responsiveness) ซึ่งรวมทั้งการสนองตอบความต้องการของลูกค้า สนองตอบความต้องการของเจ้าของกิจการหรือผู้ถือหุ้น สนองตอบความต้องการของพนักงาน และสนองตอบความต้องการของสังคมส่วนรวม

(๒) การมีนวัตกรรม (Innovation) ทั้งที่เป็นนวัตกรรมในการทำงาน และนวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์หรือบริการ

(๓) ชีตความสามารถ (Competency) ขององค์กร และของบุคลากรที่พัฒนาขึ้น ซึ่งสะท้อนสภาพการเรียนรู้ขององค์กร และ

(๔) ประสิทธิภาพ (Efficiency) ซึ่งหมายถึงสัดส่วนระหว่างผลลัพธ์ กับต้นทุนที่ลงไป การทำงานที่ประสิทธิภาพสูง หมายถึง การทำงานที่ลงทุนลงแรงน้อย แต่ได้ผลมากหรือคุณภาพสูง เป้าหมายสุดท้ายของการจัดการความรู้ คือ การที่กลุ่มคนที่ดำเนินการจัดการความรู้ร่วมกัน มีชุดความรู้ของตนเอง ที่ร่วมกันสร้างเอง สำหรับใช้งานของตน คนเหล่านี้จะสร้างความรู้ขึ้นใช้เองอยู่ตลอดเวลา โดยที่การสร้างนั้นเป็นการสร้าง

เพียงบางส่วน เป็นการสร้างผ่านการทดลองเอาความรู้จากภายนอกมาปรับปรุงให้เหมาะสมต่อสภาพของตน และทดลองใช้งาน จัดการความรู้ไม่ใช้กิจกรรมที่ดำเนินการเฉพาะหรือเกี่ยวกับเรื่องความรู้ แต่เป็นกิจกรรมที่แทรก/แฝง หรือในภาษาวิชาการเรียกว่า บูรณาการอยู่กับทุกกิจกรรมของการทำงาน และที่สำคัญตัวการจัดการความรู้เองก็ต้องการการจัดการด้วยตั้งเป้าหมายการจัดการความรู้เพื่อพัฒนา

- งาน พัฒนางาน
- คน พัฒนาคคน
- องค์กร เป็นองค์กรการเรียนรู้

ความเป็นชุมชนในที่ทำงาน การจัดการความรู้จึงไม่ใช่เป้าหมายในตัวของมันเอง นี่คือ หลุมพรางข้อที่ ๑ ของการจัดการความรู้ เมื่อไรก็ตามที่มีการเข้าใจผิด เอาการจัดการความรู้เป็นเป้าหมาย ความผิดพลาดก็เริ่มเดินเข้ามา อันตรายที่จะเกิดตามมาคือ การจัดการความรู้เทียม หรือ ปลอม เป็นการดำเนินการเพียงเพื่อให้ได้ชื่อว่ามีจัดการความรู้ การริเริ่มดำเนินการจัดการความรู้ แรงจูงใจ การริเริ่มดำเนินการจัดการความรู้เป็นก้าวแรก ถ้าก้าวถูกทิศทาง ถูกวิธี ก็มีโอกาสสำเร็จสูง แต่ถ้าก้าวผิด ก็จะเดินไปสู่ความล้มเหลว ตัวกำหนดที่สำคัญคือแรงจูงใจในการริเริ่มดำเนินการจัดการความรู้

๒.๑.๓ การจัดการความรู้ที่ดีเริ่มต้นด้วย

สัมมาทิฐิ : ใช้การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุความสำเร็จและความมั่นคงในระยะยาว การจัดทีมริเริ่มดำเนินการ การฝึกอบรมโดยการปฏิบัติจริง และดำเนินการต่อเนื่อง การจัดการระบบการจัดการความรู้

แรงจูงใจในการริเริ่มดำเนินการจัดการความรู้ แรงจูงใจต่อการดำเนินการจัดการความรู้ คือ เป้าหมายที่งาน คน องค์กร และความเป็นชุมชนในที่ทำงานดังกล่าวแล้ว เป็นเงื่อนไขสำคัญ ในระดับที่เป็นหัวใจสู่ความสำเร็จในการจัดการความรู้ แรงจูงใจเทียมจะนำไปสู่การดำเนินการจัดการความรู้แบบเทียม และไปสู่ความล้มเหลวของการจัดการความรู้ในที่สุด แรงจูงใจเทียมต่อการดำเนินการจัดการความรู้ในสังคมไทยมีมากมายหลายแบบ ที่พบบ่อยที่สุด คือ ทำเพียงเพื่อให้ได้ชื่อว่าทำ ทำเพราะถูกบังคับตามข้อกำหนด ทำตามแฟชั่นแต่ไม่เข้าใจความหมาย และวิธีการดำเนินการ จัดการความรู้อย่างแท้จริง

องค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้ (Knowledge Process)

๑. “คน” ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งความรู้ และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์

๒. “เทคโนโลยี” เป็นเครื่องมือเพื่อให้คนสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้อย่างง่าย และรวดเร็วขึ้น

๓. “กระบวนการความรู้” นั้น เป็นการบริหารจัดการ เพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้ใช้ เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุง และนวัตกรรม

องค์ประกอบทั้ง ๓ ส่วนนี้ จะต้องเชื่อมโยงและบูรณาการอย่างสมดุล การจัดการความรู้ของกรมการปกครอง จากพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ กำหนดให้ส่วนราชการมีหน้าที่พัฒนาความรู้ในส่วนราชการ เพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

สม่ำเสมอ โดยต้องรับรู้ข้อมูลข่าวสารและสามารถประมวลผลความรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติราชการได้อย่างถูกต้อง รวดเร็วและเหมาะสมต่อสถานการณ์ รวมทั้งต้องส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถ สร้างวิสัยทัศน์ และปรับเปลี่ยนทัศนคติของข้าราชการในสังกัดให้เป็นบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ และมีการเรียนรู้ร่วมกัน ขอบเขต KM ที่ได้มีการพิจารณาแล้วเห็นว่ามีสำคัญเร่งด่วนในขณะนี้ คือ การจัดการองค์ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงบูรณาการ และได้กำหนดเป้าหมาย (Desired State) ของ KM ที่จะดำเนินการในปี ๒๕๔๙ คือมุ่งเน้นให้อำเภอ/กิ่งอำเภอ เป็นศูนย์กลางองค์ความรู้ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงบูรณาการในพื้นที่ที่เป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยมีหน่วยที่วัดผลได้เป็นรูปธรรม คือ อำเภอ/กิ่งอำเภอ มีข้อมูลผลสำเร็จ การแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงบูรณาการในศูนย์ปฏิบัติการฯ ไม่น้อยกว่า ศูนย์ละ ๑ เรื่อง และเพื่อให้เป้าหมายบรรลุผล ได้จัดให้มีกิจกรรมกระบวนการจัดการความรู้ (KM Process) และกิจกรรมกระบวนการเปลี่ยนแปลง (Change Management Process) ควบคู่กันไป โดยมีความคาดหวังว่าแผนการจัดการความรู้นี้จะเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญสู่การปฏิบัติราชการในขอบเขต KM และเป้าหมาย KM ในเรื่องอื่น ๆ และนำไปสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ต่อไป

๒.๑.๔ กระบวนการจัดการความรู้

กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ หรือการจัดการความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กร มีทั้งหมด ๗ ขั้นตอน คือ

๑. การบ่งชี้ความรู้ เป็นการพิจารณาว่าองค์กรมีวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าหมายคืออะไร และเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เราจำเป็นต้องใช้อะไร ขณะนี้เรามีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร

๒. การสร้างและแสวงหาความรู้ เช่นการสร้างความรู้ใหม่ แสวงหาความรู้จากภายนอก รักษาความรู้เก่า กำจัดความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้ว

๓. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ เป็นการวางโครงสร้างความรู้ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคต

๔. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ เช่น ปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ภาษาเดียวกัน ปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์

๕. การเข้าถึงความรู้ เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้เข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เช่นระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) Web board บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

๖. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ทำได้หลายวิธีการ โดยกรณีเป็น Explicit Knowledge อาจจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือกรณีเป็น Tacit Knowledge จัดทำเป็นระบบทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

๗. การเรียนรู้ ควรทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่นเกิดระบบการเรียนรู้จากสร้างองค์ความรู้ การนำความรู้ไปใช้ เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

๒.๑.๕ หัวใจของการจัดการความรู้

มีผู้รู้ได้กล่าวถึง KM หลายแง่หลายมุมที่อาจารย์รวบรวมมาซึ่งคำตอบว่า หัวใจของ KM อยู่ที่ไหน ได้ โดยอาจกล่าวเป็นลำดับขั้นหัวใจของ KM เหมือนกับลำดับขั้นของความต้องการ (Hierarchy of needs) ของ Mcgregor ได้ โดยเริ่มจากข้อสมมุติฐานแรกที่เป็นสากลที่ยอมรับทั่วไปว่าความรู้คือพลัง (DOPA KM Team)

๑. Knowledge is Power : ความรู้คือพลัง

๒. Successful knowledge transfer involves neither computers nor documents but rather in interactions between people. (Thomas H Davenport) : ความสำเร็จของการถ่ายทอดความรู้ไม่ใช่อยู่ที่คอมพิวเตอร์หรือเอกสาร แต่อยู่ที่การมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างคนด้วยกัน

๓. The great end of knowledge is not knowledge but action : จุดหมายปลายทางสำคัญของความรู้มิใช่ที่ตัวความรู้ แต่อยู่ที่การนำไปปฏิบัติ

๔. Now the definition of a manager is somebody who makes knowledge productive : นิยามใหม่ของผู้จัดการ คือ ผู้ซึ่งทำให้ความรู้ผลิตดอกออกผล

จะเห็นว่า จากข้อความที่กล่าวถึง ความรู้ดังกล่าว พอทำให้มองเห็นหัวใจของ KM เป็นลำดับชั้นมาเริ่มแต่ข้อความแรกที่ว่า ความรู้คือพลังหรือความรู้คืออำนาจ ซึ่งเป็นข้อความเป็นที่ยอมรับที่เป็นสากลทั้งภาคธุรกิจ เอกชน และภาคราชการ จากการยอมรับดังกล่าวมาสู่การเน้นที่ปฏิสัมพันธ์ของคนที่มีความสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ว่าเครื่องมือหรือเอกสารใดและมักกล่าวถึงว่า แม้ความรู้จะถูกจัดระบบและง่ายต่อการเข้าถึงของบุคคล ต่าง ๆ ดีเพียงใดก็ตาม ถ้ามีความรู้ เกิดความรู้ขึ้นแล้ว หากไม่นำไปใช้ประโยชน์ ก็ไม่ใช่จุดหมายปลายทางของ ความรู้และที่ชัดเจนก็คือ ประโยชน์สุดท้ายที่เน้นการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ให้เกิดมรรคผลมีคุณค่าประโยชน์เป็นรูปธรรมว่านั่นเป็นนิยามใหม่ของผู้นำหน้าที่เป็นผู้จัดการเลยทีเดียว ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าหัวใจของ KM อยู่ที่ยการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

นพ.วิจารณ์ พานิช กล่าวไว้น่าคิด หลังจากการไปร่วมสัมมนา “นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข” โดยได้ฟังการบรรยายของ ศ. นพ. ประเวศ วะสี ดีความ “การเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข” ทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องการจัดการความรู้อย่างลึกซึ้งมาก จึงขอนำมาเล่าสู่กันฟัง ท่านบอกว่า การพัฒนาชุมชนต้องมี ๔ องค์ประกอบ

๑. ชุมชน หมายถึงการอยู่ร่วมกัน ความเป็นชุมชนมีเป้าหมายที่การอยู่ร่วมกัน

๒. เป็นสุข หมายถึงความเป็นทั้งหมด ความเป็นปกติ สมดุล บูรณาการของปัจจัยต่าง ๆ อย่างน้อย ๘ ด้าน

ได้แก่ ชีวิต สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศาสนธรรม ครอบครัว และชุมชน

๓. การเรียนรู้ หมายถึงการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนนั้น ๆ ผ่านการปฏิบัติ

๔. การสร้างเสริม หมายถึงการเข้าไปเอื้ออำนวย ส่งเสริม เสริมพลัง (empower) ไม่ใช่เข้าไปสอนหรือถ่ายทอดความรู้

ทั้ง ๔ องค์ประกอบนี้ คือหัวใจของการจัดการความรู้ในทุกบริบท ไม่ใช่แค่การจัดการความรู้ของชาวบ้านหรือของชุมชน ในเรื่องการจัดการความรู้ การเรียนรู้สำคัญกว่าตัวความรู้ เพราะถ้าไม่ระวัง ตัวความรู้จะเป็นความรู้ที่หยุดนิ่งตายตัว การเรียนรู้จะมีลักษณะ “ด้นได้” คือมีชีวิต เป็นพลวัต การเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือการเรียนรู้ร่วมกัน เป็น collective learning และเป็นการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการปฏิบัติ (interaction learning through action)

อ.บดินทร์ วิจารณ์ เป็นบุคคลหนึ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งในด้าน การจัดการความรู้ (Knowledge Management - KM) และองค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ได้กล่าวไว้เมื่อคราวสัมมนาวิชาการ เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๔๘ ณ ห้องประชุม ๒ อาคาร HSo๕ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ว่า การจัดการความรู้ (KM) สิ่งสำคัญมันอยู่ที่การลงมือปฏิบัติให้ได้ ใช้ภาษาเดียวกัน สื่อความหมายกันให้ได้ การเรียนรู้ของบุคคลหัวใจสำคัญอยู่ที่เราจะได้เรียนรู้จากการสอนคนอื่น (Learning from Teaching) และ สิ่งที่สำคัญของการจัดการความรู้ ก็คือ เรื่องของคน การพัฒนาคน คนพัฒนาตนเอง การวางแผนทำงาน การจัดลำดับความสำคัญ ของงาน ขององค์กร

๒.๑.๖ เครื่องมือในการจัดการความรู้

กรมการปกครองได้จัดทำแผนการจัดการความรู้ (KM Action Plan) ซึ่งปรากฏอยู่ในเอกสาร “คำรับรองการปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๔๙” ซึ่งได้ส่งให้ ก.พ.ร.เมื่อวันที่ ๓๐ ม.ค.๒๕๔๙ แล้ว เมื่อพิจารณาเฉพาะเนื้อหาสาระในแผนดังกล่าว จะประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๒ ส่วน คือ

๑. แผนการจัดการความรู้ในส่วนของกระบวนการจัดการความรู้ (KM Process)
๒. แผนการจัดการความรู้ในส่วนของกระบวนการจัดการเปลี่ยนแปลง (Change Management Process)

ซึ่งทั้ง ๒ ส่วน จะมีความสำคัญในการช่วยขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาความยากจนตามขอบเขต และเป้าหมายที่กำหนดไว้ให้บรรลุผล ขณะเดียวกันในแต่ละ ส่วนก็จะมีโครงการและกิจกรรมของแต่ละสำนัก กอง รองรับ เพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม ซึ่งขณะนี้มีอยู่ไม่น้อยกว่า ๑๕ โครงการ/กิจกรรม การขับเคลื่อนการจัดการความรู้ของกรมการปกครองเพื่อสนับสนุนประเด็นยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นงานที่มีความสำคัญอีกงานหนึ่ง ที่ต้องการ พลังการมีส่วนร่วมของทุก ๆ ส่วน ทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค และจะเป็นอีกก้าวหนึ่งที่สำคัญในการที่จะก่อเกิดการรวบรวมสะสมองค์ความรู้ การใช้ประโยชน์และต่อยอดองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาความยากจน

การจัดการความรู้ประกอบด้วย กระบวนการหลัก ๆ ได้แก่ การค้นหาความรู้ การสร้างและแสวงหา ความรู้ใหม่ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลผลและกลั่นกรองความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ สุดท้ายคือ การเรียนรู้ และเพื่อให้มีการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร เครื่องมือหลากหลายประเภทถูกสร้างขึ้นมานำไปใช้ในการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งอาจแบ่งเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ (๑) เครื่องมือที่ช่วยในการ “เข้าถึง” ความรู้ ซึ่งเหมาะสำหรับความรู้ประเภท Explicit (๒) เครื่องมือที่ช่วยในการ “ถ่ายทอด “ ความรู้ ซึ่งเหมาะสำหรับความรู้ประเภท Tacit ซึ่งต้องอาศัยการถ่ายทอด

๗โดยปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นหลัก ในบรรดาเครื่องมือดังกล่าวที่มีผู้นิยมใช้กันมากประเภทหนึ่งคือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือชุมชน นักปฏิบัติ (Community of Practice : CoP)

๒.๑.๗ การจัดการความรู้กับองค์กรแห่งการเรียนรู้

การจัดการความรู้ หรือ Knowledge Management เป็นเรื่องค่อนข้างใหม่ ซึ่งเกิดขึ้นจากการค้นพบว่าองค์กรต้องสูญเสียความรู้ไปพร้อมๆ กับการที่บุคลากรลาออกหรือเกษียณ อายุราชการ อันส่งผลกระทบต่อการดำเนินการขององค์กรเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นจากแนวคิดที่มุ่งพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้มากแต่เพียงอย่างเดียวจึงเปลี่ยนไป และมีคำถามต่อไปว่าจะทำอย่างไรให้องค์กรได้เรียนรู้ด้วย

ดังนั้น การบริหารจัดการความรู้จึงสัมพันธ์กับเรื่อง องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เป็นอย่างยิ่ง หากองค์กรจะพัฒนาตนเองให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ก็จำเป็นต้องบริหารจัดการความรู้ภายในองค์กรให้เป็นระบบเพื่อส่งเสริมให้บุคลากรเรียนรู้ได้จริงและต่อเนื่อง หากองค์กรได้มีการจัดการความรู้โดยไม่มีการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในองค์กร ก็นับเป็นการลงทุนที่สูญเปล่าได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการความรู้ มีความซับซ้อนมากกว่าการพัฒนาบุคลากรด้วยการฝึกอบรม เพราะเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการต่อภายหลังจากที่บุคลากรมีความรู้ความชำนาญแล้ว องค์กรจะทำอย่างไรให้บุคลากรเหล่านั้นยินดีถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่น และในขั้นตอนสุดท้าย องค์กรจะต้องหาเทคนิคการจัดเก็บความรู้เฉพาะไว้กับองค์กรอย่างมีระบบเพื่อที่จะนำออกมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ บริษัทยักษ์ใหญ่หลายแห่งในสหรัฐอเมริกายังคงแข่งขันกันหาวิธีการบริหารจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง เพื่อให้อยู่ในโลกของการแข่งขันได้สำหรับประเทศไทยนั้นคงเป็นเรื่องท้าทายสำหรับผู้บริหารที่จะหายุทธวิธีในการดึงความรู้ออกมาจากตัวบุคคล และการกระตุ้นให้บุคลากรถ่ายทอดความรู้ให้เพื่อนร่วมงาน ซึ่งการถ่ายทอดความรู้บางประเภทนั้น การฝึกอบรมอาจจะไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุด อุปสรรคที่มักพบอยู่เสมอของการบริหารจัดการความรู้คือ พฤติกรรม "การหวงความรู้" และวัฒนธรรม "การไม่ยอมรับในตัวบุคคล" หากองค์กรสามารถกำจัดจุดอ่อนทั้งสองอย่างนี้ได้การบริหารจัดการความรู้ก็มีใช้เรื่องยากจนเกินไป สืบเนื่องจากการปฏิรูประบบราชการครั้งสำคัญที่ผ่านมาเมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๔๕ ได้มีการวางกรอบแนวทางการบริหารราชการแผ่นดินไว้อย่างชัดเจน ซึ่งรวมถึงการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.๒๕๔๖ เป็นเรื่องของการกำหนดขอบเขต แบบแผน วิธีปฏิบัติ โดยเฉพาะมาตรา ๑๑ ได้กำหนดเป็นหลักการว่าส่วนราชการต้องมีหน้าที่ในการพัฒนาความรู้เพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งสร้างความมีส่วนร่วมในหมู่ราชการให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน

CoP (Community of Practice) ชุมชนนักปฏิบัติ คือ อะไร คือ ชุมชนที่มีการรวมตัวกัน หรือเชื่อมโยงกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยมีลักษณะดังนี้

- มีประสบปัญหาลักษณะเดียวกัน
- มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน ต้องการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากกันและกัน
- มีเป้าหมายร่วมกัน มีความมุ่งมั่นร่วมกัน ที่จะพัฒนาวิธีการทำงานได้ดีขึ้น
- วัฏปฏิบัติคล้ายกัน ใช้เครื่องมือ และภาษาเดียวกัน
- มีความเชื่อ และยึดถือคุณค่าเดียวกัน มีบทบาทในการสร้าง และใช้ความรู้

- มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกัน
- อาจจะพบกันด้วยตัวจริง หรือผ่านเทคโนโลยี
- มีช่องทางเพื่อการไหลเวียนของความรู้
- ทำให้ความรู้เข้าไปถึงผู้ที่ต้องการใช้ได้ง่าย
- มีความร่วมมือช่วยเหลือ
- เพื่อพัฒนาและเรียนรู้จากสมาชิกด้วยกันเอง
- มีปฏิสัมพันธ์ต่อเนื่อง
- มีวิธีการเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งให้แก่สายในทางสังคม

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการสังเคราะห์

การสังเคราะห์เป็นกระบวนการบูรณาการปัจจัยต่าง ๆ ตั้งแต่สองปัจจัยขึ้นไปซึ่งอาจเป็นได้ทั้งคน สัตว์ สิ่งของรวมทั้งเหตุการณ์และสิ่งที่อยู่ในรูปของแนวคิดเข้ามาเป็นองค์ประกอบร่วมกันเพื่อให้เกิดสิ่งใหม่หรือเกิดปรากฏการณ์ใหม่ที่อาจเรียกได้ว่าเป็นการบูรณาภาพ โดยปัจจัยหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เข้ามาสู่กระบวนการบูรณาการในการสังเคราะห์นั้นบางปัจจัยอาจจะได้ผ่านการวิเคราะห์แยกแยะสืบค้นมาก่อนแล้วขณะที่บางปัจจัยก็อาจจะยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์แยกแยะสืบค้นมาก่อน สภาวะรูปของปัจจัยและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่นำมาเป็นปัจจัยและองค์ประกอบในการสังเคราะห์นั้นอาจเป็นไปได้ทั้งแบบรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งบูรณาภาพที่เป็นปรากฏการณ์ใหม่หรือสิ่งใหม่อันเกิดขึ้นจากการสังเคราะห์นั้นก็เป็นไปได้ทั้งแบบรูปธรรมและนามธรรมเช่นกัน

๒.๒.๑ ความหมายของการคิดสังเคราะห์

การคิดสังเคราะห์ หมายถึงความสามารถในการคิดที่ดึงองค์ประกอบต่าง ๆ มาหลอมรวมกันภายใต้โครงร่างใหม่อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากเดิมการคิดสังเคราะห์ครอบคลุมถึงการค้นคว้า รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะคิดซึ่งมีมากหรือกระจายกันอยู่มาหลอมรวมกันคนที่คิดสังเคราะห์ได้เร็วกว่าย่อมได้เปรียบกว่าคนที่สังเคราะห์ไม่ได้ ซึ่งจะทำให้เข้าใจและเห็นภาพรวมของสิ่งนั้นได้มากกว่า

๒.๒.๒ ประเภทการคิดสังเคราะห์

การคิดสังเคราะห์แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ

- การคิดสังเคราะห์เพื่อสร้างสิ่งใหม่ เช่น ประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ อุปกรณ์ต่าง ๆ ตามต้องการ
- การคิดสังเคราะห์เพื่อสร้างแนวคิดใหม่ เป็นการพัฒนาและคิดค้นแนวคิดใหม่ ถ้าเราสามารถคิดสังเคราะห์ได้ดี จะทำให้พัฒนาความคิดหรือสิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมความสำคัญของการคิดสังเคราะห์

การคิดสังเคราะห์มีความสำคัญอย่างมากในกระบวนการคิด เนื่องจากช่วยจัดระบบข้อมูลให้มีความชัดเจนในประเด็นและเป็นระเบียบมากขึ้น ทำให้มีข้อมูลที่จำเป็นครบถ้วน ซึ่งมีความสำคัญดังนี้

๑. ช่วยให้หาทางออกของปัญหาโดยไม่ต้องเริ่มจากศูนย์ เราสามารถนำสิ่งที่คนอื่นคิดหรือปฏิบัติมาแล้วมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อม นำมาผสมผสานกันเป็นทางออกในการแก้ปัญหา

๒. ช่วยให้มีความเข้าใจที่คมชัดและครบถ้วนเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ แต่เดิมเรามักจะหาทางออกของปัญหาโดยการเลียนแบบหรือลองผิดลองถูก ทางที่ดีกว่าและปลอดภัยกว่าคือการใช้การคิดสังเคราะห์เข้ามาช่วยสรุปความรู้ที่กระจัดกระจาย ให้เข้าใจเรื่องได้คมชัดและครบถ้วน

๓. ช่วยขยายขอบเขตความสามารถของสมองในการพยายามสืบเสาะแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งต่าง ๆ ภายนอกนำมาสังเคราะห์เข้าด้วยกันเพื่อได้แนวทางแก้ปัญหาที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วนสามารถนำมาใช้ได้จริง และประสบความสำเร็จ

๔. ข้อมูลที่สังเคราะห์จะเป็นประโยชน์ในการคิดต่อยอดความรู้ ทำให้ไม่เสียเวลาเริ่มต้นใหม่ คิดต่อยอดได้ทันที นำไปสู่การพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ที่มีประโยชน์

๕. ช่วยให้เกิดการสร้างสรรคสิ่งใหม่ เพราะมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่องจากการสร้างสรรคที่ไม่หยุดยั้งของมนุษย์

๒.๒.๓ ขั้นตอนการสังเคราะห์

๑. กำหนดหัวเรื่องและจุดประสงค์ที่จะสังเคราะห์ให้ชัดเจนว่าต้องการสังเคราะห์เพื่อให้เกิดบูรณาภาพหรือปรากฏการณ์ใหม่ในรูปแบบใด เช่น เพื่อให้เกิดผลผลิต เพื่อให้เกิดข้อสรุป หรือ เพื่อให้เกิดการทำนายเหตุการณ์ในอนาคตโดยกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนด้วยว่าจะสังเคราะห์เพื่อนำผลการสังเคราะห์ที่ได้ไปดำเนินการในสิ่งใดต่อไป

๒. จัดเตรียมปัจจัยและองค์ประกอบต่างๆที่จะนำเข้าสู่กระบวนการสังเคราะห์ซึ่งอาจเป็นคน สัตว์ สิ่งของหรือเป็นประเด็นนามธรรมต่างๆ คัดกรอง คัดเลือกให้ได้ข้อมูลหรือปัจจัยวัตถุดิบต่างๆที่มีคุณภาพเพื่อนำสู่กระบวนการสังเคราะห์

๓. สังเคราะห์ปัจจัยและองค์ประกอบต่างๆที่เตรียมไว้ตามจุดประสงค์ที่กำหนด โดยให้กระบวนการสังเคราะห์มุ่งที่การนำปรากฏการณ์ใหม่หรือบูรณาการภาพที่ได้จากการสังเคราะห์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามที่ได้กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการสังเคราะห์.

๔. ตรวจสอบและประเมินผลการสังเคราะห์ที่ได้ว่าน่าจะมีความแม่นยำ ความเที่ยง และความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดเพื่อเตรียมนำไปใช้ตามวัตถุประสงค์

๔.๑ ผลการสังเคราะห์ที่มีคุณภาพ มีความแม่นยำน่าเชื่อถือและมีความเป็นไปได้สูง สามารถนำผลของการสังเคราะห์ดำเนินการนำไปใช้ในขั้นต่อไปได้ตามวัตถุประสงค์

๔.๒ ผลของการสังเคราะห์ที่ไม่มีคุณภาพให้นำผลของการสังเคราะห์นั้นเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์เพื่อดำเนินการแยกแยะตรวจสอบหาที่มาของปัจจัยและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ได้นำเข้าสู่กระบวนการสังเคราะห์ รวมทั้งตรวจสอบคุณภาพของผู้ทำการสังเคราะห์เพื่อสืบค้นหาที่มาและเหตุปัจจัยที่ทำให้ผลของการการสังเคราะห์เป็นผลการสังเคราะห์ที่ไม่มีคุณภาพ และเมื่อวิเคราะห์หาเหตุปัจจัยต่างๆนั้นได้แล้วให้แก้ไข

ปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาข้อมูลหรือองค์ประกอบปัจจัยต่าง ๆ นั้นให้มีคุณภาพต่อไปเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการสังเคราะห์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง

๕. นำผลการสังเคราะห์ไปใช้ประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายโดยจะนำเสนอต่อสาธารณะหรือเก็บเป็นข้อมูลสังเคราะห์ส่วนตัวก็แล้วแต่จุดประสงค์ของผู้ทำการสังเคราะห์ เช่น สังเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันเพื่อนำไปใช้ประกอบการคาดเดาโอกาสของเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคตตัวบ่งชี้การคิดสังเคราะห์

๑. สามารถกำหนดวัตถุประสงค์ของสิ่งใหม่ที่ต้องการสังเคราะห์
๒. สามารถวิเคราะห์ส่วนประกอบหรือข้อมูลที่ต้องการสังเคราะห์
๓. สามารถเลือกข้อมูลที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการสังเคราะห์
๔. สามารถสร้างกรอบแนวคิดตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด
๕. สามารถสร้างสิ่งใหม่ได้ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่กำหนด
๖. สามารถตรวจสอบความถูกต้องตามหลักเกณฑ์ได้อย่างตรงประเด็น
๗. สามารถนำสิ่งที่สังเคราะห์ไปใช้ประโยชน์ได้

ตัวอย่างคำถามหรือคำสั่งที่ต้องใช้การคิดสังเคราะห์

๑. จากที่เรียนมาแล้วเกี่ยวกับ "เสือไม่ทิ้งลาย" ให้นักเรียนวาดภาพที่แสดงความสอดคล้องกับข้อความดังกล่าว
๒. เขียนสรุปสาระสำคัญของสิ่งที่เรียนเป็นแผนผังความคิด
๓. ให้ร่วมกันจัดทำโครงงานจากเรื่องที่เรียนมาแล้ว ๑ เรื่อง
๔. จากเนื้อหาที่เรียน นักเรียนคิดว่าควรปฏิบัติตามใคร เพราะเหตุใด
๕. ให้ออกแบบสิ่งของต่าง ๆ จากวัสดุที่มีอยู่
๖. ให้แต่งคำประพันธ์ บทกลอน โคลง ที่เกี่ยวกับเรื่องที่เรียน
๗. ให้ประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุธรรมชาติให้ใช้ประโยชน์ได้มากที่สุด

๒.๓ การพัฒนานักคิดสังเคราะห์

การคิดสังเคราะห์เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวมนุษย์ และสามารถส่งเสริมได้โดยฝึกดังนี้

๑. ไม่พอใจสิ่งเดิม ชอบถามหาสิ่งใหม่ ชอบแสวงหา ชอบการเปลี่ยนแปลง
๒. ไม่นิ่งเฉย ชอบสะสมข้อมูล ทำให้มีวัตถุดิบทางความคิดมากเพียงพอที่จะนำไปใช้ในการสังเคราะห์สิ่งต่าง ๆ
๓. มีความเข้าใจและมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ นำมาเชื่อมโยงอย่างสมเหตุและสมผล
๔. ไม่แปลกแยก ชอบผสมผสาน การผสมผสานองค์ประกอบหรือความคิดที่ดูเหมือนขัดแย้งกันเข้าด้วยกัน โดยผสมผสานอย่างกลมเกลียว และเชื่อมโยงอย่างสมเหตุสมผล

๕. ไม่คลุมเครือ ชอบความคมชัดในประเด็น เข้าใจว่าแนวความคิดประกอบด้วยประเด็นหลักหรือประเด็นรองอะไรบ้าง ฝึกจับประเด็นบทความ หนังสือ หนังสือพิมพ์

๖. ไม่ลำเอียง ชอบวางตนเป็นกลาง ไม่อคติต่อข้อมูลที่ได้ ต้องแยกความรู้สึกออกจากข้อเท็จจริง

๗. ไม่ยุ่งเหยิง ชอบระบบระเบียบ

๘. ไม่ท้อถอย มีความมานะพากเพียร

บทเรียน (lesson learned) คือ ความรู้ที่เป็นข้อค้นพบใหม่ หรือบทสรุปที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ กระบวนการทำงานบทเรียนจะอธิบายเหตุการณ์และเงื่อนไขของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น บทเรียนจะมีใช้เพียงการเล่าเรื่องในอดีตแต่ต้องมีคุณค่าที่จะนำไปปฏิบัติต่อบทเรียนจะช่วยให้ไม่กระทำผิดซ้ำ อีกนัยยะหนึ่งบทเรียนช่วยให้ “เกิดการเรียนรู้”

การถอดบทเรียน (lesson distilled) เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการจัดการความรู้เป็นการดึงความรู้ออกมาจากการปฏิบัติงาน สกัดความรู้และประสบการณ์บันทึกรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ผลการปฏิบัติงาน ทั้งสิ่งที่สำเร็จหรือล้มเหลวภายใต้บริบท เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนางานให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งสามารถเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้เรียนรู้

บทเรียนมีหลายประเภท ทั้งบทเรียนของปัจเจกบุคคล บทเรียนของกลุ่มหรือทีมงาน บทเรียนของโครงการ โดยเฉพาะหากเป็นบทเรียนของโครงการ อาจเป็นบทเรียนตามวงจรโครงการ ตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการระหว่างดำเนินการดำเนินโครงการ และสิ้นสุดโครงการ การถอดบทเรียนโครงการจึงมีหลายลักษณะ เช่น การถอดบทเรียนเชิงประเด็น หรือถอดบทเรียนทั้งโครงการ วิวิธยาทำให้ในการถอดบทเรียน ในแต่ละลักษณะจึงแตกต่างกัน การถอดบทเรียนหลังปฏิบัติการ (After Action Review: AAR) และเมื่อสิ้นสุดโครงการ (Retrospect) การถอดบทเรียนจากการประเมินผลแบบเสริมพลัง

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับเทคนิคการถอดบทเรียน

สำหรับการถอดบทเรียนโครงการกฎหมายสู่โรงเรียนใน ครั้งนี้ใช้เทคนิคคือใช้เทคนิควิธีการถอดบทเรียนจากการประเมินผลแบบเสริมพลัง ซึ่งมีหลักคิดและกระบวนการดังนี้

การถอดบทเรียนจากการประเมินแบบเสริมพลัง (empowerment evaluation) (เนาวรัตน์ พลายน้อย และธีรเดช ฉายอรุณ. (๒๕๕๐.)

การเสริมพลัง คือ การช่วยให้บุคคลช่วยเหลือตนเองได้

การเสริมพลัง คือ กระบวนการที่ทำให้บุคคล/องค์กรมีอิทธิพลเหนือปัญหา

การเสริมพลัง คือ การสร้างสมรรถนะให้บุคคล/กลุ่ม ช่วยเหลือตนเองและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคม (Zimmermann, ๑๙๙๒)

เฟตเตอร์แมน (David M. Fetterman) ศาสตราจารย์ด้านการประเมินผล สังกัดมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ได้เสนอแนวคิดการประเมินแบบเสริมพลังใน ค.ศ. ๑๙๙๓ และต่อมาในปีค.ศ. ๑๙๙๖ ได้เสนอขั้นตอนและวิธีการของการประเมินเสริมพลัง ๓ ขั้นตอนในหนังสือ “The Three Steps Approach” ในระยะต่อมาได้เขียนหนังสือและบทความเกี่ยวกับการประเมินอีกหลายเล่ม รวมทั้งได้รับการโต้แย้ง จากนักประเมิน

สำนักอื่นๆ ที่มีกระบวนการทัศน์การประเมินที่แตกต่างกัน โดยเห็นว่าการประเมินแบบเสริมพลังไม่ใช่การประเมินอย่างแท้จริง เนื่องจากเป็นการประเมินตนเอง อาจมีความลำเอียงได้ แนวคิดการประเมินคลุมเครือมีข้อจำกัดในหลักฐานที่สามารถยืนยันความสำเร็จ (Miller & Campbell, ๒๐๐๖)

๑) ปรัชญาของการประเมินแบบเสริมพลัง

-การประเมินโดยใช้หลักการประเมินตนเอง เพื่อการพัฒนาความสามารถในการบรรลุเป้าหมายที่ดีขึ้น

- การประเมินแบบเสริมพลังเป็นทั้งกระบวนการและผลลัพธ์

๒) กระบวนการในประเมินแบบเสริมพลัง มี ๓ ขั้นตอนดังนี้

(๑) ขั้นกำหนดภารกิจเป้าหมาย (goals)

เป็นขั้นตอนที่มีวัตถุประสงค์ให้สมาชิกที่เข้าร่วมทำความเข้าใจร่วมกันในเป้าหมายของโครงการ หรือภาพความสำเร็จของโครงการที่ต้องการบรรลุเมื่อสิ้นสุดโครงการ เปิดโอกาสที่จะช่วยให้สมาชิกผู้เกี่ยวข้องในโครงการได้เรียน และเข้าใจเป้าหมายความสำเร็จของโครงการร่วมกัน

(๒) ขั้นตรวจสอบต้นทุน (taking stock)

ในขั้นตอนนี้แบ่งกิจกรรมเป็น ๒ ขั้นตอนย่อยคือ

(๒.๑) การให้ค่าน้ำหนักความสำคัญของกิจกรรม สมาชิกผู้เข้าร่วมช่วยกันระบุกิจกรรมที่สำคัญๆ ที่ได้ดำเนินการผ่านมา และให้น้ำหนักคะแนนความ สำคัญในขั้นตอนนี้สิ่งสำคัญคือ “เหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการให้คะแนน” สมาชิกแต่ละคนควรอธิบายเหตุผลที่ตนจัดลำดับความสำคัญเช่นนั้น ระหว่างการอธิบายเหตุผลสมาชิกคนอื่นๆควรฟังอย่างไตร่ตรองซึ่งจะทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้จากสมาชิก ในบางประเด็นที่ตนเองอาจจะมองข้าม

(๒.๒) การประเมินความสำเร็จของกิจกรรมโดยพิจารณาในภาพรวมของโครงการโดยไม่คำนึงว่าใครเป็นผู้ทำกิจกรรมนั้น ประเมินตามความเป็นจริง มีหลักฐานอ้างอิง และให้สมาชิกแต่ละคนให้เหตุผลของการให้คะแนน โดยสะท้อนถึงจุดอ่อน-จุดแข็งของกิจกรรมนั้น ๆ การฟังสมาชิกในกลุ่มให้เหตุผลเป็นการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น สมาชิกอาจปรับเปลี่ยนคะแนนได้หลังจากได้ฟังเหตุผลของสมาชิกคนอื่นและได้ทบทวนตนเองแล้ว

(๓) ขั้นตอนที่ ๓ การวางแผนสำหรับอนาคต (planning for the future)

ในขั้นตอนนี้จะนำผลการประเมินและการวิเคราะห์เหตุปัจจัยจุดอ่อน-จุดแข็งของกิจกรรม ในขั้นตอนที่ (๒.๒) มาพิจารณาวางแผนดำเนินการอนาคตเลือกกิจกรรมที่สมาชิกเห็นร่วมกันมาดำเนินการขั้นต่อไป คือ การกำหนดเป้าหมายของการทำกิจกรรมนั้นในอนาคตและกำหนดกลยุทธ์เพื่อการบรรลุเป้าหมายและจุดตรวจสอบความสำเร็จ

๓) ความสำเร็จของการประเมินแบบเสริมพลัง

กระบวนการประเมินแบบเสริมพลังในแต่ละขั้นตอน เป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้แก่สมาชิกผู้เกี่ยวข้องในโครงการคัดเลือกผู้ร่วมกระบวนการควรต้องเป็นผู้มีความรู้ มีประสบการณ์ตรงจากโครงการ และผู้ที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้จะต้องทำหน้าที่ทั้งผู้อำนวยความสะดวกในกระบวนการ

(process facilitator) และผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (learning facilitator) และผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพ (productivity facilitator) โดยผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้จะเป็นผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการยึดมั่นในหลักการที่สำคัญของการประเมินแบบเสริมพลัง ๑๐ ประการ คือ

๑. เป้าหมายของการประเมินผลเพื่อการพัฒนายกระดับขึ้น
๒. ความรู้สึกเป็นเจ้าของการประเมินของผู้มีส่วนได้เสีย
๓. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียทุกระดับ
๔. กระบวนการเน้นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
๕. พัฒนาความเป็นธรรมในสังคม
๖. ให้คุณค่าความรู้ท้องถิ่นและความรู้ฝังลึก (tacit knowledge)
๗. ยุทธศาสตร์วางอยู่บนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์
๘. ให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของผู้มีส่วนได้เสียกับโครงการ
๙. พัฒนาความเป็นองค์กรและชุมชนเรียนรู้
๑๐. ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อการบวนการและผลการดำเนินงาน

ในกระบวนการประเมินแบบเสริมพลัง ผู้เกี่ยวข้องต้องยึดมั่นในหลักสำคัญ ๑๐ ประการนี้อยู่ตลอดเวลา จึงจะทำให้ได้ผลลัพธ์การประเมินที่ดี

การประเมินแบบเสริมพลัง ใช้หลักการประเมินตนเองผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการต้องเรียนรู้ที่จะกล้าประเมินตนเองอย่างตรงไปตรงมา วัฒนธรรมการประเมินตนเองลักษณะนี้เป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการประเมินแบบเสริมพลัง

กล่าวโดยสรุป การประเมินแบบเสริมพลังที่นำไปประยุกต์ใช้เพื่อคุณภาพการจัดการและคุณภาพผลงานนั้น มิใช่เพียงสามารถดำเนินการตามขั้นตอน กระบวนการ แต่นัยสำคัญของการประเมินแบบเสริมพลังอยู่ที่ “การมีส่วนร่วมในการคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน” ตลอดกระบวนการ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์คือ “ปัญญา” และการยอมรับในการนำไปปฏิบัติอย่างเห็นคุณค่า อันจะทำให้สิ่งที่คิดวางแผนร่วมกัน นำไปสู่การปฏิบัติจริงในทิศทางที่ดีขึ้น

๒.๕ กรอบหลักการของแผนพัฒนาการศึกษา

๒.๕.๑ หลักการของแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔)^๖

หลักการของแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) การที่จะพัฒนาประเทศไทยไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ให้เกิดขึ้นในอนาคตนั้น จะต้อง ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ให้เข้มแข็ง และมีพลังเพียงพอในการขับเคลื่อน กระบวนการการพัฒนาทั้งในระยะกลางและระยะยาว โดยเฉพาะ “การพัฒนาคน” ให้มีการเตรียมความพร้อม รับการเปลี่ยนแปลงของ

^๖ แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔)

โลกในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งมีสิ่งที่สำคัญที่สุดคือทักษะการเรียนรู้และการเสริมสร้างปัจจัย แวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของคน โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาประยุกต์ใช้ทั้งในเชิงระบบและโครงสร้างของสังคมไทย ให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น แต่ที่ผ่านมามาประเทศไทยไม่ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ประเทศ เป้าหมายและยุทธศาสตร์ของ ประเทศในระยะยาว เมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาลก็ทำให้นโยบายขาดความต่อเนื่องการพัฒนาจึงเกิดภาวะ หยุดชะงักหรือชะลอตัวถือเป็นการสูญเสียโอกาสและสิ้นเปลืองทรัพยากรประเทศ ดังนั้น เพื่อเป็นการปฏิรูป ระบบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทยให้มีเป้าหมายการพัฒนาประเทศในระยะยาว และเพื่อเป็นการ กำหนดให้ฝ่ายบริหารมีความรับผิดชอบที่จะต้องขับเคลื่อนประเทศไปสู่เป้าหมายที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันและ เป็นเอกภาพ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๙ อันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ จึงได้ กำหนดให้รัฐต้องจัดทำ “ยุทธศาสตร์ชาติ” เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่างๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการ กัน โดยภายใต้ยุทธศาสตร์ชาตินี้ ประเทศไทยต้องปฏิรูปและปรับเปลี่ยนอย่างเป็นระบบขนานใหญ่ เพื่อให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเหมาะสมกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ที่สำคัญในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) และต่อเนื่อง สู่แผนพัฒนาฯ ฉบับต่อไปนั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ยึดยุทธศาสตร์ชาติมาเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องกันไปตลอด ๒๐ ปี นอกจากนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ในฐานะหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดทำแผนการศึกษา ระดับชาติในระยะยาว ก็ได้ พิจารณารอบแนวทางดำเนินการงานยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี มาใช้ประกอบการพิจารณาจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๔ ด้วยเช่นกัน เพื่อให้เกิดการบูรณาการเชื่อมโยงไปในทิศทาง เดียวกันกับแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้สำหรับพลเมืองทุกช่วงวัย ตั้งแต่แรกเกิดไปจนตลอดชีวิต ดังนั้น ในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) นอกจากจะคำนึงถึงสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสังคมไทย ภูมิภาค อาเซียน และสังคมโลก ที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาคน รวมทั้งกฎหมายที่สำคัญต่อการจัดการศึกษาของ ประเทศ และมีผลให้อำนาจหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมแล้ว กระทรวงศึกษาธิการ ได้ยึดกรอบหลักการที่สำคัญอันได้แก่ ๑) ยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๔) ๒) แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) และ ๓) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๔ มาวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ และ แนวทางให้สามารถขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายดังกล่าวได้อย่างเป็นรูปธรรม เกิดประโยชน์กับผู้เรียนและประชาชน ผู้รับบริการ ได้สอดคล้องกับทิศทางและเป้าหมายการพัฒนาประเทศในระยะ ๕ ปีข้างหน้า ทั้งในมิติความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และมีมิติการบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ โดยปรากฏสาระสำคัญและประเด็น ความเชื่อมโยงดังนี้

๒.๕.๒ สาระสำคัญของยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๔)

ภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๙ มาตรา ๖๕ ได้กำหนดให้มี “ยุทธศาสตร์ชาติ” เพื่อเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศในระยะยาว พร้อมกับการปฏิรูป และ

การพัฒนาาระบบและกลไกการบริหารราชการแผ่นดินในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ ให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพของประเทศไทยในทุกภาคส่วนและนำพาประเทศไทย ให้หลุดพ้นหรือบรรเทาความรุนแรงของสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทั้งปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหา ความเหลื่อมล้ำปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน และปัญหาความขัดแย้งในสังคม รวมถึงสามารถรับมือกับภัยคุกคาม และบริหารจัดการความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และสามารถเปลี่ยนผ่านประเทศไปพร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลง ภูมิทัศน์ใหม่ของโลกได้ ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยยังคงรักษาบทบาทสำคัญของเวทีโลก สามารถดำรงรักษา ความเป็นชาติให้มีความมั่นคง และคนไทยในประเทศมีความอยู่ดีมีสุขอย่างถ้วนหน้ากัน สาระสำคัญของยุทธศาสตร์ชาติ จะประกอบด้วย วิสัยทัศน์และเป้าหมายของชาติที่คนไทย ทุกคนต้องบรรลุร่วมกัน รวมทั้งนโยบายแห่งชาติและมาตรการเฉพาะ ซึ่งเป็นแนวทาง ทิศทาง และวิธีการ ที่ทุกองค์กรและคนไทยทุกคนต้องมุ่งดำเนินการไปพร้อมกันอย่างประสานสอดคล้อง เพื่อให้บรรลุซึ่งสิ่งที่ คนไทยทุกคนต้องการ คือ “ประเทศไทย มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในทุกสาขากำลังอำนาจของชาติ” อันได้แก่

การเมืองภายในประเทศ การเมืองต่างประเทศ เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา การศึกษา การทหาร วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี การพลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีและการสื่อสาร ดังนี้

วิสัยทัศน์: ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตาม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หลักการ : เชิดชูสถาบัน ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นฐานในการ พัฒนาประเทศ และค่านิยมความเป็นไทยเพื่อสร้างความปรองดอง ซึ่งมีองค์ประกอบคือ

๑) แนวคิด : เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควร จะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยเพื่อความมั่นคง

๒) คุณลักษณะ : เศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติได้ ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

๓) คำนียาม : ความพอเพียงประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะ ได้แก่ ความพอประมาณ คือความพอดีที่ไม่ น้อยหรือมากเกินไป ความมีเหตุมีผล คือการตัดสินใจโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัย และคำนึง ถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว คือการเตรียมพร้อมรับผลกระทบและ ความเปลี่ยนแปลงที่ คาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

๔) เงื่อนไข : การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ๒ เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขความรู้ อันประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับ วิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะใช้ความรู้นั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน มีความระมัดระวังในขั้นตอนการปฏิบัติ และเงื่อนไขคุณธรรมอันประกอบด้วย มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต

วัตถุประสงค์:

- ๑) เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์
- ๒) เพื่อเพิ่ม กระจายโอกาส และคุณภาพการให้บริการของรัฐอย่างทั่วถึง เท่าเทียม เป็นธรรม
- ๓) เพื่อลดต้นทุนให้ภาคการผลิตและบริการ
- ๔) เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร อุตสาหกรรม และบริการด้วยนวัตกรรม

ยุทธศาสตร์หลัก :

- ๑) ยุทธศาสตร์สร้างความมั่นคงให้กับประเทศ
- ๒) ยุทธศาสตร์สร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ
- ๓) ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน
- ๔) ยุทธศาสตร์สร้างโอกาสบนความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันทางสังคม
- ๕) ยุทธศาสตร์การเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ๖) ยุทธศาสตร์การปรับสมดุลและพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐ

๒.๕.๓ เป้าหมายความมั่นคง

๒.๑.๑ การมีความมั่นคงปลอดภัยจากภัยและการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในประเทศและ ภายนอกประเทศในทุกระดับ ทั้งระดับประเทศ สังคม ชุมชน ครอบครัว และปัจเจกบุคคล และมีความมั่นคง ในทุกมิติ ทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง

๒.๑.๒ ประเทศมีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย มีสถาบันชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์ที่เข้มแข็ง เป็นศูนย์กลางและที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน ระบบการเมืองมีความมั่นคง เป็นกลไกที่นำไปสู่การบริหารประเทศที่ต่อเนื่องและโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล

๒.๑.๓ สังคมมีความปรองดองและความสามัคคี สามารถผนึกกำลังเพื่อพัฒนาประเทศ ชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความอบอุ่น

๒.๑.๔ ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต มีงานและรายได้ที่มั่นคงพอเพียงกับการดำรงชีวิต มีที่อยู่อาศัยและความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน

๒.๑.๕ ฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงของอาหาร พลังงาน และน้ำ

๒.๕.๔ เป้าหมายความมั่งคั่ง

๒.๒.๑ ประเทศไทยมีการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ยกกระดับเป็นประเทศ ในกลุ่มรายได้สูง ความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาลดลง ประชากรได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่าง เท่าเทียมกันมากขึ้น

๒.๒.๒ เศรษฐกิจมีความสามารถในการแข่งขันสูง สามารถสร้างรายได้ทั้งภายในและ ภายนอกประเทศ สร้างฐานเศรษฐกิจและสังคมแห่งอนาคต และเป็นจุดสำคัญของการเชื่อมโยงในภูมิภาค ทั้งการคมนาคมขนส่ง การผลิต การค้าการลงทุนและการทำธุรกิจ มีบทบาทสำคัญในระดับภูมิภาคและระดับ โลก เกิดสายสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้าอย่างมีพลัง

๒.๒.๓ ความสมบูรณ์ในทุนที่จะสามารถสร้างการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางปัญญา ทุนทางการเงิน ทุนที่เป็นเครื่องมือเครื่องจักร ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒.๕.๕ เป้าหมายความยั่งยืน

๑.การพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญ รายได้ และคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจที่ไม่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกินพอดี ไม่สร้าง มลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมจนเกินความสามารถในการรองรับและเยียวยาของระบบนิเวศน์

๒. การผลิตและการบริโภคเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับกฎระเบียบ ของประชาคมโลก ซึ่งเน้นที่ยอมรับร่วมกัน ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีคุณภาพดีขึ้น คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้ออาทร เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม

๓.ประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมยึดถือและปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๓. สารสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) สำหรับใช้เป็นแผนพัฒนาประเทศไทยในระยะ ๕ ปี ซึ่งเป็นการแปลงยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี สู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเตรียมความพร้อมและ วางรากฐานในการยกระดับประเทศไทยให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการพัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) ได้กำหนดสาระสำคัญไว้ ดังนี้ วิสัยทัศน์: มุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากประเทศที่มีรายได้ปานกลาง ไปสู่ประเทศ ที่มีรายได้สูง มีความมั่นคงและยั่งยืน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ระยะยาว “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ของประเทศ หลักการ :

๑) น้อมนำและประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกมิติการพัฒนา อย่างบูรณาการบนทางสายกลาง มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี

๒) คำนึงถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยให้คนเป็นศูนย์กลาง เพื่อสร้างความมั่นคงของชาติและเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการ และ

๓) มุ่งเสริมสร้างกลไกการพัฒนาประเทศ ทั้งกลไกที่เป็นกฎหมายและกฎ ระเบียบต่างๆ เพื่อให้เอื้อต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาในทุก ระดับ ควบคู่กับการพัฒนากรอบในรูปแบบของคณะกรรมการในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ระดับประเทศและ ระดับพื้นที่

วัตถุประสงค์:

๑) เพื่อให้คนไทยทุกช่วงวัยมีทักษะความรู้ความสามารถ สามารถพัฒนา ตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

๒) เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจมีโครงสร้างที่เข้มแข็ง มีเสถียรภาพ แข่งขันได้ ยั่งยืน

๓) เพื่อรักษาทุนธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมสู่ความสมดุลของระบบนิเวศน์
 ๔) เพื่อสร้างความมั่นคง ภายในประเทศ ป้องกันและลดผลกระทบจากภัยคุกคามข้ามชาติ และ
 ๕) เพื่อให้การท างานเชิงบูรณาการ ในลักษณะเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานที่ยึดหน้าที่และพื้นที่ ทำให้
 ภาครัฐมีประสิทธิภาพและปราศจากคอร์รัปชั่น ยุทธศาสตร์:

๑) ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์
 ๒) ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำในสังคม
 ๓) ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน
 ๔) ยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
 ๕) ยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่งคั่งและยั่งยืน
 ๖) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบและ ธรรมาภิบาลใน
 สังคมไทย

๗) ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์
 ๘) ยุทธศาสตร์การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม
 ๙) ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ
 ๑๐) ยุทธศาสตร์ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา

เป้าหมายรวม :

๑) คนไทยมีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีความเป็น พลเมืองตื่นรู้
 ท ่าประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม มีความสุขทั้งมิติทางกาย ใจ สังคมและ จิต
 วิญญาน มีวิถีชีวิตที่พอเพียง มีความเป็นไทย และมีความสามารถเชิงการแข่งขันในเวทีโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี

๒) ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และความยากจนลดลง เศรษฐกิจฐานรากมีความเข้มแข็ง ประชาชน
 ทุกคนมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร การประกอบอาชีพ และบริการทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเป็น
 ธรรม

๓) ระบบเศรษฐกิจมีความเข้มแข็งและแข่งขันได้ โครงสร้างเศรษฐกิจปรับสู่เศรษฐกิจ ฐานบริการและ
 ดิจิทัล เน้นอุปสงค์นำการผลิต มีผู้ประกอบการรุ่นใหม่ และมีผู้ประกอบการขนาดกลางและ ขนาดเล็กที่
 เข้มแข็ง มีการลงทุนในการผลิตและบริการฐานความรู้ขั้นสูงใหม่ๆ โดยกระจายฐานการผลิตและ การให้บริการ
 สู่ภูมิภาคเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ำ โดยเศรษฐกิจไทยมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ ๕ ต่อปี และมีปัจจัย
 สนับสนุน อาทิ ระบบโลจิสติกส์ พลังงาน และการลงทุนวิจัยและพัฒนา

๔) ทุนทางธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมสามารถสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม มี
 ความมั่นคงทางอาหาร พลังงาน และน้ำ

๕) มีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย สังคมปลอดภัย สามัคคี สร้างภาพลักษณ์ที่ดี และเพิ่มความ
 เชื่อมั่นของนานาชาติต่อประเทศไทย ความขัดแย้งทางอุดมการณ์และความคิดในสังคมลดลง ปัญหา
 อาชญากรรมลดลง ปริมาณความสูญเสียจากภัยโจรสลัดและการลักลอบขนส่งสินค้า และการค้ามนุษย์ ลดลง
 มีความพร้อมในการปกป้องประชาชนจากการก่อการร้ายและภัยพิบัติทางธรรมชาติ

๖) มีระบบบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ ทันสมัย โปร่งใส ตรวจสอบได้ กระจายอำนาจและมี ส่วนร่วมจากประชาชน ลดปัญหาคอร์รัปชัน การใช้จ่ายภาครัฐต้องมีประสิทธิภาพสูง และมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถและปรับตัวได้ทันกับยุคดิจิทัลเพิ่มขึ้น

๔. สาระสำคัญของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๔ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๔ เพื่อใช้เป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาวสำหรับหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของประเทศ ทั้งที่อยู่ในกระทรวง ศึกษาธิการและนอกกระทรวงศึกษาธิการ ได้นำไปใช้ เป็นกรอบและแนวทางการพัฒนาการศึกษาและเรียนรู้ สำหรับพลเมืองทุกช่วงวัยตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิต โดยจุดมุ่งหมายที่สำคัญของแผนคือ การมุ่งเน้นการประกัน โอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา และ การศึกษาเพื่อการมีงานทำและสร้างงานได้ ภายใต้บริบท เศรษฐกิจและสังคมของประเทศและของโลกที่ ขยับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งความเป็น พลวัตร เพื่อให้ประเทศไทยสามารถก้าว ข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง ไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งภายใต้กรอบแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๔ ได้กำหนดสาระสำคัญสำหรับบรรลุเป้าหมาย ของการพัฒนาการศึกษาใน ๕ ประการ ได้แก่ การเข้าถึง (Access) ความเท่าเทียม (Equity) คุณภาพ (Quality) ประสิทธิภาพ (Efficiency) และตอบโจทย์ บริบทที่เปลี่ยนแปลง (Relevancy) ในระยะ ๑๕ ปี ข้างหน้า ดังนี้ วิสัยทัศน์: ให้ความสำคัญกับการสร้างระบบ การศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อเป็น กลไกหลักของการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของ ทุมนมนุษย์ และรองรับการศึกษา การเรียนรู้ และ ความท้าทายที่เป็นพลวัตรของโลกศตวรรษที่ ๒๑

หลักการ :

- ๑) รัฐมีหน้าที่จัดการให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐาน สามารถพัฒนาขีด ความสามารถที่มีอยู่ในตัวตนของแต่ละบุคคลให้เต็มตามศักยภาพ จากการมีส่วนร่วมของ ทุกภาคส่วน ในสังคม
- ๒) รัฐจะประกันโอกาสและความเสมอภาค ในการเข้าถึงบริการการศึกษาที่มีคุณภาพและ มาตรฐาน ตามศักยภาพและความสามารถของแต่ละบุคคล
- ๓) แยกบทบาท อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ของรัฐ ในฐานะผู้กำกับนโยบายและแผน ผู้กำกับ การศึกษา ผู้ประเมินผลการศึกษา ผู้ส่งเสริมสนับสนุน และ ผู้จัดการศึกษาออกจากกัน
- ๔) รัฐพึงปฏิบัติต่อสถานศึกษาภายใต้กฎกติกา ระเบียบ วิธีปฏิบัติ ที่เป็นมาตรฐาน เดียวกัน
- ๕) ทุกภาคส่วนของสังคม ซึ่งเป็นผู้ได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการได้รับการศึกษาของ พลเมืองต้องมีส่วนร่วมระดมทุน และร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา
- ๖) สถานศึกษาต้องบริหารและจัดการที่แสดงความรับผิดชอบ (Accountability) ต่อคุณภาพและ มาตรฐานของบริการการศึกษาที่ให้แก่ผู้เรียน
- ๗) รัฐจะกำหนดกรอบทิศทางการพัฒนากำลังคน จำแนกตามระดับ/ประเภทการศึกษา คณะ/ สาขาวิชาที่สนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ และ
- ๘) หลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนการสอนต้องมีความยืดหยุ่นหลากหลาย สอดคล้องความ ต้องการของผู้เรียน ทั้งผู้ที่อยู่ในวัยเรียน และผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงาน

ยุทธศาสตร์:

- ๑) ยุทธศาสตร์การพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน กระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล
- ๒) ยุทธศาสตร์ยกระดับคุณภาพ มาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา
- ๓) ยุทธศาสตร์ผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรมรองรับความต้องการของตลาดงาน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ
- ๔) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล
- ๕) ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้
- ๖) ยุทธศาสตร์พัฒนาระบบบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของทุกภาคส่วน
- ๗) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเงินเพื่อการศึกษาเป้าหมายสุดท้าย :
 - ๑) ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ สามารถเป็นกลไกในการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของทุนมนุษย์ (Productivity) ที่ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ เพื่อให้ประเทศสามารถก้าวข้ามกับดักของประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างยั่งยืน ภายใต้พลวัตรของโลกศตวรรษที่ ๒๑
 - ๒) ประชากรทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาและการเรียนรู้ จากระบบการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น หลากหลาย และตอบสนองความต้องการของผู้เรียน
 - เพื่อยกระดับขั้นของสังคม ภายใต้ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge Based Economy) ที่เอื้อต่อการสร้างสังคมแห่งปัญญาและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ที่ประชาชนสามารถแสวงหาความรู้และเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
 - ๓) ผู้เรียนแต่ละระดับการศึกษา ได้รับการพัฒนาขีดความสามารถเต็มตามศักยภาพ
 - ที่มีอยู่ในตัวตนของแต่ละบุคคล และมีคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ มีองค์ความรู้ที่สำคัญและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ รวมทั้งทักษะการดำรงชีวิต และทักษะความรู้ความสามารถ และสมรรถนะในการปฏิบัติงานที่ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ
 - ๔) ภาคการศึกษามีทรัพยากรและทุนที่เพียงพอสำหรับการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐาน จากมีส่วนร่วมในการระดมทุนและสนองทุนเพื่อการศึกษาจากทุกภาคส่วนในสังคม ผ่านการเสียภาษีตามสิทธิ และหน้าที่ของพลเมือง การบริจาค และการร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษา
 - ๕) สถานศึกษามีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ด้วยคุณภาพและมาตรฐานระดับสากล สามารถให้บริการที่ตอบสนองความต้องการบริบทเชิงพื้นที่ ระดับประเทศและระดับภูมิภาคในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของการบริการด้านการศึกษาในภูมิภาคอาเซียน (Hub for Education) และเป็น ภาคเศรษฐกิจหนึ่งของระบบเศรษฐกิจของประเทศและของภูมิภาค ที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทย

๒.๖ การปฏิรูปการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต^๗

การศึกษาในอดีต ปัจจุบัน อนาคต ต่างมีวิวัฒนาการเพื่อปรับให้เข้ากับยุคและสมัยของผู้คนในแต่ละยุค ปัจจัยที่ทำให้การศึกษามีวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงนั้นมีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกประเทศ อย่างเช่น ปัจจัยภายในเกิดจากความต้องการพัฒนาสังคมให้มีความเจริญและทันสมัย ปัจจัยภายนอกเกิดจากกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในด้านต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งประเทศเองก็มีวิวัฒนาการทางการศึกษาด้วยเช่นกัน

๒.๖.๑ การศึกษาในอดีต

นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินตอนต้นการศึกษาได้ถูกจัดแบ่งตามเพศ โดยการศึกษาสำหรับผู้ชายจะแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ การศึกษาของฝ่ายอาณาจักร และพุทธจักร การศึกษาของฝ่ายอาณาจักรเป็นการศึกษาสำหรับผู้ชายที่เป็นทหาร โดยจะเล่าเรียนเกี่ยวกับมวย กระบี่กระบอง อาวุธ ตำราพิชัยยุทธ์ต่าง ๆ ส่วนการศึกษาของพุทธจักรเป็นการศึกษาสำหรับพลเรือนชาย เป็นการเล่าเรียนเกี่ยวกับคัมภีร์ไตรเพท โหราศาสตร์เวชกรรม และการศึกษาสำหรับเพศหญิงจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับงานบ้านงานเรือน กิริยามารยาท กาทำอาหาร เป็นต้น

๑.การศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษาไทยนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๒- พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้มีการปฏิรูปการศึกษาไทยซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ดังนี้

๒.การปฏิรูปการศึกษาไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เป็นการปฏิรูปการศึกษาไทยครั้งแรก โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดตั้งสถานศึกษาขึ้นตามวัดในมณฑลต่าง ๆ และให้โรงเรียนต่าง ๆ ขึ้นกับกรมศึกษาธิการทั้งหมด ต่อมาก็ได้มีการยกฐานะกรมศึกษาธิการเป็นกระทรวงธรรมการ หรือกระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน

๓.การปฏิรูปการศึกษาไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะราษฎรได้มีการกำหนดเป้าหมายของการศึกษา คือ ให้พลเมืองทุกคน ไม่เลือกเพศ ชาติ ศาสนา ได้รับการศึกษาตามอัตภาพ เพื่อประกอบอาชีพที่จะเกิดประโยชน์แก่บ้านเมือง โดยให้มีการศึกษา ๓ ด้านคือ จากธรรมชาติ จากการทำงาน และจากการสมาคม ต่อมาในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามได้มีการเพิ่มจุดเน้นการจัดการศึกษาไทยอีก ๑ ส่วน จากสามส่วน เป็น พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา

^๗ การปฏิรูปการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : (<https://reformvoice.com>, [เมื่อ วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๔].

๔.การปฏิรูปการศึกษาไทยสมัยพัฒนาการศึกษา พ.ศ. ๒๔๙๔ - ๒๕๓๔

การปฏิรูปการศึกษาไทยในช่วงนี้ได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ ๒ และ ๓ มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน มีการจัดสอนเอนทรานซ์เข้ามหาวิทยาลัย และมีการจัดวางระบบการศึกษา

๒.๖.๒ การศึกษาสมัยปัจจุบัน

ในปัจจุบัน ใช้แผนการศึกษาสมัย พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งมีลักษณะที่กำหนดหลายประการ ดังนี้

- ๑) กำหนดหลักการที่สำคัญ ๔ หลักการ
- ๒) กำหนดจุดมุ่งหมาย ที่ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย ปัญญา ด้านจิตใจ ด้านร่างกายและสังคม
- ๓) วางระบบการศึกษา
- ๔) กำหนดนโยบายการศึกษา ๑๙ ประการ
- ๕) กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา
- ๖) กำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา

๒.๖.๓ การศึกษาไทยในอนาคต

ในอนาคตการศึกษาถือว่าเป็นสิ่งที่สำหรับประชาชนและประเทศชาติอย่างมากเนื่องจากเพื่อประชาชนต้องการทักษะการคิด การดำรงชีวิตจากการศึกษา และสำหรับประเทศชาติการศึกษาก็ยังเป็นความและอนาคตของประเทศในด้านต่าง ๆ การศึกษาในอนาคตนี้จะมีความแตกต่างจากในอดีตเนื่องจากยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ดังนั้น การปฏิรูปการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต

วิวัฒนาการการศึกษาไทย การศึกษาในอดีต ปัจจุบัน อนาคต ต่างมีวิวัฒนาการเพื่อปรับให้เข้ากับยุคและสมัยของผู้คนในแต่ละยุค ปัจจัยที่ทำให้การศึกษามีวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงนั้นมีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกประเทศ อย่างเช่น ปัจจัยภายในเกิดจากความต้องการพัฒนาสังคมให้มีความเจริญและทันสมัย ปัจจัยภายนอกเกิดจากกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในด้านต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งประเทศเองก็มีวิวัฒนาการทางการศึกษาด้วยเช่นกัน การศึกษาในอดีต นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินตอนต้น การศึกษาได้ถูกจัดแบ่งตามเพศ โดยการศึกษาสำหรับผู้ชายจะแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ การศึกษาของฝ่ายอาณาจักร และพุทธจักร การศึกษาของฝ่ายอาณาจักรเป็นการศึกษาสำหรับผู้ชายที่เป็นทหาร โดยจะเล่าเรียนเกี่ยวกับมวย กระบี่กระบอง อาวุธ ตำราพิชัยยุทธ์ต่าง ๆ ส่วนการศึกษาของพุทธจักรเป็นการศึกษาสำหรับพลเรือนชาย เป็นการเล่าเรียนเกี่ยวกับคัมภีร์ไตรเวท โหราศาสตร์เวชกรรม และการศึกษาสำหรับเพศหญิงจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับงานบ้านงานเรือน กิริยามารยาท กาทำอาหาร เป็นต้น การศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปการศึกษาไทยนับตั้งแต่การศึกษาไทยจึงควรที่จะเปิดมุมมองทางด้าน ๆ ให้มากขึ้น

๒.๖.๔ การจัดการอาชีวศึกษาของไทย

๑.ความเป็นมาและการพัฒนาของการอาชีวศึกษาของไทย

แนวคิดการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาภาครัฐเริ่มดำเนินมาตั้งแต่ยุคสมัยที่ประเทศไทย เริ่มมีอาชีพหัตถกรรมมากขึ้น นอกเหนือจากงานกสิกรรม ประเทศไทยเริ่มมีการจัดการอาชีวศึกษา อย่างเป็นระบบและมี

รูปแบบในสมัยรัชกาลที่ ๕ โดยพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยา วิสุทธีสุริยศักดิ์จัดทำแผนโครงการ ศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๑ ขึ้น เพื่อส่งเสริมวิชาชีพครู แพทย์กฎหมาย และแผนที่ขึ้น ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๔๕๒ กระทรวง ธรรมการ ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ประเภท คือ โรงเรียนสามัญศึกษา ได้กลายเป็นโรงเรียนวิสามัญ อาชีวศึกษา และในปีพ.ศ. ๒๔๕๓ ได้จัดตั้ง โรงเรียนพาณิชย์การขึ้นที่วัดมหาพฤฒาราม และที่วัดราชบูรณะ

พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้จัดให้มีงานแสดงศิลปหัตถกรรมของนักเรียนเป็นครั้งแรกที่โรงเรียน สวนกุหลาบ วิทยาลัย เพื่อส่งเสริมและจูงใจให้เยาวชนเรียนหัตถกรรมให้มากขึ้น เพื่อนำไปประกอบ อาชีพและเปิดโรงเรียน เพาะช่างขึ้น

พ.ศ. ๒๔๗๖ ตั้งโรงเรียนพาณิชยการแผนกสูงขึ้นเป็นแห่งแรกที่โรงเรียนเสาวภา ชื่อโรงเรียนพาณิชย การตั้งวิทยาเสาวภา และในปีต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้มีการตั้งโรงเรียนประถม พาณิชยการในส่วนภูมิภาคอีก หลายจังหวัด เช่น ภูเก็ต ปัตตานี ตรัง ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสาคร ชลบุรีแพร่ นครราชสีมาและเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้มีการยุบเลิกกรมศึกษาธิการและจัดตั้งกรมขึ้นมา ๒ กรม คือ กรมสามัญศึกษา มี หน้าที่จัดการศึกษาสายสามัญ และกรมวิชาการ มีหน้าที่จัดการศึกษาสายอาชีพ

พ.ศ. ๒๔๘๒ กรมวิชาการแบ่งส่วนราชการออกเป็น ๔ กอง คือ สำนักงานเลขาธิการกรมกองตำรา กองสอบไล่และกองอาชีวศึกษาและได้เปลี่ยนชื่อเป็น กรมอาชีวศึกษาในปีพ.ศ. ๒๔๘๔ มีการจัดตั้งกองโรงเรียน ขึ้น เพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนอาชีวศึกษาโดยตรง

พ.ศ. ๒๔๙๔ มีการกำหนดแผนการศึกษาชาติขึ้นใหม่ ได้แบ่งระดับการจัดการอาชีวศึกษาเป็น ๓ระดับ คือ มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษาขั้นสูง

พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้จัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคขึ้นที่กรุงเทพฯ เป็นแห่งแรก และในปีต่อมาได้มีการจัดตั้ง โรงเรียนช่างกล ช่างก่อสร้าง และโรงเรียนพาณิชยการขึ้นอีกหลายแห่ง และได้ขยายไปสู่ภูมิภาคในปีพ.ศ. ๒๔๙๗ ตั้งวิทยาลัยเทคนิคแห่งแรกขึ้นที่ภาคใต้คือ จังหวัดสงขลา พ.ศ. ๒๔๙๙ ตั้งวิทยาลัยภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ คือ จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. ๒๕๐๐ ตั้งวิทยาลัยเทคนิคที่ภาคเหนือ คือ จังหวัด เชียงใหม่

ต่อมาการอาชีวศึกษาได้มีการพัฒนามาโดยลำดับจากการช่วยเหลือขององค์การ ต่างๆ และ ต่างประเทศ เช่น องค์การSEATO ได้ช่วยเหลือในการปรับปรุงโรงเรียนช่างไม้๑๘แห่ง ให้เป็นโรงเรียนการช่าง ปีพ.ศ. ๒๕๐๒ ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลเยอรมันจัดตั้งโรงเรียน สารพัดช่าง เพื่อสอนหลักสูตรระยะสั้น ในปีพ.ศ. ๒๕๐๙ องค์การยูนิเซฟได้ให้ความช่วยเหลือ ปรับปรุงโรงเรียนการช่างสตรี๓๕แห่ง และให้รวมเข้ากับ โรงเรียนช่างชายในจังหวัดเดียวกัน

การพัฒนาและเปิดสอนในระดับปวส. ได้เริ่มขึ้นเมื่อปีพ.ศ. ๒๕๑๐ จากโครงการ เงินกู้เพื่อปรับปรุง สถานศึกษา ๒๕ แห่ง ให้เปิดสอนระดับปวส. และในปีพ.ศ. ๒๕๑๒ ได้ยกฐานะ โรงเรียนพาณิชยการพระนคร เป็นวิทยาลัยพาณิชยการพระนครเป็นแห่งแรก

พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าขึ้น โดยรวม วิทยาลัยสังกัด กรมอาชีวศึกษา ๔ แห่ง คือ วิทยาลัยเทคนิคธนบุรีวิทยาลัยเทคนิคพระนครเหนือ วิทยาลัยโทรคมนาคม

นนทบุรีและวิทยาลัยการก่อสร้างเข้าด้วยกัน มีอธิการบดีเป็นผู้บริหาร มีฐานะ เป็นกรมหนึ่งใน กระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. ๒๕๑๗ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าได้ออนสังกัดจากกระทรวงศึกษาธิการ มาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยและจัดการอาชีวศึกษาตั้งแต่ระดับปวช.ถึงระดับปริญญาเอก เฉพาะที่ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ทั่วประเทศมี๒๙ วิทยาเขต เปิดสอนระดับปวช.ถึง ปริญญาตรี

กรมอาชีวศึกษาได้มีการปรับปรุงและเปลี่ยนสถานะของสถานศึกษาโดยรวม โรงเรียนทุกโรงเรียนในประเภทเดียวกัน เข้าด้วยกันตั้งชื่อเป็นวิทยาลัยอาชีวศึกษาต่อท้ายด้วยชื่อ จังหวัด จัดทำเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒

พ.ศ. ๒๕๓๓ เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) รับนักเรียนที่ จบมัธยมศึกษาตอนปลายแผนกศึกษาต่อระยะเวลา ๒ ปีและมีการจัดตั้งวิทยาลัยการอาชีพขึ้นที่จังหวัดมุกดาหารและแม่ฮ่องสอนในปีพ.ศ. ๒๕๓๑

พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลเยอรมันเพื่อพัฒนาอาชีวศึกษาระบบ ทวิภาคี และในปี พ.ศ. ๒๕๓๒-๒๕๓๓ UNDP ได้ให้ความช่วยเหลือจัดตั้งสถาบันพัฒนาครูอาชีวศึกษา ในช่วงปีพ.ศ. ๒๕๓๓ รัฐบาลไทยได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาลประเทศต่าง ๆ หลายประเทศใน การพัฒนาด้านอาชีวศึกษา เช่น รัฐบาลประเทศเดนมาร์กได้ให้เงินกู้ยืมเพื่อการพัฒนาอาชีวศึกษา เกษตร เยอรมัน อังกฤษ อิตาลีช่วยเหลือสถานศึกษาด้านอุตสาหกรรม เป็นต้น

พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙ มีโครงการจัดตั้งวิทยาลัยเพิ่มอีก ๙๓ แห่ง โดยเฉพาะวิทยาลัย การอาชีพ ซึ่งตั้งขึ้นในระดับอำเภอ ๖๐ แห่ง วิทยาลัยสารพัดช่าง ๓๓ แห่ง เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาวิชาชีพสู่ท้องถิ่นให้มากขึ้น

พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ(ฉบับ ที่๒) กำหนดให้สถาบันเทคโนโลยีปทุมวันเป็นส่วนราชการของกรมอาชีวศึกษาและกำหนดอำนาจหน้าที่ให้กรมอาชีวศึกษาจัดและส่งเสริมการศึกษาวชิชีพ ในระดับ ปริญญาตรี อนุปริญญา ประกาศนียบัตร หลักสูตรระยะสั้นและหลักสูตรพิเศษ รวมถึงพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาในสถาบันเทคโนโลยี ปทุมวัน พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้กำหนดให้สถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน มีอำนาจจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสถานศึกษาที่จัดหลักสูตรระดับ ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ได้แก่ หลักสูตรประกาศนียบัตรครูวิชาชีพชั้นสูง (ปทส.) และปริญญาตรีในการเปิดสอนเป็นไปตามเกณฑ์ มหาวิทยาลัยกำหนด

พ.ศ. ๒๕๔๒ รัฐบาลไทยได้รับเงินจากรัฐบาลเดนมาร์กเพื่อพัฒนาอาชีวเกษตรตาม โครงการปรับปรุงรูปแบบโครงสร้างสถานศึกษาเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อเพิ่ม ความรู้ ทักษะปฏิบัติ และจัดหาเครื่องมือ อุปกรณ์ เครื่องจักรกล และเทคโนโลยีที่ทันสมัยให้แก่ นักศึกษาในการผลิตสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร รวมถึงการขยายผลให้แก่เกษตรกรในท้องถิ่น ตลอดจนพัฒนาบุคลากรหลักสูตรการจัดการอาชีวศึกษาเกษตร การพัฒนาหลักสูตรการเรียน การสอน การเทียบโอนหน่วยกิตสะสม การขยาย

โอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชน และ การพัฒนาบุคลากร ครู อาจารย์อาชีวศึกษาตลอดจนการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและ เอกชน รวมถึงต่างประเทศ(กรมอาชีวศึกษา, ๒๕๔๒)

พ.ศ. ๒๕๔๖ กรมอาชีวศึกษาได้เปลี่ยนโครงสร้างใหม่เป็นสำนักงานคณะกรรมการ การอาชีวศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่วันที่ ๗ กรกฎาคม เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน

ประเภทและระดับการศึกษาของการศึกษาของการอาชีวศึกษาของไทย ปัจจุบันการอาชีวศึกษาของไทยมีทั้งส่วนที่ดำเนินการโดยสถานศึกษาของรัฐและ เอกชนภายใต้การกำกับควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งที่เป็นโรงเรียนและวิทยาลัยจัดการอาชีวศึกษาในระดับ ต่ำกว่าปริญญาตรีอยู่ ๒ ระดับ คือ

๒. ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) เป็นหลักสูตรที่รับผู้จบการศึกษาระดับ มัธยมต้นหรือเทียบเท่าเข้าศึกษา ๓ ปี มี ๗ ประเภทวิชา ได้แก่

- ๑.๑ ประเภทวิชาพาณิชยกรรม
- ๑.๒ ประเภทวิชาอุตสาหกรรม
- ๑.๓ ประเภทวิชาอุตสาหกรรมสิ่งทอ
- ๑.๔ ประเภทวิชาศิลปกรรม
- ๑.๕ ประเภทวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
- ๑.๖ ประเภทวิชาคหกรรม
- ๑.๗ ประเภทวิชาเกษตรกรรม (กรมอาชีวศึกษา, ๒๕๔๖)

๓. ระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) เป็นหลักสูตรที่รับผู้ที่จบการศึกษา ในระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หรือผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ เทียบเท่าเข้าศึกษา ใช้ระยะเวลา ๒ ปี มี ๙ ประเภทวิชา ได้แก่

- ๒.๑ ประเภทวิชาอุตสาหกรรม
- ๒.๒ ประเภทวิชาบริหารธุรกิจ
- ๒.๓ ประเภทวิชาศิลปกรรม
- ๒.๔ ประเภทวิชาคหกรรม
- ๒.๕ ประเภทวิชาเกษตรกรรม
- ๒.๖ ประเภทวิชาประมง
- ๒.๗ ประเภทวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
- ๒.๘ ประเภทวิชาอุตสาหกรรมสิ่งทอ
- ๒.๙ ประเภทวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (กรมอาชีวศึกษา, ๒๕๔๖)

๔. รูปแบบและลักษณะการจัดการอาชีวศึกษาของไทยในปัจจุบัน

โดยที่สาระสำคัญของการจัดการศึกษาอาชีวศึกษา เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลได้เรียนรู้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยอาศัยรูปแบบการจัดการศึกษาแบบต่าง ๆ ทั้งในระบบและนอกระบบ โรงเรียน เพื่อจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้และทักษะวิชาชีพที่จำเป็นในการนำไป

ประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม ซึ่งหากอ้างตามมาตรา ๑๕ ของพระราชบัญญัติแห่งชาติพ.ศ. ๒๕๔๒ รูปแบบการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาก็จะแบ่งได้เป็น ๓ รูปแบบ ดังนี้

๑. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมายวิธีการศึกษาหลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

๒. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความ เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละกลุ่มบุคคล

๓. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความ สนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาสโดยการศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้ อื่นๆ

๕. หลักสูตรการเรียนการสอน

การเรียนการสอนในระบบอาชีวศึกษาของไทยเป็นการจัดการศึกษาในระดับต่ำกว่า ปริญญา มี ๒ ระดับหลักสูตร คือ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.๓) จำนวน ๗ ประเภทวิชา และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) จำนวน ๙ ประเภทวิชา ผู้สำเร็จทั้ง ๒ ระดับหลักสูตร สามารถที่จะสอบเข้าศึกษาต่อในระดับ ปริญญาได้ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของมหาวิทยาลัยหรือ สถานศึกษากำหนด โดยหากเป็นผู้สำเร็จ การศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ก็จะต้องศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี ๔ ปี ส่วนผู้สำเร็จ การศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) จะใช้เวลาในการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี ๒-๓ ปี

๖. สถานศึกษา

มีทั้งส่วนที่รัฐเป็นเจ้าของและดำเนินงานในฐานะหน่วยงานในสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษา และส่วนที่เป็นเอกชนดำเนินการภายใต้การกำกับควบคุมของ สำนักงานต่าง ๆ ในสำนักงาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษา ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.๒๕๔๒ โดยอาจมีชื่อเรียกว่าโรงเรียนหรือวิทยาลัยก็ได้ มีขนาดต่าง ๆ กันตามจำนวนนักเรียน ตั้งแต่ขนาดเล็กที่มีนักเรียนไม่มากนัก จนกระทั่งขนาดใหญ่ที่มีจำนวนนักเรียนหลายพันคน กระจายอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ และในระดับอำเภอหลาย อำเภอทั่วประเทศ

๖.๖.๕ พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา

พระราชบัญญัติ การอาชีวศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๑ ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร. ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นปีที่ ๖๓ ในรัชกาลปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่าโดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษา

พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา ๒๙ ประกอบกับ มาตรา ๓๒ และมาตรา ๔๓ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดย

อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของ สภานิติบัญญัติแห่งชาติดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๑”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ พระราชบัญญัตินี้ไม่ใช้บังคับกับการจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพซึ่งดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐตามกฎหมายอื่น

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

“การอาชีวศึกษา” หมายความว่า กระบวนการศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนในด้านวิชาชีพระดับฝีมือระดับเทคนิคและระดับเทคโนโลยี

“การฝึกอบรมวิชาชีพ” หมายความว่า การเพิ่มพูนความรู้และการฝึกทักษะอาชีพระยะสั้นหรือ ระยะยาว ทั้งในและนอกสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันการอาชีวศึกษา ซึ่งจัดขึ้นเป็นโครงการ หรือสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะภายใต้หลักสูตรที่คณะกรรมการการอาชีวศึกษากำหนด

“สถาบัน” หมายความว่า สถาบันการอาชีวศึกษาของรัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการจัดการ อาชีวศึกษา และการฝึกอบรมวิชาชีพตามพระราชบัญญัตินี้

“สถานประกอบการ” หมายความว่า สถานประกอบการที่ร่วมมือกับสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันการอาชีวศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาเพื่อจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพ ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการการอาชีวศึกษากำหนด

“มาตรฐานการอาชีวศึกษา” หมายความว่า ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพและ มาตรฐานในการจัดการอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการส่งเสริม การกำกับดูแลการตรวจสอบ การประเมินผลและการประกันคุณภาพการจัดการอาชีวศึกษา

“กองทุน” หมายความว่า กองทุนเพื่อพัฒนาการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพ

“คณะกรรมการการอาชีวศึกษา” หมายความว่า คณะกรรมการการอาชีวศึกษาตามกฎหมายว่า ด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้มาตรา ๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงและประกาศเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้กฎกระทรวงและประกาศนั้นเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

๒.๗ แนวคิดทฤษฎีทางการศึกษา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีทางการศึกษา โดยมีลำดับ การ นำเสนอ ได้แก่ ความหมายของการศึกษา ความสำคัญของการศึกษา แนวคิดทฤษฎีทางการศึกษา ขอบข่าย ทางการศึกษาของไทย และนโยบายการศึกษาของไทย ดังต่อไปนี้

๒.๗.๑ ความหมายของการศึกษา

ความหมายของการศึกษานั้น มีนักวิชาการ นักการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิในพระพุทธศาสนา ได้ให้นิยามความหมายไว้หลายประการ ดังต่อไปนี้

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน) ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า สิกขานั้นก็คือ ศึกษา เป็นคำเดียวกัน ศึกษามาจากศึกษาที่เป็นภาษาสันสกฤต สิกขาเป็นภาษามครหรือภาษาบาลี มีความหมายถึงทั้งภาคปริยัติและภาคปฏิบัติ ภาคปริยัตินั้นก็หมายถึงเล่าเรียนด้วยวิธีฟังด้วยวิธีอ่านทรงจำพิจารณาให้มีความรู้ความเข้าใจ ภาคปฏิบัตินั้นก็หมายถึงว่านำมาปฏิบัติทางกายทางวาจาทางใจ^๔

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า คำว่า “การศึกษา” นี้ เรายังมีความเข้าใจผิดกันอยู่มาก ส่วนมากก็มักจะหมายถึงการเรียนหนังสืออะไรๆ รวมอยู่ในการเรียนหนังสือเป็นการศึกษา เรียนในโรงเรียนหรือในสถานที่เรียนด้วยตำราเรียน แล้วก็จำได้ แล้วก็พอจะคิดเป็นบ้างจากแนวที่ได้เรียนมาแล้ว แล้วก็เรียกว่าการศึกษา และยังมีความหมายที่ไม่ถูกต้องตามที่มนุษย์ควรจะมี คำว่า “การศึกษา” นี้ ในภาษาศาสนา หมายถึง การประพฤติ หรือการปฏิบัติ หรือการกระทำ ไม่ได้หมายถึง การเล่าเรียนโดยส่วนเดียว คำว่า “ปริยัติ” นี้ก็เป็นการศึกษา แต่ไม่ถูกต้อง ไม่สมบูรณ์ คำว่า “ปฏิบัติ” นั้นเป็นคำที่ถูกต้องและสมบูรณ์^๕

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษามาจากภาษาบาลีว่า สิกฺขา คำว่า สิกฺขา มีรากศัพท์ว่า สิกฺข หมายถึง วิชฺโชปาทาน แปลว่า การแสวงหาวิชา ส่วนคำว่า วิชา หมายถึง ความรู้สภาวะแท้จริงของสิ่งทั้งหลาย ดังนั้น สิกฺขาหรือศึกษา จึงหมายถึง การแสวงหาวิชา หรือความรู้แจ้งซึ่งก็คือปัญญานั้นเอง นั่นคือ การศึกษาเป็นกระบวนการแสวงหาปัญญาและกำจัดอวิชชาไปพร้อมกัน^๖

สาโรช บัวศรี ให้ความหมายของศึกษาว่า การศึกษา คือ การพัฒนาขั้น ๕ เพื่อว่า โลกะ โทสะ โมหะ จะได้ลดน้อยถอยไปหรือว่าหมดไปในที่สุด และได้บรรลุชีวิตที่ดี^๗

สุนน อมรวิวัฒน์ ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือชีวิต และชีวิตคือการศึกษา การศึกษา หมายถึง การสั่งสอน การฝึกหัด ฝึกปรี้อ ฝึกฝน อบรมบ่มนิสัย^๘

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า ความหมายของการศึกษาแยกออกได้เป็น ๒ แนวใหญ่ๆ คือ แนวแรกเป็นการพิจารณาในวงกว้างครอบคลุมถึงกระบวนการต่างๆ ของสังคมที่จะถ่ายทอด

^๔ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน), **ลักษณะพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

^๕ดูรายละเอียดใน พุทธทาสภิกขุ, **คู่มือการศึกษาพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๔-๖.

^๖ดูรายละเอียดใน พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ขอบฟ้าแห่งความรู้**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

^๗ดูรายละเอียดใน สาโรช บัวศรี, **“ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์”** ใน การศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อสันติภาพและการพัฒนา เล่ม ๑, รวบรวมโดย ชม ภูมิภาค, (กรุงเทพมหานคร: ศิลปสนองการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๓๘๘.

^๘ดูรายละเอียดใน สุนน อมรวิวัฒน์, **หลักสูตรทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม**, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๓๗.

แนวคิด ความเชื่อ ระบบพฤติกรรม ตลอดจนศิลปกรรมต่างๆ อันรวมเรียกว่าวัฒนธรรมนั้นจากชุมชนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง การศึกษาแนวนี้เรียกว่า การศึกษาในฐานะเป็นกระบวนการสังคมประภคิต (Education as a socialization process) ซึ่งเกิดขึ้นทุกสถาบัน ทุกระดับชีวิตของบุคคล แนวที่ ๒ เป็นการพิจารณาการศึกษาในวงแคบมุงที่สถาบันสังคมเพียงสถาบันเดียว คือ สถาบันการศึกษาหรือโรงเรียน เป็นการทำความเข้าใจในเรื่องบทบาท หน้าที่ และกระบวนการต่างๆ ในโรงเรียน การศึกษาในแนวหลังนี้เป็นการศึกษาในฐานะเป็นสถาบันทางสังคม (Education as a social institution)^{๑๓}

สนธิ ศรีสำแดง ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา Education มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Eduare” มีความหมายตรงกับคำว่า “Bring up” หมายถึง การดึงออก การศึกษามีใช่การใส่เข้าไป (Put in) แต่หมายถึง การดึงเอาความรู้ หรือสิ่งที่มีอยู่ในผู้เรียนออกมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด^{๑๔}

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า ไม่ว่าการศึกษาจะเป็นอะไรหรือคืออะไร แต่การศึกษาย่อมเป็น “กระบวนการ” เสมอ และอาจสรุปได้ว่า ไม่ว่าคำนิยามหรือคำอธิบายการศึกษาจะคล้ายคลึงหรือแตกต่างกัน ก็อาจจะแบ่งกลุ่มได้ ๓ กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มมีหลักพื้นฐานแตกต่างกันคือ กลุ่มที่หนึ่งมองว่า การศึกษาเป็นกระบวนการที่นำเอาความสามารถของผู้เรียนที่มีอยู่ในตัวของเขาออกมาพัฒนาให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป กลุ่มที่สองมองว่า การศึกษาเป็นกระบวนการที่จะนำเอาความรู้ภายนอกเข้าไปสั่งสมไว้ในตัวผู้เรียน และกลุ่มที่สามมองว่า การศึกษาเป็นกิจกรรมตอบสนองกัน ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและมนุษย์เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมด้วย^{๑๕}

วิชัย ต้นศิริ ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาซึ่งในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Education” แท้จริงรากศัพท์ “Educare” ก็หมายถึง การอบรมเลี้ยงดู การอบรมบ่มนิสัย ส่วนรากศัพท์ “Educere” ก็หมายถึง การดึงออกมา หรือทำให้ปรากฏออกมาซึ่งศักยภาพของชีวิต (Oxford Dictionary)^{๑๖}

สุนทร โคตรบรรเทา ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา คือ กระบวนการพัฒนาความรู้ที่มีอยู่แล้วในตัวผู้เรียน นำความรู้จากภายนอกไปสะสมไว้ในตัวผู้เรียนและตอบสนองระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีความรู้ความสามารถมากขึ้นและกว้างขึ้น^{๑๗}

^{๑๓}ดูรายละเอียดใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์, **ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: วิ.พริ้นท์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙-๒๐.

^{๑๔}ดูรายละเอียดใน สนธิ ศรีสำแดง, **พระพุทธศาสนากับหลักการการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: นิสนารการพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๕๒.

^{๑๕}ดูรายละเอียดใน ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, **พื้นฐานปรัชญาการศึกษา : ภูมิปัญญาของตะวันออกและตะวันตก**, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๕), หน้า ๔๑-๔๒.

^{๑๖}ดูรายละเอียดใน วิชัย ต้นศิริ, **อุดมการณ์ทางการศึกษา : ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สามลดา, ๒๕๕๐), หน้า ๓-๔.

^{๑๗}ดูรายละเอียดใน สุนทร โคตรบรรเทา, **ปรัชญาการศึกษาสำหรับผู้บริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน, ๒๕๕๓), หน้า ๓๙.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่าหมายถึง กระบวนการกระตุ้นสมองให้รับรู้ เก็บสะสม และรวบรวมสิ่งที่มีคุณค่าทั้งหลายไว้ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักนำ ความคิดและความรู้ออกมาใช้และพัฒนาขั้น ๕ ให้เจริญงอกงามทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และบ้านเมือง^{๑๘}

ยูเนสโก (UNESCO) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา หมายถึง การกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาความรู้ ศีลธรรม คุณค่า และความเข้าใจต่างๆ ซึ่งจำเป็นสำหรับชีวิต เพื่อให้เด็กและผู้ใหญ่มีความเข้าใจต่อวัฒนธรรมและแนวคิดต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อสังคมของตนเองและของชาติอื่น ตลอดจนความเข้าใจต่อกฎต่างๆ ตามธรรมชาติ พร้อมทั้งมีทักษะอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และการสื่อสาร^{๑๙}

พลาโต (Plata) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา คือ การเปลี่ยนแปลงความคิด หรือวิญญาณของมนุษย์ คือพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น จากโลกมืดไปสู่โลกที่สว่าง^{๒๐}

ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือทำให้คนมี เหตุ ให้เข้าถึงความจริงที่ตรงกันข้าม เบคอนเห็นว่า ความจริงมีเพียงหนึ่งเดียว^{๒๑}

รุสโซ (Rousseau) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา คือ การเข้าให้ถึงธรรมชาติ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ ชีวิตที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ จะมีแต่ความสดชื่น จิตใจจะเป็น อิสระ สว่างไสว มองโลกได้กว้างไกล การศึกษาที่ดีต้องสอดคล้องกับความจริงตามธรรมชาติและสามารถนำไป แก้ปัญหาได้^{๒๒}

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า การศึกษา คือ ความเจริญงอกงาม (Growth) กระบวนการศึกษา ก็คือ กระบวนการสร้างเงื่อนไขให้ชีวิตมีความเจริญงอกงาม ความงอกงาม ในที่นี้ มิใช่เป็นเพียงเครื่องมือไปสู่จุดหมายปลายทางอื่นใด แต่เป็นไปเพื่อความเจริญงอกงามของชีวิตมนุษย์^{๒๓}

กู๊ด คาร์เตอร์ (Good Carter) ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า การศึกษา เป็น กระบวนการที่จะใช้พัฒนาความสามารถ ทักษะ และรูปแบบพฤติกรรมของคนที่มีคุณค่าต่อสังคม และ

^{๑๘}ดูรายละเอียดใน คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธปรัชญาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๙๐.

^{๑๙}ยูเนสโก (UNESCO), อ้างใน จินตนา สุขจรรย์, การศึกษาและการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗.

^{๒๐}พลาโต (Plata), อ้างใน คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธปรัชญาการศึกษา, หน้า ๑๒๔.

^{๒๑}ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon), อ้างใน คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธปรัชญาการศึกษา, หน้า ๑๒๔.

^{๒๒}รุสโซ (Rousseau), อ้างใน คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธปรัชญาการศึกษา, หน้า ๑๒๔.

^{๒๓}จอห์น ดิวอี้ (John Dewey), อ้างใน วิชัย ต้นศิริ, อุดมการณ์ทางการศึกษา : ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ, หน้า ๒-๓.

การศึกษาเป็นกระบวนการที่คนได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่เลือกสรรถูกควบคุมไว้แล้ว เพื่อที่คนเหล่านั้นจะสามารถอยู่ในสังคมได้และสามารถพัฒนาตนเองได้^{๒๔}

ผู้วิจัยสรุปความหมายของการศึกษาว่า หมายถึง การพัฒนาปรับปรุงตนเองทั้งร่างกายและจิตใจให้เจริญงอกงามดียิ่งขึ้นกว่าเดิม โดยอาศัยกระบวนการจัดการศึกษาผู้อื่น เริ่มจากในครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ส่วนความหมายของการศึกษาในทางพระพุทธศาสนานั้นหมายถึง การพัฒนาจิตใจของตนเองให้เจริญขึ้นไปจนสามารถที่จะบรรลุถึงความสุขอย่างยั่งยืน จนกว่าจะบรรลุถึงความเป็นอเสขบุคคลคือบุคคลผู้ที่ไม่ต้องศึกษา กล่าวคือ เป็นพระอรหันต์ผู้หมดกิเลส และเป็นผู้ที่หลุดพ้นจากการกลับมาเกิดอีก

๒.๗.๒ ความสำคัญของการศึกษา

นักวิชาการ นักการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาของไทยและต่างประเทศได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาไว้หลายประการ ดังต่อไปนี้

พระราชวรมุณี (ประยูร ธมฺมจิตโต) กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาที่เหมือนการสอนวิธีจับปลา ก็คือ การสอนให้คนพึ่งตน การสอนต้องสอนให้คนรู้ตน นั่นคือ อ่านตนออก บอกตนได้ ใช้ตนเป็น เห็นตนชัด เมื่อรู้ตนแล้วก็รู้สิ่งที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับตนเองตามลำดับของการรู้ตน รู้คน รู้งาน รู้วิชาการ นั่นคือรู้รอบและรู้กว้างขยายไปครอบคลุมโลกภายนอก^{๒๕}

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาเป็นเรื่องที่ใหญ่มาก ควรจะเป็นพลังที่สำคัญที่สุดของชาติ เพื่อทุกคนและทุกเรื่อง (Education For All) ทุกภาคส่วนของสังคมต้องทุ่มเทเพื่อการศึกษา (All For Education) ไม่ใช่เรื่องของโรงเรียนและครูเท่านั้น และการศึกษาต้องสามารถแก้ปัญหาทั้งหลายทั้งปวง มีความยากจนเป็นอาทิ ซึ่งกล่าวเป็นสำนวนว่า การศึกษาเป็นยารักษาทุกโรค (Education Cure All) การศึกษาจึงเป็นเรื่องใหญ่มาก แต่เราไปลดทอนให้เหลือเล็กน้อยเดียว ว่าการศึกษาเป็นเรื่องของการท่องตำรา และการศึกษาเป็นเรื่องของครูในโรงเรียนเท่านั้น กลายเป็นการกักขังการศึกษาไว้ในห้องสี่เหลี่ยมแคบๆ และท่องป่นวิชากันอยู่แค่นั้น แทนที่จะเป็นการเรียนรู้ในการปฏิบัติจริงร่วมกัน ของคนทั้งมวลในพื้นที่อันกว้างขวางของชีวิตและสังคม^{๒๖}

สมุน อมรวิวัฒน์ กล่าวถึงความสำคัญการศึกษาไทยไว้ว่า ลักษณะอันสมบูรณ์ของการศึกษาไทยคือ ความสัมพันธ์สอดคล้องและผสมกลมกลืนกันสนิท ต่อเนื่องเป็นขั้นตอน ได้สัดส่วนสมดุลกันในองค์ประกอบต่างๆ ที่เป็นแบบไทยแท้ๆ นำไปสู่คุณสมบัติของความเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ แก่นของการศึกษาจึงน่าจะเกิดขึ้นจากความรัก ความรู้ ความคิด ความสามารถ และความดี เป้าหมายของการศึกษาจึงมุ่งสู่สัมมาชีพและสัมมาปฏิบัติ กระบวนการสอนประกอบด้วยการสั่ง-สอน-ฝึก-ฝน-อบรม-บ่มนิสัย ทั้งด้วยวิธีที่เป็นระบบและวิธีที่ยืดหยุ่นคล่องตัวจากระบบ โดยไม่ถูกผูกมัดด้วยการกำหนดว่าคนไทยอยู่สังคมเกษตรกรรมหรือสังคม

^{๒๔} กูด คาร์เตอร์ (Good Carter), อังโน จินตนา สัจจานันท์, การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๕๔), หน้า ๔๐.

^{๒๕} ดูรายละเอียดใน พระราชวรมุณี (ประยูร ธมฺมจิตโต), ขอบฟ้าแห่งความรู้, หน้า ๑๘-๒๐.

^{๒๖} ดูรายละเอียดใน ประเวศ วะสี, ระบบการศึกษา ที่แก้ความทุกข์ยากของคนทั้งแผ่นดิน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นครปฐม: พิสิทธ์เซ็นเตอร์, ๒๕๕๔), หน้า ๓๕.

อุตสาหกรรม แต่มุ่งให้ผู้เรียนปรับตัวอยู่ในสังคมมนุษย์ได้ ทั้งนี้ พื้นฐานที่นำมาจัดการศึกษาจึงได้แก่ วัฒนธรรม ปัญญาธรรม และเมตตาธรรม นี่คือนิยามของประเทศไทย^{๒๗}

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาช่วยให้คนมีความคิด สามารถใช้ความคิดตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผลว่า สิ่งใดควรทำ สิ่งใดควรเชื่อ และรู้จักแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ด้วยวิธีที่ดีที่สุด มองเห็นคุณค่าและความงดงามของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ลึกซึ้งจนสามารถนำมาใช้ ประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม การศึกษาช่วยให้คนมีความรู้ความสามารถดีพอที่จะประกอบอาชีพเลี้ยง ตนเองและครอบครัวได้ คนเราจึงจำเป็นต้องศึกษาเล่าเรียนอยู่เสมอ การศึกษาเป็นวิถีหาความรู้อย่างหนึ่ง ซึ่ง ทำให้คนรอดพ้นจากความเขลา และสามารถดำรงชีพได้อย่างมีความสุข การศึกษานั้นเป็นคุณค่าอย่างหนึ่งที่ คนได้เรียนรู้ ผักผ่อนและสะสมไว้เป็นคุณสมบัติเฉพาะตน การศึกษาจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ที่บุคคลได้ เผชิญและเรียนรู้สิ่งใหม่จนสามารถแก้ไขปัญหา ปรับปรุงตน และแสวงหาประสบการณ์ที่ดีไปตลอดชีวิต เพื่อ ความสงบสุขส่วนบุคคลและสันติภาพของสังคม^{๒๘}

องค์การสหประชาชาติ (United Nations : UN) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาไว้ใน แผนปฏิบัติการที่ ๒๑ (Agenda๒๑) ไว้ว่า การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญของการเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียนจะต้องมีจุดมุ่งหมายในการเปลี่ยนทัศนคติของคนเพื่อให้มีความ ตระหนักในปัญหาที่เกิดจากการพัฒนา มีทักษะ และพฤติกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยบูรณาการใน ทุกสาขาวิชา^{๒๙}

ยูเนสโก (UNESCO) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาเป็นความหวังที่ดีที่สุด ของมนุษยชาติในการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่การศึกษาไม่ได้หมายถึงการศึกษาในระบบและ โรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนเท่านั้น การศึกษามีความหมายรวมถึงการศึกษาตามอัธยาศัย หรือการเรียนรู้ที่ ไม่เป็นทางการทั้งหลายที่สามารถเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันทั้งที่บ้านและชุมชนในวงกว้าง^{๓๐}

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การศึกษามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในกระบวนการพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม และพัฒนาประเทศชาติ โดยการทำให้มีความเจริญขึ้นทั้งด้านวัตถุที่จับต้องเห็นได้ด้วยตาตนเองและทางด้าน จิตใจอันเป็นความเจริญภายในตน กล่าวคือ เป็นการศึกษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อ ๑) ประโยชน์ตน (อัตตัตถะ) คือ การพัฒนาตนเอง ทางกาย วาจา ใจ ๒) ประโยชน์ผู้อื่น (ปรัตถะ) คือ การพัฒนาสังคมและประเทศชาติ และ ๓) ประโยชน์อย่างยิ่ง (ปรมาตถะ) คือ พัฒนาตนเองจนถึงนิพพาน และช่วยเหลือผู้อื่นจนถึงนิพพาน

^{๒๗}ดูรายละเอียดใน สุมน อมรวิวัฒน์, สมบัติพิพม์ของการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๒๒.

^{๒๘}ดูรายละเอียดใน วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, ปฏิรูปการศึกษา แนวคิด และข้อเสนอแนะ, (กรุงเทพมหานคร: วชิระ, ๒๕๕๓), หน้า ๒๖.

^{๒๙}องค์การสหประชาชาติ อ้างใน พุทธิ ศิริบรรณพิทักษ์, การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : พื้นฐาน การศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ไทยสัมพันธ์, ๒๕๕๕), หน้า ๗๙.

^{๓๐}ยูเนสโก (UNESCO), อ้างใน พุทธิ ศิริบรรณพิทักษ์, การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : พื้นฐาน การศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม, หน้า ๘๐.

๒.๗.๔ แนวคิดทฤษฎีทางการศึกษา

นักวิชาการ นักการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาของไทย ได้กล่าวถึงแนวคิดทางการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาว่าควรยึดหลัก ๔ ประการ คือ

๑. พุทธศึกษา ต้องให้มีความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องสำคัญที่สุดของชีวิต คือ ผู้เรียนควรรู้ว่า เราเกิดมาทำไม เกิดมาเพื่ออะไร สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้คืออะไร อยู่ที่ไหน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ควรได้รับการสั่งสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล

๒. จริยศึกษา ผู้เรียนสามารถบังคับตนเองให้ถูกต้อง มีระเบียบวินัย ทำลายความเห็นแก่ตัว และพวกพ้อง และมีความสำรวมมัธยัสถ์

๓. พลศึกษา ผู้เรียนต้องประกอบด้วยกำลังฝ่ายกาย และกำลังฝ่ายจิต เมื่อพลศึกษา คือ การศึกษาเพื่อใช้กำลังจึงต้องมีกำลังชนิดนี้ (กำลังฝ่ายจิต) ด้วย ไม่ควรมีแต่กำลังกล้ามเนื้อสำหรับชกต่อย

๔. หัตถศึกษา ผู้เรียนต้องประกอบด้วยวิชาเทคนิคต่างๆ เพื่อจะได้นำไปใช้ในการประกอบสัมมาชีพ สร้างความก้าวหน้าทางวัตถุ^{๓๑}

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงแนวคิดการศึกษาไว้ว่า การศึกษาที่พึงประสงค์ต้องมีองค์ประกอบ ๔ ประการ เรียกว่า จตุสตรมภ์ของการศึกษา (Four Pillars of Education) จากองค์การยูเนสโก เรื่อง การศึกษาคือขุมทรัพย์ภายใน (Learning: The Treasure Within) ได้แก่

๑. การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ (Learning to know) สตรมภ์แรกของการศึกษา คือ Learning to know แปลว่า เรียนเพื่อรู้ หมายถึง การเรียนเพื่อเตรียมเครื่องมือสำหรับการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต เช่น เด็กไทยต้องเรียนภาษาไทยให้อ่านออกเขียนได้ เพื่อที่จะได้เรียนต่อในระดับสูงขึ้น หรือเรียนภาษาอังกฤษและคอมพิวเตอร์ ก็เพื่อใช้ค้นคว้าหาความรู้ผ่านอินเทอร์เน็ตซึ่งข้อมูลส่วนใหญ่ถูกบันทึกไว้เป็นภาษาอังกฤษ

๒. การศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพ (Learning to do) สมรรถภาพคือความสามารถในการนำความรู้มาปฏิบัติให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ สำหรับสตรมภ์ที่สองนี้ ใช้คำว่า Learning to do แปลว่า เรียนเพื่อใช้ทำงาน มุ่งภาคปฏิบัติ การเรียนสายอาชีพศึกษาก็ดี การเรียนวิชาเอกในมหาวิทยาลัยก็ดี ต่างมุ่งให้ผู้เรียนทำงานได้ จึงจัดอยู่ในข้อนี้

๓. การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ (Learning to live together) สตรมภ์แห่งการศึกษาสองข้อแรกทีกล่าวมาแล้วนั้น สอนเด็กให้เป็นคนเก่งทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติส่วนสตรมภ์ที่สามนี้มุ่งสอนเด็กให้เป็นคนดีที่ใช้ความรู้ความสามารถทำคุณประโยชน์แก่ผู้อื่น นั่นคือ สอนให้อยู่อย่างมีคุณภาพด้วยการทำคุณประโยชน์แก่สังคม ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Learning to live together แปลว่า เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันฉันญาติมิตร

^{๓๑}พุทธทาสภิกขุ, อ่างใน ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, พื้นฐานปรัชญาการศึกษา : ภูมิปัญญาของตะวันออกและตะวันตก, หน้า ๘๘.

๔. การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษยภาพ (Learning to be) สดมภ์ท้ายของการศึกษา คือ พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือ เด็กที่จบการศึกษาไปแล้วต้องเป็นอะไรมากกว่าเครื่องจักรในโรงงาน หรือแรงงานราคาถูกตามท้องไร่ท้องนา ผู้จบการศึกษาต้องเป็นอะไรมากกว่าทรัพยากรมนุษย์หรือสัตว์เศรษฐกิจ การทำคนให้เป็นเพียงทรัพยากรหรือเครื่องจักรชิ้นหนึ่งนั้นเท่ากับกำลังลดฐานะของมนุษย์ให้ต่ำลง การศึกษาต้องพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เต็มตามศักยภาพทั้งทางกาย ทางสังคม ทางอารมณ์ และทางปัญญา^{๓๒}

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้กล่าวถึงแนวคิดการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ไว้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๐ เน้นการเรียนรู้เฉพาะสาระวิชาแกนและมีการประเมินผลเฉพาะเนื้อหาสาระตามวิชาแกน ส่วนการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ การเรียนรู้เน้นทั้งสาระตามวิชาแกนและสาระสำคัญสำคัญในศตวรรษที่ ๒๑ ทักษะชีวิต ทักษะการคิดและการเรียนรู้ และการรู้โอซีที การประเมินผลครอบคลุมการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ดังที่นักการศึกษายุคใหม่ได้เสนอหลักการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ไว้ ๑๐ ประการดังนี้

๑. มนุษย์มีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ผู้สอนจึงต้องใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย หากผู้สอนนำรูปแบบการเรียนรู้แบบใดแบบหนึ่งไปใช้กับผู้เรียนทุกคนตลอดเวลา อาจทำให้ผู้เรียนบางคนเกิดอาการตายด้านทางสติปัญญา

๒. ผู้เรียนควรเป็นผู้กำหนดองค์ความรู้ของตนเอง ไม่ใช่เ็นความรู้ไปใส่สมองผู้เรียน แล้วให้ผู้เรียนดำเนินรอยตามผู้สอน

๓. โลกยุคใหม่ต้องการผู้เรียนซึ่งมีวินัย มีพฤติกรรมที่รู้จักยืดหยุ่นหรือปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ที่เป็นแบบเผด็จการ แบบให้อิสระ หรือแบบประชาธิปไตย

๔. เนื่องจากข้อมูลข่าวสารในโลกจะทวีเพิ่มขึ้นเป็น ๒ เท่า ทุกๆ ๑๐ ปี โรงเรียนจึงต้องใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ กัน

๕. ให้ใช้กฎเหล็กของการศึกษาที่ว่า “ระบบที่เข้มงวดจะผลิตคนที่เข้มงวด” และ “ระบบที่ยืดหยุ่นก็จะผลิตคนที่รู้จักการยืดหยุ่น”

๖. สังคมหรือชุมชนที่มั่งคั่งร่ำรวยด้วยข้อมูลข่าวสาร ทำให้การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ในหลายๆ สถานที่

๗. การเรียนรู้แบบเจาะลึก (Deep Learning) มีความจำเป็นมากกว่าการเรียนรู้แบบผิวเผิน (Shallow Learning) หมายความว่า จะเรียนอะไรต้องเรียนรู้ให้รู้จริง ให้รู้สึก ใ้รอบ ไม่ใช่เรียนแบบงูๆ ปลาๆ ดังจะเห็นจากอดีตว่ามีการบรรจุเนื้อหาไว้ในหลักสูตรมากเกินไป จนผู้เรียนไม่รู้ว่าเรียนไปเพื่ออะไรและสิ่งที่เรียนไปแล้วมีความสัมพันธ์กันอย่างไร

^{๓๒}ดูรายละเอียดใน พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต), **ทิศทางการศึกษาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๕ – ๓๓.

๘. การสอนที่จัดว่ามีประสิทธิภาพ ต้องการครูที่มีคุณสมบัติมากกว่าการเป็นผู้ทำหน้าที่สอน (Instructor) คือต้องการครูที่มีคุณลักษณะเป็นผู้ชี้แนะการเรียนรู้ (Learning Coach) และเป็นตัวแทนในการนำผู้เรียนท่องเที่ยวไปสู่โลกแห่งการเรียนรู้ได้ (Learning Travel Agent) บทบาทของครูในโลกยุคใหม่จึงต้องกว้างขวางกว่าที่เป็นอยู่ปัจจุบัน ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ดูแลโปรแกรมการเรียนการสอนเท่านั้น เพราะทำให้เด็กที่จบจากโรงเรียนมีปัญหาในเรื่องความรู้และทักษะ คือรู้ก็รู้ไม่จริง แล้วยังขาดทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพอีกด้วย

๙. การศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน (Schooling) กับการศึกษา (Education) ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน วินสตัน เชอร์ชิลล์ (Winston Churchill) เคยกล่าวไว้กับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (Mr. R.A. Butler) เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๔ ว่า “โรงเรียนไม่มีความจำเป็นมากนักในการจัดการศึกษา เพราะเป็นเพียงสถาบันที่มีงานหลักคือพาสอนอบรมสั่งสอนเด็กๆ เท่านั้น แต่การศึกษามีความแตกต่างออกไปอย่างสิ้นเชิง และการศึกษาเกิดขึ้นในโรงเรียนน้อยมาก”

๑๐. โลกอนาคตจะให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาที่บ้าน (Home – Based Education) มากขึ้น เด็กๆ จะเรียนอยู่ที่บ้าน โดยเรียนจากประสบการณ์ของนักการศึกษาที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ โดยตรง^{๓๓}

ศาสตราจารย์ บัณฑิต ได้เสนอแนวคิดทางการศึกษาในพระพุทธศาสนา โดยเรียกว่า แนวนโยบายหลักหรือมรรคของการศึกษา แยกออกเป็น ๒ ระดับ ได้แก่

๑. แนวนโยบายหลักของการศึกษาในระดับผู้ไม่ครองเรือน จุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับสูง (ระดับผู้ไม่ครองเรือน) ได้แก่ นิพพาน แนวทางการปฏิบัติหรือแนวนโยบายของการศึกษาเพื่อบรรลุนิพพานนั้น ก็คือมรรคมงคล ๘ (อัฐังคิกมรรค) ได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสมาธิ และสัมมาสมาธิ ซึ่งมรรคมงคล ๘ ประการนี้ สรุปเป็น ๓ ประการคือ ศีล สมาธิ และปัญญา ผู้ศึกษาในระดับนี้จะต้องเล่าเรียนและปฏิบัติตามแนวนโยบายอันมิ่งมงคล ๘ ประการดังกล่าวอย่างเคร่งครัด อันเป็นแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้ เพื่อสนองความมุ่งหมายให้ระงับหรือแก้ปัญหอันสูงสุดของชีวิต ได้แก่ ปัญหาที่เรียกว่า อกุศลมูล^{๓๔} เมื่อสามารถแก้ปัญหานี้สำเร็จ ก็จะประสบชีวิตอันสมบูรณ์ที่สุด หรือที่เรียกว่า นิพพาน

๒. แนวนโยบายหลักของการศึกษาในระดับผู้ครองเรือน โดยพื้นฐาน แนวนโยบายหลักของการศึกษาในระดับผู้ครองเรือน (ฆราวาส) จะต้องประยุกต์ตามทางที่เรียกว่า มรรคมิ่งมงคล ๘ หรือศีล สมาธิ ปัญญา เท่าที่สามารถจะทำให้เหมาะสมกับผู้ครองเรือน ซึ่งหมายความว่า เป็นแนวทางที่จะต้องแก้ปัญหา

^{๓๓}ดูรายละเอียดใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, การพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนยุคใหม่เพื่อการรองรับการปฏิรูปการศึกษาในศตวรรษที่สอง ด้วยการบูรณาการไอซีที ในการจัดการเรียนรู้ด้วยโครงการ, (กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๕๕), หน้า ๔๕-๔๘.

^{๓๔}อกุศลมูล หมายถึง รากเหง้าของอกุศล, ต้นเหตุของอกุศล, ต้นเหตุของความชั่ว มี ๓ อย่างคือ โลภะ โทสะ โมหะ ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๕, (กรุงเทพมหานคร: ผลิธรรม ๒๕๕๖), หน้า ๘๔.

เช่นกัน แม้จะไม่ใช่เป็นการแก้ปัญหาที่สูงสุดในชีวิต แต่เป็นปัญหาที่สับสนและยุ่งเหยิง แนวทางหรือ
แนวนโยบายหลักของการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย เรียกว่า แนวนโยบายทั้ง ๓ ของการศึกษา ได้แก่

๑) ศึกษาให้รู้จักตนเอง อันประกอบด้วยสิ่งสำคัญ ๒ ข้อคือ การศึกษาชั้น ๕ และ
การศึกษาวิชาความรู้หลายแขนงอย่างกว้างขวาง

๒) ศึกษาให้รู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้รู้จักว่าสังคมที่ตนอาศัยอยู่นั้นประกอบด้วย
โครงสร้างอะไรบ้างและมีปัญหาสำคัญอะไรบ้าง

๓) ศึกษาเรื่องจริยธรรม ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติเรื่องคุณธรรม ศีลธรรมอย่างกว้างขวาง
และลึกซึ้ง เพื่อจะได้ลดการเบียดเบียนกันและทุจริตต่อกันลงไป รู้จักละอายต่อความชั่ว รู้จักประกอบความดี
อันจะก่อให้เกิดสันติสุขและความร่มเย็นทั้งแก่ตนเองและสังคม^{๓๕}

ประเวศ วะสี ได้เสนอแนวคิดทางการศึกษาไว้ว่า ความรู้ที่จำเป็นมี ๔ ประเภทใหญ่ เรียกว่า
ปัญญา ๔ หรือ จตุรปัญญา คือ ความรู้ธรรมชาติที่เป็นวัตถุ (วิทยาศาสตร์กายภาพ) ความรู้ทางสังคม
(วิทยาศาสตร์สังคม) ความรู้ทางศาสนา (วิทยาศาสตร์ข้างใน) และความรู้เรื่องการจัดการ ซึ่งปัญญาที่เกิดจาก
ความรู้ชนิดใดชนิดหนึ่งไม่เป็นการเพียงพอที่จะทำให้เกิดดุลยภาพในสังคม เราจำเป็นต้องมีปัญญาอย่าง
บูรณาการการศึกษาและการวิจัยจำเป็นต้องคำนึงถึงปัญญาทุกด้าน มิใช่ให้เรียนรู้เป็นส่วนๆ เพราะความรู้แบบ
แยกส่วน จะนำไปสู่การกระทำแบบแยกส่วน ทำให้เกิดการเสียดุลยภาพและเกิดวิกฤติการณ์ขึ้น การศึกษา
เรียนรู้ จำเป็นต้องให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แบบเชื่อมโยง เนื่องจากในโลกแห่งความเป็นจริงนั้นเป็นโลกแห่งการ
เชื่อมโยงเป็นองค์รวม การจัดการเรียนรู้ ควรจะไปให้ถึง ๓ ระดับ ได้แก่

๑. ระดับที่เกิดความรู้ หมายถึง การรู้ความจริง การที่บุคคลจะทำอะไรให้สำเร็จได้ บุคคลนั้น
ต้องรู้และใช้ความจริง ความรู้ต้องเป็นความจริง เพราะการใช้ความจริงทำให้ทำได้ถูกต้อง การให้ผู้เรียนสัมผัส
ความจริงเท่ากับเป็นการทำให้ผู้เรียนมีความรู้ระดับเบื้องต้น

๒. ระดับที่เกิดปัญญา เป็นระดับที่ผู้เรียนสามารถบูรณาการหรือเชื่อมโยงความรู้ใน ๔ ด้าน
ดังกล่าวข้างต้น และนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

๓. ระดับที่เกิดจิตสำนึก คือเกิดความเข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ และเข้าใจตัวเองว่า
สัมพันธ์กับสรรพสิ่งอย่างไร^{๓๖}

นอกจากนี้ ประเวศ วะสี ได้กล่าวว่าการศึกษาควรมุ่งแก้ปัญหาพื้นฐาน ๗ ประการดังนี้

๑. แก่ความยากจน โดยการสร้างสัมมาชีพเต็มพื้นที่ การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่เป็นรากฐานของ
ความร่มเย็นเป็นสุข กิจกรรมทุกชนิดในประเทศ รวมทั้งการศึกษา ควรมุ่งสร้างสัมมาชีพเต็มพื้นที่

^{๓๕}สาโรช บัวศรี, อังโน ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, **พื้นฐานปรัชญาการศึกษา : ภูมิปัญญาของตะวันออกและตะวันตก**, หน้า ๕๕-๕๖.

^{๓๖}ดูรายละเอียดใน ประเวศ วะสี, **ยุทธศาสตร์ทางปัญญาแห่งชาติ**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญาร่วมกับ
สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๐-๑๗.

๒. การรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ เมื่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้จนหมดสิ้น กลุ่มชนหรือเผ่าพันธุ์นั้นๆ ก็ดำรงอยู่ต่อไปไม่ได้ การมีสัมมาชีพและการรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติต้องควบคู่กันไป

๓. การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เป็นศีลธรรมพื้นฐานของสังคม เป็นรากฐานของสิ่งดีงามต่างๆ เช่น ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรม สังคมไทยเป็นสังคมชนชั้น จึงขาดศีลธรรมพื้นฐานนี้ การศึกษาควรจะช่วยสร้างศีลธรรมพื้นฐานนี้ โดยให้ความสำคัญต่อศักดิ์ศรี คุณค่า ศักยภาพ และความรู้ในตัวคนของชาวบ้าน คนเล็กคนน้อย คนยากคนจน

๔. ปรับเปลี่ยนสังคมทางดิ่งเป็นสังคมทางราบ สังคมไทยเป็นสังคมทางดิ่ง คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างคนมีอำนาจข้างบนกับคนไม่มีอำนาจข้างล่าง ในสังคมทางดิ่ง ผู้คนจะมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปทางลบ มีการเรียนรู้น้อย ขอบใช้อำนาจมากกว่าความรู้ มีประสิทธิภาพต่ำ ขาดความเป็นธรรม ในสังคมนี้ เศรษฐกิจจะไม่ดี การเมืองจะไม่ดี และศีลธรรมจะไม่ดี และจะไม่มีวันดี トラบไต่ยังเป็นสังคมทางดิ่ง จำเป็นต้องมีการปรับไปเป็นสังคมทางราบ นั่นคือ มีความเสมอภาค ภารดรภาพ และมีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ เกิดเป็นสังคมเข้มแข็งหรือประชาสังคม การศึกษาควรจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเป็นประชาสังคม

๕. ปรับจากรัฐรวมศูนย์อำนาจไปสู่ความเข้มแข็งของประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่น ประเทศไทยปกครองด้วยระบบอำนาจรัฐรวมศูนย์ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อประชาธิปไตยและความขัดแย้งกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้แก้ปัญหาต่างๆ ไม่ได้ และเกิดความรุนแรง ซึ่งรวมถึงการแก้ปัญหาความยากจน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

๖. สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ สังคมไทยเป็นสังคมอำนาจ มีการคิดเชิงอำนาจและทำเชิงอำนาจ มีการใช้ความรู้และเหตุผลน้อย ทำให้บ้านเมืองติดขัด ขัดแย้ง และรุนแรง จำเป็นต้องปรับจากสังคมอำนาจไปสู่สังคมเรียนรู้ ระบบการศึกษาต้องสามารถกระตุ้น และสนับสนุนการเรียนรู้ของประชาชนทุกวิถีทาง ต้องมีการใช้การสื่อสารทุกประเภทอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องส่งเสริมวัฒนธรรมการอ่านเกิดขึ้นให้ได้ เพราะคนไทยอ่านน้อย การอ่านน้อยจะทำให้ไม่สามารถเข้าใจความซับซ้อนของสังคมปัจจุบัน การศึกษาควรช่วยสร้างสังคมเรียนรู้และวัฒนธรรมการอ่าน

๗. สร้างจิตสำนึกใหม่ คนไทยติดอยู่ในจิตสำนึกเก่าที่เล็กและแคบ ทำให้ความรู้สึกลึกซึ้งคับแคบ ไม่เหมาะแก่การอยู่ร่วมกันในสังคมใหญ่และสร้างสันติสังคม มีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องสร้างจิตสำนึกใหญ่ ให้สามารถมองไกลใฝ่สูง มีจิตสาธารณะ มีจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมืองอันเป็นรากฐานของชีวิตในระบบประชาธิปไตย และนำไปสู่สันติประชาธรรม^{๓๗}

สมุน อมรวิวัฒน์ ได้เสนอแนวทางการจัดการศึกษาไทย โดยเรียกว่า สมบัติทิพย์ ๓ ประการ คือ

๑. วัฒนธรรม คือ วิถีดำรงชีวิตของคนไทย คุณค่าแท้ของวัฒนธรรมไทย ได้แก่ วิถีชีวิตท่ามกลางธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งความรู้อันประมาณมิได้ วัฒนธรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์ในครอบครัว ความคิดและความเชื่อ ตลอดจนประเพณี ศิลปะในท้องถิ่น

^{๓๗}ดูรายละเอียดใน ประเวศ วะสี, ระบบการศึกษา ที่แก้ความทุกข์ยากของคนทั้งแผ่นดิน, หน้า ๓๗-๓๘.

๒. ปัญญาธรรม คือ ความรู้ ความคิด และความสามารถในวิทยาการต่างๆ ทุกสาขา เช่น การแพทย์ งานประดิษฐ์ งานช่าง ดนตรี นาฏศิลป์ วรรณคดี การรบ การเมือง การอบรมเลี้ยงดู ตลอดจนวิธีการสั่งสอนฝึกฝนกุลบุตรธิดา ซึ่งครูไทยได้ฝากผลงานและมีมือไว้สืบทอดถึงชนรุ่นหลัง นอกจากนี้ การรู้จักนำกระบวนการพัฒนาปัญญา ซึ่งได้มีวิธีการชัดเจนตามหลักของพระพุทธศาสนามาใช้ ย่อมทำให้การจัดการศึกษาในอนาคต สามารถสืบสายปรัชาญาจากอดีตและปัจจุบันได้ต่อเนื่อง

๓. เมตตาธรรม นั้นเป็นจุดเริ่มของกระบวนการศึกษา แสดงถึงบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ เมื่อการสอนเริ่มต้นด้วยความเมตตา การเรียนเริ่มต้นด้วยการศรัทธา การศึกษาย่อมเป็นกระบวนการของความรักความเข้าใจ ความร่วมมือ และการเสียสละ

ดังนั้น การแสวงหาภูมิปัญญาของไทย จึงเป็นการสำรวจและวิเคราะห์คุณค่าของความเป็นไทยของเราเอง แล้วนำมาผสมผสานกลมกลืนกับหลักการสากลที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน^{๓๘}

นอกจากนี้ สุนน อมรวิวัฒน์ ยังได้เสนอยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาในอนาคตไว้ ๘ ประการดังนี้

๑. การจัดสาระและกระบวนการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา ต้องมีส่วนที่เป็นแกนหลักและส่วนที่ยืดหยุ่นคล่องตัวเป็นพลวัต โดยคำนึงว่า เด็กทุกคนเกิดมาเป็นมนุษย์เหมือนกัน แต่มีต้นทุนติดตัวมาแตกต่างกัน ทั้งทางด้านความสมบูรณ์ของร่างกาย สติปัญญา ความสามารถ และความถนัด ส่วนที่เป็นสาระและกระบวนการพัฒนาความเป็นมนุษย์ เด็กทุกคนต้องมีโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาไปจนสุดความสามารถที่เขาจะมี และแน่นอนที่สุด ในส่วนที่เขาบกพร่องหรืออ่อนแอ เขาย่อมต้องได้รับการซ่อมเสริมเติมเต็มด้วยวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสม

๒. การจัดโครงสร้างของสาระและกระบวนการเรียนรู้ ต้องอาศัยวิศวกรการศึกษาที่มีความเข้าใจและมีความรู้ทางรากฐานชีวิตไทย เครือข่ายของวิทยาการ พัฒนาการของเด็กวัยเรียน บริบททางสังคม รวมทั้งหลักการและวิธีการทางการศึกษา สามารถร่วมกันออกแบบสาระและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. สาระความรู้สำหรับเด็กวัยเรียน ที่เป็นสาระหลักเพื่อความเป็นมนุษย์ คือ ๑) ทักษะและกระบวนการสื่อความหมาย ๒) ทักษะและกระบวนการแสวงหาความรู้ ๓) ทักษะและกระบวนการคิด เช่น คิดคำนวณ คิดเหตุผล ๔) ทักษะและกระบวนการวิทยาศาสตร์ ๕) ทักษะและกระบวนการสังคม ๖) ทักษะและกระบวนการทำงาน ๗) สุขภาพและบุคลิกภาพ ๘) ศีลธรรมและสุนทรียภาพ ศิลปะวิทยาทั้ง ๘ ประการนี้ เป็นแก่นแท้ของศักยภาพมนุษย์ ถ้าการศึกษาเป็นการพัฒนาเด็กในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์แต่ละคน นักการศึกษาทั้งหลายต้องหันมาปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนเพื่อสร้างศักยภาพดังกล่าวนี้ให้จงได้ การสอนด้วยการที่ครูยืนบอกและนักเรียนตอบคำถามตามที่ครูบอกเท่านั้นย่อมไม่เกิดผล และการนำศักยภาพเหล่านี้มาจัดแยกเป็นวิชาๆ ก็ไม่น่าจะบรรลุวัตถุประสงค์

๔. การจัดการศึกษาในอนาคต ครูจะลดบทบาทในการยืนบอกอธิบาย และครูจะใช้เครื่องมือต่างๆ ช่วยสอนมากขึ้น เช่น มีการใช้สื่อดิจิทัลอุปกรณ์ทางการสอน ใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน ใช้ชุดการเรียนรู้ด้วย

^{๓๘}ดูรายละเอียดใน สุนน อมรวิวัฒน์, สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย, หน้า ๔๐๘-๔๐๙.

ตนเอง ใช้สื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และใช้ระบบการสอนทางไกล เมื่อเป็นเช่นนี้ การเรียนรู้จะไม่จำกัดอยู่ในห้องสี่เหลี่ยมแคบๆ หากจะเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเปิดกว้างเกี่ยวข้องกับบุคคลและแหล่งวิทยาการหลายประเภท

๕. เมื่อครูมีภาระในการบอกอธิบายน้อยลง นักเรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และมีสื่อการเรียนการสอนช่วยมากขึ้น ครูย่อมมีเวลามากขึ้นเพื่อใช้พัฒนานักเรียนได้อย่างแท้จริง กล่าวคือ ครูจะมีเวลาพอในการทำกิจกรรมต่อไปนี้

๕.๑ สร้างความสัมพันธ์ (หรือปฏิสัมพันธ์) อันดีระหว่างครูกับผู้บริหาร ครูกับเพื่อนครู ครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน ครูกับผู้ปกครอง โรงเรียนกับชุมชน

๕.๒ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการฝึกปฏิบัติ (ฝึกหัด ฝึกปรือ และฝึกฝน) สร้างเจตคติ และปลูกฝังคุณธรรมได้อย่างต่อเนื่อง

๕.๓ แสวงหาความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อพัฒนาตัวเอง ให้มีความรู้ความชำนาญในการสอน

๕.๔ จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในการเรียนที่ช่วยให้นักเรียนได้ใกล้ชิดธรรมชาติ เข้าใจความเจริญและความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม และมีสุนทรียภาพ

๕.๕ จัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ให้เด็กได้เห็นคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ศิลปะ ดนตรี กีฬา บันเทิง ตามวิถีชีวิตไทย

๖. ผู้บริหารและครูต้องมีความรู้ในเรื่อง “บูรณาการ” มากขึ้น เพราะคลื่นของสาระความรู้ และวิธีการต่างๆ จะถาโถมเข้ามาสู่หลักสูตรและกระบวนการศึกษา การคิดแบ่งแยกรายวิชา แบ่งชั่วโมง แบ่งคะแนนในการวัดและประเมินผล อาจแยกย่อยลงไปไม่ได้ชัดเจน กระบวนการจัดหลักสูตรแบบ “ลดหลั่น” คือ จากแม่บทลงไปกลุ่มประสบการณ์ ต่อลงไปถึงรายวิชา หน่วยใหญ่ หน่วยย่อย และหัวข้อเรื่องนั้นจะสับสนมากขึ้น เพราะในอนาคต หัวใจเรื่องหนึ่งๆ จะไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์เป็นเหตุปัจจัยของอีกหลายๆ เรื่อง ทักษะอย่างหนึ่งจะไปมีผลกระทบต่อทักษะอื่นๆ อีกหลายอย่าง ความหลากหลายและความแปรเปลี่ยนของข้อมูลข่าวสารจะทำให้ครูวิ่งพล่านเป็นหนูดิจัน นักพัฒนาหลักสูตรและผู้บริหารจึงจำเป็นต้องสามารถบูรณาการทั้งในด้านสาระความรู้และกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างฉลาด

๗. การจัดการประถมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อชีวิต เป็นการจัดการศึกษาสำหรับปวงชน ดังนั้น กระบวนการเรียนการสอนต้องครอบคลุมกระบวนการที่สำคัญ ๕ ประการ คือ

๗.๑ กระบวนการแสวงหา รวบรวม และพิสูจน์ความจริงให้ประจักษ์ เหตุและผลด้วยตนเอง ที่ส่วนใหญ่เรียกว่า กระบวนการวิทยาศาสตร์

๗.๒ กระบวนการคิดวิเคราะห์องค์ประกอบปัจจัยต่างๆ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง หรืออีกนัยหนึ่งทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า การคิดโดยถูกต้องแบบคายน^{๓๙}

^{๓๙}เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๕, (กรุงเทพมหานคร: ผลิธรรม ๒๕๕๖), หน้า ๕๗-๕๘.

๗.๓ กระบวนการแก้ปัญหา ผู้เรียนได้มีโอกาสเผชิญสถานการณ์และฝึกฝนการแก้ปัญหา อยู่เสมอ จนสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

๗.๔ กระบวนการทางมนุษยสัมพันธ์ การฝึกฝนอย่างต่อเนื่องยาวนาน ให้ผู้เรียนรู้จัก ตนเอง และการปรับตัวสามารถสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้อย่างเหมาะสม

๗.๕ กระบวนการประชาธิปไตย ฝึกหัดการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบในสิทธิและหน้าที่ การยอมรับซึ่งกันและกัน และความยุติธรรมในสังคม

๘. บรรยาภาศและกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องช่วยสร้างเสริมคุณสมบัติที่เน้นวัฒนธรรม ไทยและคุณธรรมไทยที่เด่นชัด คือ ๑) การรู้จักผิดชอบชั่วดี หรือบาปบุญคุณโทษ ๒) ศรัทธาและการปฏิบัติ ตามหลักธรรมของศาสนา ๓) ความรักชาติ ๔) ความสำนึกในความเป็นไทย และธำรงวัฒนธรรมไทย ๕) ความ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์^{๔๐}

ลีปนพนท์ เกตุทัต ได้กล่าวสรุปวิสัยทัศน์การศึกษาไทยในอนาคตไว้ ๕ ประเด็น คือ

๑. เป็นระบบการศึกษาที่เพิ่มศักยภาพ การเรียนรู้ของบุคคล ครอบครัว และชุมชน ด้วยการ ส่งเสริมทักษะเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสามารถพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถปรับตัวให้ เข้ากับสภาวะโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สามารถรับข่าวสารใหม่ๆ ด้วยการคิดวิเคราะห์ รวมทั้งส่งเสริม ให้ชุมชนสามารถนึกกำลังเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพปัญหาไปสู่สภาพที่พึงประสงค์

๒. ปรัชญาการศึกษาในอนาคต ถือว่า ชีวิตที่มีความสุข คือ ชีวิตที่มีการเรียนรู้ และพัฒนาคน ให้เป็นผู้สร้าง มากกว่าผู้เสพ

๓. เป้าหมายของการจัดการศึกษา ๑) มุ่งสร้างให้คนมีความมั่นใจและเป็นตัวของตัวเอง ๒) มุ่งสนองปัญญามากกว่าตำหนาค ๓) มุ่งพัฒนาวุฒิของความเป็นมนุษย์ที่วัดไม่ได้ด้วยวุฒิปัตร ๔) ส่งเสริม อิสระภาพของปัจเจกบุคคล ๕) ส่งเสริมให้คนมีคุณธรรมต่อกัน ด้านกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ปลุกฝัง วัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์

๔. เนื้อหาของการศึกษาจะเน้นการสอนวิชาสุนทรียศึกษาและพลศึกษา ซึ่งจะไปช่วย เสริมสร้างการพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้สมดุล

๕. รูปแบบการจัดการศึกษาในอนาคต ได้แก่

๕.๑ ให้อิสระแก่ผู้เรียน

๕.๒ ให้ทางออกและทางเลือกแก่ทุกคน

๕.๓ ทำให้คนรักท้องถิ่นและสามารถดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างพึงพอใจ

๕.๔ ช่วยให้ผู้เรียนสามารถทำงานมีเสรีภาพและความรับผิดชอบในหน้าที่

๕.๕ รูปแบบการศึกษามีความหลากหลาย เพื่อสนองความต้องการและลักษณะแตกต่าง กันของบุคคลและชุมชน

๕.๖ สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีการประสานสัมพันธ์กัน

^{๔๐}ดูรายละเอียดใน สุนน อมรวิวัฒน์, สมบัติพิพธ์ของการศึกษาไทย, หน้า ๔๑๐-๔๑๕.

๕.๗ ใช้ความหลากหลายขององค์กรให้เป็นประโยชน์ ได้แก่ โรงเรียน ครอบครัว ชุมชน สื่อมวลชน องค์กรศาสนา ภาคเอกชน องค์กรเอกชนสาธารณะประโยชน์ และองค์กรเฉพาะกิจ

๕.๘ นำเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายข้อมูลทั่วโลก มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการจัดการศึกษา

๕.๙ ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจที่ทันสมัยกับคุณค่าแบบไทยที่เน้นค่านิยมและจริยธรรมตามแนวทางของศาสนา

๕.๑๐ เป็นสื่อให้คนไทยเข้าถึงแก่นวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชนชาติต่างๆ เพื่อสร้างความร่วมมือและการแข่งขันในเชิงสร้างสรรค์

๕.๑๑ สร้างดุลยภาพหรือความพอดีในการผสมผสานคุณลักษณะต่างข้าง ได้แก่ ๑) ความเป็นผู้นำกับผู้ตาม ๒) ความสามารถในการทำงานเป็นหมู่คณะ กับความสามารถในการดำรงตนในฐานะปัจเจกบุคคล ๓) เสรีภาพกับความรับผิดชอบ ๔) ความสามารถในการแข่งขันกับสมถะ ๕) การเห็นความสำคัญและประโยชน์ในวิทยาการสมัยใหม่กับความชื่นชมในภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม ๖) การเปิดรับวัฒนธรรมต่างชาติกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ไทย ๗) การเพิ่มพูนทักษะเฉพาะทางกับการเพิ่มพูนสุนทรียภาพและความรอบรู้ในภาพรวม ๘) การเรียนรู้ผ่านสื่อและเทคโนโลยีต่างๆ กับการเรียนรู้ด้วยกระบวนการ มนุษย์สัมผัส มนุษย์ ๙) การจัดประมวลสาระความรู้ทางมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์^{๔๑}

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้เสนอแนวคิดการศึกษาไทยในทศวรรษที่ ๒๑ คือ การสร้างปัญญาการศึกษาที่สร้างปัญญาควรมีลักษณะ ๑๐ ประการดังนี้

๑. มีความสมดุลระหว่างการศึกษากับชีวิตจริง
๒. เป็นการศึกษาที่สอนให้คนคิดเป็น วิเคราะห์เป็น และประยุกต์ใช้เป็น
๓. มีหลักสูตรที่มีความสมดุลระหว่างความเป็นท้องถิ่นและความเป็นสากล
๔. เป็นการศึกษาที่ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ ๑) การศึกษาเพื่อความรู้ (Knowledge)
- ๒) การศึกษาเพื่อสร้างทักษะ (Skill) ๓) การศึกษาเพื่อสร้างคุณลักษณะชีวิต (Character)
๕. เป็นการศึกษาเพื่อทุกคน
๖. เป็นการศึกษาเพื่อสร้างอุดมการณ์ประชาธิปไตย
๗. เป็นการศึกษาที่เน้นการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
๘. เป็นการเรียนการสอนที่เน้นสิ่งที่ประเทศไทยมีอยู่เป็นเอกลักษณ์ และสอนโดยเป็นแบบอย่างให้ทำตาม (Role Modeling)
๙. เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย

^{๔๑}ดูรายละเอียดใน สิปปนนท์ เกตุทัต, การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ : เสริมสร้างสมรรถนะไทยในประชาคมโลกก้าวหน้าทันโลก, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗-๒๒.

๑๐. มีเครือข่ายการสร้างปัญญาที่ดี ๓ เครือข่าย คือ เครือข่ายของเด็กวัยเรียนเครือข่ายคนวัยทำงาน และเครือข่ายคนในชุมชน^{๔๒}

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ กล่าวถึงแนวคิดทางการศึกษาว่า การศึกษา อาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ด้าน คือ การศึกษาในทางโลก และ การศึกษาในทางธรรม แต่ในการจัดการศึกษาให้แก่สมาชิกของสังคมแล้ว การศึกษาทั้ง ๒ ด้านนี้ย่อมจะต้องประกอบกันตามที่กล่าวกันว่า “ความรู้คู่คุณธรรม” ซึ่งยอมรับว่าเป็นนโยบายสำคัญของการศึกษา สิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงในเรื่องของการศึกษา ๓ ประการ คือ ๑) การศึกษาต้องประกอบด้วย ครู นักเรียน และวิชาความรู้ที่ครูจะอบรมสั่งสอนนักเรียน ๒) การศึกษาจะต้องคำนึงถึงภารกิจที่ประกอบกันทั้งปริมาณและคุณภาพ ซึ่งจะมองข้ามสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปไม่ได้ ๓) การศึกษามีทั้งในด้านทางโลก และในทางด้านทางธรรม ซึ่งประกอบเป็นสิ่งเดียวกันที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้^{๔๓}

วิชัย ตันศิริ ได้เสนอแนวคิดทางการศึกษาไว้ว่า จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ทุกระดับการศึกษา คือ หัวใจของการพัฒนาคน หากเราไม่สามารถสร้างความเป็นคนในความหมายของพระพุทธศาสนา ระบบการศึกษาของเราก็จะล้มเหลว การสร้างคนในความหมายที่แท้จริง คือ การสร้างให้บุคคลเป็นผู้มีจิตใจสูง ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้ทุกระดับจึงต้องมุ่งเน้นไปที่การพัฒนามนุษย์ทั้งกาย ใจ และปัญญา โดยเฉพาะปัญญานั้น สัมพันธ์กับใจ หรือใจสัมพันธ์กับปัญญา จิตใจที่สะอาดมีสมาธิจะนำไปสู่ปัญญา ปัญญาที่ฝึกไว้ดีแล้วจะนำไปสู่จิตที่สูงส่ง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การฝึกให้นักเรียนได้หัดคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ เข้าใจหลักกรรมหยาบ และเห็นความสัมพันธ์ระหว่างหลักแนวคิดมหาคกับข้อเท็จจริงระดับจุลภาค^{๔๔}

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ ได้กล่าวถึงปรัชญาการศึกษาของไทยไว้ว่า แม้ปรัชญาการศึกษาไทยจะมีหลายแบบ แต่ในทางปฏิบัติแล้ว การจัดการศึกษาของไทยเองหรือของประเทศอื่นๆ ก็ไม่ได้เน้นที่ปรัชญาใดปรัชญาหนึ่งแต่เพียงโดดๆ เพียงแต่จะปรัชญาใดเป็นตัวนำ แล้วปรัชญาอื่นๆ จะไปเสริมได้อย่างใดบ้าง ในทางปฏิบัติของการศึกษาไทยปัจจุบันเห็นได้ชัดเจนว่า เป้าหมายจะโดยตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจก็ตาม การศึกษาไทยเน้นไปที่ปรัชญาปฏิบัตินิยมค่อนข้างมาก คือ เน้นย้ำให้การศึกษาเป็นไปเพื่อสนองตอบต่อตลาดเป็นหลักใหญ่ โดยเฉพาะถ้าผู้นำประเทศให้น้ำหนักของการพัฒนาไปในทางเศรษฐกิจสูง ก็จะกระตุ้น ผลักดัน และเรียกร้องให้การศึกษาสนองตอบต่อความต้องการดังกล่าว โดยที่ปรัชญาแนวอื่นๆ ลดความสำคัญลงไป ดังนั้น การนำปรัชญาการศึกษาไปใช้ในการปฏิบัติ จึงควรจะต้องให้กว้างกว่าการใช้ประโยชน์จากปรัชญาใดปรัชญาหนึ่งเท่านั้น แต่ควรเป็นการมองภาพรวมของประเทศ ทิศทางที่ควรจะเน้นคนที่เหมาะสมสำหรับอนาคตแล้ว จึงกำหนดทิศทางหรือปรัชญาให้สอดคล้องและสมดุล^{๔๕}

^{๔๒}ดูรายละเอียดใน เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, *คลื่นลูกที่ ๕ ปราชญ์สังคม : สังคมไทยที่ไม่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ ๒๑*, (กรุงเทพมหานคร: ชัคเชสมิเดีย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๒-๓๗.

^{๔๓}ดูรายละเอียดใน วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, *ปฏิรูปการศึกษา แนวคิด และข้อเสนอแนะ*, หน้า ๑๐-๑๓.

^{๔๔}ดูรายละเอียดใน วิชัย ตันศิริ, *โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต : แนวคิดและบทวิเคราะห์*, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒๓.

^{๔๕}ดูรายละเอียดใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์, *ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, หน้า ๑๑๖.

ยูเนสโก (UNESCO) ได้นำเสนอแนวคิดที่สำคัญว่าด้วยการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ ๓ แนวคิด ได้แก่ ๑) การเปลี่ยนแปลงสู่คุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเริ่มต้นด้วยการศึกษา ๒) การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง มิใช่เป็นเพียงทางเลือก ๓) การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นภารกิจของทุกคน

นอกจากนี้ ยูเนสโกยังได้สรุปสิ่งท้าทายที่สำคัญมี ๔ เรื่อง ได้แก่

๑. ขยายการจัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาไปสู่การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
๒. สรุปบทเรียนและขยายผล โดยบูรณาการวิสัยทัศน์การจัดการศึกษาแนวใหม่นี้เข้าไปในแผนระดับชาติ
๓. ระดมสื่อสารมวลชนในการเป็นภาคีหรือพันธมิตรในการสื่อสารเสนอเทคโนโลยีคุณภาพและมีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน
๔. เสริมสร้างความร่วมมือของพันธมิตรและเครือข่ายเพื่อรวมพลังในการสร้างสรรค์โลกให้น่าอยู่สำหรับอนุชนรุ่นหลัง

ซึ่งลักษณะสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามข้อเสนอของยูเนสโกมี ๖ ลักษณะ คือ ๑) เป็นการจัดการศึกษาแบบสหวิทยาการและเป็นองค์รวม ๒) เป็นการผลักดันการเสริมสร้างค่านิยม ๓) เน้นการคิดเชิงวิพากษ์และการคิดแก้ปัญหา ๔) ใช้พหุวิธีวิทยา ๕) ใช้การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม ๖) มีความสอดคล้องกับท้องถิ่นและเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมาย ยูเนสโกได้ระบุถึงสิ่งที่ควรจะทำอย่างเร่งด่วน ๔ เรื่อง ได้แก่

๑. เร่งส่งเสริมการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเสริมสร้างวิถีชีวิตที่เป็นวิถีชีวิตที่ยั่งยืน
๒. เร่งปรับเปลี่ยนการจัดการศึกษาทุกระดับให้มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ ทักษะ ค่านิยม และมุมมองที่จะเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน
๓. เร่งเสริมสร้างความเข้าใจและความตระหนักของสาธารณชน ให้มีความตระหนักรู้ (Informed Awareness) และเป็นพลเมืองที่มีความกระตือรือร้น (Active Citizen) ในด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน
๔. เร่งรัดการจัดฝึกอบรมประชาชน รวมทั้งผู้ประกอบการและแรงงานทุกภาคส่วน ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับชาติ ให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการตัดสินใจและการปฏิบัติที่เสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน^{๔๖}

ผู้วิจัยสรุปแนวคิดทฤษฎีทางการศึกษาได้ว่า เป็นแนวคิดการจัดการศึกษาที่ได้นำแนวคิดทฤษฎีทางการศึกษาของต่างประเทศมาประยุกต์กับการศึกษาในสังคมไทย และเป็นการจัดการศึกษาที่เป็นไปสอดคล้องตามความทิศทางการพัฒนาของประเทศตามแต่ละยุคสมัย แต่มีสิ่งที่ขาดหายไปในการจัดการศึกษาในสังคมไทย คือ “ความรู้คู่คุณธรรม” หรือ “ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม” เพราะระบบการจัดการศึกษาใน

^{๔๖}ยูเนสโก (UNESCO), อังโน พุทธิ ศิริบรรณพิทักษ์, การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : พื้นฐานการศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม, หน้า ๘๑-๘๒.

ปัจจุบันได้ เน้นตามแนวคิดการศึกษาของต่างประเทศซึ่งได้แยกหลักศาสนากับการศึกษาออกจากกันจึงอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดภาวะที่ “ยิ่งเก้งยิ่งโกง” มากขึ้นในสังคมไทย และมีสิ่งที่ท้าทายเกี่ยวกับแนวคิดการศึกษาของไทย คือ แนวคิดการจัดการศึกษาปัจจุบันอันเป็นระบบการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ว่าจะสามารถบูรณาการจัดระบบการศึกษาตามแนวคิดนี้ได้หรือไม่ เพราะแนวคิดการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ นั้นจะเน้นสาระสำคัญ คือ ทักษะชีวิต ทักษะการคิด สังเคราะห์ และการรับรู้ข่าวสารในเครือข่ายออนไลน์ที่มีมากขึ้นทุกวัน สถานที่ศึกษาเรียนรู้จึงไม่จำเป็นต้องอยู่ในโรงเรียนหรือในห้องแคบๆ อีกต่อไป เพราะเป็นการศึกษาเรียนรู้ผ่านเครือข่ายออนไลน์ จึงสามารถจะทำการเรียนการสอนหรือการจัดการศึกษาได้ที่บ้านได้มากขึ้น

๒.๘ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับอาชีวศึกษาวิถีพุทธ

๒.๘.๑ ความเป็นมาของอาชีวศึกษาวิถีพุทธ

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยได้รับอิทธิพลจากคำสอนของพุทธศาสนา จนเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกให้การยอมรับ แต่ปัจจุบันเยาวชนส่วนใหญ่ละเลยที่จะประพฤติและปฏิบัติตามแนวพุทธ จนเกิดเป็นปัญหาที่กระทบต่อสังคมปัจจุบัน ทั้งปัญหาความเสื่อมถอยในด้านคุณธรรม จริยธรรมของคน ทั้งในระดับนักเรียนมัธยมศึกษา หรือ คนในแวดวงอาชีพอื่น ๆ ภาพที่เห็นชัดเจนและเป็นข่าวอยู่ทุกวัน ก็คือ การทุจริตคอร์รัปชัน การก่ออาชญากรรม การเสพและการค้ายาเสพติด ซึ่ง แพร่ระบาดในกลุ่มเยาวชนไทย ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึง อุดมศึกษา รวมถึงการแต่งกายล่อแหลม ที่เป็นมูลเหตุก่อให้เกิดอาชญากรรม ทางเพศของนักศึกษาหญิง การขายบริการทางเพศของนักศึกษา การที่นักศึกษาอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยา การทะเลาะวิวาทของนักศึกษาทั้งภายในสถาบันเดียวกันและต่างสถาบัน เหล่านี้เป็นต้น การศึกษาด้านพระพุทธศาสนาจึงเป็นพลวัตมีการเปลี่ยนแปลงใน ด้านคุณธรรมต่อระบบการศึกษาที่มีเป้าหมายชัดเจน สมบูรณ์ ที่ต้องพัฒนาทั้ง ในแง่ของสติ ปัญญา เหตุผล อารมณ์ และร่างกายของเยาวชน โดยใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาบูรณาการเข้ากับการศึกษาในระบบการศึกษาของวิทยาลัยอาชีวศึกษาโดยเฉพาะวิทยาลัยอาชีวศึกษาที่เน้นการศึกษา ด้านวิชาชีพ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่งและมีความสุขอย่างต่อเนื่องตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยผ่านการดำเนินงานในรูปแบบของวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธ

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการศึกษาในรูปแบบการศึกษาด้านวิชาชีพ ที่เรียกกันว่า วิทยาลัยอาชีวศึกษา และเห็นความสำคัญทางด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยดังกล่าวมาจึงเห็นว่าการพัฒนาอาชีวศึกษาให้พัฒนาด้านวิถีพุทธ เพื่อส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรมของคน ตั้งแต่ระดับเยาวชนขึ้นไป เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้เบาบางและหมดไปจึงควรส่งเสริมด้านวิถีพุทธนี้เอง

สถานศึกษาอาชีวศึกษาวิถีพุทธ แบ่งเป็น ๕ ลำดับชั้น คือ ๑. วิถีพุทธ ๒.วิถีพุทธดีเด่น ๓. วิถีพุทธชั้นนำ ๔. วิถีพุทธชั้นนำยอดเยี่ยม ๕. วิถีพุทธพระราชทาน ตามลำดับ มีแนวคิดพัฒนาบุคลากร พัฒนา นักศึกษา พัฒนาระบบการศึกษาให้เหมาะสมกับสถานศึกษาอาชีวศึกษาโดยมีธรรมะเป็นเครื่องชี้นำ โดยเน้นการนำหลักไตรสิกขาหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการบริหารและพัฒนานักเรียน อย่าง บูรณาการใน

วิถีชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟังเป็นโดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญาและ วิถีวัฒนธรรม เป็นการศึกษาพัฒนา ๓ ด้าน อย่างบูรณาการ คือ

- ๑) ด้านศิลปะจะพัฒนาพฤติกรรมให้ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ตลอดจนถึงแวดล้อม
- ๒) ด้านสมาธิจะพัฒนาให้มีจิตใจที่เข้มแข็งและมีสุขภาพดีมีความสุขสงบ
- ๓) ด้านปัญญาเป็นการพัฒนาความรู้ที่เข้าใจ และเท่าทันโลกและชีวิต

ซึ่งหลักไตรสิกขาจะส่งผลให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาพัฒนาสู่การมีชีวิตที่ดีงาม มีความสุข และดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมทำให้มีชีวิตที่สันติสุขได้ อันเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดสันติภาพในสังคม และการศึกษาแนววิถีพุทธนี้มีความเหมาะสมกับสังคมไทยอย่างยิ่ง เพราะวิถีไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานและพื้นฐานของวิถีชีวิตและจิตใจ ในปัจจุบันประชากรไทย ๙๕% นับถือพระพุทธศาสนา ดังนั้น การศึกษาแนววิถีพุทธ จึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับคนไทยมาก หน่วยงานภาครัฐ คณะสงฆ์ไทยประชาชนไทย คาดหวังว่าจะเป็นโอกาสและหนทางหลักของการพัฒนาระบบการศึกษาไทยให้มีเครื่องมือสำคัญที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามพระราชบัญญัติการอาชีวศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑

๒.๘.๒ แนวทางและขั้นตอนการดำเนินงานสถานศึกษาวิถีพุทธที่เป็นเลิศ

แนวทางการดำเนินงานและจรรยาบรรณการพัฒนาของสถานศึกษาวิถีพุทธแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกันได้ ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา อย่างไรก็ตามก้าวแรกที่ชัดเจนจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้จากความพยายามในการพัฒนาผู้เรียนทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ควบคู่กันไปอย่างบูรณาการบนวิถีการดำเนินชีวิตธรรมดาที่ส่งเสริมการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น” คือ ดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันและจัดการได้ในลักษณะที่ก่อประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะแนวทางดำเนินการสถานศึกษาวิถีพุทธของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งสถานศึกษาสามารถนำไปปรับใช้ได้ ได้แก่ การจัดลักษณะทางกายภาพสถานศึกษาวิถีพุทธ การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรที่คาดหวัง การเกื้อกูลสัมพันธ์สถานศึกษาวิถีพุทธและชุมชน การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา และการบริหารจัดการสถานศึกษาวิถีพุทธ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑. การจัดลักษณะทางกายภาพสถานศึกษาวิถีพุทธ

หลักการ: ในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของสถานศึกษาวิถีพุทธ มีหลักการ ดังนี้
บรรยากาศสงบเงียบ เรียบง่าย ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ร่มรื่น ใกล้ชิดชุมชน สะอาด มีระเบียบ ทันสมัยมีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ เป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และคุณธรรม

หลักคิด: สถานศึกษาหรือสถานศึกษาเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อการเรียนรู้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้มาก เหตุการณ์ในพระพุทธศาสนาหลายตอนเน้นถึงความสำคัญของสถานที่และบรรยากาศ เช่น ๑) ทรงเจริญอานาปานสติกรรมฐานเมื่อมีพระชนมายุ ๗ พรรษา ณ ใต้ต้นหว้าในบรรยากาศที่เงียบสงบ ๒) ทรงเลือกสถานที่ที่ใกล้ชิดธรรมชาติและชุมชนสำหรับบำเพ็ญเพียร ๓) เมื่อตรัสรู้แล้วทรงเปลี่ยนสถานที่จากที่ตรัสรู้ไปประทับใต้ต้นไทรและต้นอื่น ๆ ๔) ทรงกำหนดเรื่องความสะอาด ความมีระเบียบไว้ในพระวินัยปิฎกว่าด้วยเสนาสนวัตรและเสนาสน ชันธกะ ๕) ทรงแสดงภาวะที่เอื้อเกื้อกูล เหมาะสม สะดวกสบายของสภาพแวดล้อม ซึ่งประมวลกันไว้ ๗ ประการ คือ สัปายะ ๗ นอกจากนี้

ครู อาจารย์ และบุคลากร เป็นผู้ที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ละเลิกอบายมุข ถือศีล ๕ เป็นนิจ มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดีงาม และมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์

๓. การเกื้อกูลสัมพันธ์สถานศึกษาวิถีพุทธและชุมชน

หลักการ: สถานศึกษาวิถีพุทธกับชุมชนซึ่งประกอบด้วยบ้าน วัด และสถาบันอื่น ๆ ในชุมชน มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เกื้อกูลร่วมมือกันและกันในการพัฒนานักเรียน และพัฒนาชุมชน สังคมในวิถีแห่งพุทธธรรมเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

หลักคิด: สถานศึกษาวิถีพุทธเพียรพัฒนาตนเองให้มีผลการพัฒนานักเรียนเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา จัดระดมสรรพกำลังลักษณะต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ในการพัฒนางานทุกด้านของสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนานักเรียน

สถานศึกษาวิถีพุทธบริการวิชาการ อาคารสถานที่ ร่วมมือสนับสนุนกับชุมชนในการพัฒนาภูมิธรรม ภูมิปัญญา คุณธรรมจริยธรรม และกิจกรรมสัมาอาชีวะต่าง ๆ เป็นต้น แก่ชุมชน สังคม ด้วยเมตตาธรรมและด้วยความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามและสันติสุข

หลักทำ: สถานศึกษาอาจพิจารณากำหนดและดำเนินงานตามวิสัยทัศน์ และแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา ซึ่งบ่งชี้ถึงความเป็นวิถีพุทธอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง จนบังเกิดผลที่ชัดเจนทั้งในด้านการบริหารจัดการ ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านบุคลิกภาพและคุณธรรมของครูอาจารย์ นักเรียนและบุคลากรของสถานศึกษาจนเป็นภาพที่เห็นได้ชัดเจน เช่น ผู้บริหารมีคุณธรรม มีการบริหารจัดการโดยใช้หลักเมตตาธรรม ครูมีความเป็นกัลยาณมิตร นักเรียนมีกิริยาจาสุภาพ มีน้ำใจ มีคุณธรรม เป็นลักษณะเด่นที่บุคคลทั่วไปเห็นได้ชัดเจน พร้อมกันนั้นสถานศึกษาวิถีพุทธมีลักษณะเปิดกว้างสู่ชุมชนและสังคม พร้อมทั้งจะรับฟังความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนสังคม ด้วยความเกื้อกูลกันและกันอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมเสนอแนะเกื้อกูลสัมพันธ์ เช่น

๑. สถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน ดำเนินกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันตามประเพณี เช่น กิจกรรมหล่อเทียนพรรษา กิจกรรมวันพ่อวันแม่ เป็นต้น

๒. สถานศึกษาร่วมกิจกรรมของวัดและชุมชน เช่น กิจกรรมทำความสะอาดวัด หรือกิจกรรมช่วยเหลือสังคมอื่น ๆ เช่น นำอาหารไปเลี้ยงคนชราที่บ้านพักคนชรา เป็นต้น

๓. สถานศึกษาต้องเป็นของชุมชนโดยเปิดต้อนรับผู้ปกครอง และชุมชนตลอดเวลา (Open House) เพื่อให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสเสนอข้อคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการกิจต่าง ๆ เช่น เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาช่วยสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น

๔. เปิดห้องสมุดเพื่อให้ชุมชนใช้บริการได้ในวันหยุด รวมทั้งสนามกีฬา หอประชุม เป็นต้น

๕. เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านวิชาการ วิชาชีพ เช่น จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในเรื่องอาชีพพิเศษต่าง ๆ จัดร้านค้าของสถานศึกษาเพื่อให้ผู้ปกครองนำผลิตผลทางเกษตรผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มาขาย โดยให้นักเรียนเป็นผู้ดูแลกิจการ เป็นต้น

๖. ร่วมกับวัดในชุมชนจัดการเรียนธรรมศึกษา กิจกรรมทางด้านศาสนาต่าง ๆ เช่น นิมนต์ พระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนา เป็นต้น

๗. จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน เช่น จัดการแข่งขัน กีฬา เป็นต้น

๘. เสริมความเข้มแข็งของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น การเยี่ยมบ้านนักเรียน เป็นต้น

๙. ประชาสัมพันธ์ผลงานของสถานศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น จัดทำวารสารของ สถานศึกษาเผยแพร่แก่ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ชุมชน เป็นต้น

๑๐. ยกย่องเชิดชูเกียรติของผู้กระทำความดีทั้งครูอาจารย์ นักเรียน บุคลากรของ สถานศึกษาและบุคคลในชุมชน เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป เพื่อให้วิถีพุทธเป็นวิถีชีวิตของคนทั้งชุมชน

๔. การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้

หลักการ: จัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ ได้แก่ บูรณาการพุทธธรรมสู่การจัดการเรียนรู้และการปฏิบัติ จริตที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ เพื่อนำสู่การเรียนรู้ เข้าใจ ความจริง จัดการ เรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม และ ประสานความร่วมมือ วัด/ คณะสงฆ์ และชุมชน ในการจัดการเรียนรู้

หลักธรรมสำคัญสู่การจัดการเรียนรู้สถานศึกษาวิถีพุทธ ได้แก่ ปรัตถุสส โยนิโสมนสิการ ไตรสิกขา ปัญญาวิมุตติ หลักทำ: แนวการจัดการเรียนรู้สถานศึกษาวิถีพุทธ ประกอบด้วย

๑. หลักสูตรสถานศึกษา: สอดแทรก เพิ่มเติมพุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึง ประสงค์ของนักเรียนเพิ่มเติมคุณธรรม จริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ให้มีการบูรณาการพุทธธรรมใน การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ และสอดแทรกความรู้ และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่น ๆ นอกห้องเรียน ได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการในวิถี ชีวิต และบูรณาการไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน

๒. ผู้สอน: เป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอเป็น กัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อดทน อดกลั้น และ สร้างเสริมกำลังใจแก่เรียนอยู่เสมอ

๓. กระบวนการเรียนรู้: พัฒนาผู้เรียนรอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ทั้งกาย (กายภาวนา) ความ ประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา) จัดโอกาสส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และ ปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง) สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสงปัญญาและวัฒนธรรม เมตตา และเน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง

๕. กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา

หลักการ: กระบวนการพัฒนาผู้เรียน คือ การจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย ต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิตเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอ ๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง ๓ ด้าน ไปพร้อม ๆ กัน

หลักคิด: การศึกษาแนวพุทธปรัชญาการศึกษาของสถานศึกษาวิถีพุทธ คือ กระบวนการพัฒนาการ เรียนรู้ทั้งในด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) ปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของ

ชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบไป และเนื่องจากพุทธศาสนามีหลักการพัฒนามานุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะฝึกฝนและพัฒนาได้ ประกอบกับวิเคราะห์ผู้เรียนว่ามีสติปัญญา อุปนิสัย ความพร้อมและภูมิหลังที่แตกต่างกัน การพัฒนาผู้เรียนจึงเน้นที่ตัวผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญ

หลักทำ: ในการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาวิถีพุทธนั้น ครูและผู้บริหารสามารถจัดพัฒนาได้ตามหลักการ หลักคิดข้างต้น โดยให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ทั้งนี้ แนวทางจัดกิจกรรม ๔ ลักษณะ ได้แก่

๑. กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ประภควด มารยาทชาวพุทธ กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา) กิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา เรียนธรรมศึกษา/สอบธรรมศึกษา และบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นต้น

๒. กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง อาทิ กิจกรรมที่กระทำเพื่อรำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (ก่อนเคารพธงชาติ) กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตา สงบนิ่ง (สมาธิ) กิจกรรมพุทธศาสนสุภาษิตวันละบท กิจกรรมน้องไหว้พี่ (ในแถวหน้าเสาธง) กิจกรรมเดินแถวอย่างมีสติ เป็นต้น กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน อาทิ กิจกรรมเดินอย่างมีสติก่อนเข้าโรงอาหาร กิจกรรมกล่าวคำพิจารณาอาหารก่อนการรับประทานอาหาร กิจกรรมรับประทานอาหารอย่างมีสติ เช่น มีกติกากว่า ไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ และกิจกรรมนั่งสมาธิ ๑ นาที ก่อนเรียน เป็นต้น กิจกรรมก่อนเลิกเรียน อาทิ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมรำลึกพระคุณของผู้มีพระคุณ และกิจกรรมท่องอาขยานสร้างสมาธิ เป็นต้น และ กิจกรรมประจำสัปดาห์ อาทิ กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์ กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์ (อาจทำในวันพระหรือวันที่สถานศึกษากำหนด) เป็นต้น

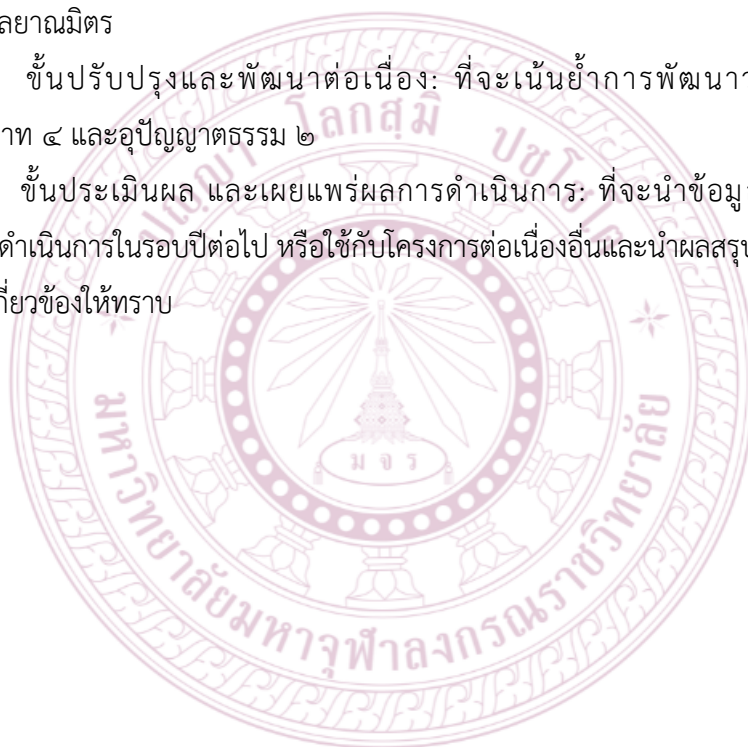
๓. กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา และวันเข้าพรรษา สถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน ร่วมกิจกรรม อาทิ ทำบุญตักบาตรบริเวณสนามของสถานศึกษา ฟังพระเทศน์ (โดยนักเรียนเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรม) และเวียนเทียนที่วัดหรือในสถานศึกษา เป็นต้น ห่อเทียนพรรษา และร่วมกับชุมชนในการห่อเทียนและแห่เทียนพรรษา และสถานศึกษาจัดบรรยายภาควันสำคัญทางศาสนา เปิดเพลงธรรมะทางวิทยุของสถานศึกษา (เสียงตามสาย) เป็นต้น

๔. กิจกรรมพิเศษอื่น ๆ เช่น กิจกรรมไขปัญหาธรรม กิจกรรมวันสำคัญของชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ กิจกรรมการประเมินผลการทำความดี กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทำความดี กิจกรรมอาสาตาวีเศษ (มีผู้สังเกตพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรม) กิจกรรมบันทึกความดีของผู้ปฏิบัติธรรม กิจกรรมต้นไม้พูดได้ (เน้นคติธรรม) กิจกรรมจัดนิทรรศการผลงานทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมสมาทานศีลในวันพระ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม เช่น ทำความสะอาดห้องน้ำ และกิจกรรมอบรมธรรมะ ๕ นาที (อาจจัดสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง) เป็นต้น

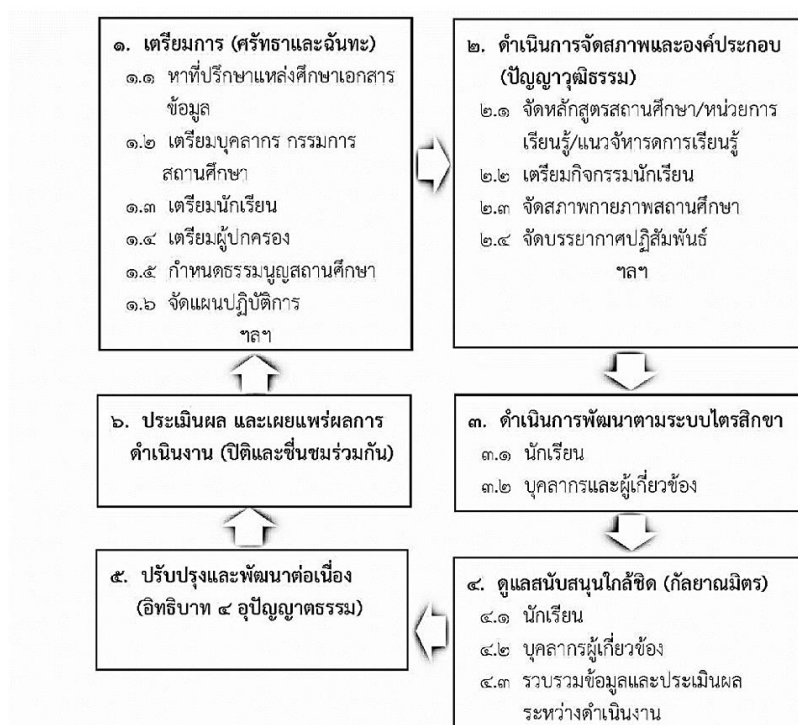
๖. การบริหารจัดการสถานศึกษาวิถีพุทธ

การพัฒนาสู่สถานศึกษาวิถีพุทธที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ และลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบต่อไปนี้เป็นข้อเสนอเชิงตัวอย่างที่สถานศึกษาสามารถนำไปพิจารณาปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ขั้นเตรียมการ: ที่จะให้การจัดสถานศึกษาวิถีพุทธดำเนินไปโดยสะดวกด้วยศรัทธาและฉันทะ
๒. ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ: ที่จะป็นปัจจัย เป็นกิจกรรม เป็นเครื่องมือสู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะแห่งปัญญุมิธรรม
๓. ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา: ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เป็นหัวใจของการดำเนินการสถานศึกษาวิถีพุทธ ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
๔. ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด: ที่จะช่วยให้การดำเนินการทุกส่วนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยท่าทีความเป็นกัลยาณมิตร
๕. ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง: ที่จะเน้นย้ำการพัฒนาว่าต้องมีมากขึ้น ๆ ด้วยหลักธรรมอิทธิบาท ๔ และอุปัฏฐาธรรม ๒
๖. ขั้นประเมินผล และเผยแพร่ผลการดำเนินการ: ที่จะนำข้อมูลผลการดำเนินงานสู่การเตรียมการที่จะดำเนินการในรอบปีต่อไป หรือใช้กับโครงการต่อเนื่องอื่นและนำผลสรุปจัดทำรายงานผลการดำเนินงานแจ้งแก่ผู้เกี่ยวข้องให้ทราบ

ขั้นตอนการดำเนินงานสถานศึกษาวิถีพุทธ ๖ ขั้นตอน^{๔๗}

แผนภาพที่ ๒.๑ ขั้นตอนการบริหารจัดการสถานศึกษาวิถีพุทธ

ขั้นตอนการบริหารจัดการสถานศึกษาวิถีพุทธ ๖ ขั้นตอน แต่ละขั้นตอนมีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

๑. การเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ เช่น

๑) การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้าเป็นคฤหัสถ์ควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ผู้ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา

๒) การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธาและฉันท์ในการร่วมกันพัฒนาสถานศึกษาวิถีพุทธ ด้วยปัญญาเข้าใจทิศทาง จากศรัทธาและฉันท์การพัฒนาาร่วมกัน ความสำเร็จในการพัฒนา คาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลายตั้งแต่วิธี

^{๔๗} กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, หน้า ๑๘.

ทั่วไป เช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนา จนถึงการประชุมสัมพันธที่หลากหลาย การร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น

๓) การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงาน ที่ชัดเจนทั้งระยะยาวและแผนปฏิบัติการรายปีก็ตามที่เกี่ยวข้องเห็นพ้องกัน จะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาสถานศึกษาวิฤตได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

๒. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่าง ๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะนำสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาธรรม ๔ ประการ คือ ๑. การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (สัปรสิสสังเสวะ) ๒. การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี (สัทธัมมัสสนะ) ๓. การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม (โยนิโสมนสิการ) ๔. ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม (ธัมมานุธัมมปฏิบัติ)

สภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้เกิดวิฤต ตัวอย่างเช่น

๑. หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่สถานศึกษาวิฤตควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง แนวคิดหนึ่งของการจัด คือการบูรณาการหลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ (K) ศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม (A) และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม (P) ในการเรียนการสอนโดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้ หรือแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป

๒. การเตรียมกิจกรรมนักเรียน ที่สถานศึกษาต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตนมากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลายทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือประจำโอกาสต่าง ๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าสถานศึกษาเลือกกำหนดและเตรียมการไว้ล่วงหน้า จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน อีกทั้งสะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกิน อยู่ ดู ฟังเป็น”

๓. การจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา ครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษาซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสม และมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ ดู ฟัง” ในชีวิตประจำวัน

๔. การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมายการรับผิดชอบของบุคลากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีเป็นกัลยาณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นทุกคนทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

๓. การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษา โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต ที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด นอกจากการพัฒนาผู้เรียน

อันเป็นภาระหลักแล้วสถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไรจะส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น

การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขานี้จะดำเนินการได้ดีหากในขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ และขั้นตอนสนับสนุนใกล้ชิดดำเนินการได้อย่างดี เพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน

๔. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตร ที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่องาน กิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้ คือ การนิเทศติดตาม ที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ฯลฯ การสนับสนุน ทั้งทรัพยากรข้อมูลและเครื่องมือต่าง ๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

๕. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้น ๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนาเป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และอุปัฏฐาธรรม ๒ (ความไม่สันโดษในกุศลธรรม และ ความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น

๖. การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ อาจเป็น ๑ ปี หรือ ๓ ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมเป็นต้น และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำไปสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้น ๆ และนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่น ๆ ต่อไป และในระบบประกันคุณภาพ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ^{๔๘}

๒.๙ ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม^{๔๙}

๒.๙.๑ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจท์

เพียเจท์ เป็นผู้ริเริ่มความคิดที่ว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ย่อมขึ้นอยู่กับความฉลาดที่จะทำให้อารมณ์ความรู้สึกและลักษณะต่างๆทางสังคมพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้นๆ เขาเชื่อว่าจริยธรรมเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน (Complex Process) ระหว่างความรู้

^{๔๘} กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, หน้า ๘ – ๓๒.

^{๔๙} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๒

ความรู้สึก และการสร้าง ในการศึกษาค้นคว้าเขาพบว่าเด็กจะพัฒนาการทางสติปัญญาได้ถึงขั้นสูงสุดเมื่ออายุประมาณ ๘ - ๑๐ ปี ดังนั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กจะบรรลุถึงขั้นสูงสุดเมื่ออายุประมาณ ๘ - ๑๐ ปีเช่นกัน เพียเจต์ได้แบ่งขั้นการพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์เป็น ๓ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑ ขั้นก่อนจริยธรรม เริ่มตั้งแต่เด็กแรกเกิดจนถึง ๒ ขวบ ในขั้นนี้เด็กยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างละเอียด มีแต่ความต้องการทางกาย ซึ่งต้องการที่จะได้รับบำบัดโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะ เมื่อเด็กมีความสามารถในการพูดก็จะเริ่มเรียนรู้สภาพแวดล้อมและบทบาทของตนเองต่อบุคคลอื่น

ขั้นที่ ๒ ขั้นปฏิบัติตามคำสั่ง เริ่มตั้งแต่อายุ ๒ ถึง ๘ ปี เด็กจะมีพัฒนาการในขั้นปฏิบัติตามคำสั่ง มีความเกรงกลัวผู้ใหญ่ และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่คือสิ่งที่ตนต้องการทำตาม

ขั้นที่ ๓ ขั้นยึดหลักแห่งตน เกิดจากการพัฒนาทางสติปัญญาและประสบการณ์ในการมีในกลุ่มเพื่อน เด็กด้วยกัน ความเกรงกลัวอำนาจภายนอกกลายเป็นหลักภายในจิตใจของเด็กเกี่ยวกับความยุติธรรม เมื่อเด็กพบว่ากฎเกณฑ์ทางศีลธรรมที่บ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมแตกต่างกัน เด็กจะตัดสินใจเลือกเกณฑ์เอง โดยปรับเกณฑ์ทั้งหลายเข้าด้วยกัน

๒.๙.๒ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

โคลเบอร์ก^{๕๐} ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมโดยศึกษาตามแนวทฤษฎีของเพียเจต์แล้วพบว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ส่วนมากไม่ได้บรรลุถึงขั้นสูงสุดเมื่ออายุ ๑๐ ปี แต่จะมีพัฒนาการอีกหลายขั้นตอนจากอายุ ๑๑ ปี ถึง ๒๕ ปี โคลเบอร์กเชื่อว่าการบรรลุนิติภาวะเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นจะแสดงออกทางการให้เหตุผลทางจริยธรรม ซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่ง เป็นเหตุผลที่ลึกซึ้งบริสุทธิ์ มีลักษณะเป็นสากล กว้างขวาง มีหลักการไม่ขัดแย้ง ไม่เข้าข้างตนเอง และเป็นอุดมคติ

โคลเบอร์กได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมเป็น ๓ ระดับ

๑. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Preconventional Level) เป็นระดับที่บุคคลดำเนินตามบทบาทถูกต้องและไม่ถูกต้อง บุคคลจะสนองตอบกฎเกณฑ์โดยกระทำตามที่มีอำนาจเหนือตน และพิจารณาสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การถูกลงโทษหรือการได้รับรางวัล พัฒนาการระดับนี้แบ่งออกเป็น ๒ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑ ขั้นหลบหลีกการลงโทษ (The Punishment and Obedience Orientation) ช่วงอายุ ๒ - ๗ ปี ในขั้นนี้จะใช้หลักการหลีกเลี่ยงมิให้ได้รับโทษในการกระทำ เด็กจะทำดีตามกฎเกณฑ์ของผู้มีอำนาจเหนือตน และอยู่ใต้อำนาจของผู้ใหญ่เพราะกลัวการถูกลงโทษ ถ้าถูกลงโทษในสิ่งที่กระทำเด็กจะไม่กระทำอีก แต่ถ้าไม่ได้รับการลงโทษในสิ่งที่กระทำเขาจะกระทำอีก

ขั้นที่ ๒ ขั้นแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) ช่วง ๗ - ๑๐ ปี ในขั้นนี้เด็กไม่ได้คิดว่ากฎระเบียบเป็นสิ่งที่แน่นอนตายตัว ถือความพอใจของตนเองเป็นหลักในการตัดสินใจ การกระทำตามใจตนเอง จะเห็นความสำคัญของการได้รางวัลหรือคำชมเชยซึ่งเป็นแรงจูงใจในการกระทำความดี

๒. ระดับกฎเกณฑ์ (Conventional Level) เป็นระดับที่เด็กจะเห็นความสำคัญของหน้าที่ความรับผิดชอบของกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ เช่น ครอบครัว กลุ่มชนหรือชาติ เด็กจะสนับสนุนการกระทำและอ้าง

^{๕๐} อารบัทโนต์, แจ็ก เบรเดน, สูดใจ บุญอารีย์, แปลการฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรม: ทฤษฎีและการปฏิบัติ, กรุงเทพมหานคร : ศูนย์พัฒนาหนังสือกรมวิชาการ, ๒๕๔๑.

เหตุผลสนับสนุนตามสังคม รู้จักรักษากฎเกณฑ์ จะไม่กระทำความผิดเพราะต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ พัฒนาการระดับนี้แบ่งเป็น ๒ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑ ขั้นทำตามสิ่งที่คนอื่นเห็นว่าดี (The Interpersonal Concordance Orientation) ช่วงอายุ ๑๐ – ๑๓ ปี ในขั้นนี้เด็กเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นซึ่งเข้าใจว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่คนดีควรกระทำเด็กจะกระทำในสิ่งที่ตนเองคิดว่าคนอื่นจะเห็นด้วยและพอใจเพื่อให้เป็นที่ชื่นชอบของเพื่อนฝูงเพราะต้องการยอมรับจากผู้อื่น

ขั้นที่ ๒ ขั้นการกระทำตามหน้าที่และระเบียบทางสังคม (The law and order Orientation) ช่วงอายุ ๑๓ – ๑๖ ปี ขั้นนี้ความคิดขยายกว้างขึ้นครอบคลุมถึงระเบียบสังคมทั่วไป บุคคลจะเข้าใจในกฎเกณฑ์ บรรทัดฐานของสังคม ตลอดจนบทบาทและหน้าที่ที่พึงปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อกลุ่มสังคมของตน

๓. ระดับเหนือกฎเกณฑ์หรือระดับหลักการ (Postconventional Level) ระดับนี้บุคคลจะเข้าใจถึงค่านิยม คุณค่าทางจริยธรรม หลักเกณฑ์ที่นำไปใช้โดยพิจารณาถึงสภาพการณ์ที่แตกต่างกันออกไป พยายามเลียนแบบค่านิยมทางศีลธรรมจรรยาบรรณ ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางเหมาะสมและเที่ยงธรรม ระดับนี้แบ่งออกเป็น ๒ ขั้นคือ

ขั้นที่ ๑ ขั้นการมีเหตุผลและการเคารพตนเอง หรือขั้นทำตามสัญญา (The Social Contract Legalistic Orientation) ช่วงอายุ ๑๖ ปีขึ้นไป ในช่วงนี้จะเห็นความสำคัญของกฎหมายมากความถูกต้องเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาถึงค่านิยมเฉพาะตัวบุคคล โดยคำนึงถึงสภาพการณ์และกฎเกณฑ์ที่มีเหตุผลซึ่งได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ มีทัศนะต่อกฎเกณฑ์ในลักษณะที่ยืดหยุ่นได้ ถ้ามีเหตุผลที่เหมาะสมกว่า เคารพมติที่มาจาก การลงความเห็นอย่างเป็นประชาธิปไตย และมีข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกัน บุคคลจะทำตามสัญญาที่ให้กับผู้อื่น คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ และเห็นค่าแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

ขั้นที่ ๒ ขั้นทำตามหลักอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle orientation) เป็นขั้นในวัยผู้ใหญ่ บุคคลมีความคิดรวบยอดทางนามธรรมเกี่ยวกับการสากล ความถูกต้อง คือ ความสำนึกถึงคุณค่าของความถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่บุคคลนั้นได้พิจารณาโดยคำนึงถึงเหตุผลอย่างกว้างขวางตามหลักสากลของผู้ที่เจริญแล้ว คำนึงถึงประโยชน์ของมนุษยชน มีความเชื่อว่าทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน คุณธรรมในขั้นนี้จะเกิดขึ้นได้ในบุคคลที่มีความเจริญทางสติปัญญาในขั้นสูงมีความรู้และประสบการณ์กว้างขวาง

โคลเบอร์กเชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะเป็นไปตามลำดับขั้นจากขั้นที่ ๑ ไปจนถึงขั้นที่ ๖ จะพัฒนาข้ามขั้นไม่ได้ เพราะการให้เหตุผลในขั้นที่สูงขึ้นได้นั้นจะต้องการความสามารถจากขั้นที่ต่ำกว่า และต่อมาเมื่อได้รับประสบการณ์ทางสังคมใหม่ๆ หรือเข้าใจประสบการณ์เก่าได้ดีขึ้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและเหตุผล ทำให้การให้เหตุผลในขั้นสูงมีมากขึ้นเหตุผลขั้นที่ต่ำกว่าก็จะถูกใช้น้อยลงและละทิ้งไปในที่สุด พัฒนาการทางจริยธรรมของแต่ละคนไม่จำเป็นต้องไปถึงขั้นสูงสุด อาจจะหยุดชะงักอยู่ในขั้นหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางสติปัญญาและประสบการณ์ทางสังคมของบุคคลนั้นๆ

๒.๙.๓ ทฤษฎีทางด้านจิตพิสัยของแครธวอลและคณะ

แครธวอล บลูม และมาเซีย (Kratwohl, Bloom, & Masia) ได้ลำดับการเกิดลักษณะนิสัยของบุคคล เป็น ๕ ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ขั้นรับรู้ (receiving)

เป็นการพัฒนาขั้นแรกสุด ขั้นนี้บุคคลจะมีความรู้สึกรับรู้ต่อสิ่งเร้าที่มากระทบต่อประสาทสัมผัสของเขา ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ขั้นย่อย คือ

๑. ขั้นรู้ตัว ได้แก่ การสังเกต รับรู้ความแตกต่างของสิ่งเร้า
๒. ขั้นตั้งใจรับ ได้แก่ การมีความตั้งใจฝักใฝ่ต่อสิ่งเร้าเฉพาะอย่างเริ่มสะสมความรู้หรือประสบการณ์ในสิ่งเร้าเฉพาะอย่างนั้นแล้วจึงยอมรับ
๓. ขั้นการเลือกสรรสิ่งที่รับรู้ ได้แก่ การเลือกรับเฉพาะอย่าง เช่น สนใจอ่านเฉพาะบางเรื่อง สนใจตอบคำถามเฉพาะบางคำถาม

ขั้นที่ ๒ ขั้นตอบสนอง (responding)

เป็นการพัฒนาการที่สูงขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง โน้มนำบุคคลไม่เพียงรับรู้สิ่งเร้าเท่านั้น แต่จะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้า ๓ ลักษณะ คือ

๑. ขั้นเต็มใจตอบสนอง เป็นการยินยอมปฏิบัติตามหลักการหรือกฎเกณฑ์และยอมรับในสิ่งที่รับรู้มา
๒. ขั้นตั้งใจตอบสนอง เป็นขั้นที่บุคคลเริ่มอาสาที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการกับผู้อื่น และอาจมีการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ขัดกับสิ่งที่ตนรับรู้มา
๓. ขั้นพอใจตอบสนอง เป็นขั้นที่บุคคลจะเกิดความพึงพอใจ หรือไม่พอใจต่อพฤติกรรม หรือการแสดงออกของผู้อื่นที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับสิ่งที่รับรู้มา เป็นการเลือกตอบสนองต่อสิ่งเร้า

ขั้นที่ ๓ ขั้นเห็นคุณค่า (valuing)

เป็นขั้นที่บุคคลเริ่มเห็นคุณประโยชน์ของสิ่งที่รับรู้ และสิ่งที่ตอบสนองแล้ว เขาเริ่มยอมรับสิ่งที่เริ่มได้รู้มา สิ่งใดมีความหมายต่อเขาและสิ่งใดไม่มีค่า ไม่มีความหมายต่อเขา เขาจะแสดงออกด้วยพฤติกรรมต่างๆ ตามขั้นตอนการพัฒนาย่อย คือ

๑. การยอมรับค่านิยม ได้แก่ พยายามเพิ่มพูนประสบการณ์ในสิ่งเร้านั้นๆ พยายามปฏิบัติตามบ่อยครั้งเข้า
๒. การแสดงความนิยมตามค่านิยม ได้แก่ การเข้าช่วยเหลือสนับสนุน ร่วมมือในกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เห็นด้วย
๓. การเข้าร่วมงาน ได้แก่ การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่เขาเห็นคุณค่า และปฏิเสธ คัดค้านโต้แย้ง หรือขัดขวางการปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่เขาไม่เห็นคุณค่า

ขั้นที่ ๔ ขั้นจัดระบบ (organization)

เมื่อบุคคลพัฒนาคุณลักษณะมาถึงขั้นนี้ เขาจะพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่เขายอมรับ และจะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมที่เขาเห็นคุณค่าหลายๆ อย่างพร้อม ๆ กันพยายามจัดลำดับค่านิยมเหล่านั้นกับสิ่งต่าง ๆ ที่เขายอมรับนั้น ขั้นนี้ประกอบด้วยขั้นย่อย ๒ ขั้น คือ

๑. ขั้นสร้างความเข้าใจในค่านิยม เขาจะแสดงออกโดยการเข้าร่วม กลุ่มอภิปรายร่วมสร้างแนวคิด เปรียบเทียบพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้น ๆ

๒. ขั้นสร้างระบบค่านิยม เขาจะพยายามชั่งน้ำหนักต่างนิยามต่างๆ เขายอมรับจัดลำดับค่านิยมเหล่านั้น สร้างแผน สร้างกฎเกณฑ์ให้เขาสอดคล้องกับที่เขายอมรับ และระบบที่เขาสร้างขึ้น แล้วนำไปใช้กับตัวเองหรือพยายามชักชวนให้ผู้อื่นยอมรับระบบนั้น

ขั้นที่ ๕ ขั้นเกิดกิจนิสัย (characterization)

เป็นพัฒนาการที่ต่อจากขั้นจัดระบบซึ่งเป็นการเริ่มต้นของการวางตัว หรือการยอมรับสิ่งที่บุคคลเห็นคุณค่ามาเป็นมาเป็นลักษณะเฉพาะตัวดังกล่าวกคือ เมื่อการจัดระบบสำหรับตัวเองเข้ารูปเข้ารอยแล้ว บุคคลก็จะยึดถือระบบที่จัดนั้นเป็นของตนเอง แล้วปฏิบัติหรือยึดถือต่อไปจนเกิดเป็นการแสดงออกโดยอัตโนมัติ หมายความว่า เมื่อใดก็ตามที่เขาอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องตอบสนองสิ่งเร้า เขาก็จะตอบสนองในรูปแบบที่คงเส้นคงวาจนจัดได้ว่าเป็นลักษณะประจำตัวของเขาในที่สุด ขั้นเกิดกิจนิสัยสามารถแบ่งเป็นขั้นย่อย ๒ ขั้น คือ

๑. ขั้นสร้างข้อสรุป ได้แก่ การพยายามปรับปรุงระบบจนอยู่ในขั้นสมบูรณ์ในตัว ตามแนวหรือระบบที่ตนเองต้องการ

๒. ขั้นกิจนิสัย ได้แก่ การแสดงออกอย่างสม่ำเสมอจนได้รับการยอมรับจากหมู่คณะว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเขาซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงการเกิดคุณลักษณะเฉพาะนั้นๆ ของบุคคลแล้ว

๒.๙.๔ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม เป็นทฤษฎีที่เสนอจิตลักษณะ ๘ ประการ ที่อาจเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดี คนเก่งและมีสุขของคนไทย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, ๒๕๓๘ อ้างถึงในศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, ๒๕๕๒: ๑๙-๒๐) ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ส่วนได้แก่ ราก ลำต้น และส่วนที่เป็นดอกและผลของต้นไม้

ส่วนแรก คือ ราก

แทนจิตลักษณะพื้นฐานสำคัญ ๓ ประการได้แก่

๑. สุขภาพจิต หมายถึง ความวิตกกังวล ตื่นเต้น ไม่สบายใจของบุคคลอย่างเหมาะสมกับเหตุการณ์

๒. ความเฉลียวฉลาดหรือสติปัญญา หมายถึง การรู้การคิดในขั้นรูปธรรมหลายด้านและการคิดในขั้นนามธรรม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้การคิดของ Piaget

๓. ประสบการณ์ทางสังคม หมายถึง การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราความเอื้ออาทรเห็นอก เห็นใจ และสามารถคาดหรือทำนายความรู้สึกของคนอื่น

ส่วนที่สอง คือ ลำต้น

เป็นผลจากจิตลักษณะพื้นฐานที่ราก ประกอบด้วยจิตลักษณะ ๕ ประการ ได้แก่

๑. ทศนคติ ค่านิยม และคุณธรรม

ทศนคติ หมายถึง การเห็นประโยชน์ – โทษของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าสำคัญ คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าดีงามส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับหลักทางศาสนา เช่น ความกตัญญู ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความพอใจ ไม่พอใจต่อสิ่งนั้น และพร้อมที่จะมีพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น

๒. เหตุผลเชิงจริยธรรม

เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง เจตนาของการกระทำที่กระทำเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวหรือพวกพ้อง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีทางเหตุผลเชิงจริยธรรมของ Kohlberg

๓. ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกลว่าสิ่งที่กระทำลงไปในปัจจุบันจะส่งผลอย่างไร ในปริมาณเท่าใด ต่อใคร ตลอดจนสามารถในการอดได้ รอได้ สามารถอดเปรี้ยวไว้กินหวานได้

๔. ความเชื่ออำนาจในตน

ความเชื่ออำนาจในตน หมายถึง ความเชื่อว่าผลที่ได้รับอยู่เกิดจากการกระทำของตนเอง มิใช่เกิดจากโชค เคราะห์ ความบังเอิญ หรือการควบคุมของคนอื่น เป็นความรู้สึกในการทำนายได้ ควบคุมได้ ของบุคคล ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎี Locus of Control ของ Rotter

๕. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความมานะพยายามฝ่าฟันอุปสรรคในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่ย่อท้อ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีแรงจูงใจของ McClelland

ส่วนที่สาม คือ ส่วนของดอกและผล

เป็นส่วนของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งซึ่งแสดงพฤติกรรมทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนดี และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแบ่งเป็น ๒ ส่วนด้วยกัน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, ๒๕๓๘ อ้างถึงในศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, ๒๕๕๑: ๒๐ - ๒๑) คือ

๑. พฤติกรรมของคนดี ประกอบไปด้วย ๒ พฤติกรรมหลัก ได้แก่

๑.๑ พฤติกรรมไม่เบียดเบียนตนเอง เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่ทำร้ายหรือทำลายตนเอง เช่น การดูแลสุขภาพของตนเอง การบริโภคสิ่งที่มีประโยชน์ ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่ติดยาเสพติด ไม่เล่นการพนัน เป็นต้น

๑.๒ พฤติกรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นพฤติกรรมที่ไม่ทำร้าย ทำลายหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เช่น พฤติกรรมสุภาพบุรุษ ไม่ก้าวร้าว ขับขี่รถอย่างมีมารยาท ซื่อสัตย์ เป็นต้น

๒. พฤติกรรมของคนดีและเก่ง ประกอบไปด้วย ๒ พฤติกรรมหลักได้แก่

๒.๑ พฤติกรรมรับผิดชอบ เช่น พฤติกรรมการทำงาน พฤติกรรมปกครองขอหัวหน้า และเคารพกฎหมาย เป็นต้น

๒.๒ พฤติกรรมพัฒนา เป็นการพัฒนาของผู้อื่นและสังคม เช่น ใฝ่รู้ รักการอ่าน เป็นกัลยาณมิตร การอาสา ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของสังคม เป็นต้น

๒.๑๐ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

๒.๑๐.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

การศึกษาหรือการเรียนรู้เป็นสิ่งที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของตนทั้งด้านความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม สุขภาพ และการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เจริญงอกงามขึ้น อริสโตเติล (Aristotle) เป็นนักปรัชญาการศึกษาได้ให้ความหมายของการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่ามีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างคุณธรรมและคุณธรรมเกิดจากความรู้ และการฝึกจิตใจให้มีศีลธรรม เรียกว่า Character Development วิชัย ต้นศิริ กล่าวว่า การฝึกจิตใจให้มีศีลธรรมต้องฝึกภาคปฏิบัติ มิใช่เพียงสอนคุณธรรมในภาคทฤษฎี^{๕๑} สอดคล้องกับแนวคิดของพระราชวรมุนี (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่ได้ให้นิยามการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่าเป็นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์^{๕๒} นอกจากนั้นท่านยังได้กล่าวอีกว่าหมายถึง การเรียนรู้ การฝึกฝน การพัฒนาตน การพัฒนาคนให้มีปัญญาที่จะทำกรรมได้ถูกต้องจึงต้องมีการศึกษาที่เรียกว่า สึกขา คือต้องศึกษา ต้องเรียนรู้ ต้องพัฒนาตนโดยไม่ประมาทการฝึกฝนแก้ไข ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นการกระทำเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาภายในตัวตนทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สังคม และสติปัญญา เพื่อให้เป็นบุคลากรที่ดีในองค์กร เป็นประชาชนที่ดีของสังคม ทั้งนี้ตลอดชีวิตของมนุษย์ จำเป็นต้องเรียนรู้ทั้งจากธรรมชาติ ภูเขา ต้นไม้ สิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ บุคคลรอบข้างหรือแม้แต่วรรณคดีที่บันทึกไว้ในใจของตนเพื่อให้เกิดการพัฒนาให้รู้เท่าทันและปฏิบัติตนต่อโลกธรรม (โลกธรรม ๘ คือ มีลาภ สูญเสีย มียศ เสื่อมยศ ตีเตือน สรรเสริญ ความสุข และความทุกข์) ได้โดยไม่ตกเป็นทาสของโลกธรรม^{๕๓}

๑) ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนทั้งนักจิตวิทยาและนักการศึกษา ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคุณลักษณะและธรรมชาติของการเรียนรู้แล้วทำการนิยามความหมายของการเรียนรู้เอาไว้มากมายในที่นี้จะขอยกตัวอย่างมาเป็นสังเขปเพื่อเป็นแนวทางการหาข้อสรุป ดังนี้

^{๕๑} วิชัย ต้นศิริ, *อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

^{๕๒} พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตฺ ธิ ปยุตฺโต), *ทางสายกลางของการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๐), หน้า ๗๐.

^{๕๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๙๕-๒๙๗.

โดนัลด์ คลาร์ก (Donald Clark) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการเพิ่มพูนและปรับแต่งศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งสามารถวัดได้ อันเป็นผลมาจากการได้รับการฝึกฝน การได้รับความรู้ การฝึกทักษะ การเรียนการสอนและการมีประสบการณ์มาก่อน^{๕๔}

เบอร์ตัน (Burton) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบุคคลและเป็นปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม (environment) ซึ่งจะทำให้บุคคลได้ตอบสนองความต้องการของตนและทำให้สามารถต่อสู้กับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมต่อไป^{๕๕}

ครอว์และครอว์ (Crow and Crow) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง (change) การได้รับลักษณะนิสัย ความรู้ และทัศนคติทั้งหลายการเรียนรู้จึงทำให้บุคคลมีการปรับตัวทั้งในด้านส่วนตัว และทางด้านสังคม การเปลี่ยนแปลงใดๆ จึงย่อมจะมีการเรียนรู้เกิดขึ้นเสมอ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process)^{๕๖}

แฮร์ริสและชวานส์ (Harris and Schawahn) ได้กล่าวถึงความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากประสบการณ์ และได้แยกให้เห็นถึงประเด็นสำคัญ ๓ ประการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ดังนี้^{๕๗}

๑) การเรียนรู้ในลักษณะผลผลิต (Learning as Product) โดยเน้นให้เห็นความสำคัญของผลลัพธ์ขั้นสุดท้าย นั่นคือผลของการเรียนรู้ (Outcome of Learning) ซึ่งได้มาจากประสบการณ์

๒) การเรียนรู้ในลักษณะกระบวนการ (Learning as Process) โดยเน้นความสำคัญเกี่ยวกับเหตุการณ์ และกระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ หรือสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนรู้จนกระทั่งทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้

๓) สิ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ (Learning as Function) เป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่น แรงจูงใจ ความตั้งใจในการเรียนรู้ หรือการถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transformation of Learning) สิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์

โรเจอร์ (Roger) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ที่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการจำ และสามารถพิจารณาการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ใน ๒ ลักษณะ คือ^{๕๘}

^{๕๔} โดนัลด์ คลาร์ก (Donald Clark), อ้างใน พรพิมล พรพิระชนม์,ดร.,การจัดกระบวนการเรียนรู้, (สงขลา : เทมการพิมพ์สงขลา, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^{๕๘} โรเจอร์ (Roger), อ้างใน ศิริบุรณ์ สายโกสุม,รศ.ดร., จิตวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๙.

๑) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะเป็นไปโดยอัตโนมัติ (Automatic) ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตามอรรถาศัย หรือการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการซึ่งเกิดขึ้น โดยที่ผู้เรียนไม่ได้ตั้งใจ (Unintended Learning)

๒) เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยตั้งใจและต้องใช้ความพยายาม (Purpose and Effort) ต้องมีการวางแผนในการเรียน ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้ทั้งสองลักษณะจะต้องเป็น การเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างถาวร (Permanence changes)

พิมล พรพิระชนม์ ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการอันซับซ้อนที่ทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับผ่านประสาทสัมผัส สามารถเกิดขึ้นได้โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งนี้ผลของการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใน ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะหรือกระบวนการ (Skill Process) และด้านความรู้สึก (Affective)^{๕๙}

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด ซึ่งเกิดจากการดู ได้ยิน ตมกลิ่น ลิ้มรส สัมผัส การอ่าน การนึกคิด การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้ เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขันหรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้นผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน

๒.๑๐.๒ ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning theory)

เป็นกรอบงานวิจัยที่จัดระบบของความรู้หรือข้อมูลและเหตุการณ์เรียนรู้ที่ซับซ้อน ซึ่งเป็นการจัดระบบใหม่ของประสบการณ์เดิมที่มีมาก่อน หรือเป็นหลักการของการเกิดการเรียนรู้สามารถทำการทดสอบได้ สามารถนำอ้างอิงถึงเหตุการณ์และประยุกต์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้มีพัฒนาการมาจากทฤษฎีจิตวิทยา ซึ่งมีการศึกษาทดลองเริ่มตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๒๐ เป็นต้นมา

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ มีนักคิดและนักจิตวิทยาเกิดขึ้นจำนวนมาก และแนวคิดเริ่มมีความหลากหลายขึ้น ทฤษฎีการเรียนรู้ในจุดนี้เริ่มมีลักษณะของความเป็น วิทยาศาสตร์มากขึ้นมีการนำแนวทางการทดลองตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มาใช้มากขึ้นเป็นลำดับ สามารถจัดเป็นกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ในยุคนี้ ออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

๑) ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) นักคิดในกลุ่มนี้มองธรรมชาติมนุษย์ ในลักษณะที่เป็นกลางคือ ไม่ดี ไม่เลว (Neutral-active) การกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์เกิดจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (Stimulus-Response) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง กลุ่มพฤติกรรมนิยมให้ความสนใจกับ”พฤติกรรม” มาก

^{๕๙} พรมพิมล พรพิระชนม์, การจัดการกระบวนการเรียนรู้, (สงขลา : เทมการพิมพ์สงขลา, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓.

เพราะพฤติกรรมเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน สามารถวัดได้และทดสอบได้ เป้าหมายหลักของนักพฤติกรรมนิยม คือ การค้นหาและระบุถึงกฎที่สามารถควบคุมการเรียนรู้ โดยให้ความสุขใจต่อความสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งเร้าและการตอบสนอง ซึ่งสิ่งเร้า (Stimulus) หมายถึง เหตุการณ์หรือสิ่งใด ๆ ที่สามารถรับรู้ได้โดยผ่านอวัยวะรับสัมผัสของบุคคลส่วนการตอบสนอง (Response) หมายถึงการที่บุคคลแสดงอาการโต้ตอบต่อสิ่งเร้าที่รับรู้^{๖๐}

๒) ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพุทธินิยม (Cognitive) นักคิดในกลุ่มพุทธินิยม หรือกลุ่มความรู้ความเข้าใจ หรือกลุ่มที่เน้นกระบวนการทางปัญญา หรือความคิด นักคิดกลุ่มนี้เริ่มขยายขอบเขตของความคิดที่เน้นทางด้านพฤติกรรมออกไปสู่กระบวนการทางความคิด ซึ่งเป็นกระบวนการภายในของสมอง โดยเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องของพฤติกรรมที่เกิดจากกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าเพียงเท่านั้น การเรียนรู้ของมนุษย์ มีความซับซ้อนยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดจากการสะสมข้อมูล การสร้างความหมาย สร้างความสัมพันธ์ของข้อมูล และการดึงข้อมูลออกมาใช้ในการกระทำและการแก้ปัญหาต่างๆ การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญา ของมนุษย์ในการที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ตนเอง^{๖๑}

๓) ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) นักคิดกลุ่มมนุษยนิยมให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์ และมองมนุษย์ว่ามีคุณค่ามีความดีงาม มีความสามารถ มีความต้องการและมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตนหากบุคคลได้รับอิสรภาพและเสรีภาพมนุษย์จะพยายามพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์^{๖๒}

๔) ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มผสมผสาน (Eclecticism) กลุ่มนี้จะผสมผสานแนวคิดระหว่างพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยม (Behavior Cognitive) โดยอาศัยทฤษฎีและหลักการที่หลากหลายของทั้งสองแนวคิด เช่น แนวคิดของกานเย เป็นต้น โดยกานเย เชื่อว่าความรู้สึกละเอียดประเภทย่อย บางประเภทสามารถเข้าใจ ได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่ต้องใช้ความคิดที่ลึกซึ้ง บางประเภทมีความซับซ้อนมากจำเป็นต้องใช้ความสามารถในขั้นสูง กานเย ได้จัดลำดับขั้นการเรียนรู้ซึ่งเริ่มจากง่ายไปหายาก โดยผสมผสานทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยมเข้าด้วยกัน^{๖๓}

โดยสรุปแล้วนักจิตวิทยาทั้ง ๔ กลุ่มต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการพัฒนามนุษย์ ซึ่งสอดคล้องหลักการศึกษานในพระพุทธศาสนา

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันล้วนเป็นการเสนอมุมมองเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่สามารถอ้างอิง ตรวจสอบได้ด้วยหลักการและเหตุผล และสามารถประยุกต์ใช้ได้ไม่ยากนักผู้เขียนได้

^{๖๐} ศรีเรือน แก้วกังวาล,ดร.จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๗.

^{๖๑} ศิริบุรณ สบายโกศล,รศ.ดร. จิตวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๘๙.

^{๖๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๙.

^{๖๓} รังสรรค์ บุษยะมา,ผศ. การจัดการการเรียนรู้,(กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๐),หน้า

รวบรวมทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ และเห็นว่าสามารถนำแนวคิดจากทฤษฎีไปประยุกต์สู่หลักการจัดการการเรียนรู้ได้อย่างมีความหมายทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอน ดังนี้

ก. ทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike's Connectionism Theory)^{๖๔}

ธอร์นไดค์ (Thorndike) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมมีความเชื่อว่า การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ซึ่งมีหลายรูปแบบ บุคคลมีการลองผิดลองถูก (Trial and Error) ปรับเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะพบวิธีที่ดี และเหมาะสมที่สุด ในการแก้ปัญหาและเป็นการตอบสนองที่สามารถให้ผลที่พึงพอใจมากที่สุด เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วบุคคลจะใช้รูปแบบการตอบสนองที่เหมาะสมเพียงรูปแบบเดียวและจะพยายามใช้รูปแบบนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าในการเรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ กฎการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike) สรุปได้ดังนี้

๑) กฎแห่งผลลัพธ์ (Law of Effect) ระบุว่า การรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้วจะก่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้โดยวิธีการลองผิดลองถูก เมื่อบุคคลได้รับผลจากการกระทำของตนในลักษณะที่ตนเองพึงพอใจ โดยเฉพาะการได้รับรางวัล ย่อมอยากจะเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจก็จะทำให้ไม่อยากเรียนรู้อีก ดังนั้นการได้รับผลที่พึงพอใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้

๒) กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่จะทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

๓) กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การกระทำและการปฏิบัติจริงของผู้เรียนเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง การฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้การเรียนรู้นั้นคงทนถาวร ถ้าไม่ได้ฝึกหรือกระทำซ้ำบ่อย ๆ การเรียนรู้นั้นจะไม่คงทนถาวรและในที่สุดอาจลืมได้

จากแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike) สามารถสรุปหลักการจัดการการเรียนรู้ได้ดังนี้

๑) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ต้องอาศัยทั้งการฝึกหัดและการได้รับรางวัลการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนแบบลองผิดลองถูกบ้าง (ในสถานการณ์ที่เหมาะสม) จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา จดจำการเรียนรู้ได้ดี และเกิดความภาคภูมิใจในการที่ได้ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

๒) การสำรวจความพร้อมหรือการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำก่อนการสอนบทเรียน เช่น การสำรวจความรู้พื้นฐานเพื่อดูว่าผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนบทเรียนต่อไปหรือไม่

๔) หากต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะในเรื่องใดจะต้องช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างแท้จริงก่อน แล้วจึงให้ฝึกฝนโดยการกระทำสิ่งนั้นบ่อย ๆ แต่ไม่ควรให้กระทำในลักษณะซ้ำซากเพราะจะทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายได้

๕) การให้ผู้เรียนได้รับรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว โดยเฉพาะผลที่ตนพึงพอใจจะช่วยให้การเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ การศึกษาว่าสิ่งใดเป็นสิ่งเร้าหรือ ที่ผู้เรียนพึง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย

^{๖๔} ธอร์นไดค์ (Thorndike) อ้างใน พรพิมล พรพิระชนม์, ดร.การจัดการกระบวนการเรียนรู้, หน้า ๓๖.

ข. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขของสกินเนอร์ (Skinner's Operant Conditioning theory)

สกินเนอร์ (Skinner) เป็นนักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยมได้ทำการทดลองเกี่ยวกับการเสริมแรงโดยนำหนูที่หิวจัดใส่กล่อง ภายในมีคันบังคับให้อาหารตกลงไปในกล่องได้ ตอนแรกหนูจะวิ่งชนตามจุดต่าง ๆ ในกล่อง เมื่อชนถูกคันจะมีอาหารตกมาให้กิน ทำหลาย ๆ ครั้ง พบว่าหนูจะกดคันให้อาหารตกลงไปได้เร็วขึ้น^{๒๕}

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner)

๑) พฤติกรรมหรือการกระทำใด ถ้าได้ระบบการเสริมแรงจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรง แนวโน้มความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไป

๒) การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้เกิดการตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว(จากการทดลองโดยเปรียบเทียบหนูที่หิวจัด ๒ ตัว ตัวหนึ่งกดคันจะได้อาหารทุกครั้ง อีกตัวหนึ่งเมื่อกดคันบางทีก็ได้อาหาร บางทีก็ไม่ได้อาหารแล้วหยุดให้อาหารตัวแรกจะเลิกกดคันทันที ตัวที่ ๒ จะยังกดต่อไปอีกนานกว่าตัวแรก)

๓) การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว (จากการทดลองโดยนำหนูที่หิวจัดใส่กรงแล้วใช้ไฟฟ้าช็อตหนูจะวิ่งพลา้นจนออกมาได้ เมื่อจับหนูใส่เข้าไปใหม่มันจะวิ่งพลา้นอีก จำไม่ได้ว่าทางไหนคือทางออก)

๔) การให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่ออินทรีย์กระทำพฤติกรรมที่ต้องการ สามารถช่วยปรับปรือปลุกฝังนิสัยที่ต้องการได้ (จากการทดลองโดยสอนให้หนูเล่นบาสเกตบอลเริ่มจากการให้อาหารเมื่อหนูจับลูกบาสเกตบอล จากนั้นเมื่อมันโยนจึงให้อาหาร ต่อมาเมื่อโยนสูงขึ้นจึงให้อาหารในที่สุดต้องโยนเข้าห่วงจึงให้อาหาร การทดลองนี้เป็นการกำหนดให้หนูแสดงพฤติกรรมตามที่ต้องการ ก่อนจึงให้แรงเสริมวิธีนี้สามารถดัดนิสัยหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้)

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner)

๑) ในการจัดการการเรียนรู้การให้การเสริมแรงภายหลังการตอบสนองที่เหมาะสมของผู้เรียนจะช่วยเพิ่มอัตราการตอบสนองที่เหมาะสมนั้น

๒) การเว้นระยะการเสริมแรงอย่างไม่เป็นระบบ หรือเปลี่ยนรูปแบบการเสริมแรงจะช่วยให้การตอบสนองของผู้เรียนคงทนถาวร เช่น ถ้าผู้สอนชมว่า “ดีมาก” ทุกครั้งที่ผู้เรียนตอบถูกอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนจะเห็นความสำคัญของแรงเสริมน้อยลง ผู้สอนควรเปลี่ยนเป็นแรงเสริมแบบอื่นบ้าง เช่น ยิ้ม พยักหน้า หรือบางครั้งอาจไม่ให้แรงเสริม

๓) การลงโทษที่รุนแรงเกินไปผลเสียมาก ผู้เรียนอาจไม่ได้เรียนรู้หรือจำสิ่งที่เรียนได้เลยควรใช้วิธีการงดการเสริมแรงเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เช่น การใช้ถ้อยคำไม่สุภาพของผู้เรียน แม้ได้บอกและตักเตือนแล้วยังใช้อีก ผู้สอนควรงดการตอบสนองต่อพฤติกรรมนั้นเมื่อไม่มีใครตอบสนอง ผู้เรียนจะหยุดพฤติกรรมนั้นไปในที่สุด

ค. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning Theory)

^{๒๕} สกินเนอร์ (Skinner) อ้างใน ศิริบุรณ์ สายโกสุม,รศ.ดร., จิตวิทยาการศึกษา, หน้า ๑๐๗ - ๑๑๕.

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมในระยะแรก คือ มิลเลอร์ และดอลาร์ด (Miller and Dillard) ทั้งสองท่านได้เขียนหนังสือชื่อ “Social Learning and Lmitation” ในปี ๑๙๔๑ โดยชี้ให้เห็นว่ามีความจำเป็นเสมอไปที่จะต้องเสริมแรงพฤติกรรมเพื่อให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยแนะนำว่า การเสริมแรงและการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นในตัวเด็กเองได้ เมื่อพฤติกรรมของเด็กสอดคล้องกับพฤติกรรมของคนอื่น

แบนดูรา (Bandura) เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนับสนุนแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมได้เสนอานิยามของทฤษฎีในหนังสือ “Social Foundations of Thought and Action” ในปี ๑๙๖๘ โดยได้อธิบายการสังเกตและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตัวแบบด้วย ๔ กระบวนการ คือ ความใส่ใจ (Attention) การจดจำ (Motivation) ซึ่งเป็นแรงเสริมที่มาจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยตรงหรือ จากการคาดหวังว่าจะได้ระบบรางวัลเหมือนตัวแบบ^{๖๖}

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

๑) เนื่องจากการเรียนรู้โดยการสังเกตของผู้เรียนอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน ดังนั้น ผู้เกี่ยวข้องและผู้สอนควรพยายามส่งเสริมให้มีตัวแบบที่ดี รวมทั้งการเป็นตัวแบบที่ดีด้วย

๒) ผู้สอนสามารถนำแนวคิดการเรียนรู้โดยการเรียนแบบมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ โดยยึดหลักการเรียนรู้ที่สำคัญ ๒ ขั้นคือ (๑) ขั้นการได้มาซึ่งความรู้ในขั้นนี้ผู้เรียนจะต้องใส่ใจ (Attention) รับรู้สิ่งที่สังเกตและประมวลเข้ารหัส (Coding) และมีความจดจำ (Retention) และ (๒) ขั้นการกระทำ ในขั้นนี้ผู้เรียนต้องลงมือกระทำด้วยตนเอง ดังนั้นก่อนที่ผู้สอนจะเริ่มสอนต้องเตือนให้ผู้เรียนมีความใส่ใจ สังเกตทุกขั้นตอนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลียนแบบได้ถูกต้อง

๓) ตัวแบบที่ใช้ไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะผู้สอน สามารถใช้ตัวแบบจากแหล่งอื่น ๆ เช่น ผู้เรียน ปราชญ์ชาวบ้าน บุคคลในภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือหรืออื่น ๆ ที่มีความเหมาะสม

ง. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์

(Piaget's Cognitive Development Theory)

เพียเจต์ (Piaget) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยม ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านความคิดของเด็กว่ามีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร โดยได้อธิบายว่า การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะพัฒนาการไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้น พัฒนาการเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ควรที่จะเร่งเด็ก แต่การจัดประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในช่วงที่เด็กในช่วงที่เด็กกำลังพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงกว่า สามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปอย่างรวดเร็วได้ อย่างไรก็ตาม เพียเจต์ (Piaget) เน้นความสำคัญของการเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากกว่ากระตุ้นเด็กให้มีพัฒนาการที่เร็วขึ้น^{๖๗}

^{๖๖} แบนดูรา (Bandura) อ้างในพรณี ช.เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ตันอ้อแกรมมี, ๒๕๓๘), หน้า ๓๓๖.

^{๖๗} อ้างใน ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๖๔.

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) มีสาระสำคัญที่สรุปได้ดังนี้

๑) พัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลเป็นไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้นดังนี้

(๑) ขั้นรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส (Sensor motor Period) เป็นลำดับขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๐-๒ ปี ความคิดของเด็กจะขึ้นกับการรับรู้การกระทำ เด็กยึดตัวเอง เป็นศูนย์กลางและยังไม่สามารถเข้าใจความคิดเห็นของผู้อื่น

(๒) ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (Preoperational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๒-๗ ปี ความคิดของเด็กวัยนี้ยังขึ้นอยู่กับการรับรู้เป็นส่วนใหญ่ยังไม่สามารถที่จะใช้เหตุผลอย่างลึกซึ้งแต่สามารถเรียนรู้และใช้สัญลักษณ์ได้ การใช้ภาษาแบ่งเป็นขั้นย่อย ๆ ๒ ขั้น คือ ขั้นก่อนเกิดความคิดรอบยอด (Pre-Conceptual Intellectual) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๒-๔ ปี และขั้นการคิด ด้วยความเข้าใจของตนเอง (Intuitive Thinking Period) เป็นพัฒนาการในช่วงอายุ ๔-๗ ปี

(๓) ขั้นการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๗-๑๑ ปี เป็นขั้นที่การคิดของเด็กไม่ขึ้นกับการรับรู้จากรูปร่างเท่านั้นเด็กสามารถสร้างภาพในใจและสามารถคิดย้อนกลับได้ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวเลขและสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น

(๔) ขั้นการคิดแบบนามธรรม (Formal Operational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๑๑-๑๕ ปี เด็กสามารถคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมได้และสามารถคิดตั้งสมมติฐาน และใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้

๒) ภาษาและกระบวนการการคิดของเด็กแตกต่างจากผู้ใหญ่

๓) กระบวนการทางสติปัญญามีลักษณะดังนี้

(๑) การซึมซับหรือการดูดซึม (Assimilation) เป็นกระบวนการทางสมองในการรับประสบการณ์ เรื่องราว และข้อมูลต่าง ๆ เข้ามาสะสมเก็บไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

(๒) การปรับและจัดระบบ (Accommodation) คือ กระบวนการทางสมองในการปรับประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ให้เข้ากันเป็นระบบ หรือเครือข่ายทางปัญญาที่ตนสามารถ เข้าใจได้ เกิดเป็นโครงสร้างทางปัญญาขึ้นใหม่

(๓) การเกิดความสมดุล (Equilibration) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากขั้นของการปรับหากการปรับเป็นไปอย่างผสมผสานกลมกลืนก็จะก่อให้เกิดสภาพที่มีความสมดุลขึ้น หากบุคคลไม่สามารถปรับประสบการณ์ใหม่และประสบการณ์เดิมให้เข้ากันได้ ก็จะก่อให้เกิดภาวะความไม่สมดุลขึ้นซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญารึ้นในตัวบุคคล

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์(Piaget)

๑) ในการพัฒนาผู้เรียน ควรคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญา และจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการนั้น ไม่ควรบังคับให้เรียนในสิ่งที่ยังไม่พร้อมหรือยากเกินพัฒนาการตามวัย เพราะจะก่อให้เกิดเจตคติที่ไม่ดีได้

๒) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัยสามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปสู่พัฒนาการขั้นสูงได้

๓) ผู้เรียนแต่ละคนมีพัฒนาการแตกต่างกัน ถึงแม้อายุจะเท่ากัน แต่ระดับพัฒนาการอาจไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงไม่ควรเปรียบเทียบผู้เรียนควรให้มีอิสระที่จะเรียนรู้และพัฒนาความสามารถไปตามระดับพัฒนาการ

๔) ในการจัดการการเรียนรู้ควรใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรม เพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจลักษณะต่าง ๆ ได้ดีขึ้น แม้ในพัฒนาการช่วงการคิดแบบรูปธรรม ผู้เรียนจะสามารถสร้างภาพในใจได้ แต่การสอนที่ใช้อุปกรณ์ที่เป็นรูปธรรมจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจชัดเจนขึ้น

๕) การให้ความสนใจและสังเกตผู้เรียนอย่างใกล้ชิด จะช่วยให้ได้ทราบลักษณะเฉพาะตัวของผู้เรียนแต่ละคน

๖) ในการสอนผู้เรียนที่เป็นเด็กเล็ก ๆ ควรตระหนักว่าเด็กจะรับรู้ส่วนรวม (Whole) ได้ดีกว่าส่วนย่อย (Part) ดังนั้นผู้สอนจึงควรสอนภาพรวมก่อนแล้วจึงแยกสอนทีละส่วน

๗) ในการสอนสิ่งใด ๆ ควรเริ่มจากสิ่งที่ผู้เรียนคุ้นเคยหรือมีประสบการณ์มาก่อนแล้วจึงเสนอสิ่งใหม่ที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเก่า การทำเช่นนี้จะช่วยให้กระบวนการซึมซับและจัดระบบความรู้ของเด็กเป็นไปด้วยดี

๘) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมาก ๆ ช่วยให้เด็กดูดซึมข้อมูลเข้าสู่โครงสร้างทางสติปัญญาของเด็กอันเป็นการส่งเสริมพัฒนาทางสติปัญญาของเด็ก

จ. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรุนเนอร์ (Bruner's Cognitive Development Theory)

บรุนเนอร์ (Bruner) เป็นนักจิตวิทยากลุ่มพุทธินิยมที่สนใจและศึกษาเรื่องของพัฒนาการทางสติปัญญาต่อเนื่องจากเพียเจต์และบรุนเนอร์เชื่อว่ามนุษย์เลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนเองสนใจและการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการค้นพบด้วยตนเอง (Discovery Learning) แนวคิดที่สำคัญ ๆ ของบรุนเนอร์มีดังนี้^{๒๔}

แนวคิด ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรุนเนอร์ (Bruner's Theory of Development)

๑) การจัดโครงสร้างของความรู้ให้มีความสัมพันธ์ และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

๒) การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับระดับความพร้อมของผู้เรียนและสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

๓) การคิดแบบหยั่งรู้ (Intuition) เป็นการคิดหาเหตุผลอย่างอิสระที่สามารถช่วยพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้

๔) แรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้

๕) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์แบ่งได้ ๓ ชั้นใหญ่ ๆ คือ

(๑) ทฤษฎีการเรียนรู้จากการกระทำ (Enactive Stage) คือ ชั้นของการเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งต่าง ๆ การลงมือกระทำช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

(๒) ชั้นการเรียนรู้จากความคิด (Iconic Stage) เป็นชั้นที่ผู้เรียนสามารถ สร้างมโนภาพในใจได้ และสามารถเรียนรู้จากภาพแทนของจริงได้

(๓) ชั้นการเรียนรู้สัญลักษณ์และนามธรรม (Symbolic Stage) เป็นชั้นการเรียนรู้สิ่งที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรมได้

(๔) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการที่ผู้เรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอดหรือสามารถจัดประเภทของสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

(๕) การเรียนรู้ที่ได้ผลดีที่สุด คือการให้ผู้เรียนค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Discovery Learning) หลักการจัดการการเรียนรู้

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ (Bruner)

๑) กระบวนการค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ดีมีความหมายสำหรับผู้เรียน การวิเคราะห์และจัดโครงสร้างเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำก่อนการสอน

๒) การจัดหลักสูตรแบบเกลียว (Spiral Curriculum) ช่วยให้สามารถสอนเนื้อหา หรือความคิดรวบยอดเดียวกันแก่ผู้เรียนทุกวัยได้ โดยต้องจัดเนื้อหาความคิดรวบยอดและวิธีสอนให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการของผู้เรียน

๓) ในการเรียนการสอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดอย่างอิสระให้มาก เพื่อช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

๔) การสร้างแรงจูงใจภายในให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน

๕) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

๖) การสอนความคิดรวบยอดให้แก่ผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็น

๗) การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

ฉ. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย (A Theory of Meaning Verbal Learning)

เดวิด ออซูเบล (David Ausubel) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมเชื่อว่าการเรียนรู้จะมีความหมายแก่ผู้เรียน หากการเรียนรู้สิ่งใหม่นั้น ผู้เรียนเคยมีพื้นฐานความรู้เดิมที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับความรู้ใหม่ได้^{๖๙}

หลักการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

๑) ก่อนจะสอนเรื่องใหม่ ผู้สอนควรสำรวจความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนก่อนว่ามีเพียงพอที่จะทำความเข้าใจความรู้ใหม่หรือไม่ ถ้ายังไม่มีหรือมีไม่เพียงพอจะต้องจัดประสบการณ์ให้

๒) การนำเสนอความคิดรวบยอดหรือกรอบโมทัศน์ หรือกรอบความคิด (Advance Organizer) ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้เรียนก่อนการสอนเนื้อหาสาระนั้น ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนเนื้อหาสาระนั้นอย่างมีความหมาย

๓) หลักในการจัดเตรียม Advance Organizer คือ การจัดเรียงข้อมูลที่ต้องการ ให้ผู้เรียนรู้เรื่องใหม่ หรือแบ่งบทเรียนออกเป็นหัวข้อสำคัญ ๆ ถ้ามีความคิดรวบยอดที่เกี่ยวกับหัวข้อที่จะเรียนรู้ใหม่ ควรอธิบายให้ผู้เรียนทราบก่อน

ข. ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

มาสโลว์ (Maslow) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยม มีความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้^{๗๐}

๑) มนุษย์ทุกคนมีความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติเป็นลำดับขั้นซึ่งในแต่ละขั้นมนุษย์จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น คือ

- (๑) ขั้นความต้องการทางร่างกาย (Physical Need)
- (๒) ขั้นความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Need)
- (๓) ขั้นความต้องการความรัก (Love Need)
- (๔) ขั้นความต้องการยอมรับและการยกย่องจากสังคม (Esteem Need)
- (๕) ขั้นความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ (Self-Actualization)

หากความต้องการขั้นพื้นฐานได้รับการตอบสนองอย่างพอเพียงสำหรับตน

๒) มนุษย์มีความต้องการที่จะรู้จักตนเองและพัฒนาตนเองจากประสบการณ์ที่เรียกว่า “Peak Experience” เป็นประสบการณ์ของบุคคลที่อยู่ในภาวะตื่นตัวจากการรู้จักตนเองตามสภาพความเป็นจริง มีลักษณะน่าตื่นเต้น เป็นความรู้สึกปิติเป็นช่วงเวลา que บุคคล เข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถ่องแท้ เป็นสภาพที่สมบูรณ์ มีลักษณะผสมผสานกลมกลืน เป็นช่วงเวลาแห่งการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงบุคคลที่มีประสบการณ์เช่นนี้บ่อย ๆ จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

^{๖๙} เดวิด ออซูเบล (David Ausubel), อ้างใน พรณี ข.เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน, หน้า ๓๔๗.

^{๗๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๔.

๑) การเข้าถึงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ สามารถช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลได้ เนื่องจากพฤติกรรมเป็นกรแสดงออกของความต้องการของบุคคล

๒) การช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานก่อน

๓) ในกระบวนการจัดการการเรียนรู้ หากผู้สอนสามารถทราบได้ว่าผู้เรียนแต่ละคนมีความต้องการอยู่ในระดับใดขั้นใด ก็จะสามารถใช้ความต้องการพื้นฐานของผู้เรียนนั้นเป็นแรงจูงใจช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้

๔) การช่วยให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนอย่างเพียงพอ การให้อิสราภาพและเสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในการรู้จักตนเองตรงตามสภาพความเป็นจริง

ข. ทฤษฎีการเรียนรู้ของรอเจอร์ส (Rogers)

รอเจอร์ส (Rogers) เป็นนักจิตวิทยามนุษยนิยม มีความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้^{๗๑}

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ (supportive Atmosphere) และเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered Teaching) โดยผู้สอนใช้วิธีการสอนแบบชี้แนะ (Non – directive) และทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน (facilitator) และการเรียนรู้ จะเน้นกระบวนการ (Process Learning) เป็นสำคัญ

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ของรอเจอร์ส (Rogers)

๑) การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้อบอุ่น ปลอดภัย ไม่น่าหวาดกลัวน่าไว้วางใจจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ดี

๒) ผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพและแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองอยู่แล้ว ผู้สอนจึงควรสอนแบบชี้แนะ (Non-directive) โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้นำทางในการเรียนรู้ของตน (self – directed) และคอยช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนอย่างสะดวกจนบรรลุผล

๓) ในการจัดการเรียนการสอนควรเน้นการเรียนรู้กระบวนการ (Process Learning) เป็นสำคัญ เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่บุคคลใช้ในการดำรงชีวิตและแสวงหาความรู้ต่อไป

ณ. ทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่ (Gagne's Learning Theory)

กานเย่ (Gagne) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มผสมผสาน ได้เสนอแนวคิดหลักการที่สำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ดังนี้^{๗๒}

๑) กานเย่ (Gagne) ได้จัดประเภทของการเรียนรู้ เป็นสำคัญขึ้นจากง่ายไปหายากไว้ ๘ ประเภทดังนี้

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

^{๗๒} กานเย่ (Gagne), อ้างในทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน:องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, หน้า ๗๒.

(๑) การเรียนรู้สัญญาณ (Signal – Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่เป็นไปโดยอัตโนมัติอยู่นอกเหนืออำนาจจิตใจ ผู้เรียนไม่สามารถบังคับพฤติกรรมไม่ให้เกิดขึ้นได้ การเรียนรู้แบบนี้เกิดอาการที่คนเรานำเอาลักษณะการตอบสนองที่มีอยู่แล้วมาสัมพันธ์กับสิ่งเร้าใหม่ที่มีความใกล้เคียงกับสิ่งเร้าเดิม การเรียนรู้สัญญาณเป็นลักษณะการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขของพาฟลอฟ

(๒) การเรียนรู้สิ่งเร้า – การตอบสนอง (Stimulus – Response Learning) เป็นการเรียนรู้ต่อเนื่องจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง แตกต่างจากการเรียนรู้สัญญาณเพราะผู้เรียนสามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองได้ ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมเนื่องจากได้รับการเสริมแรง การเรียนรู้แบบนี้เป็นการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ และการเรียนรู้แบบวางเงื่อนไข (Operant Conditioning) ของสกินเนอร์ ซึ่งเชื่อว่า การเรียนรู้ เป็นสิ่งเร้าภายในของผู้เรียนเองมิใช่อำนาจให้สิ่งเร้าภายนอกมากระทำ พฤติกรรมที่แสดงออกเกิดจากสิ่งเร้าภายในของผู้เรียนเอง

(๓) การเรียนรู้การเชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง (Chaining) เป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองที่ต่อเนื่องกันตามลำดับ เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำการเคลื่อนไหว

(๔) การเชื่อมโยงทางภาษา (Verbal Association) เป็นการเรียนรู้ในลักษณะคล้ายกับการเรียนรู้การเชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง แต่เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษา การเรียนรู้แบบการรับสิ่งเร้าการตอบสนองเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้แบบต่อเนื่อง และการเชื่อมโยงทางภาษา

(๕) การเรียนรู้ความแตกต่าง (Discrimination Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถจัดกลุ่มสิ่งเร้าที่ความเหมือนกันหรือแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะความแตกต่างตามลักษณะของวัตถุ

การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถจัดกลุ่มสิ่งเร้าที่ความเหมือนกันหรือแตกต่างกันโดยสามารถระบุลักษณะที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันได้ พร้อมทั้งสามารถขยายความรู้ไปยังสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากที่เคยเห็นมาก่อนได้

(๖) การเรียนรู้กฎ (Rule Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการรวม หรือเชื่อมโยงความคิดรวบยอดตั้งแต่สองอย่างขึ้นไป และตั้งเป็นกฎเกณฑ์ขึ้น การที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้กฎเกณฑ์จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำการเรียนรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ กันได้

(๗) การเรียนรู้การแก้ปัญหา (Problem Solving) เป็นการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาโดยการนำกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มาใช้การเรียนรู้แบบนี้เป็นกระบวนการที่เกิดภายในตัวผู้เรียน เป็นการใช้อนุโลมในขั้นสูงเพื่อการแก้ปัญหาที่ค่อนข้างซับซ้อน และสามารถนำกฎเกณฑ์ในการแก้ปัญหานี้ไปใช้กับสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันได้

๒) กานเย่ (Gagne) ได้แบ่งสมรรถภาพหรือองค์ประกอบการเรียนรู้ของมนุษย์ไว้ ๕ ประการ ซึ่งประกอบด้วย (๑) ทักษะการเคลื่อนไหว (๒) การเรียนรู้ทางด้านภาษา (๓) ทักษะเชาว์ปัญญา (๔) ยุทธศาสตร์ทางการศึกษา (๕) เจตคติ

สมรรถภาพทั้ง ๕ นี้มีคุณลักษณะเฉพาะที่สามารถปฏิบัติได้ในตัวเอง

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่ (Gagne)

๑) กานเย่ (Gagne) ได้เสนอรูปแบบการสอนอย่างเป็นระบบโดยพยายามเชื่อมโยงการจัดสภาพการเรียนการสอนอันเป็นสภาวะภายนอกตัวผู้เรียน ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ภายใน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในสมองของคนเรา กานเย่ (Gagne) อธิบายว่าการทำงานของสมองคล้ายกับการทำงานของคอมพิวเตอร์

๒) ในระบบการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้นั้น กานเย่ (Gagne) ได้เสนอระบบการสอน ๙ ขั้น ดังนี้ (Kevein Kruse, ๒๐๐๖)

ขั้นที่ ๑ สร้างความสนใจ (Gain Attention) เป็นขั้นที่ทำให้ผู้เรียน เกิดความสนใจในบทเรียน เป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นทั้งจากสิ่งจูงใจภายนอกและภายในตัวผู้เรียนเอง ผู้สอนอาจใช้วิธีการสนทนาซักถาม ทายปัญหาหรือมีวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัว และมีความสนใจที่จะเรียนรู้

ขั้นที่ ๒ แจ้งจุดประสงค์ (Inform Learner of Objectives) เป็นการบอกให้ผู้เรียนทราบถึงเป้าหมายหรือผลที่จะได้รับจากการเรียนบทเรียนนั้น เพื่อให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ในการเรียน เห็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียน ทำให้ผู้เรียนวางแผนการเรียนของตนได้

ขั้นที่ ๓ กระตุ้นระลึกถึงความรู้เดิมที่จำเป็น (Stimulate Recall of Prior Learning) เป็นการทบทวนความรู้เดิมที่จำเป็นต่อการเชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้ความรู้ใหม่ เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่อง การเรียนรู้ความรู้ใหม่ต้องอาศัยความรู้เดิมเป็นพื้นฐาน

ขั้นที่ ๔ เสนอบทเรียนใหม่ (Present the Content) เป็นการเริ่มกิจกรรมบทเรียนใหม่ โดยใช้สื่อต่าง ๆ ที่เหมาะสมประกอบการสอน

ขั้นที่ ๕ จัดเตรียมและให้แนวทางการเรียนรู้ (Provide a “learning” Guidance)

ขั้นที่ ๖ ให้ลงมือปฏิบัติ (Elicit the Performance (practice) เป็นการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ของบทที่ ๑

ขั้นที่ ๗ ให้ข้อมูลป้อนกลับ (Provide Feedback) เป็นขั้นที่ผู้สอนให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลการปฏิบัติกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออก

ขั้นที่ ๘ ประเมินพฤติกรรมผลการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ (Assess Performance) เป็นขั้นการวัดประเมินว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของบทเรียนเพียงใด ซึ่งอาจทำการวัดโดยการใช้ข้อสอบ แบบสังเกต การตรวจผลงาน หรือการสัมภาษณ์ แล้วแต่ว่าจุดประสงค์นั้นต้องการวัดพฤติกรรมด้านใด โดยเครื่องมือที่ใช้วัดจะต้องมีคุณภาพ มีความเที่ยงตรง

ขั้นที่ ๙ ส่งเสริมความแม่นยำและถ่ายโอนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติภาระงาน (Enhance Retention and Transfer to the job) เป็นการสรุปการย้ำทบทวนการเรียนรู้ที่ผ่านมา เพื่อให้ผู้เรียน มีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ฝังแน่น กิจกรรมในขั้นนี้อาจเป็นแบบฝึกหัด การให้ทำกิจกรรมเพิ่มพูนความรู้รวมทั้งการให้ทำการบ้าน การทำรายงาน หรือความรู้เพิ่มเติมจากความรู้ที่ได้ในชั้นเรียน

สรุปได้ว่า ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการแสวงหาความคิดทางวิทยาศาสตร์ทำให้นักคิด นักจิตวิทยา และนักการศึกษาที่สนใจ ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยเริ่มตั้งแต่ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism)

ซึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งเร้า การตอบสนองและการเสริมแรงต่อมานักจิตวิทยา และนักการศึกษา เริ่มหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับกระบวนการทางความคิดหรือทางสมองในฐานะ ที่เป็นส่วนสำคัญในการทำให้เกิดการเรียนรู้ จึงเกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม หรือปัญญานิยม (Cognitive) ขึ้น ทฤษฎีที่สำคัญ คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์และบรุนเนอร์ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย ซึ่งเป็นฐานสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ที่ยังได้รับการกล่าวถึงกันในปัจจุบัน ต่อมานักจิตวิทยา และนักการศึกษาได้หันมาให้ความสนใจในเรื่องของจิตใจและความรู้สึกของมนุษย์ ทำให้เกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) ขึ้น แม้ว่าในแต่ละช่วงเวลาจะมีทฤษฎีและแนวคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ในความเป็นจริง แนวคิดเก่า ๆ ก็มิได้สูญสิ้นไปอย่างสิ้นเชิงทฤษฎีแต่ละทฤษฎีต่างก็มีจุดเด่นและจุดอ่อนในตัวเอง จึงเกิดการผสมผสานแนวคิดหลายแนวเข้าด้วยกันดังตัวอย่างการผสมผสานระหว่างแนวคิดทางด้านพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยมของกานเย่ เป็นต้น การศึกษาแนวคิดที่กล่าวมาสามารถช่วยผู้สอนให้ เกิดความตระหนัก ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพได้ต่อไป

๒.๑๐.๓ ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้

การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีต้องอาศัยปัจจัยส่งเสริมหลายด้าน ในที่นี้ขอเสนอ ๕ ด้าน คือ

๑) ตัวผู้เรียน ปัจจัยสำคัญด้านผู้เรียนที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ได้แก่

(๑) วุฒิภาวะ เป็นการคำนึงถึงการเจริญเติบโตสูงสุดในระยะเวลาใดเวลาหนึ่งที่บุคคลมีความพร้อมที่จะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

(๒) ความพร้อม เป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับวุฒิภาวะ เมื่อสภาพของบุคคลมีวุฒิภาวะมีความสนใจและประสบการณ์เดิมเพียงพอที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดี จึงเรียกได้ว่ามีความพร้อมที่จะเรียนรู้

(๓) ประสบการณ์เดิม บุคคลที่มีประสบการณ์มากจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้เร็วและดีกว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อย

(๔) อายุ นักจิตวิทยาพบว่า ยิ่งอายุมากขึ้นความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลจะยิ่งลดลง ความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลมีได้ถึงขีดสูงสุด เมื่ออายุ ๒๐ - ๓๕ ปี หลังอายุ ๓๕ ปีไปแล้ว ความสามารถในการเรียนรู้จะลดลงเรื่อย ๆ

(๕) ระดับสติปัญญาผู้ที่มีระดับสติปัญญาสูงจะมีความสามารถในการเรียนรู้ได้ดีกว่าผู้ที่มีระดับสติปัญญาต่ำ

(๖) อารมณ์ ผู้ที่มีอารมณ์ปกติจะสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีอารมณ์ไม่มั่นคง หรือมีความวิตกกังวล เขว้ปัญหทางอารมณ์จึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้

(๗) สภาพร่างกาย ผู้ที่มีสภาพร่างกายปกติก็จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย เช่น หูหนวก ตาบอด บกพร่องทางการพูด หรือมีโรคประจำตัวต่าง ๆ เป็นต้น ถ้าผู้เรียนมีความบกพร่องทางร่างกายมากเท่าใด ความสามารถในการเรียนรู้ก็จะยิ่งน้อยลงมากเท่านั้น

(๘) แรงจูงใจ ตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ดีอีกองค์ประกอบหนึ่ง คือแรงจูงใจ การเรียนรู้จะประสพผลดีถ้าบุคคลมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ และจะไม่ประสพผลเท่าที่ควรถ้าบุคคลขาดแรงจูงใจในการเรียนการให้แรงเสริมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจจึงเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้

(๙) ความถนัด ผู้เรียนแต่ละคนมีความถนัดและมีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ถ้าผู้เรียนได้เรียนรู้ที่ดีขึ้น และเร็วขึ้นแต่ถ้าผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนไม่ถนัดก็อาจทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นช้าลงได้

๒) บทเรียน คุณลักษณะของบทเรียนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ดังนี้

(๑) ความยากง่ายของบทเรียน บทเรียนที่ง่ายจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วกว่าบทเรียนที่ยาก การจัดลำดับความยากง่ายของบทเรียนจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการวางแผนการจัดการการเรียนรู้

(๒) ความสั้นยาวของบทเรียน บทเรียนที่มีความยาวมาก ๆ ย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ช้ากว่าบทเรียนสั้น ๆ

(๓) การมีความหมายของบทเรียน บทเรียนที่มีความหมายต่อผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าบทเรียนที่ไม่มีความหมาย เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนจดจำเข้าใจองค์ความรู้ได้เป็นอย่างดีและสามารถเชื่อมโยงสู่ตัวผู้เรียนได้นำไปใช้ได้จริงต่อไป

๓) วิธีการจัดการการเรียนรู้ ในเรื่องนี้ อารมณ์ ใจเที่ยง^{๗๓} ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า

(๑) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีและรวดเร็ว

(๒) การใช้เครื่องล่อใจ (Incentive) เช่น การให้รางวัล การแข่งขัน เป็นต้น จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความปรารถนาที่จะเรียนและสนใจในการเรียนดีขึ้น

(๓) การแนะนำในการเรียน จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ดีขึ้น ถ้าได้รับการแนะนำที่ถูกต้องเหมาะสม ไม่มากเกินไป เพราะจะทำให้ผู้เรียนไม่เป็นตัวของตัวเอง และไม่น้อยเกินไปเพราะจะทำให้ผู้เรียนปฏิบัติไม่ถูกต้องได้

(๔) การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ เช่น การโยงความสัมพันธ์ของประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ หรือการให้นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่น จะทำให้การเรียนรู้คงทนถาวรยิ่งขึ้น

(๕) ช่วงเวลาในการเรียน ถ้าจัดให้ผู้เรียนได้เรียนในช่วงก่อนพักกลางวัน จะช่วยให้เรียนรู้ได้ดีกว่าเรียนในตอนบ่าย

(๖) การฝึกฝน เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้แล้ว มีโอกาสฝึกฝนหรือกระทำซ้ำ ๆ อยู่เสมอจะทำให้การเรียนรู้สิ่งนั้นมีความมั่นคงถาวรขึ้น

๔) สภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ สามารถแบ่งสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ได้ ๒ ประเภท ดังนี้

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

(๑) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่สามารถรับรู้สัมผัสจับต้องได้ที่อยู่รอบตัวผู้เรียน เช่น กระดานดำ โต๊ะ เก้าอี้ แสงสว่าง ความสะอาด เป็นระเบียบของห้องเรียนเป็นต้น สภาพแวดล้อมที่ดีทำให้ผู้เรียนรู้สึกผ่อนคลาย สบายใจกาย จะช่วยให้การเรียนรู้ดีขึ้น

(๒) สภาพแวดล้อมทางจิตวิทยา ได้แก่ บรรยากาศในห้องเรียนหรือแหล่งเรียนรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน เป็นต้น ถ้าเป็นสภาพแวดล้อมที่ดีจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี แต่ถ้าบรรยากาศ หรือสภาพแวดล้อม มีลักษณะของความขัดแย้ง ไม่เข้าใจกันจะเป็นการบั่นทอน การเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย

๕) ตัวผู้สอน ผู้สอนจัดว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการส่งเสริมให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพราะผู้สอนถูกจัดว่าเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เป็นผู้วางแผนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ต่าง ที่ผู้สอนเป็นผู้จัดเตรียม ดังนั้น ผู้สอนจึงเป็นผู้ที่ต้องมีความรู้ทั้งเรื่องตัวผู้เรียน การจัดเตรียมบทเรียน วิธีการจัดการการเรียนรู้ ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อเอื้อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตร

สรุปได้ว่า ผู้สอนต้องการตระหนักถึงองค์ประกอบทั้ง ๕ ด้าน ดังกล่าวข้างต้นจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สอนทุกระดับชั้น ถ้าผู้สอนได้คำนึงถึงองค์ประกอบเหล่านี้ ก็จะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

๒.๑๐.๔ หลักการจัดการการเรียนรู้

นักจิตวิทยาที่สนใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ที่แสดงออกในรูปความสัมพันธ์ของสิ่งเร้า (Stimulus) ตอบสนอง (Responses) ได้ทำวิจัยถึงเรื่ององค์ประกอบของการเรียนรู้และได้นำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนการสอน นักจิตวิทยาส่วนใหญ่เห็นด้วยในหลักการเรียนรู้พอสรุปได้ ๑๐ ประการ ดังนี้

๑) การเตรียมตัวก่อนเรียน (Pre-learning preparation) นักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างน่าพึงพอใจ ถ้าเขามีพื้นฐานความรู้ในเรื่องที่จะเรียนนั้นมาก่อน (Prerequisite) แต่ถ้านักเรียนไม่เคยมีพื้นฐานความรู้เดิมมาก่อน การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่อาจเกิดจากการท่องจำ ซึ่งนักเรียน จะไม่สามารถจัดความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ในเรื่องที่เรียนกับบทเรียนได้โดยง่าย

๒) การเร้าความสนใจ (Motivation) หากนักเรียนทราบผลลัพธ์หรือคุณค่าที่ตนจะได้รับจากการเรียนรู้หรือได้รับการกระตุ้นให้เกิดความต้องการเรียนรู้ เขาจะเกิดความสนใจต่อการเรียน มีความรับผิดชอบต่อการเรียน และเกิดการเรียนรู้ได้ดี

๓) ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences) นักเรียนแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้ไม่เท่ากันทั้งในกลุ่ม ห้องเรียน และระดับอายุเดียวกัน ครูจึงควรคำนึงแตกต่างกันระหว่างบุคคลโดยการเตรียมบทเรียนและประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้ นักเรียนบรรลุผลการเรียนรู้ตามความสามารถของตน

๔) เงื่อนไขการสอน (Instructional Conditions) นักเรียนจะประสบผลสำเร็จ ในการเรียนรู้ได้ครบถ้วน เมื่อครูผู้สอนระบุจุดประสงค์การเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องสัมพันธ์กับจุดประสงค์การเรียนรู้จะทำให้ นักเรียนเรียนรู้ได้มากขึ้น ดังนั้น ครูจึงควรจัดลำดับ

เนื้อหาวิชาให้เรียนจากง่ายไปยากจากความจริงเดี่ยว (facts) ไปสู่ความคิดรวบยอด/หลักการ (concepts/principles) กฎและทฤษฎีที่สูงขึ้น โดยใช้รูปแบบการสอน วิธีสอนและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม

๕) การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Active Participation) การเรียนรู้เป็นบทบาทของนักเรียน การที่นักเรียนจะประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้จึงควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนครูนั้นจะมีบทบาทเพียงการเลือกจัดกิจกรรมและประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ให้มากที่สุดให้กับนักเรียนเท่านั้น

๖) การเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Successful Achievement) นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดี หากเขาเห็นว่าตนเองได้รับผลสำเร็จในการเรียน ซึ่งจะทำให้เขาเกิดความพึงพอใจและมีแรงกระตุ้นให้เกิดความพยายามต่อไป

๗) การทราบผลการเรียน (Knowledge of Results) การแจ้งผลการเรียนให้นักเรียนทราบความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ โดยเฉพาะผลการเรียนในทางที่ดี (Positive) จะเป็นการเสริมแรง (reinforcement) ให้นักเรียนมีความพยายามในการเรียนมากยิ่งขึ้น

๘) การฝึกฝน (Practice) นักเรียนจะบรรลุผลสำเร็จในการเรียนอีกประการหนึ่งก็คือการให้โอกาสนักเรียนได้ใช้ความรู้และทักษะใหม่ที่ได้รับ ทั้งในด้านหลักการ (Principles) และ การสรุปรวบยอด (Generalizations) ในสถานการณ์ใหม่ นักเรียนจึงจำเป็นต้องทำแบบฝึกหัดและฝึกปฏิบัติอยู่เสมอ

๙) ช่วงเวลาในการใช้สื่อ (Rate of presenting Material) ระยะเวลาและจำนวนของสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในบทเรียนหนึ่ง ๆ ต้องสัมพันธ์กับบทเรียนและระดับความสามารถของนักเรียน การสอนเนื้อหาใด ๆ ครูจึงต้องให้โอกาสแก่นักเรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการเรียน การฝึกฝนและการทดสอบตนเอง เป็นต้น

๑๐) เจตคติของครู (Instructor's) การจัดการเรียนรู้ การสอนเจตคติของนักเรียนจะมีอิทธิพลต่อเจตคติของนักเรียน ในการยอมรับวิธีสอนและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เทคนิคและวิทยาการจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู ซึ่งเป็นคนที่มีชีวิตจิตใจมีอารมณ์มีวิญญาณ มีความรู้สึกนึกคิดครูจึงต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ที่จะเข้าถึงจิตใจของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ การจัดการการเรียนรู้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อในปรัชญา ทฤษฎีทางการศึกษา ความต้องการและสภาพที่เป็นจริงของสถานศึกษา สังคมและประเทศชาติเชื่อในปรัชญา/ทฤษฎีใดมีความต้องการแบบใดครูย่อมต้องจัดการเรียนรู้ตามแบบที่ได้ออกแบบให้สอดคล้องกับความเชื่อและความต้องการดังกล่าว

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของชาติให้เป็นสากลและทันกับความเจริญทางวิทยาการมาหลายยุค นับเริ่มตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา กลไกสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรและการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนซึ่งในทุกครั้งของการเปลี่ยนแปลงจะอ้างถึงผลการศึกษาประกอบคำสำคัญคือ การจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมานักเรียนยังไม่บรรลุความต้องการ จำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษาโดยเน้นที่การปฏิรูปการเรียนรู้เป็นสำคัญ ในด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ของไทยส่วนใหญ่มีพัฒนาการตามความก้าวหน้า

ของวิทยาการด้านการเรียนการสอนที่รับมาจากต่างประเทศเป็นหลัก แต่ก็มีนักการศึกษาไทยในยุคหลัง ๆ ได้ปรับเปลี่ยนแบบการสอนให้เหมาะกับลักษณะการเรียนรู้ของไทยบ้างแต่ก็มีไม่มากนัก

๒.๑๐.๕ รูปแบบการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ต้องยึดหลักว่า นักเรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่านักเรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มเต็มศักยภาพ ดังนั้น วิธีการที่จะทำให้การจัดการเรียนรู้ดำเนินไปตามแนวทางที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ได้กำหนดไว้ คือ การที่ครูได้มีโอกาสรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อจะได้ให้การส่งเสริมนักเรียนได้อย่างเหมาะสมองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยให้ผู้ครูสามารถส่งเสริมพัฒนาการกระบวนการเรียนรู้ ของนักเรียนได้อย่างเกิดประสิทธิภาพสูงสุดคือ การรับรู้รูปแบบการเรียนรู้ (Learning Style) ของนักเรียนเพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้บรรลุตามศักยภาพสูงสุด

๒.๑๐.๖ กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้โดยทั่วไปมี ๒ แบบ คือ การเรียนรู้ที่เน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลาง และการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง แต่ละแบบมีลักษณะสำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

๑) การเรียนรู้ที่เน้นครู/ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) จัดเป็นการสอนแบบบอกความรู้ (Instruction) มีลักษณะดังนี้

- (๑) ครูเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียน โดยการอธิบาย/บอกให้จดบันทึก
- (๒) นักเรียนรับความรู้จากครู โดยการฟัง หรือจดบันทึกแล้วจึงฝึก โดยการทดสอบ/พิสูจน์ความรู้ที่ได้ หรือทำแบบฝึกหัด
- (๓) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมได้ง่าย เนื่องจากได้รับความรู้โดยอ้อม
- (๔) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เฉื่อยชา ไม่กระตือรือร้น (Passive Learning)
- (๕) ครูแสดงบทบาทมากกว่านักเรียน เพราะครูต้องบอก / อธิบายมาก นักเรียนเพียงคอยฟัง จดบันทึก ทำแบบฝึกหัด ท่องจำและทดสอบ

๒) การเรียนรู้ที่เน้นเด็ก / นักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Center) เป็นการสอนแบบสร้างองค์ความรู้ (Construction) มีลักษณะดังนี้

- (๑) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือปฏิบัติกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- (๒) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง ภายใต้การจัดสถานการณ์การเรียนรู้ของครูที่กระตุ้นให้สงสัยใคร่รู้ คิดหาคำตอบ ลงมือปฏิบัติ และค้นพบคำตอบด้วยตนเอง
- (๓) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมน้อย เนื่องจากได้รับความรู้โดยตรง
- (๔) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่กระตือรือร้น (Active : earning)
- (๕) นักเรียนแสดงบทบาทมากกว่าครู เพราะนักเรียนต้องศึกษา ค้นคว้า คิดหาคำตอบ แสดงความคิดเห็น ทดลอง พิสูจน์ จดบันทึก ทำแบบฝึก และปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆ

๒.๑๐.๗ กระบวนการเกิดการเรียนรู้

ในสภาพการณ์ของการเรียนการสอนนั้น การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตามลำดับ ดังนี้

๑) การรับรู้ (Perception) หมายถึง การที่ผู้เรียน “รับ” ข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ต่าง ๆ จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย รวมทั้งจากผู้สอน โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ปาก และผิวหนัง ซึ่งการรับรู้ของบุคคลจากประสาทสัมผัสทั้งห้า พบว่ามีประสิทธิภาพในการเรียนรู้ต่างกันจากน้อยไปมาก ซึ่งสุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ ได้สรุปไว้ ดังนี้^{๗๔}

การเรียนรู้จากการอ่าน เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้	๑๐ %
การเรียนรู้จากการได้ยิน เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้	๒๐ %
การเรียนรู้จากการได้เห็น เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้	๓๐ %
การเรียนรู้จากการได้เห็นและได้ยิน เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้	๕๐ %
การเรียนรู้จากการได้พูดและได้ยิน เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้	๗๐ %
การเรียนรู้จากการได้พูดและได้ทำ เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้	๙๐ %

จึงกล่าวได้ว่า การจัดการการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ควรเป็นการจัดให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning by Doing) ของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey)

๒) การเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถแปลความหมาย ตีความ หรือสรุปความสำคัญในสิ่งที่รับรู้ได้โดยเกิดการเชื่อมโยงประสบการณ์ หรือความรู้ใหม่กับความรู้เดิมสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ที่ตนเองรับรู้ และสามารถอธิบายโดยให้เหตุผล

๓) การปรับเปลี่ยน (Transformation) หมายถึง การที่ผู้เรียนนำความเข้าใจที่เกิดจากการรับรู้มาสร้างแบบแผนพฤติกรรมของตนขึ้น เช่น ผู้เรียนรู้ว่าหนูเป็นพาหะนำโรค ก็จะไม่กล้าเข้าใกล้ถึงแม้ผู้เรียนบางคนจะเป็นว่าลูกหนูเป็นสัตว์ที่น่ารักก็ตาม

การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามลำดับตั้งแต่การรับรู้ สร้างสรรค์ความเข้าใจต่อจากนั้นจึงนำมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะกระทำหรือไม่กระทำเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้นั้นต่อไป

๒.๑๐.๑๐ การเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่

ชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) เป็นแนวทางที่หลาย ๆ คนจะต้องปรับเปลี่ยนชุดพฤติกรรม ในช่วงไวรัสตัวนี้ออกมาระบาดแล้วเปลี่ยนชีวิตเราไปอีกนาน ทำให้เราต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบวิถีชีวิตไปพร้อมกันทั่วโลก จากที่เราเคยออกจากบ้าน เพื่อไปทำงาน ไปโรงเรียน เราต้องหันมาทำทุกอย่างที่บ้าน หากมีความจำเป็นต้องออกจากบ้านไปซื้อปิ้ง หรือแม้กระทั่งไปพบแพทย์ เราต้องใส่หน้ากากเพื่อป้องกันโรค ต้องเว้นระยะห่างสำหรับบุคคล ล้างมือบ่อยๆ นาน ๒๐ วินาที เช็ดมือด้วยแอลกอฮอล์ ฯ รวมถึงการปรับเปลี่ยนทางด้านธุรกิจและบริการต่าง ๆ ให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน จึงต้องปรับเปลี่ยนไปสู่การเปิดระบบลงทะเบียน

^{๗๔} สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ อ่างใน อารมณ์ ใจเที่ยง, หลักการสอน ฉบับปรับปรุง, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖.

ออนไลน์ การใช้ระบบซื้อขายและบริการทางออนไลน์ สิ่งนี้ เกิดเป็นวิถีใหม่ในการดำรงชีวิต ซึ่งเมื่อเราจำต้องปฏิบัติกันเป็นปกติต่อเนื่องในระยะเวลาหนึ่งจนเกิดเป็นความพอใจ ในที่สุดทั้งหมดนี้ก็ได้กลายเป็น New Normal ในสังคมของเราท่านไปนั่นเอง

แต่หากมาพิจารณาถึง New Normal ที่เกิดขึ้นในสังคมในช่วงนี้ คงจะหนีไม่พ้นประเด็นดังนี้

การ Work From Home การอยู่ในบ้าน พร้อมทำงาน ทำกิจกรรมต่างๆ ภายในที่อยู่อาศัยของตนเอง ส่งผลต่อความต้องการที่พักอาศัยที่เปลี่ยนไปจากเดิม ที่อาศัยในพื้นที่ที่มีขนาดเล็กอาจจะไม่เพียงพอ จำเป็นต้องการมีพื้นที่ที่สามารถทำอะไรได้หลายหลากมากยิ่งขึ้น

การดำเนินการทางธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ Online Business ด้วยพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลง จนส่งผลทำให้ระบบการสั่งซื้อสินค้าและบริการ ระบบการขนส่งระยะสั้นและการจัดส่งแบบรวดเร็ว จะเป็นที่ต้องการ และความสำคัญมากยิ่งขึ้น ซึ่งหลังจากนี้ การขอรับบริการจากผู้บริโภคจะเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับสุขภาพมากยิ่งขึ้น ระบบบริการต้องสร้างความมั่นใจมากขึ้นว่าสินค้าหรือบริการจะต้องมีมาตรฐาน ปลอดภัย และมีความสะอาด คาดว่า เราน่าจะเห็นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการลงทุนของภาคเอกชน ห้างร้านต่างๆ หันมาจริงจังกับการทำธุรกิจ online กันมากขึ้น

การเรียนรู้ Online Learning/Entertainment การอยู่บ้าน สิ่งสำคัญในการพัฒนาและการค้นหาตัวตน สิ่งหนึ่งก็คือ การหาความรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเอง ด้วยการเรียนรู้ ซึ่งสามารถเลือกเรียนในเวลาที่สะดวกได้ตามต้องการ สามารถย้อนกลับ เพื่อทบทวนเนื้อหาและทำความเข้าใจใหม่ได้ และประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การท่องเที่ยวใหม่รูปแบบออนไลน์ เช่น การชมพิพิธภัณฑ์เสมือน (Virtual Museum) การเที่ยวพิพิธภัณฑ์ออนไลน์ (Vitrul Exhibitor) และการเข้าชมแกลอรีชื่อดังต่างๆ (Vitrul Gallery) เป็นต้น

สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด-๑๙ หรือโคโรนาไวรัสช่วงปลาย พ.ศ. ๒๕๖๒ ถึง พ.ศ. ๒๕๖๓ ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงจนแพร่กระจายไปในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ผู้คนเจ็บป่วยและล้มตายจำนวนมาก จนกลายเป็นความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงอีกครั้งหนึ่งของมนุษยชาติ มนุษย์จำเป็นต้องป้องกันตนเองเพื่อให้มีชีวิตรอดด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตที่ผิดไปจากวิถีเดิม ๆ

โดยสร้างเสริมปรับวิถีการดำรงชีวิตแบบใหม่เพื่อให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อควบคู่ไปกับการพยายามรักษาและฟื้นฟูศักยภาพทางเศรษฐกิจและธุรกิจ นำไปสู่การสรรค์สร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เทคโนโลยีใหม่ ๆ มีการปรับแนวคิด วิสัยทัศน์ วิธีการจัดการ ตลอดจนพฤติกรรมที่เคยทำมาเป็นกิจวัตร เกิดการบ่อบนออกจากความคุ้นเคยอันเป็นปกติมาแต่เดิมในหลายมิติ ทั้งในด้านอาหาร การแต่งกาย การรักษาสุขภาพ การศึกษาเล่าเรียน การสื่อสาร การทำธุรกิจ ฯลฯ ซึ่งสิ่งใหม่เหล่านี้ได้กลายเป็นความปกติใหม่ ๆ จนในที่สุดเมื่อเวลาผ่านไปจนทำให้เกิดความคุ้นชินก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปกติของผู้คนในสังคม^{๗๕}

^{๗๕} กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, ชีวิตวิถีใหม่ (New Normal), <https://www.tosh.or.th/covid-๑๙/index.php/new-normal>, [ออนไลน์วันที่ ๒๐ ส.ค. ๖๔]

โควิด ๑๙ เป็นโรคติดต่อร้ายแรง รัฐบาลให้ความสำคัญในการวางมาตรการป้องกัน เพื่อลดและจำกัดการระบาด การวางมาตรการจัดการระบาดของโรคในครั้งนี้ มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ที่ต้องปรับตัวอย่างมาก เช่น มาตรการ Social distancing ส่งผลกระทบการทำงาน การศึกษา การดำเนินวิถีชีวิตหลายอย่าง ต้องปรับเปลี่ยน มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมากขึ้น จนเป็นการปรับตัวเข้าสู่ชีวิตวิถีใหม่ (New normal) ด้วยการใช้เทคโนโลยีช่วยดำเนินงานด้านต่าง ๆ เพื่อลดการแออัด ฯลฯ โครงการความช่วยเหลือของรัฐบาลก็ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแบบเต็มรูปแบบ เช่น การลงทะเบียนขอรับการช่วยเหลือจากผลกระทบโควิด ๑๙ ในโครงการเราไม่ทิ้งกัน ลงทะเบียนเกษตรกร การใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ เทียบด้วยกัน โครงการคนละครึ่ง เป็นต้น ประชาชนได้ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปจากเดิม เช่น การทำงานจากบ้าน การเรียนการศึกษาออนไลน์ การซื้อขายของบนแพลตฟอร์มดิจิทัล การใช้เงินแบบดิจิทัล สิ่งเหล่านี้เป็นวิถีใหม่ที่เริ่มคุ้นเคย

ชีวิตวิถีใหม่จึงเกี่ยวโยงกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล จำเป็นต้องวางรากฐาน ความรู้ความเข้าใจ เพื่ออยู่กับโลกดิจิทัล มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิต ที่เป็นการผสมผสานการดำเนินชีวิตบนโลกกายภาพ (Physical) กับโลกเสมือนที่เรียกว่า โลกไซเบอร์ (Cyber) ที่มีแพลตฟอร์มการบริการแบบดิจิทัล (Digital service platform) ความสำคัญจึงอยู่ที่ประชาชนต้องพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะ และความฉลาดทางดิจิทัล เพื่อเตรียมพร้อมสู่การเป็นพลเมืองดิจิทัล

บทเรียนออนไลน์ที่จัดทำนี้ นอกจากให้ความสำคัญกับเรื่องชีวิตวิถีใหม่ ที่เกี่ยวโยงกับทักษะความฉลาดทางดิจิทัล และการเป็นพลเมืองดิจิทัลแล้ว ยังเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจที่เท่าทันต่อสื่อใหม่ (New media) ให้ความสำคัญในเรื่องการคิด การวิเคราะห์ ความเชื่อถือของแหล่งข้อมูล การประมวลผลข่าวสาร การแยกแยะและไม่หลงเชื่อข่าวปลอม และให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อดูแลปกป้องตัวเอง ดูแลข้อมูลส่วนตัว ความเสี่ยงด้านความมั่นคงปลอดภัยทั้งของตัวเองและสังคม

จุดมุ่งหมายของบทเรียนจึงเป็นพื้นฐานที่นักเรียน และประชาชนควรได้เรียนรู้ ในเบื้องต้น เข้าใจถึงสิทธิ หน้าที่ คุณธรรม จริยธรรม และกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีดิจิทัล เนื้อหาที่สำคัญระดับพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เพื่อลดความเสี่ยงในการดำรงชีวิตในยุควิถีใหม่

การสร้างบทเรียนออนไลน์ ในรูปแบบ MOOC เป็นสื่อการเรียนรู้ให้กับนักเรียน และประชาชนทั่วไป เน้นให้เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยวางแผนเนื้อหา เป็นโมดูล ขนาดเล็ก ๆ รวมกันเป็นบท เพื่อเรียนรู้ได้ตามเวลาที่มี และเรียนต่อเนื่องได้จนจบหลักสูตร โดยเป้าหมายผู้เรียนตั้งแต่ นักเรียน ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และประชาชนทั่วไป โดยผู้เรียนเข้าเรียนได้ทุกที่ ทุกเวลา ได้จำนวนมาก ไร้ขอบเขตจำกัด ใช้อุปกรณ์ได้ตั้งแต่ สมาร์ทโฟนถึงพีซี เมื่อเรียนจบ จะได้ประกาศนียบัตรดิจิทัล ออกให้ทันที นักเรียนสามารถนำไปเก็บในแฟ้มสะสมงานของตนเองได้ โดยเทียบผลการเรียนขนาด ๐.๕ หน่วยกิต หรือเทียบการเรียนการสอนตามตารางเรียนของนักเรียน ๘ สัปดาห์ ๆ ละหนึ่งชั่วโมง ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน^{๗๖}

^{๗๖} มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ชีวิตวิถีใหม่และความฉลาดทางดิจิทัล, <https://learningdq-dc.ku.ac.th/> [ออนไลน์วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔]

๒.๑๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สวัสดี เพชรบูรณ์^{๗๗} การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น โรงเรียนวัดสังเวช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทม.เขต ๑ มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสังเวช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทม.เขต ๑ ตรวจสอบประสิทธิภาพรูปแบบการบริหาร จัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ได้พัฒนา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น ที่พัฒนาที่มีองค์ประกอบสำคัญ คือ ๑) การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและ บรรยากาศโรงเรียน ๒) การพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนวิถีพุทธและกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่ ต้องการปลูกฝังพัฒนาให้เกิดแก่ผู้เรียนด้วยการสอดแทรกหรือบูรณาการพุทธธรรมและคุณลักษณะ ศึกษา (Character Education) ผลการตรวจสอบประสิทธิภาพรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถี พุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ได้พัฒนาพบว่า ๑) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของโรงเรียนวัดสังเวชที่ เรียนโดยรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ก่อนและหลังเรียนมี ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ นั่นคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียน วัดสังเวช ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ๒) หลังการใช้รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียน ส่วนมากปฏิบัติได้ตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนด ๓) ความพึงพอใจของนักเรียน ภายหลังการเรียนตามรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอยู่ในระดับมากขึ้นไป ๔) ครูอาสาสมัครร่วมโครงการการวิจัยพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีความเห็นว่าหลังการใช้รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียนสามารถนำหลักพุทธธรรมมาใช้ให้เกิดความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติตน ได้ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์

เขวง อุปถัมภ์^{๗๘} แนวทางการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตาก เขต ๒ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตาก เขต ๒ ๒) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพ ของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตาก เขต ๒ ผลการวิจัยพบว่า ๑) คุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ

^{๗๗} สวัสดี เพชรบูรณ์, “การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสังเวช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทม.เขต ๑”. วารสาร มทร. อีสาน (RMUTI Journal). Vol.๑ No.๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๑): ๓๐-๓๒.

^{๗๘} เขวง อุปถัมภ์, “แนวทางการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา ประถมศึกษาตาก เขต ๒”, สักทอง: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (The Jolden Tedk: HUAnity and social Science), Vol.๒๐, No.๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.tci-thaijo.orQ๒/tqQt/Qview/๒๑๕๐๓> [๒๕ เมษายน ๒๕๖๐].

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต ๒ ด้าน ปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการด้านผลผลิต พบว่าทุกด้านมีคุณภาพ ๒) แนวทางพัฒนาคุณภาพของ โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต ๒ ๒.๑) ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ควรประชุมชี้แจงให้ความรู้โรงเรียนวิถิพุทธ ศึกษาเอกสารโครงการ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ศึกษาดูงาน อบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร ปลุกจิตสำนึกให้ผู้บริหารมีคุณธรรมจริยธรรม พรหมวิหารธรรม มีเหตุผล ประกาศยกย่องชมเชยให้รางวัล ประกวดครูดีเป็นแบบอย่าง ผู้บริหาร ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ครู นักเรียน ให้มีส่วนร่วมวางแผนพัฒนาโรงเรียนวิถิ พุทธให้มีเป้าหมายเดียวกันกับการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒.๒) ด้านกระบวนการ พบว่า บ้าน วัด โรงเรียนต้องรู้ร่วมกันจึงจะพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธได้ จัดประชุมชี้แจงให้การอบรม ศึกษาดูงาน จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ จัดทำแผนบูรณาการวิถิพุทธเข้าไปในทุกกลุ่มสาระ วิชาครูต้องกำหนดเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันมาเป็นกรณีตัวอย่าง มีการวางแผนกำหนดกิจกรรมเป็น ข้อตกลงร่วมกัน ติดตาม กำกับ รายงานผลอยู่ตลอด และควบคุมพฤติกรรม การปฏิบัติงานกิจกรรม ต่างๆ ครูผู้รับผิดชอบต้องสอนครูพระภิกษุไม่มาหรือจัดหาครูพระรูปอื่นมาสอนแทน ผู้บริหารต้อง วางแผนร่วมกันว่าจะไปวัดไหนวันไหน จัดทำเป็นปฏิทินให้ชัดเจน สรุปผลในแต่ละวัน มีปัญหาอะไร อย่างไร มีใบงาน และจัดประชุมชี้แจงสร้างความตระหนัก วางกฎ ระเบียบ จัดอบรมปลูกฝังนักเรียน สม่่าเสมอเป็นประจำให้รักโรงเรียนเหมือนบ้าน ๒.๓) ด้านผลผลิต พบว่า โรงเรียนต้องสร้างจิตสำนึกรู้ คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม ไม่นิยมวัตถุจนเกินไป น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม และ เป็นหน้าที่โรงเรียนต้องจัดอบรมนักเรียนเป็นประจำ จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จัดทำโครงการธนาคาร ขยะและจัดคณะกรรมการดูแลพื้นที่จัดการเรียนการสอนที่เพิ่มประสบการณ์ให้เกิดความมีวินัยปลูกฝังสร้างความตระหนักนักเรียนให้มีความเคารพต่อผู้มีพระคุณ จัดอบรมประชุมชี้แจงสร้างความ ตระหนักฝึกให้นักเรียนรู้จักพึ่งตนเอง อบรมปฏิบัติธรรม พัฒนาด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาให้สร้างสรรค์ประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่น ตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา ให้รู้จักกฎแห่งกรรม จัดกิจกรรม การเรียนการสอนเน้นนักเรียนคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ให้นักเรียนได้รับรู้เรื่องผลของการทำบาป หรือประพฤตินิดไม่ดี และฝึกให้นักเรียนมีความอดทน อดกลั้น มีขันติและมีสติ ยอมรับฟังความ คิดเห็นของผู้อื่น ใช้หลักเหตุผล และรู้จักให้อภัย

เฉลิมรัก สดใส ได้วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการดำเนินงานจัดการศึกษาสถานศึกษาวิถิพุทธ สถานศึกษาประถมศึกษา สำนักงานเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการส่งเสริมการดำเนินงานจัดการศึกษาสถานศึกษาวิถิพุทธ สถานศึกษาประถมศึกษา ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาวิถิพุทธ ด้านการจัดวิถิพุทธสู่การเรียนรู้ ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา ด้านการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากร และด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์สถานศึกษาวิถิพุทธและชุมชน จำแนกตามระดับการศึกษา ขนาดสถานศึกษาและประสบการณ์ทำงาน ผลการวิจัยพบว่า

๑. การส่งเสริมการดำเนินงานจัดการศึกษาสถานศึกษาวิถิพุทธ สถานศึกษาประถมศึกษา สำนักงานเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

๒. การเปรียบเทียบการส่งเสริมการดำเนินงานจัดการศึกษาสถานศึกษาวิถิพุทธสถานศึกษาประถมศึกษา สำนักงานเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามความเห็นของครู จำแนกตามระดับการศึกษา

พบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการส่งเสริมการดำเนินงานโดยรวมและรายด้านได้แก่ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาวิถีพุทธ และด้านการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ สำหรับครูที่อยู่ในสถานศึกษาขนาดต่างกันมีการส่งเสริมโดยรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาวิถีพุทธ มีการส่งเสริมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีการส่งเสริมการดำเนินงานจัดการศึกษาสถานศึกษาวิถีพุทธ โดยรวมและรายด้านได้แก่ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาวิถีพุทธ ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา ด้านการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากร และด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์สถานศึกษาวิถีพุทธและชุมชน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๓. การศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการส่งเสริมการดำเนินงานจัดการศึกษาสถานศึกษาวิถีพุทธ สถานศึกษาประถมศึกษา สำนักงานเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู พบว่า

๑) มีปัญหาในเรื่องงบประมาณในการจัดบรรยากาศสถานศึกษา แหล่งเรียนรู้และกิจกรรม พฤติกรรมทางคุณธรรมของนักเรียนปฏิบัติเฉพาะในสถานศึกษา การจัดอบรมให้บุคลากรไม่ครอบคลุม บุคลากรมีไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรม และครูยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนเพื่อพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา

๒) ข้อเสนอแนะหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้การสนับสนุนความรู้ ความเข้าใจ งบประมาณและกำหนดกรอบการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมสถานศึกษาวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และควรนำนักเรียนเรียนและร่วมกิจกรรมกับวัดให้มาก ๆ เป็นวิถีชีวิตเหมือนพุทธศาสนิกชน ส่งเสริมให้บ้าน วัด ชุมชนร่วมจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ^{๗๙}

ณัฐวุฒิ อรุณพานิช ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาการดำเนินงานของสถานศึกษาวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต ๑” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของสถานศึกษาวิถีพุทธ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การดำเนินงานของสถานศึกษาวิถีพุทธ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาวิถีพุทธ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านอื่นนอกนั้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการพัฒนาบุคลากร และคุณลักษณะบุคลากรสถานศึกษาวิถีพุทธ ด้านจัดวิถีพุทธสู่การเรียนรู้ ด้านกิจกรรมเสนอแนะและพัฒนา และด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์สถานศึกษาวิถีพุทธและชุมชน

๑. ด้านบริหารจัดการสถานศึกษาวิถีพุทธ ๕ อันดับแรก ได้แก่

๑) ระดมความคิดจากทุกฝ่าย สำรวจ วิเคราะห์ภารกิจ สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก เพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาการศึกษาตามแนวทางของสถานศึกษาวิถีพุทธ

^{๗๙} เฉลิมรัก สดใส, “การส่งเสริมการดำเนินงานจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร”, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

๒) ผู้บริหาร ครู บุคลากร และคณะกรรมการสถานศึกษาร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ แนวทางการดำเนินการ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษา ตามแนวทางการดำเนินงานของสถานศึกษาวิชิพุทธ อย่างชัดเจนตามสภาพและความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น

๓) จัดทำแผนปฏิบัติการ โครงการ เพื่อเป็นเครื่องมือในการบริหารงานตามแนวทางการดำเนินงานของสถานศึกษาวิชิพุทธ ทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว

๔) แต่งตั้งผู้รับผิดชอบการดำเนินงานตามปฏิทินปฏิบัติการที่เน้นวิชิพุทธ โดยพิจารณาจากความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ในการปฏิบัติการ

๕) กำหนดแนวทางพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน เต็มตามศักยภาพ ตามหลักการ พระพุทธศาสนาด้วยวิธีการที่หลากหลาย

๒. ด้านการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรสถานศึกษาวิชิพุทธ ๕ อันดับแรก ได้แก่

๑) เป็นแบบอย่างที่ดีของผู้บริหาร ครูและบุคลากรในสถานศึกษาตามแนวทางวิชิพุทธ

๒) วางแผนพัฒนาบุคลากรโดยการสร้างศรัทธา สร้างความเข้าใจด้วยวิธีที่เหมาะสมกับลักษณะของบุคลากร

๓) พัฒนาบุคลากรให้เข้าใจหลักแนวทางการดำเนินงานของสถานศึกษาวิชิพุทธ ตลอดจนการปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน

๔) ให้การยกย่อง ชมเชยแก่บุคลากรที่พัฒนาจนเป็นแบบอย่างที่ดี

๕) จัดฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๓. ด้านการจัดวิชิพุทธสู่การเรียนรู้ ๕ อันดับแรก ได้แก่

๑) กำหนดหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางสถานศึกษาวิชิพุทธ โดยเน้นหลักไตรสิกขา ให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และหลักสูตรแกนกลาง

๒) พัฒนาบุคลากรให้เข้าใจหลักการและแนวทางการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานสถานศึกษาวิชิพุทธ ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

๓) จัดการเรียนการสอนและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยนิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญผู้มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร

๔) จัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณลักษณะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทั้งในและนอกสถานศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

๕) บูรณาการการเรียนรู้ตามแนววิชิพุทธลงในแผนการจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

๔. ด้านกิจกรรมเสนอแนะและพัฒนา ๕ อันดับแรก ได้แก่

๑) จัดกิจกรรมประจำวันอย่างหลากหลาย ต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต เน้นให้ผู้เรียนรู้จักคิด ฝึกปฏิบัติจนเป็นนิสัย ทั้งด้านความประพฤติ สมาธิ และปัญญา ให้เกิดการพัฒนาทั้งสามด้านไปพร้อม ๆ กัน

- ๒) จัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นประจำ
 - ๓) จัดกิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาทั้งในสถานศึกษาและชุมชน
 - ๔) นำนักเรียนเข้าวัดฟังธรรมทุกวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
 - ๕) ครูและนักเรียนร่วมกันจัดนิทรรศการผลงานทางพระพุทธศาสนา
๕. ด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์สถานศึกษาวิถีพุทธและชุมชน ๕ อันดับแรก ได้แก่
- ๑) เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาตามแนวทางวิถีพุทธในทุกด้านโดยเฉพาะการพัฒนาการเรียน
 - ๒) จัดประชุมเพื่อสร้างความตระหนักและความเข้าใจแนวทางการดำเนินงานของสถานศึกษาวิถีพุทธ ให้เกิดกับผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ให้ทราบวัตถุประสงค์และแนวทางปฏิบัติที่มีผลต่อพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของนักเรียน
 - ๓) สถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน ดำเนินกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันตามประเพณี
 - ๔) เชิญผู้ทรงภูมิปัญญทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาช่วยสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้
 - ๕) ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานตามแนวทางวิถีพุทธของสถานศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ให้สาธารณชนทราบ^{๔๐}

วรเทพ เวียงแก้ว ได้วิจัยเรื่อง “ทัศนคติของครูที่มีต่อการดำเนินงานตามสถานศึกษาวิถีพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอนองเรือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต ๕” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาทัศนคติของครูและผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีต่อการดำเนินงานตามสถานศึกษาวิถีพุทธ และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการดำเนินงานตามสถานศึกษาวิถีพุทธ ผลการวิจัยพบว่า

๑. ทัศนคติของครูและผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อการดำเนินงานตามสถานศึกษาวิถีพุทธโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทั้ง ๕ ด้าน มีทัศนคติอยู่ในระดับมากทุกด้าน
๒. ครูและผู้บริหาร ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา ดังนี้
 - ๑) ปัญหาการดำเนินงานด้านกายภาพ คือ สถานศึกษาไม่จัดห้องจริยธรรมเป็นสัดส่วน หนังสือและสื่อการสอนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาน้อย และได้ให้ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหาคือ ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำสถานศึกษาควรโดดเด่นและสง่างาม
 - ๒) ปัญหาการดำเนินงานด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต คือ นักเรียนบริโภคปัจจัยสี่อย่างฟุ่มเฟือยไม่ประหยัด และได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหาคือ การประกาศยกย่องและให้รางวัลคนทำความดีเพื่อให้เป็นแบบอย่าง

^{๔๐} ญัฐภูมิ อรุณพานิช, “การศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กำแพงเพชร เขต ๑”, (คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๘). บทคัดย่อ.

๓) ปัญหาการดำเนินงานด้านการเรียนการสอน คือ การจัดการเรียนรู้พุทธศาสนาขาดการบูรณาการจากประสบการณ์ที่ใกล้ตัวนักเรียน เช่น พระสงฆ์ วัดในหมู่บ้านและชุมชน และได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหาคือ แผนการจัดการเรียนรู้ของครูควรเชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม

๔) ปัญหาการดำเนินงานด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ คือ การฝึกอบรม บุคลากรและนักเรียนให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน กลุ่มตัวอย่างไม่ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหในเรื่องนี้

๕) ปัญหาการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการ คือ นโยบายระดับสูงไม่มีความชัดเจนและต่อเนื่อง ขาดการสนับสนุน กลุ่มตัวอย่างไม่ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหในเรื่องนี้^{๘๑}

ชาตรี นามคุณ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานสถานศึกษาแกนนำสถานศึกษาวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

๑. ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม โดยภาพรวมและรายชื่ออยู่ในระดับมากทุกข้อ สำหรับแนวทางการพัฒนา ได้แก่ ควรจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการคิด โดยมีป้ายคติธรรม ป้ายนิเทศในทุกพื้นที่ของสถานศึกษา เพื่อให้นักเรียนเกิดการซึมซับความดีงามในใจ ควรจัดสวนหย่อมในบริเวณสถานศึกษา เพื่อเป็นที่พักผ่อนและทำกิจกรรมของนักเรียน ควรส่งเสริมการปลูกต้นไม้ในสถานศึกษาเพื่อเพิ่มร่มเงาและความร่มรื่นให้สถานศึกษา ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำสถานศึกษาควรอยู่ในที่ที่สามารถเห็นและแสดงความเคารพทั้งเวลามาเรียนและเวลากลับบ้าน

๒. ด้านการจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรภาพ โดยรวมและรายชื่ออยู่ในระดับมากทุกข้อ สำหรับแนวทางการพัฒนา ได้แก่ ควรจัดกิจกรรมในสถานศึกษาที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างพี่ - น้อง โดยให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ส่งเสริมให้ครู ผู้ปกครอง ประพฤติตนเป็นแบบอย่างวิถีพุทธผ่านการเชิดชู ชื่นชมบุคคลที่ประพฤติดีเป็นแบบอย่าง นำนักเรียนเข้าทำกิจกรรมของวัดและชุมชน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์และทัศนคติที่ดีต่อกัน และควรมีกิจกรรมที่ครู นักเรียน ผู้ปกครองสามารถทำงานร่วมกันได้และมีปฏิสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ

๓. ด้านคุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในสถานศึกษาวิถีพุทธ โดยรวมและรายชื่ออยู่ในระดับมากทุกข้อ สำหรับแนวทางการพัฒนา ได้แก่ ผู้บริหารควรมีความเป็นภาวะผู้นำในการปฏิบัติตนในกรอบของศีล ๕ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ครู และนักเรียน

๔. ด้านการดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบโดยรวมและรายชื่ออยู่ในระดับมากทุกข้อ สำหรับแนวทางการพัฒนา ได้แก่ การบริหารงานโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

๕. ด้านการมีส่วนร่วม บวร โดยรวมและรายชื่ออยู่ในระดับมากทุกข้อ สำหรับแนวทางการพัฒนาเพื่อให้บ้าน วัด สถานศึกษาได้รับประโยชน์ ได้แก่ ส่งเสริมให้ผู้เกี่ยวข้อง (ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง) เข้าใจในหลักปรัชญาการศึกษาตามแนววิถีพุทธ และสร้างสรรค์ความร่วมมือตามหลัก บ ว ร (บ้าน

^{๘๑} วรเทพ เวียงแก, “ทัศนคติของครูที่มีต่อการดำเนินงานตามโรงเรียนวิถีพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอหนองเรือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต ๕”, วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๗): ๑๕.

วัด สถานศึกษา) ส่งเสริมให้บ้าน (ชุมชน) วัด สถานศึกษาทำกิจกรรมร่วมกันในโอกาสต่าง ๆ สอดแทรกวิถีพุทธ เข้าไปในชุมชน ให้วัดแสดงธรรมเรื่องสถานศึกษาวิถีพุทธให้ชุมชนเกิดความเข้าใจ

๖. ด้านกระบวนการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต โดยภาพรวมและรายชื่ออยู่ในระดับมากทุกข้อ สำหรับแนวทางการพัฒนา ได้แก่ จัดกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนเป็นผู้มีวิจรรย์ญาณในการกิน อยู่ ดู ฟังเป็น และฝึกให้รู้จักการวางแผนชีวิตและมีทักษะชีวิต จัดกิจกรรมให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการรักษา ศิลเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นสุข และควรมีการหารูปแบบกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตที่เป็นรูปธรรม ชัดเจนโดยความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

๗. ด้านกระบวนการเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา โดยภาพรวมและรายชื่ออยู่ในระดับมากทุกข้อ สำหรับแนวทางการพัฒนา ได้แก่ ควรให้นักเรียนฝึกสมาธิ บริหารจิตก่อนเรียนเป็นประจำ^{๘๒}

นงเยาว์ อุทุมพร ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน สถานศึกษาวิถีพุทธ สังกัดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๓”

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

๑. สถานศึกษามีการดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ คือ

๑) การเตรียมการ ซึ่งส่วนใหญ่มีการสร้างความรู้ความเข้าใจ ประชาสัมพันธ์ กำหนด เป้าหมายไว้ชัดเจนในแผนของสถานศึกษา

๒) การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ พบว่ามีการกำหนดหลักธรรมคำสอน แทรกในทุกองค์ประกอบของหลักสูตร มีการจัดสถานที่และสภาพแวดล้อม มีการจัดเตรียมกิจกรรม หลากหลาย

๓) การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา พบว่ามีการบูรณาการระบบ ไตรสิกขาในกิจกรรมการสอนและพัฒนาบุคลากร

๔) การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด พบว่ามีการสนับสนุนในลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตร ที่ดีต่อกัน มีการนิเทศติดตามการดำเนินงานและรวบรวมข้อมูล ประเมินผลระหว่างการดำเนินงาน

๕) การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง พบว่ามีการปรับปรุงพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง

๖) การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน พบว่ามีการประเมินผลโดยเน้นข้อมูล เชิงประจักษ์ ชัดเจน เชื่อถือได้ มีการเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบและนำไปใช้ในการวางแผนต่อไป

๒. ปัจจัยที่ส่งเสริมการดำเนินงานสถานศึกษาวิถีพุทธ พบว่า ปัจจัยภายในที่ส่งเสริมในระดับ มากคือ ด้านบุคลากร ด้านสภาพทางกายภาพ ด้านโครงสร้างองค์กร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้าน วัฒนธรรมองค์กร และด้านภาวะผู้นำ ในระดับปานกลางคือ ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ส่วนปัจจัย ภายนอกที่ส่งเสริมในระดับมากคือ ด้านการเมือง ในระดับปานกลางคือ ด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ

^{๘๒} ชาตรี นามคุณ, “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนแกนนำโรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑”, (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

๓. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานสถานศึกษาวิถีพุทธพบว่า ปัจจัยภายในที่เป็นอุปสรรคระดับปานกลางคือ ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ในระดับน้อยคือ ด้านบุคลากร ด้านสภาพทางกายภาพ ด้านโครงสร้างองค์การ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านวัฒนธรรมองค์การ และด้านภาวะผู้นำ ส่วนปัจจัยภายนอกที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานในระดับปานกลางคือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจและด้านการเมือง

๔. โดยเฉพาะปัจจัยที่ส่งเสริมการดำเนินงาน ปัจจัยภายในด้านภาวะผู้นำ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยทุกข้อมีค่าเฉลี่ยมากเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ผู้บริหารให้การสนับสนุนและเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต มีความมุ่งมั่นในการดำเนินการสถานศึกษาวิถีพุทธ ทำหน้าที่ประสานสร้างความสัมพันธ์กับบุคลากรทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา มีความสามารถในการกระตุ้น จูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงานเต็มตามศักยภาพ มีทักษะในการวางแผน กำกับ ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และวางระบบโดยใช้รูปแบบการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมในการจัดการดำเนินงานสถานศึกษาวิถีพุทธ

ส่วนปัจจัยในด้านการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยทุกข้อมีค่าเฉลี่ยมากเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาในชีวิตประจำวัน รองลงมาคือสถานศึกษามีการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีการกำหนดเนื้อหาหลักสูตรตามคำสอนบูรณาการไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่พัฒนาผู้เรียนให้นำหลักธรรมเป็นฐานในการวิเคราะห์และแก้ปัญหา และมีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน^{๔๓}

^{๔๓} นางเยาว์ อุตุมพร, “ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๓”, รายงานการวิจัย, (คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๐), หน้า ๔๖ - ๔๗.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย” เพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการศึกษาผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ ประชากร
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาโดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงเอกสารและเชิงคุณภาพ (qualitative Research) โดย มีการออกแบบเป็น ๒ ลักษณะ คือ ๑) การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และฐานข้อมูลต่าง ๆ ๒) การศึกษาโดยผ่านกิจกรรมการถอดบทเรียน

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้กระบวนการตามวงจรเดมมิง (PDCA) เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยมีขั้นตอนใหญ่ ๆ ๓ ขั้นตอน ๑) เพื่อศึกษาการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย ๓) เพื่อสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทยโดยมีการดำเนินงาน ดังนี้

๓.๑.๑ ขั้นลงมือทำ มีการดำเนินงาน ดังนี้

ในกระบวนการดำเนินการวิจัยหรือระหว่างการจัดกิจกรรมของขั้นตอนนี้จะต้องมีการดำเนินการใน ๔ องค์ประกอบ คือ

๑) การเตรียมการ ทั้งในแง่การประสานงานกลุ่มคน การจัดเตรียมทีมงาน วัสดุอุปกรณ์ วางแผน ขั้นตอนต่าง ๆ และการแบ่งหน้าที่ของทีมนักวิจัย ส่วนนี้จะมีความสำคัญในแง่ของความพร้อมในการจัดการกิจกรรม ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมว่าจะได้ผลตามที่คาดหวังหรือตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

๒) การปฏิบัติการ เป็นการดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้ และการปรับเปลี่ยนกิจกรรม ดำเนินงานตามเงื่อนไขที่พบในขณะปฏิบัติการซึ่งอาจมีกิจกรรมที่หลากหลายมีรายละเอียดและขั้นตอนมาก

๓) การบันทึกกระบวนการ ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่งของการวิจัยเพราะต้องมีการบันทึก ข้อมูลที่ได้พบเห็น ทั้งในการเขียนรายงาน การวิเคราะห์ และสรุปผลของกิจกรรมและของการวิจัย รวมทั้งข้อมูล การสรุปกิจกรรม การสังเกตการณ์ การบันทึกเทป การบันทึกภาพ และการสรุปกระบวนการทั้งหมด

๔) การสรุปบทเรียน เพื่อจัดทำฐานข้อมูลและนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงาน เพื่อให้เกิด การประยุกต์ใช้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนหน่วยงาน และแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงบูรณาการแก่กัน

๓.๑.๒ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary study)

การศึกษาในเชิงเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐาน ที่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ วรรค กถา หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ รูปแบบ ความสัมพันธ์ การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิถีพุทธที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงาน การวิจัย รายงานการประชุม และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิดที่เกี่ยวกับการสังเคราะห์และถอดบทเรียน วิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย

๒. การศึกษาสังเคราะห์องค์ความรู้จากพื้นที่อาชีวศึกษาวิถีพุทธที่เป็นเลิศ จำนวน ๕ พื้นที่ ได้แก่ ๑) ภาคเหนือ ได้แก่ วิทยาลัยเทคโนโลยีพัฒนการเชิงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๒) ภาคกลาง ได้แก่ วิทยาลัยการ อาชีวพนมจินตนาธิศ กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยเทคโนโลยีตั้งตรงจิตรบริหารธุรกิจกรุงเทพมหานคร ๓) ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ วิทยาลัยจุลลณีศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ วิทยาลัยเทคโนโลยีบริหารธุรกิจรักไทย ละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ แล้วจึงนำผลการศึกษามาการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธ ต้นแบบในประเทศไทย

๓. ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ ในการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิถี พุทธที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่

๔. ศึกษาการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทยโดย สร้างพื้นที่ กระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้วิถีพุทธ เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ การฝึกสติภาวนาวิถีพุทธ วัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ

๕. สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมาการสังเคราะห์และถอด บทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เวทีแสดงความคิดเห็นและเวทีชุมชน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พื้นที่การจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิชาชีพพุทธที่เป็นเลิศสำหรับการสังเคราะห์และถอดบทเรียน วิทยาลัยอาชีวศึกษาพุทธตันแบบในประเทศไทย ได้แก่ วิทยาลัยจุลลณีศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ วิทยาลัย อาชีวะปากน้ำโพ จ.นครสวรรค์ และวิทยาลัยเทคนิคคูเมือง จ.บุรีรัมย์ โดยมีประเด็นดังนี้

๑. ทำการศึกษารูปแบบพื้นที่การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาพุทธตันแบบในประเทศไทย
๒. ทำการศึกษาระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาพุทธตันแบบในประเทศไทย
๓. ทำการสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีวศึกษาพุทธตันแบบในประเทศ

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู เจ้าหน้าที่ นักเรียนในสถานศึกษาอาชีวศึกษา และผู้เกี่ยวข้องที่ดำเนินงานโครงการวิถีพุทธในสถานศึกษา ๓ แห่ง ได้แก่

- ๑.วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลลณีศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ
- ๒.วิทยาลัยอาชีวะปากน้ำโพ จ.นครสวรรค์
- ๓.วิทยาลัยเทคนิคคูเมือง จ.บุรีรัมย์

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู เจ้าหน้าที่ นักเรียนในสถานศึกษาอาชีวศึกษา และผู้เกี่ยวข้องที่ดำเนินงานโครงการวิถีพุทธในสถานศึกษา

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย ได้จำนวน ๔๐ รูป/คน โดยให้ข้อมูลสำคัญ และเข้าร่วมกิจกรรมการถอดบทเรียน บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาอาชีวศึกษา วิชาชีพที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ (กลุ่ม บวร) ประกอบด้วย บ้าน วัด หน่วยงานราชการ ที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์ คือเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ มีการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อให้การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิชาชีพพุทธที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ โดยมีเครื่องมือที่สำคัญดังนี้

๑. ใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิเทศน์แบบในประเทศไทย เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศน์ที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ จะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้นโดยผู้วิจัยจะเตรียมแนวคำถามอย่างกว้าง ๆ มาล่วงหน้า

๒. การอภิปรายกลุ่มย่อย โดยนำกิจกรรมพื้นที่นวัตกรรมการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศน์ที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ที่พบในการสัมภาษณ์มาทำการสนทนากลุ่มเพื่อสร้างชุดกิจกรรม เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นได้โดยทั่ว ๆ ไป

๒.๑ การสนทนากลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ นักศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศน์ และผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่รูปแบบนวัตกรรมการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศน์ที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ (กลุ่ม บวร) ได้แก่ ๑) กลุ่มผู้บริหาร จำนวน ๑๐ รูป/คน ๒) กลุ่มคณาจารย์ จำนวน ๑๐ รูป/คน ๓) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการจำนวน ๑๐ คน ๔) กลุ่มนักศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศน์ จำนวน ๒๐ คน รวม ๕๐ รูป/คน

๒.๒ การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นร่วมกันของกลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ อาชีวศึกษาวิเทศน์ และผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่นวัตกรรมการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศน์ที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ (กลุ่ม บวร) เพื่อสร้างรูปแบบนวัตกรรมการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศน์ที่เป็นเลิศสำหรับการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิเทศน์แบบในประเทศไทย

๒.๓ สร้างรูปแบบนวัตกรรมการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศน์ที่เป็นเลิศสำหรับการถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิเทศน์แบบในประเทศไทยจากนั้นทำการสรุปผลผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น

๒.๔ สร้างข้อตกลงร่วมกันผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น เพื่อสร้างรูปแบบนวัตกรรมการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศน์ที่เป็นเลิศ

๓. การใช้เครื่องมือการถ่ายภาพ โดยการใช้ภาพถ่ายเป็นภาพนิ่งเพื่อศึกษาเป็นแนวทางในการศึกษา

๔. เทปบันทึกเสียง ใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อช่วยบันทึกการสนทนาที่เป็นประเด็นสำคัญๆ ตามวัตถุประสงค์ให้ได้อย่างครบถ้วน

ขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

๑. การกำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์

๒. ร่างเครื่องมือการวิจัยตามประเด็นที่กำหนดให้ครบถ้วนทุกตอน

๓. นำเครื่องมือมาตรวจสอบ

๔. แก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

๕. ปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยและจัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด หลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิเทศน์แบบในประเทศไทยโดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย เป็นต้น

ในส่วนของการวิจัยในภาคสนามเพื่อการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิเทศน์แบบในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยในลักษณะของการวิจัยใน ภาคสนาม (Field Study) โดยดำเนินการใน ๖ ลักษณะ คือ

(๑) ศึกษารวบรวมเอกสาร ชุดความรู้ และความเป็นมาเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิเทศน์แบบในประเทศไทย จากกระบวนการเรียนการสอน กระบวนการเรียนรู้ เศรษฐศาสตร์วิเทศน์ การฝึกสติภาวนา วัฒนธรรม/มารยาท ประจำท้องถิ่น นวัตกรรมเด่นประจำโรงเรียน ความคิดสร้างสรรค์เชิงบวก กิน อยู่ ดู ฟังเป็นแนววิถีพุทธ

(๒) การวิเคราะห์กระบวนการสร้างองค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดในการสร้างพื้นที่นวัตกรรมการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศน์ที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ที่มีการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิเทศน์แบบในประเทศไทย

(๓) การบูรณาการรูปแบบนวัตกรรมการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศน์ที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ โดยศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศน์ที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิเทศน์แบบในประเทศไทยและถ่ายทอดและนำไปใช้ประโยชน์การจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศน์ที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่

(๔) การสร้างรูปแบบนวัตกรรมการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศน์ที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่โดยใช้เครือข่ายเป็นตัวเชื่อมโยง โดยใช้การวิเคราะห์จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับสถานศึกษา

(๕) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง สทนากลุ่ม จัดเวทีแสดงความคิดเห็นวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิเทศน์แบบในประเทศไทย

(๖) จัดทำผลสรุปจากการวิจัยและประมวลองค์ความรู้และข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศน์ที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร(Documentary Research) จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

- ดำเนินการศึกษาริบทพื้นที่โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการ

วิจัย

- สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามจากการ สัมภาษณ์ กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ นักศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศ และผู้เกี่ยวข้องกับพื้นที่การสังเคราะห์และถอดบทเรียน วิทยาลัยอาชีวศึกษาวิเทศต้นแบบในประเทศไทย (กลุ่ม บวร) สันทนากลุ่มในแต่ละพื้นที่จัดเวทีแสดงความคิด ที่ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แล้วนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นสำคัญ กล่าวคือ องค์ความรู้พื้นที่การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิเทศต้นแบบในประเทศไทยกิจกรรมการสร้าง พื้นที่นวัตกรรมนวัตกรรมจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ สร้าง เครือข่าย ขับเคลื่อน และบูรณาการพื้นที่การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิเทศต้นแบบใน ประเทศไทยที่เน้นการนำผลการวิเคราะห์มาเผยแพร่สู่สังคม ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใน ระดับต่าง ๆ

- สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย

การนำเสนอข้อมูลลักษณะเชิงพรรณนา (Descriptive Presentation) ประกอบการสังเคราะห์ ข้อมูลและกิจกรรมการถอดบทเรียน จากการสัมภาษณ์วิทยาลัยอาชีวศึกษาวิเทศต้นแบบในประเทศไทย รวมไปถึง การสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้เห็นรูปแบบ กระบวนการ การสร้างเครือข่าย การ ขับเคลื่อน และการบูรณาการให้เกิดการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิเทศที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถี ใหม่อย่างยั่งยืนต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย” จากการที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบ ตลอดจนแนวความคิดการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบจากนั้นนำข้อมูลทางสถิติมาศึกษา การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบเพื่อความพอเพียงเพื่อเป็นประเด็นในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แนวทางการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบเพื่อความพอเพียง ภายใต้การขับเคลื่อนในประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางในถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบและประเทศให้เกิดความมั่นคง และมั่งคั่ง ยั่งยืนทั้งนี้ผลการวิจัยในบทนี้แบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย

๔.๒ กระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย

๔.๓ สร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศ

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย

ในส่วนของการศึกษาข้อมูลการถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้กระบวนการตามวงจรเดมมิง (PDCA) เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ซึ่งต้นแบบของวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธ ประกอบไปด้วยวิทยาลัยอาชีวศึกษาทั้งหมด ๓ ดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ ข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่อาชีววิถีพุทธต้นแบบ

๔.๑.๑.๑ วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลมนี จังหวัดศรีสะเกษ

วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉนิศรีสะเกษ เดิมชื่อ โรงเรียนอาชีวศึกษาจุลฉนิกันทรารมย์ ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ โดยมีแม่ชี ดร.ระเบียบ ธิรญาณี^{๔๔} เป็นประธานโครงการจัดตั้งและเป็นผู้รับใบอนุญาต ต่อมาในปีการศึกษา ๒๕๕๕ ได้ขออนุญาตเปลี่ยนชื่อเป็น “วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉนิศรีสะเกษ”

วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉนิศรีสะเกษ ได้ดำเนินการจัดการบริหารการศึกษา วิชาการงานอาชีพ และ คุณธรรมจริยธรรม แก่เด็กและเยาวชน เป็นวิทยาลัยประเภทอาชีวศึกษาแนววิถีพุทธ เน้นให้ผู้เรียนมีสติ มีสมาธิ มี ปัญญา นำไปพัฒนาทักษะวิชาการงานอาชีพด้วยคุณธรรม ดำรงชีวิตในสังคมอย่างถูกวิธี จึงได้รับพิจารณาคัดเลือก ให้เป็นวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธพระราชทาน เมื่อปี ๒๕๖๐ ปัจจุบันมีนักศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง จำนวน ๑,๒๐๐ คน (หนึ่งพันสองร้อยคน)

แนวทางการขับเคลื่อน น้อมนำหลักพุทธธรรมเข้าไปบูรณาการกับหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักถึงคุณค่าของการดำเนินชีวิต ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างเป็นวิถีชีวิต ตลอดจนมีทักษะวิชาชีพควบคู่กับทักษะชีวิตที่มีพุทธธรรมเป็นฐาน เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวมรอบด้านทั้ง พฤติกรรม จิตใจ ปัญญา ตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

๑) ปรัชญา วิสัยทัศน์ อัตลักษณ์ เอกลักษณ์ พันธกิจ

๑.๑) ปรัชญา

ไตรสิกขาสรางคนดี จุลฉนิสรางสัมมาชีพ

๑.๒) วิสัยทัศน์

“อาชีวะวิสุทธ วิถีพุทธสรางปัญญา จิตอาสาบริการ มาตรฐานสิ่งประดิษฐ์ ฝักคิสร้างสรรค แข่งขันวิชาการ สรางรากฐานให้ชุมชน เพียรสรางตนด้วยเศรษฐกิจพอเพียง”

มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นเลิศด้านคุณธรรมนำการศึกษา มีทักษะวิชาชีพในการพัฒนา บริการชุมชน ได้มาตรฐานวิชาชีพ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้คิดเป็น ทำเป็น มุ่งสู่การเป็นพลเมืองดีของสังคม มีทักษะในการ ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๑.๓) อัตลักษณ์

“รอบรู้ปรีดี เขียวชาญปฏิบัติ ถนงค์ใช้ปัญญา จิตอาสาเพื่อชุมชน”

วิถีพุทธ หมายถึง ผู้เรียนใช้หลักธรรมพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต ดังนี้ “บูชาบูชาเนียจารย์สวด มนต์ไหว้พระ ฝักปฏิบัติเจริญจิตภาวนา เป็นกิจวัตรทุกวัน พร้อมสละแบ่งปัน”

๑.๔) เอกลักษณ์

วิถีธรรม นำชีวิต

๑.๕) พันธกิจ

^{๔๔} แม่ชี ดร.ระเบียบ ธิรญาณี,วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉนิศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

- ๑.๕.๑) จัดการศึกษาวิชาชีพอย่างมีคุณภาพได้มาตรฐาน
- ๑.๕.๒) ส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรม งานวิจัยโครงการ สิ่งประดิษฐ์
- ๑.๕.๓) พัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษาให้ได้ตามมาตรฐาน
- ๑.๕.๔) บริการชุมชนและสังคม

๒) วิธีการหรือการกำกับดูแลบุคคล

๒.๑) ด้านการบริหารบุคคล

- ผู้นำ มีความเข้าใจ ใส่ใจ เมตตา นำหลักธรรมมาพัฒนา/ปฏิบัติ
- คณะครู ครูประจำชั้น / ธุรการดูแลเด็ก บริหารตนเอง
- นักเรียน มีวิชาชีพ วิชาการ และวิชาชีพชีวิต
- ผู้สนับสนุน สร้างเครือข่าย สนับสนุนด้านการศึกษา
- หน่วยงาน/องค์กรต่าง ๆ สนับสนุน และรับนักเรียนเข้าทำงาน

๒.๒) ด้านกายภาพ

- กิจกรรมหน้าเสาธง
- กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน
- กิจกรรมก่อนเลิกเรียน
- กิจกรรมประจำสัปดาห์
- กิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนา^{๘๕}
- กิจกรรมพิเศษอื่น ๆ (๑๔ ประการ)

๓) การศึกษาเงื่อนไขการพัฒนาต่อยอด

๓.๑) รูปแบบการจัดการเรียนการสอน จุลมณีโมเดล

หลักสูตรการอาชีวศึกษา

- ๓.๑.๑) หลักธรรมนำการเรียนรู้ ได้แก่ หลักไตรสิกขา
- ๓.๑.๒) ความมุ่งมั่นหมาย เน้นความรู้คู่คุณธรรม
- ๓.๑.๓) กิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ กิจกรรมสร้างสรรค์และบูรณาการ
- ๓.๑.๔) การวัดและประเมินผล ได้แก่ ๔ มิติสัมฤทธิ์ผลเชิงบูรณาการ
- ๓.๑.๕) สารเนื้อหา ได้แก่ ความรู้เชิงพุทธบูรณาการ
- ๓.๒) การวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้เชิงบูรณาการ
- ๓.๒.๑) ความดีถึงพร้อม

^{๘๕} แม่ชี ดร.ระเบียบ ธิรญาณี, วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลมณีศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

- ด้านคุณลักษณะ ผู้มีความเป็นคนดี
- ด้านคุณภาพ ผู้มีความเป็นคนเก่ง
- ด้านคุณธรรม ผู้มีความกตัญญูกตเวที

๓.๒.๒) ๔ คุณลักษณะพิสัย

- Cognitive Domain พุทธิพิสัย
- Affective Domain จิตพิสัย
- Psychomotor Domain ทักษะพิสัย
- Characteristic Domain อุปนิสัย

๓.๒.๓) ๓ ถึงพร้อม

- ด้านวิชาชีพ
- ด้านวิชาการ
- ด้านวิชาชีพชีวิต

นำมาซึ่งการเป็นเยาวชนที่ดีของชาติ และเป็นเยาวชนที่ดีของแผ่นดิน

๓.๓) จุดมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธ

๓.๓.๑) ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา

- เน้นศีลภาวนา
- เน้นกายภาวนา
- เน้นจิตภาวนา

๓.๓.๒) มุ่งพัฒนา

- ความเป็นคนดี ด้วยคุณธรรม
- มีความเก่ง ด้วยปัญญา
- มีความสุข ด้วยอริยทรัพย์

๓.๓.๓) ส่งเสริม ๓ วิชา

- วิชาชีพ มีงานทำ ทำงานสุจริต เศรษฐกิจพอเพียง
- วิชาการ มีปัญญารู้รอบ มีความพัฒนาตน มีความใฝ่รู้อยู่เสมอ
- วิชาชีพชีวิต มีคุณธรรมนำชีวิต มีภูมิคุ้มกันภัย มีความกตัญญูเสียสละ

นำมาซึ่งคนดีของแผ่นดิน สร้างสังคมให้เข้มแข็ง และสร้างประเทศชาติให้มั่นคง

๔) การบูรณาการหลักธรรมกับการเรียนการสอน

๔.๑) หลักธรรมไตรสิกขา

- หลักธรรมศีล

- หลักสมาธิ
- หลักปัญญา

๔.๒) บุรณาการ

- ความมุ่งหมายของหลักสูตร
- เนื้อหาวิชา
- กิจกรรมการเรียนรู้
- สื่อการเรียนรู้
- พลังเชิงบวกการเรียนรู้

๔.๓) สัมฤทธิ์ผลการเรียนรู้

- พุทธิพิสัย
- จิตพิสัย
- ทักษะพิสัย
- อุนิสิย์ไฝรู้

๔.๔) ผลลัพธ์

- ทักษะความสามารถวิชาการ
- ทักษะความสามารถวิชาชีพ
- ทักษะความสามารถวิชาชีวิต

ภาพที่ ๔.๑ แม่ชี ดร. ระเปียบ ธีรญาณี ประธานบริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉวีศรีสะเกษ.

๔.๑.๑.๒ วิทยาลัยอาชีวศึกษาปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

วิทยาลัยอาชีวศึกษาปากน้ำโพ ยึดหลักธรรมะสู่การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ โดยผู้ใดอยากจะสัมผัสกับผลคือมรรคผล นิพพานจำเป็นจะต้องเป็นผู้ปฏิบัติ ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ คือสุปะฏิปันโน อุชุปะฏิปันโน ญายะปะฏิปันโน สามิจิปะฏิปันโน ปฏิบัติดีก็คือปฏิบัติเต็มร้อย เต็มที่ ถ้าเป็นนักเรียนก็ไม่ขาดเรียน ไม่ขาดส่งการบ้านทุกครั้งที่ได้รับมอบหมายให้ทำและสอบทุกครั้งก็สอบได้ที่ ๑ เรียกว่าปฏิบัติดี^{๘๖} ปฏิบัติอย่างเต็มที่ตลอดเวลาตั้งแต่ตื่นจนหลับ ไม่มีเวลาใดที่ไม่ปฏิบัติไม่ว่ากำลังทำภารกิจงานอะไรก็ตาม ก็ปฏิบัติควบคู่กับการทำงานเหล่านั้น

ในส่วนของวิทยาลัยเชื่อว่าคุณธรรม จริยธรรม เสริมสร้างผู้เรียน และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม สภาพคุณงามความดีและความถูกต้องซึ่งบุคคลควรยึดมั่นไว้เป็นหลักการในการปฏิบัติตนจนเป็นนิสัยความประพฤติดีงาม เพื่อประโยชน์แก่ตนและสังคม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักศีลธรรมทางศาสนา ค่านิยมทางวัฒนธรรม ประเพณี หลักกฎหมาย จรรยาบรรณวิชาชีพ การรู้จักไตร่ตรองว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ และอาจกล่าวได้ว่า คุณธรรม คือ จริยธรรมที่นำมาปฏิบัติจนเป็นนิสัย เช่น การเป็นคนซื่อสัตย์ เสียสละ และมีความรับผิดชอบ และมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีจิตสาธารณะ และอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างปกติสุข

๑) ปรัชญา วิสัยทัศน์ อัตลักษณ์ เอกลักษณ์ พันธกิจ

๑.๑) ปรัชญา

คุณธรรม จริยธรรม ในสถานศึกษา เพื่อการพัฒนาชีวิต

๑.๒) วิสัยทัศน์

^{๘๖} ผู้ให้สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการ, วิทยาลัยอาชีวศึกษาปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์, เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ในปัจจุบันวิทยาลัย“ผลิตนักศึกษา มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ความสามารถ ของทักษะวิชา ด้วยปัญญาธรรม”วิทยาลัยจะผลิตนักศึกษา ให้เป็นผู้มีความสามารถ ทั้งทางด้านวิชาชีพพื้นฐาน วิชาชีพ และทักษะต่าง ๆ มีความมั่นใจในตนเอง เป็นที่ยอมรับของตลาดแรงงาน และสังคม มีความพร้อมทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ โดยมุ่งเน้นกระบวนการเรียนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้นักศึกษาได้รู้ ใฝ่เรียนอย่างมีความสุข รู้เท่าทัน เทคโนโลยี และวิทยาการใหม่ ๆ นำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพได้เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง เพื่อเป็นหลักฐานที่ดีต่อการเรียนในระดับที่สูงขึ้นไป และสามารถเป็นผู้ร่วมพัฒนาสังคมประเทศชาติให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

๑.๓) อัตลักษณ์

จิตอาสา คู่ จริยธรรม

๑.๔) เอกลักษณ์

ประเพณีที่ดี มีคุณธรรม

๑.๕) พันธกิจ

๑.๕.๑) ผลิตนักเรียน นักศึกษาที่มีทักษะทางด้านวิชาชีพและสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้จริง

๑.๕.๒) จัดกิจกรรมเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยพิจารณาความพร้อมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล บนพื้นฐานของความรัก ความเมตตา ความเสียสละ เพื่อประโยชน์ของนักเรียน

๑.๕.๓) ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรม มีความประพฤติดี มีความกตัญญูต่อเวที ชี้อสัตย์ มีวินัย มีความรับผิดชอบ และรู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น

๑.๕.๔) จัดหาเครื่องมือ และส่งเสริมให้ครูผลิตสื่อวัสดุ-อุปกรณ์ ประกอบการเรียนการสอน ตลอดจนนำเทคโนโลยีที่ทันสมัย มาพัฒนาคุณภาพ การเรียนการสอน

๑.๕.๕) พัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ โดยส่งเสริมให้การศึกษาต่อเนื่อง และเข้าร่วมประชุมอบรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิชาชีพ ตลอดจนให้ขวัญและกำลังใจอย่างสม่ำเสมอ

๑.๕.๖) พัฒนาปรับปรุงอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมโดยรอบบริเวณให้ร่มรื่นสวยงาม ทันสมัย อยู่เสมอ

๑.๕.๗) พัฒนาระบบบริหาร และการจัดการ เพื่อให้ดำเนินการของวิทยาลัยฯเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

๒) วิธีการหรือการกำกับดูแลบุคคล

๒.๑) ด้านพัฒนาบุคลากร

- ผู้บริหาร ครู ที่รับเข้าอบรมพัฒนาตนเองและพัฒนางานเกี่ยวกับสถานศึกษาอาชีวศึกษาวิชาชีพ
- ผู้บริหารและครูทุกคนแต่งชุดขาวในวันพระและรักษาศีล ๕ เป็นนิจ

๒.๒) ด้านกายภาพ

- มีพระประจำวิทยาลัย
- บรรยากาศร่มรื่น สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย
- ลานธรรม
- ห้องปฏิบัติธรรม

๒.๓) พัฒนาด้านกิจกรรม

- วิทยาลัยปราศจากสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ กีฬาต่อต้านยาเสพติด
- นักศึกษาและบุคลากรยิ้มง่าย ใฝ่สวย กราบงาม
- มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
- ครูและนักศึกษาพึงธรรมจากพระสงฆ์ มีการไหว้พระ สวดมนต์ ทำสมาธิก่อนเข้าเรียน
- มีการนั่งสมาธิก่อนการประชุมทุกครั้งอย่างน้อย ๕ นาที
- สวดมนต์แปลประจำวันพระ
- ผู้บริหารและคณะครูเข้า สอบธรรมศึกษา
- วิทยาลัยมีโครงการคุณธรรมอย่างน้อย ๑๐ โครงการ

๓) การศึกษาเงื่อนไขการพัฒนาต่อยอด

- ๓.๑) นักศึกษามีโครงการคุณธรรมทุกห้องเรียน ๑ โครงการ
- ๓.๒) ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษา
- ๓.๓) ใช้สื่อ เผยแพร่เกี่ยวกับโทษของการใช้ยาเสพติด
- ๓.๔) นักศึกษาสามารถสวดมนต์และประกอบ ศาสนพิธีชาวพุทธพื้นฐานได้
- ๓.๕) มีชมรมพุทธศาสนา

“การศึกษาในอดีต ปัจจุบัน และในอนาคต ต่างมีการปรับให้เข้ากับยุคและสมัยของผู้คนในแต่ละยุค ปัจจัยที่ทำให้การศึกษามีวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงนั้นมีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกประเทศ อย่างเช่น ปัจจัยภายในเกิดจากความต้องการพัฒนาสังคมให้มีความเจริญและทันสมัย ปัจจัยภายนอกเกิดจากกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในด้านต่าง ๆ ซึ่งประเทศเราเองก็มีวิวัฒนาการทางการศึกษาด้วยเช่นกัน แต่สุดท้ายแล้วนั้นการศึกษาจะมุ่งเน้นการใช้ชีวิตในสังคมให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด”^{๘๗}

“การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติการทำกิจกรรมสร้างสรรค์สังคมและการเรียนรู้เรื่องพระรัตนตรัย โดยความร่วมมือของสถาบันหลักในสังคมไทยคือ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) กิจกรรมการดำเนินงานที่ผ่านมาได้ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ กล่าวคือในเชิงปริมาณ มี

^{๘๗} ผู้ให้สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการวิทยาลัยอาชีวศึกษาปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์, เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สถานศึกษา และนักเรียนที่สมัครเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น ในเชิงคุณภาพ พบว่าโรงเรียนที่ได้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจเป็นอย่างยิ่งต่อ การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม ด้านศีลธรรมของนักเรียน”^{๘๘}

“การเชื่อมโยงต่อการพัฒนาวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบไปขับเคลื่อนเชิงนโยบายการจักการศึกษาสายอาชีพ อาจเป็นการพัฒนา ในการเรียนการสอนของสายอาชีพที่ทำให้มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้เข้ากับสังคมยุคใหม่ได้เป็นอย่างดีการวิจัยการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย เป็นการพัฒนาและส่งเสริมสายอาชีพให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับสถานประกอบการต่างๆ ที่ต้องการให้พนักงานมีคุณธรรมจริยธรรมในสังคมมากยิ่งขึ้น”^{๘๙}

๔) การบูรณาการหลักธรรมกับการเรียนการสอน

๔.๑) ธรรมะสู่การปฏิบัติ ปฏิบัติชอบ

ผู้ใดอยากจะสัมผัสกับผลคือมรรคผล นิพพานจำเป็นจะต้องเป็นผู้ปฏิบัติ ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ คือสุปะฏิปันโน อสุปะฏิปันโน ญายะปะฏิปันโน สามิจิปะฏิปันโน ปฏิบัติดีก็คือปฏิบัติเต็มร้อย เต็มที่ ถ้าเป็นนักเรียนก็ไม่ขาดเรียน ไม่ขาดส่งการบ้านทุกครั้งที่ได้รับมอบหมายให้ทำและสอบทุกครั้งก็สอบได้ที่ ๑ เรียกว่าปฏิบัติดี ปฏิบัติอย่างเต็มที่ตลอดเวลาตั้งแต่ต้นจนหลัง ไม่มีเวลาใดที่ไม่ปฏิบัติไม่ว่ากำลังทำภารกิจงานอะไรก็ตาม ก็ปฏิบัติควบคู่กับการทำงานเหล่านั้น

“หลักจริยธรรมที่ควรยึดในการศึกษาเล่าเรียน ได้แก่ หัวใจนักปราชญ์ และอิทธิบาท ๔ ซึ่งหลักจริยธรรมสำหรับปลูกฝังตัวเอง”^{๙๐}

๔.๒) คุณธรรม จริยธรรม เสริมสร้างผู้เรียน และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม

สภาพคุณงามความดีและความถูกต้องซึ่งบุคคลควรยึดมั่นไว้เป็นหลักการในการปฏิบัติตนจนเป็นนิสัย ความประพฤติดีงาม เพื่อประโยชน์แก่ตนและสังคม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักศีลธรรมทางศาสนา ค่านิยมทางวัฒนธรรม ประเพณี หลักกฎหมาย จรรยาบรรณวิชาชีพ การรู้จักไตร่ตรองว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ และอาจกล่าวได้ว่าคุณธรรม คือ จริยธรรมที่นำมาปฏิบัติจนเป็นนิสัย เช่น การเป็นคนซื่อสัตย์ เสียสละ และ มีความรับผิดชอบ

๔.๓) จิตสาธารณะ ร่วมกับชุมชน

การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม จิตสำนึกต่อสังคม จิตสำนึกต่อส่วนรวม จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติเป็นต้นซึ่งคำเหล่านี้ มีผู้ให้ความหมายไว้ใกล้เคียงกันเมื่อแยกศึกษาความหมายของจิตสำนึกและจิต สาธารณะมีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลากหลาย

๔.๔) กฎินบุญ ส่งเสริมกิจกรรม เพื่อพัฒนาจิตอันเป็นกุศล

^{๘๘} ผู้ให้สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการ,วิทยาลัยอาชีวศึกษาปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์, เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๘๙} ผู้ให้สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการ,วิทยาลัยอาชีวศึกษาปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์, เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๙๐} ผู้ให้สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการ,วิทยาลัยอาชีวศึกษาปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์,วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

การกระทำที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับจิตใจให้ดีขึ้น ปรับปรุงจิตใจให้ดีขึ้น มากกว่าทำความดีเฉย ๆ การกระทำใด ๆ หากทำแล้วมีผลต่อสภาวะจิตใจของตนเปลี่ยนไปในทางที่สูงขึ้น จึงเรียกว่ากุศล หากการกระทำดีนั้น ๆ ไม่ได้มีผลเปลี่ยนแปลงจิตใจตนเองเลย ไม่เรียกว่ากุศล แต่เรียกว่า กรรมดี

๔.๕) ทานน้ำใจแก่ชุมชน

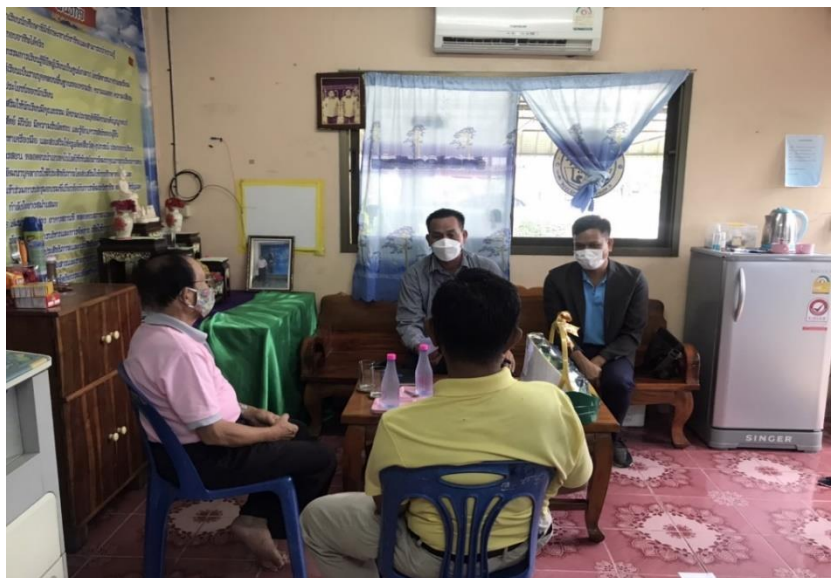
“เราเรียนรู้ที่จะให้คนอื่น ไม่ใช่เพราะเรามีเหลือมากมาย แต่เพราะเราเรียนรู้ว่า ‘การไม่มี’ เป็นอย่างไร” ความสำคัญของ ‘การให้’ การให้ในความหมายของการหยิบยื่นบางสิ่งบางอย่างแก่ผู้อื่นที่กำลังขาดหรือด้อยกว่า โดยไม่ต้องรอคอยให้ถึงวันที่ตัวเองมีเหลือเพื่อ มีคนเคยกล่าวเอาไว้ว่า ‘การให้สามารถทำได้เสมอ โดยไม่ต้องรอให้ถึงวันที่ร่ำรวยเหลือล้น เพราะเราให้ผู้อื่นได้ในหลายนัย

๔.๖) การกีฬาพัฒนาศักยภาพ ให้นักศึกษาห่างไกลอบายมุข

อบายมุข ๖ ได้แก่ ตีมน้ำเมา เที้ยวกลางคืน เที้ยวดูการเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร และเกียจคร้านทำงาน

“การถอดแบบเรียนกระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสู่การปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ กำหนดเป้าประสงค์การสร้างจิตสำนึกในการประพฤติชอบให้ยึดมั่นในหลักศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และความสุจริต ชี้อตรง เพื่อให้มีการทำงานด้วยความสุจริต โปร่งใส ประหยัด ใช้หลักความรู้ หลักเหตุผล ตอบสนองความต้องการของสังคมปัจจุบัน และมีความรับผิดชอบต่องาน เพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ให้เป็นคนเก่ง ดี มีความสุข เพื่อให้เป็นผู้ที่คุณธรรมจริยธรรมพร้อมทั้งพัฒนาสมรรถนะให้เป็นคนเก่งสามารถทำบทบาทหน้าที่ได้อย่างมีคุณภาพ และมีความสุขในการเรียนและการใช้ชีวิตประจำวัน”^{๙๑}

^{๙๑} ผู้ให้สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการ,วิทยาลัยอาชีวศึกษาปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์,วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ภาพที่ ๔.๒ ผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษาปทุมธานี จ.นครสวรรค์

๔.๑.๑.๓ วิทยาลัยเทคนิคคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

วิทยาลัยเทคนิคคูเมือง เป็นสถานศึกษาประเภทวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เปิดสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งวิทยาลัยเทคนิคคูเมือง เป็นสถานศึกษาวิถิพุทธ ที่มีหลักการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสนา โดยมีบรรยากาศสงบเงียบ เรียบง่าย ร่มรื่น สะอาด มีระเบียบ ปลอดภัย สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนมีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ^{๙๒} สถานศึกษาวิถิพุทธจะมีลักษณะเกื้อกูลและใกล้ชิดกับชุมชน^{๙๓} โดยโรงเรียนจะมีการร่วมมือกับบ้านวัด และสถาบันต่างๆ ในชุมชนที่จะพัฒนาทั้งนักเรียนและสังคมตามหลักธรรมในพุทธศาสนา^{๙๔} เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

๑) ปรัชญา วิสัยทัศน์ อัตลักษณ์ เอกลักษณ์ พันธกิจ

๑.๑) ปรัชญา

มีวินัย ใฝ่ศึกษา พัฒนาฝีมือ ยึดถือคุณธรรม

๑.๒) วิสัยทัศน์

วิทยาลัยเทคนิคคูเมืองเป็นสถานศึกษาแห่งเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาอาชีพและชุมชน

๑.๓) อัตลักษณ์

^{๙๒} ผู้ให้สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการ,วิทยาลัยเทคนิคคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์,เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๖๕.

^{๙๓} ผู้ให้สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการ,วิทยาลัยเทคนิคคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์,เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๖๕.

^{๙๔} ผู้ให้สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการ,วิทยาลัยเทคนิคคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์,เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๖๕.

การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของวิทยาลัยส่วนใหญ่มีการกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ มีบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ ในส่วนของคุณธรรมเป้าหมายของวิทยาลัย มีคุณธรรม คือ ความมีวินัย จิตอาสา ความพอเพียง ความรับผิดชอบ ความสะอาด ความสุภาพ ความมีมารยาท ความซื่อสัตย์ ความประหยัดและความกตัญญูโดยคุณธรรมเป้าหมายของวิทยาลัย มีวินัย มีใจบริการ เติ่งงานฝีมือ

๑.๔) เอกลักษณ์

จิตบริการ

๑.๕) พันธกิจ

๑.๕.๑) จัดและส่งเสริมและพัฒนาการอาชีวศึกษาและการอบรมวิชาชีพให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน

๑.๕.๒) พัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ คุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติงานด้านอาชีพเป็นไปตามมาตรฐานอาชีวศึกษา

๑.๕.๓) ผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพด้านวิชาชีพตามความต้องการของตลาดแรงงานและภาคอุตสาหกรรม

๑.๕.๔) วิจัย ค้นคว้า สร้างนวัตกรรมทางด้านอาชีพที่สนองต่อชุมชนและสังคม

๑.๕.๕) ประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารของสถานศึกษาสู่ชุมชน๖. ส่งเสริมคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒) วิธีการหรือการกำกับดูแลบุคคล

๒.๑) ด้านการบริหารบุคคล

- ผู้บริหาร ครู ที่รับเข้าอบรมพัฒนาตนเองและพัฒนางานเกี่ยวกับสถานศึกษาอาชีวศึกษาวิชิพุทธ

- นักศึกษาเข้ารับการอบรมแห่งละ ๑๐ คน
- นักศึกษาแกนนำขยายผล อบรม ปวช.๑-๓ ตามลำดับ
- ตัวแทนครูคณะครูแผนกวิชาเข้ารับการอบรม
- นักศึกษาที่เป็นตัวแทนห้อง เข้าอบรมนักศึกษา ต้นแบบคุณธรรม
- ตัวแทนคณะครูทุกสาขาวิชา
- ผู้บริหารและครูทุกคนแต่งชุดขาวในวันพระและรักษาศีล ๕ เป็นนิจ

๒.๒) ด้านกายภาพ

- มีพระประจำวิทยาลัย
- มีบรรยากาศราบรื่น
- มีลานธรรม-ห้องปฏิบัติธรรม

- มีปรัชญา วิสัยทัศน์ อัตลักษณ์วิถีพุทธประจำสถาบัน

๒.๓) ด้านการพัฒนากิจกรรม

- วิทยาลัยปราศจากสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่
- นักศึกษาและบุคลากรยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม
- มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
- กิจกรรมประจำวันพระ
- มีการนั่งสมาธิก่อนการประชุมทุกครั้งอย่างน้อย ๕ นาที
- สวดมนต์แปลประจำวันพระ
- วิทยาลัยมีโครงการคุณธรรมอย่างน้อย ๑๐ โครงการ

๓) การศึกษาเงื่อนไขการพัฒนาต่อยอด

๓.๑) ด้านพัฒนาบุคลากร

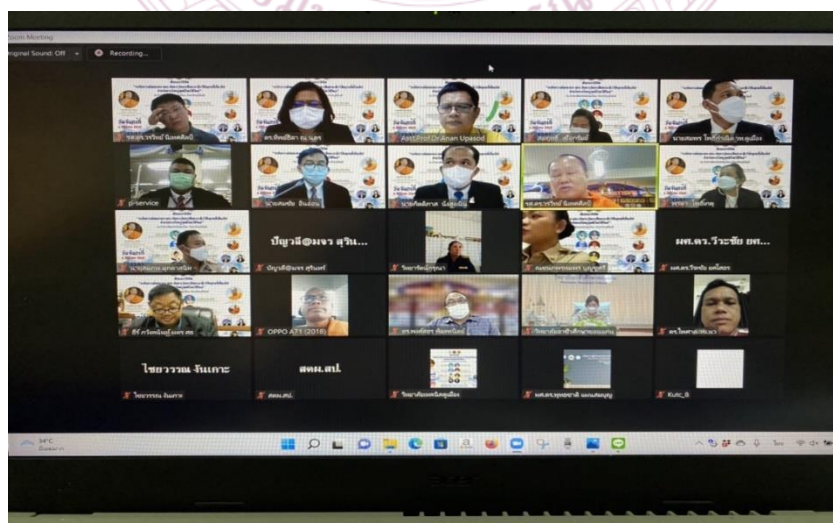
- คณะครูทุกคนเข้าอบรมโครงการอบรมพัฒนาผู้บริหาร ครู สู่การพัฒนาคุณธรรมในสถานศึกษา วิทยาลัยวิถีพุทธ

๓.๒) พัฒนาด้านกิจกรรม

- นักศึกษามีโครงการงานคุณธรรมทุกห้องเรียน ๆ ๑ โครงการงาน
- นักศึกษาสามารถสวดมนต์และประกอบ ศาสนพิธีชาวพุทธพื้นฐานได้
- มีชมรมพุทธศาสนา

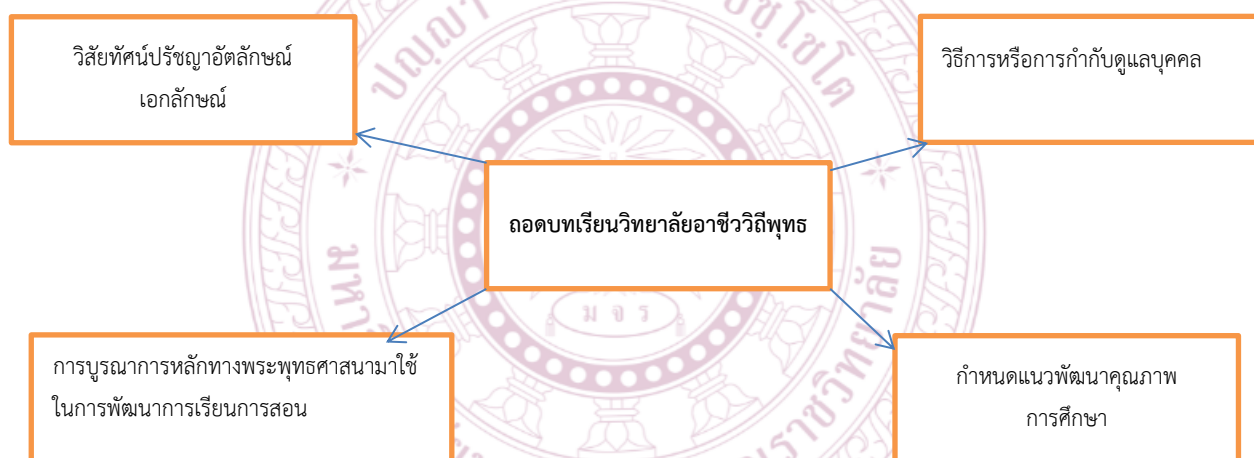
๔) การบูรณาการหลักธรรมกับการเรียนการสอน

- ทำแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้รายชั่วโมง

ภาพที่ ๔.๓ การสัมมนากลุ่มย่อย ณ วิทยาลัยเทคนิคคูเมือง จ.บุรีรัมย์

กล่าวโดยสรุปว่า ขั้นตอนการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย โดยกำหนดชั้นศึกษาปัญหา และกำหนดสิ่งที่จะพัฒนาให้เป็นนวัตกรรมการศึกษา จากสภาพปัญหาด้านการจัดการศึกษาในพื้นที่ว่า ประสบปัญหาด้านการจัดการศึกษาหรือด้านงบประมาณ จึงทำให้การจัดการศึกษาเกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม นำปัญหาเหล่านั้น ถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธมาวิเคราะห์รายละเอียด และสาเหตุของปัญหาที่ต้องการแก้ไข โดยตั้งเป้าหมายในการแก้ปัญหา หรือพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน วิสัยทัศน์ปรัชญาอัตลักษณ์เอกลักษณ์ต่างๆ วิธีการหรือการกำกับดูแลบุคคล กำหนดแนวพัฒนาคุณภาพคุณภาพการศึกษา ให้ยกระดับ การบูรณาการหลักทางพระพุทธศาสนาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน ของการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดในตัวผู้เรียนและชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย เพราะการนำนวัตกรรมไปใช้ในสถานศึกษา อาจจะใช้ได้ในพื้นที่หรือโรงเรียน แต่ประสิทธิภาพอาจจะแตกต่างกันไป ดังรูปภาพ ๔.๔

กระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบ ที่จะนำนวัตกรรมการศึกษาไปใช้นั้น ต้องกำหนดแนวทางการปฏิบัติทั้ง ๔ ขั้น คือ ขั้นที่ ๑ วิสัยทัศน์ปรัชญาอัตลักษณ์เอกลักษณ์ ขั้นที่ ๒ วิธีการหรือการกำกับดูแลบุคคล ขั้นที่ ๓ กำหนดแนวพัฒนาคุณภาพคุณภาพการศึกษาให้ยกระดับ ขั้นที่ ๔ การบูรณาการหลักทางพระพุทธศาสนาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน จากการศึกษาสภาพพื้นที่และการถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาคือ ทักษะการคิด ทักษะการดำรงชีวิต ทักษะการสร้างอาชีพ และทักษะการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นการสอนให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา เพราะความรู้ไม่จำเป็นต้องเรียนในห้องเรียนหรือในสถานศึกษาเท่านั้น แต่สามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้จากอินเทอร์เน็ต ซึ่งภาครัฐควรจะเน้นที่นวัตกรรมที่สามารถนำไปใช้กับชีวิตได้ จากการสังเคราะห์และถอดบทเรียนทั้ง ๓ วิทยาลัย สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ ผลการถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิสุทธิพรต้นแบบในประเทศไทย

อาชีววิสุทธิพร ต้นแบบ	ปรัชญา วิสัยทัศน์ อัตลักษณ์ เอกลักษณ์ พันธกิจ	วิธีการหรือการ กำกับดูแลบุคคล	การศึกษาเงื่อนไข การพัฒนาต่อยอด	การบูรณาการ หลักธรรมกับการ เรียนการสอน
วิทยาลัยอาชีวศึกษา จุลมนี จังหวัดศรีสะเกษ	ปรัชญา ไตรสิกขาสร้าง คนดี จุลมนีสราง สัมมาชีพ วิสัยทัศน์ “อาชีววิสุทธิ วิสุทธิพรสร้างปัญญา จิตอาสาบริการ มาตรฐาน สิ่งประดิษฐ์ ผักคืด สร้างสรรค์ แข่งขัน วิชาการ สร้าง รากฐานให้ชุมชน เพียรสร้างตนด้วย เศรษฐกิจพอเพียง” อัตลักษณ์ “รอบรู้ปรีดี เชี่ยวชาญปฏิบัติ ถนัดใช้ปัญญา จิต อาสาเพื่อชุมชน” เอกลักษณ์ วิถีธรรม นำชีวิต พันธกิจ ๑) จัดการศึกษา วิชาชีพอย่างมี	ด้านการบริหาร บุคคล - ผู้นำ มีความ เข้าใจ ใส่ใจ เมตตา นำหลักธรรมมา พัฒนา/ปฏิบัติ - คณะครู ครู ประจำชั้น / ธุรการ ดูแลเด็ก บริหาร ตนเอง - นักเรียน มี วิชาชีพ วิชาการ และวิชาชีพ - ผู้สนับสนุน สร้างเครือข่าย สนับสนุนด้าน การศึกษา - หน่วยงาน/ องค์กรต่าง ๆ สนับสนุน และรับ นักเรียนเข้าทำงาน ด้านกายภาพ - กิจกรรมหน้า เสาธง - กิจกรรมทำ ความดีระหว่างวัน	รูปแบบการจัดการ เรียนการสอน จุล มนีโมเดล ๑) หลักธรรมนำ การเรียนรู้ ได้แก่ หลักไตรสิกขา ๒) ความมุ่งหมาย เน้นความรู้คู่ คุณธรรม ๓) กิจกรรมการ เรียนรู้ ได้แก่ กิจกรรมสร้างสรรค์ และบูรณาการ ๔) การวัดและ ประเมินผล ได้แก่ ๕ มิติสัมฤทธิ์ผลเชิง บูรณาการ ๕) สาระเนื้อหา ได้แก่ ความรู้เชิง พุทธบูรณาการ การวัดและประเมิน ผลสัมฤทธิ์การ เรียนรู้เชิงบูรณา การ ๑) ความดีถึงพร้อม	หลักธรรม ไตรสิกขา - หลักธรรมศีล - หลักสมาธิ - หลักปัญญา บูรณาการ - ความมุ่งหมาย ของหลักสูตร - เนื้อหาวิชา - กิจกรรมการ เรียนรู้ - สื่อการเรียนรู้ - พลังเชิงบวก การเรียนรู้ สัมฤทธิ์ผลการ เรียนรู้ - พุทธิพิสัย - จิตพิสัย - ทักษะพิสัย - อุนิสิยไฝรู้ ผลลัพธ์ - ทักษะความ สามารถวิชาการ - ทักษะความ สามารถวิชาชีพ

	คุณภาพได้มาตรฐาน ๒) ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมงานวิจัยโครงการสิ่งประดิษฐ์ ๓) พัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษาให้ได้ตามมาตรฐาน ๔) บริการชุมชนและสังคม	- กิจกรรมก่อนเลิกเรียน - กิจกรรมประจำสัปดาห์ - กิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนา - กิจกรรมพิเศษอื่น ๆ (๑๔ ประการ)	- ด้านคุณลักษณะ ผู้มีความเป็นคนดี - ด้านคุณภาพ ผู้มีความเป็นคนเก่ง - ด้านคุณธรรม ผู้มีความกตัญญู กตเวที ๒) ๔ คุณลักษณะพิสัย - Cognitive Domain พุทธพิสัย - Affective Domain จิตพิสัย - Psychomotor Domain ทักษะพิสัย - Characteristic Domain อุปนิสัย ๓) ๓ ถึงพร้อม - ด้านวิชาชีพ - ด้านวิชาการ - ด้านวิชาชีพ จุดมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธ ๑) ไตรสิกขา ศีลสมาธิ ปัญญา	- ทักษะความสามารถวิชาชีวิต
--	---	---	---	-----------------------------------

			๒) มุ่งพัฒนาความเป็นคนดี ด้วย คุณธรรม ๓) ส่งเสริม ๓ วิชา - วิชาชีพ มีงาน ทำ ทำงานสุจริต เศรษฐกิจพอเพียง - วิชาการ มี ปัญญารอบ มี ความพัฒนาตน มี ความใฝ่รู้อยู่เสมอ - วิชาชีวิต มี คุณธรรมนำชีวิต มี ภูมิคุ้มกันภัย มี ความกตัญญู เสียสละ	
วิทยาลัยอาชีวศึกษา ปากน้ำโพ จังหวัด นครสวรรค์	ปรัชญา คุณธรรม จริยธรรม ใน สถานศึกษา เพื่อ การพัฒนาชีวิต วิสัยทัศน์ “ผลิตนักศึกษา มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ ความสามารถ ของ ทักษะวิชา ด้วย ปัญญาธรรม” อัตลักษณ์	ด้านพัฒนา บุคลากร - ผู้บริหาร ครู ที่ รับเข้าอบรมพัฒนา ตนเองและพัฒนา งานเกี่ยวกับ สถานศึกษา อาชีวศึกษาวิถียุทธ - ผู้บริหารและ ครูทุกคนแต่งชุด ขาวในวันพระและ รักษาศีล ๕ เป็นนิ ด้านกายภาพ	๑) นักศึกษามี โครงการคุณธรรม ทุกห้องเรียน ๆ ๑ โครงการ ๒) ให้ความรู้ เกี่ยวกับเรื่อง เพศศึกษา ๓) ใช้สื่อ เผยแพร่ เกี่ยวกับโทษของ การใช้ยาเสพติด ๔) นักศึกษา สามารถสวดมนต์ และประกอบ ศาสน	๑) ธรรมะสู่การ ปฏิบัติดี ปฏิบัติ ชอบ ๒) คุณธรรม จริยธรรม เสริมสร้างผู้เรียน และส่งเสริมการอยู่ ร่วมกันในสังคม ๓) จิตสาธารณะ ร่วมกับชุมชน ๔) กฐินบุญ ส่งเสริมกิจกรรม เพื่อพัฒนาจิตอัน เป็นกุศล

	จิตอาสา คู่ จริยธรรม เอกลักษณ์ ประพจน์ดี มี คุณธรรม พันธกิจ ๑) ผลิตนักเรียน นักศึกษาที่มีทักษะ ทางด้านวิชาชีพและ สามารถนำความรู้ ไปประกอบอาชีพได้ จริง ๒) จัดกิจกรรม เรียนรู้ที่ยึดผู้เรียน เป็นศูนย์กลาง โดย พิจารณาความ พร้อมของผู้เรียน เป็นรายบุคคล บน พื้นฐานของความรัก ความเมตตา ความ เสียสละ เพื่อ ประโยชน์ของ นักเรียน ๓) ส่งเสริมให้ นักเรียนมีคุณธรรม มีความประพฤติดี มี ความกตัญญูทักท้วง ซื่อสัตย์ มีวินัย มี ความรับผิดชอบ	- มีพระประจำ วิทยาลัย - บรรยาการร่ม รื่น สะอาด เป็น ระเบียบเรียบร้อย - ลานธรรม - ห้องปฏิบัติ ธรรม พัฒนาด้าน กิจกรรม - วิทยาลัย ปราศจากสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ กีฬา ต่อต้านยาเสพติด - นักศึกษาและ บุคลากรยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม - มีกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนา - ครูและ นักศึกษาพึงธรรม จากพระสงฆ์ มีการ ไหว้พระ สวดมนต์ ทำสมาธิก่อนเข้า เรียน - มีการนั่งสมาธิ ก่อนการประชุมทุก ครั้งอย่างน้อย ๕ นาที	พิธีชาวพุทธพื้นฐาน ได้ ๕) มีชมรมพุทธ ศาสนา	๕) ทานน้ำใจแก่ ชุมชน ๖) การกีฬาพัฒนา ศักยภาพให้ นักศึกษาห่างไกล อบายมุข
--	--	---	--	---

	และรู้จักเคารพสิทธิ ของผู้อื่น ๔) จัดหา เครื่องมือ และ ส่งเสริมให้ครูผลิต สื่อวัสดุ-อุปกรณ์ ประกอบการเรียน การสอน ตลอดจน นำเทคโนโลยีที่ ทันสมัย มาพัฒนา คุณภาพ การเรียน การสอน ๕) พัฒนา บุคลากรให้มี ประสิทธิภาพ โดย ส่งเสริมให้การศึกษา ต่อเนื่อง และเข้า ร่วมประชุมอบรมที่ เกี่ยวข้องกับการ พัฒนาวิชาชีพ ตลอดจนให้ขวัญ และกำลังใจอย่าง สม่ำเสมอ ๖) พัฒนา ปรับปรุงอาคาร สถานที่ สภาพแวดล้อม โดยรอบบริเวณให้ ร่มรื่นสวยงาม ทันสมัยอยู่เสมอ	- สวดมนต์แปล ประจำวันพระ - ผู้บริหารและ คณะครูเข้า สอบ ธรรมศึกษา - วิทยาลัยมี โครงการคุณธรรม อย่างน้อย ๑๐ โครงการ		
--	---	--	--	--

	๗) พัฒนาระบบบริหาร และการจัดการ เพื่อให้ดำเนินงานของวิทยาลัยฯเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น			
วิทยาลัยเทคนิค เมือง จังหวัดบุรีรัมย์	ปรัชญา มีวินัย ใฝ่ศึกษา พัฒนาฝีมือ ยึดถือ คุณธรรม วิสัยทัศน์ วิทยาลัยเทคนิค คูเมืองเป็นสถาน ศึกษาแห่ง เทคโนโลยีและ นวัตกรรมเพื่อ พัฒนาอาชีพและ ชุมชน อัตลักษณ์ มีวินัย มีใจ บริการ เติมนงานฝีมือ เอกลักษณ์ จิตบริการ พันธกิจ ๑) จัดและ ส่งเสริมและ พัฒนาการ อาชีวศึกษาและการ	ด้านการบริหาร บุคคล - ผู้บริหาร ครู ที่ รับเข้าอบรมพัฒนา ตนเองและพัฒนา งานเกี่ยวกับ สถานศึกษา อาชีวศึกษาวิถิพุทธ - นักศึกษาเข้า รับการอบรมแต่ละ ๑๐ คน - นักศึกษาแกน นำขยายผล อบรม ปวช.๑-๓ ตามลำดับ - ตัวแทนครู คณะครูแผนกวิชา เข้ารับการอบรม - นักศึกษาที่เป็น ตัวแทนห้อง เข้า อบรมนักศึกษา ต้นแบบคุณธรรม	ด้านพัฒนา บุคลากร - คณะครูทุกคน เข้าอบรมโครงการ อบรมพัฒนา ผู้บริหาร ครู สู่การ พัฒนาคุณธรรมใน สถานศึกษา วิทยาลัยวิถิพุทธ พัฒนาด้าน กิจกรรม - นักศึกษามี โครงการคุณธรรม ทุกห้องเรียน ๑ โครงการ - นักศึกษา สามารถสวดมนต์ และประกอบ ศาสน พิธีชาวพุทธพื้นฐาน ได้ - มีชมรมพุทธ ศาสนา	ทำแผนการจัด กระบวนการเรียนรู้ รายชั่วโมง

	อบรมวิชาชีพให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน ๒) พัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ คุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติงานด้านอาชีพเป็นไปตามมาตรฐานอาชีวศึกษา ๓) ผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพด้านวิชาชีพตามความต้องการของตลาดแรงงานและภาคอุตสาหกรรม ๔) วิจัย ค้นคว้า สร้างนวัตกรรมทางด้านอาชีพที่สนองต่อชุมชนและสังคม ๕) ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของสถานศึกษาสู่ชุมชน ๖) ส่งเสริมคุณธรรมน้อมนำ	- ตัวแทนครุครูทุกสาขาวิชา - ผู้บริหารและครูทุกคนแต่งชุดขาวในวันพระและรักษาศีล ๕ เป็นนิจ ด้านกายภาพ - มีพระประจำวิทยาลัย - มีบรรยากาศราบรื่น - มีลานธรรม-ห้องปฏิบัติธรรม - มีปรัชญาวิสัยทัศน์ อัตลักษณ์ วิถีพุทธประจำสถาบัน ด้านการพัฒนากิจกรรม - วิทยาลัยปราศจากสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ - นักศึกษาและบุคลากรยิ้มง่าย ใจดี สบาย กราบงาม - มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา - กิจกรรมประจำวันพระ		
--	---	--	--	--

	หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	- มีการนั่งสมาธิก่อนการประชุมทุกครั้งอย่างน้อย ๕ นาที - สวดมนต์แปลประจําวันพระ - วิทยาลัยมีโครงการคุณธรรมอย่างน้อย ๑๐ โครงการ		
--	------------------------------	---	--	--

๔.๒ กระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย

ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย ในด้านการสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพื่อการศึกษากระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๔.๒.๑ การถอดหลักสูตรการสอน “เก่ง ดี มีสุข”

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ มุ่งถึงกระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย มีเจตนารมณ์มุ่งพัฒนาชีวิตให้เป็น "มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข" หรือกล่าวอีกอย่างคือบุคคลที่มีความ "เก่ง ดี มีสุข" ซึ่งหากนี่คือเป้าหมายหลักของภาครัฐ ที่ต้องการให้เด็กและเยาวชนไทยเติบโตอย่างสมบูรณ์พร้อมทั้งทางด้านไอคิวและอีคิว ตรงตามเป้าหมายการศึกษา คือ ผู้เรียนเป็น คนดี คนเก่ง และ มีความสุข ยึดคุณธรรมนำความรู้ สู้สังคมไทยโดยสิ่งที่จะบ่งบอกว่าบุคคลใดเป็นบุคคลที่มีความเก่ง ดี และมีสุขในการศึกษาคือ

เก่ง หมายถึง ความสามารถทางพุทธิปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจที่แจ่มแจ้งสามารถนำไปใช้ได้ วิเคราะห์ เป็น สังเคราะห์ได้ ประเมินได้อย่างเข้าใจ และรู้แจ้งตามศักยภาพ

ดี หมายถึง เป็นผู้มีความดีมีคุณธรรมที่ดีทั้งต่อการเรียน ความเป็นอยู่ต่อบุคคล ต่อสังคม ชุมชน และประเทศ

มีสุข หมายถึง สนุกกับการเรียนและใคร่เรียนรู้ตลอดชีวิต

ซึ่งหากจะให้ความหมาย เก่ง ดี มีสุข ในด้านการดำเนินชีวิตโดยทั่วไปของผู้คนแล้วนั้นก็จะสามารถให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไปได้อีก คือ

เก่ง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักตนเอง มีแรงจูงใจ สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาและแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพที่ดีกับผู้อื่น

ดี หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการตนเอง รู้จักเห็นใจผู้อื่น และมีความรับผิดชอบต่อส่วนร่วม

มีสุข หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างมีสุข

คำว่า “เก่ง – ดี – มีสุข” เป็นคำที่เริ่มต้นจากฝ่ายการศึกษา การศึกษา คำว่าเก่ง ดี มีสุข มีความหมายดังนี้

เก่ง หมายถึง ความสามารถทางพุทธิปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจที่แจ่มแจ้งสามารถนำไปใช้ได้ วิเคราะห์เป็น สังเคราะห์ได้ ประเมินได้อย่างเข้าใจ และรู้แจ้งตามศักยภาพ

ทักษะปฏิบัติ คือ มีความรู้แจ้งแล้วยังมีความชำนาญปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ทั้งที่เป็นทั้งทักษะฝีมือและทักษะทางปัญญา

ดี หมายถึง เป็นผู้ที่มีเจตคตินิยมที่ดีทั้งต่อการเรียน ความเป็นอยู่ต่อบุคคล ต่อสังคม ชุมชน และประเทศ

มีสุข หมายถึง สนุกกับการเรียนและใคร่เรียนรู้ตลอดชีวิต

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ให้ความหมายของคำว่า เก่ง – ดี – มีสุข กับความฉลาดทางอารมณ์ไว้ดังนี้

ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถทางอารมณ์ในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ และมีความสุข โดยมีองค์ประกอบความฉลาดทางอารมณ์ดังนี้

เก่ง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักตนเอง มีแรงจูงใจ สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาและแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพที่ดีกับผู้อื่น ประกอบด้วยความสามารถดังต่อไปนี้

- ๑) รู้จักและมีแรงจูงใจในตนเอง
- ๒) รู้ศักยภาพตนเอง
- ๓) สร้างขวัญและกำลังใจให้ตนเองได้
- ๔) มีความมุ่งมั่นไปสู่เป้าหมาย
- ๕) ตัดสินใจและแก้ปัญหา
- ๖) รับรู้และเข้าใจปัญหา
- ๗) มีขั้นตอนในการแก้ปัญหา
- ๘) มีความยืดหยุ่น
- ๙) มีสัมพันธภาพกับผู้อื่น
- ๑๐) สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น
- ๑๑) กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม
- ๑๒) แสดงความคิดเห็นขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์

ดี หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการตนเอง รู้จักเห็นใจผู้อื่น และมีความรับผิดชอบต่อส่วนร่วม ประกอบด้วยความสามารถต่อไปนี้

- ๑) ควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง
- ๒) รู้อารมณ์และความต้องการของตนเอง
- ๓) ควบคุมอารมณ์และความต้องการได้
- ๔) เห็นใจผู้อื่น
- ๕) ใส่ใจผู้อื่น
- ๖) เข้าใจยอมรับผู้อื่น
- ๗) เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

สุข หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ประกอบด้วย

- ๑) ภูมิใจในตนเอง
- ๒) เห็นคุณค่าในตนเอง
- ๓) เชื่อมั่นในตนเอง
- ๔) พึงพอใจในชีวิต
- ๕) มองโลกในแง่ดี
- ๖) มีอารมณ์ขัน
- ๗) พอใจในสิ่งที่มีตนมีอยู่
- ๘) มีความสงบทางใจ
- ๙) มีกิจกรรมที่เสริมสร้างความสุข
- ๑๐) รู้จักผ่อนคลาย
- ๑๑) มีความสงบทางจิตใจ

“เป็นการถอดแบบเรียนกระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสู่การปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ กำหนดเป้าประสงค์การสร้างจิตสำนึกในการประพฤติชอบให้ยึดมั่นในหลักศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และความสุจริต ซื่อตรง เพื่อให้มีการทำงานด้วยความสุจริต โปร่งใส ประหยัด ใช้หลักความรู้ หลักเหตุผล ตอบสนองความต้องการของสังคมปัจจุบัน และมีความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ให้เป็นคนเก่ง ดี มีความสุข เพื่อให้เป็นผู้ที่คุณธรรมจริยธรรมพร้อมทั้งพัฒนาสมรรถนะให้เป็นคนเก่งสามารถทำบทบาทหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความสุขในการเรียนและการใช้ชีวิตประจำวัน”^{๙๕}

๔.๒.๒ การถอดหลักสูตรการสอนตามหลักไตรสิกขา

^{๙๕} .ผู้ให้สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการ,วิทยาลัยอาชีวศึกษาปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์,วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

โรงเรียนวิถิพุทธจะมีแนวทางการเรียนการสอนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ในการพัฒนาเด็กโดยเน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรม เพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญาอย่างบูรณาการ

ศีล คือ การมีวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดีงามต่อตัวเองและผู้อื่น

สมาธิ คือ มุ่งพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็งอย่างมีคุณภาพ

ปัญญา คือ การมีความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิดและแก้ปัญหา

กิจกรรมเหล่านี้นภายในโรงเรียนวิถิพุทธจะผ่านทำการกิน การอยู่ การดู และการฟัง ด้วยการสอนของครูที่ใช้วัฒนธรรมและบรรยากาศการเรียนรู้มีความเมตตา เอื้ออาทร ไม่เอาเปรียบ เสียสละ และมีความกตัญญูทั้งต่อธรรมชาติและบุคคล

๔.๒.๒.๑ จุดเด่นของโรงเรียนวิถิพุทธ

โรงเรียนวิถิพุทธมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” การเรียนรู้ในชั้นเรียนจะเป็นลักษณะการบูรณาการพุทธธรรมในการเรียนรู้ ทั้งความรู้ กระบวนการฝึกปฏิบัติ และมีการวัดประเมินทุกหน่วยการเรียนรู้ โดยเฉพาะด้านคุณลักษณะนิสัย ศรัทธา ค่านิยม และโดยลักษณะโรงเรียนวิถิพุทธ จะเน้นการจัดสภาพทุกๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ ที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาธรรม ๔ ประการ คือ^{๙๖}

- ๑) สัมปยุตสังเสาะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้
- ๒) สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษา โดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี
- ๓) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์ พิจารณาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี
- ๔) ธัมมานุสรมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ถูก “หลักธรรมพระพุทธศาสนาบูรณาการกับการเรียนที่เน้นการเรียนเรามีมาตรฐานอยู่ ๓ ข้อข้อที่ ๑ นี้พูดไปแล้วว่าคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาที่พึงประสงค์มีความรู้มีทักษะแล้วก็คุณธรรมจริยธรรมอันที่ ๒ คือจัดการเรียนอาชีวศึกษา การจัดการศึกษาอาชีวศึกษา อาชีวศึกษาหลักสูตรเราไม่ต้องไปทำเองหลักสูตรมีอยู่แล้วกระทรวงศึกษาธิการกำหนดเราสอนตามนั้นการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรนั้นแต่มีข้อที่ ๒ ว่าประเด็นที่ ๒ จัดการเรียนการสอนประเภทอาชีวตามความถนัดของเด็กจัดการเรียนการสอนตามความถนัดและก็การบริหารจัดการคนมีจัดการบริหารคนมีใครบ้างบริหารครูบริหารนักเรียนบริหารผู้ปกครองต้องทำความเข้าใจกับผู้ปกครองให้เด่นชัดว่ามาอยู่กับเรานี้เด็กจะต้องอยู่อย่างไรอยู่ประจำหนึ่งคือเขาได้อยู่ประจำและ ๒ เมื่ออยู่ประจำแล้วต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของเราเกณฑ์ของเราคือถ้าไม่ครบ ๓ เดือนไม่อนุญาตให้ผู้ปกครองรับกลับมาเยี่ยมส่งอาหารอะไรต่างๆอะไรปกติทุกอย่างเมื่อเข้าใจตั้งแต่ปฐมนิเทศแล้วเขาก็ทำตามเกณฑ์นั้นแปลว่าเรามีเกณฑ์พอเรามีเกณฑ์ตัวนี้เสร็จเรียบร้อยแล้ว

^{๙๖} โครงการสถานศึกษาวิถิพุทธ สำนักงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงเรียนวิถิพุทธ พุทธธรรมประยุกต์เพื่อการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.vitheeбудда.com>.

แล้วก็ทำให้เขาทำตามเกณฑ์กับเราแปลว่าทั้งผู้ปกครองและเป็นการจัดการศึกษาที่มีกฎเกณฑ์มาใช้เกณฑ์ที่ ๑ คือ เกณฑ์อยู่ประจำต้องอยู่ประจำถ้าไปกลับนี้เราจะให้ธรรมะให้ความรู้เยาะแคะไหนนอกนอกประตูเหมือนกับเหน็บใส่ ขวดนี้เทออกเลยกรอกน้ำเยาะขนาดไหนไปถึงหน้าประตูมันเทออกเพราะฉะนั้นเราถึงต้องจะทำอะไรให้สำเร็จนะ ให้ดีก็ต้องอาศัยเวลาเวลาก็คือการอยู่ร่วมกันกลางวันกลางคืนประเพณีได้เราจะได้เห็นนิสัยใจคอของเด็กด้วย ประมานนี้ค่ะแล้วก็ในมาตรฐานที่ ๒ ตัวนี้ก็คืออันที่ ๔ คือเรื่องของนโยบายสู่การปฏิบัติ นโยบายของกระทรวง นโยบายของรัฐเราจะไม่หนีจากสิ่งเหล่านี้และนโยบายแผนของยุทธศาสตร์ที่มีแต่ละปีแต่ละปีแต่ละปีเราเอามา บูรณาการโดยหลักธรรมอันนี้คือนโยบายหลัก เป็นนโยบายที่เราไม่ต้องไปบอกให้ใครรู้ว่านโยบายพระพุทธศาสนา ว่ายังงี้ก็ให้เขามีศีลมีสมาธิมีปัญญาให้เขาเอาไตรสิกขาเข้ามาดูแล ตัวนี้คือถ้าพูดมันง่ายแต่ปฏิบัติมันยากนะแต่ทำไม เราทำได้เพราะเราใส่ใจตั้งแต่รุ่นแรกเราอาจจะใส่ใจมากแล้วก็ดูแลเขามากพอเขาโตเป็นรุ่นที่ ๒ ที่ ๓ มาจึงทำให้รุ่น ที่ ๒ กับรุ่นที่ ๓ เป็นครูกลายเป็นครูให้กับเด็กของเราทำให้ดูอยู่ให้เห็นพี่ดูแลน้อง น้องเคารพพี่แม้กระทั่งเข้าหอพัก พี่เป็นคนถือกระบี่พาให้เข้าไปปูเสื่อปูสาดรับรอนั่นก็คือสร้างวิถีเป็นวัฒนธรรมการดูแลการเกื้อกูลวัฒนธรรมที่พี่ ดูแลน้องแล้วก็คนที่มาใหม่ ๆ ย่อมตกใจมันจะอยู่ยังไงก็เหงาก็มีพี่คอยเกื้อหนุนแทนครูเพราะครูมีจำนวนน้อย นักเรียนจำนวนมากก็อาศัยเด็กนักเรียนเป็นรุ่นต่อรุ่นดูแลกันไป มันเป็นวิถีที่เราทำสืบเนื่องกันมา ที่นี้มาตรฐานตัวที่ ๓ นั่นก็คือเรื่องของสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตัวนี้ก็คือเราเอานวัตกรรมต่างๆของกระทรวงศึกษาธิการในเรื่อง ของนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์และก็ผู้เรียนมีวิชาการมีทักษะเอาสิ่งเหล่านี้มาบูรณาการคือความร่วมมือระหว่างสถาน ประกอบการและก็หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการและก็หลักธรรมของเรามาใช้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ เราให้กับเด็กนี้มาใช้เป็นข้อที่สาม ทั้งหมดนี้ไม่ได้หนีหลักสูตรทั้งหมดนี้ไม่ได้หนีหลักธรรมแต่ทำยังไงเด็กเหล่านี้จะมี คุณธรรมก็เริ่มต้นจากอันแรกคือล้างสนิมใจก่อน ล้างสนิมใจก็คือเข้าปฏิบัติเด็กก็ทำตามผู้ใหญ่ก็ทำตามเมื่อเข้าปฏิบัติ ธรรมกับครู ครูที่รู้จริงแล้วพาปฏิบัติให้ตรงให้ถูกต้องเขาจะได้รับความรู้ที่ถูกต้องและเขาก็จะสะอาดเวลาเราจะให้ ความรู้เรื่องอะไรอะไรต่างๆก็จะเปิดใจสำหรับที่จะรับและปฏิบัติตามเราจะไม่สนุกสนานเราจะไม่มีในเรื่องของ การเล่น ทำจริงจัง”^{๙๗}

“นำหลักพระพุทธศาสนามาใช้นั้นหลักก็คือ หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เราก็ใช้กันอยู่แล้ว เพียงแต่ว่าเราจะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์กับชีวิตอย่างไร ศีล สมาธิ ปัญญา ก็สามารถนำมาใช้บูรณาการได้กับทุก เรื่องที่พูดมา ทั้งวิชาการ วิชาชีพ และวิชาชีพ สามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนมาใช้ได้โดยเฉพาะไตรสิกขาเนี่ยมัน ครอบคลุมทั้งหมดจะมองมุมไหนอย่างไรมันก็ไม่พ้นหลักไตรสิกขา ถ้าจะยกมุงระดับพัฒนาคุณภาพชีวิต

ฉะนั้นแนวทางการไปสู่เป้าหมายของชีวิตเราปฏิบัติตามมรรคมีองค์ ๘ มรรคมีองค์ ๘ ก็คือส่วนขยายของ ไตรสิกขา หรือพูดอีกทีหนึ่งไตรสิกขาเป็นส่วนย่อยของมรรคมีองค์ ๘ มรรคมีองค์ ๘ ส่วนย่อยลงมาก็คือไตรสิกขา เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะพูดมรรคมีองค์ ๘ หรือไตรสิกขามันคืออันเดียวกัน เพียงแต่ว่าวิธีการมันอาจจะแตกต่างกันบ้าง การอธิบายความอาจจะแตกต่างกันแต่โดยเนื้อหาสาระมันคืออันเดียวกัน เพราะฉะนั้นโรงเรียนอาชีวศึกษาวิถีพุทธซึ่ง

^{๙๗} แม่ชี ดร.ระเบียบ ธีรญาณี, วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉัตรสกลนคร จังหวัดศรีสะเกษ ,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

เขารณรงค์ว่าจะให้นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้อันนี้เป็นเพียงตัวอย่างเดียวนะ บางแห่งเขาอาจจะนำหลักธรรมอื่นมาประยุกต์ใช้มันขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละที่แต่ละแห่ง การใช้หลักไตรสิกขา เอามาใช้ทั้งวิชาการวิชาชีพและวิชาชีพชีวิต และที่สำคัญคือวิชาชีวิตก็คือชีวิตความเป็นอยู่ในสถานที่ศึกษา เพราะฉะนั้นในช่วงที่เรียนอยู่ คือการหลอมรวมพฤติกรรม พฤติกรรมอื่นๆ ที่ก่อนที่จะมาเรียนอาจจะมีความหลากหลาย ทางด้านการหลอมละลายพฤติกรรม โดยใช้ประยุกต์หรือบูรณาการกับหลักธรรมที่นำไปประยุกต์ใช้ในหลักวิถีพุทธซึ่งมีความเด่นชัดแสดงออกเป็นรูปธรรมทั้งในเรื่องของด้านกายภาพก็คือเรื่องกายวาจาปกติ ถ้าไปดูเวลาที่เขานั่งสมาธิไม่ว่าจะเด็กหรือผู้ใหญ่เขาจะนิ่งมากไม่ได้เหมือนทั่วไป เพราะฉะนั้นถ้าไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมพัฒนามาโดยลำดับแนวทางปฏิบัติที่ส่งผลมีความชัดเจนของหลักการวิถีพุทธ”^{๔๘}

๔.๒.๒.๒ กิจกรรมที่มุ่งเน้นในโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธจะมีการจัดกิจกรรมหลากหลายและต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต เพื่อให้เด็กๆ รู้จักคิดและได้ฝึกปฏิบัติเสมอๆ ให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านความประพฤติ จิตใจ และปัญญาไปพร้อมๆ กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกินอยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น สวดมนต์ก่อนและหลังเลิกเรียน นั่งสมาธิ มีการเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เข้าค่ายธรรมะ ฯลฯ

๔.๒.๒.๓ สภาพแวดล้อมในโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธจะมีหลักการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสนา โดยมีบรรยากาศสงบเงียบ เรียบง่าย ร่มรื่น สะอาด มีระเบียบ ปลอดภัย สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนมีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ

โรงเรียนวิถีพุทธจะมีลักษณะเกื้อกูลและใกล้ชิดกับชุมชน โดยโรงเรียนจะมีการร่วมมือกับบ้านวัด และสถาบันต่างๆ ในชุมชนที่จะพัฒนาทั้งนักเรียนและสังคมตามหลักธรรมในพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน และเด็กๆ ก็ได้เรียนรู้วัฒนธรรมไทยอีกด้วย

๔.๒.๒.๔ รูปแบบของโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหาร และคณะครูเป็นกัลยาณมิตร ช่วยกันพัฒนาดำเนินการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีวิถีการทำงาน วิถีชีวิต วิถีการเรียนรู้ วิถีวัฒนธรรมต่าง ๆ ตามหลัก “ไตรสิกขา” ที่นำไปสู่ “ปัญญา” วิถีชีวิตที่อิงตามหลักไตรสิกขาทั้ง ๓ ด้าน^{๔๙}

^{๔๘} ผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.พงษ์ธร พิมพ์พะนิติ ,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

^{๔๙} โครงการสถานศึกษาวิถีพุทธ สำนักงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.vitheeбудда.com>.

ศีล (พฤติกรรม)

- ๑) มีกิริยามารยาท กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น
- ๒) รู้จักพิจารณาเลือกเสพสิ่งบริโภค และสื่อต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ด้วยปัญญา
- ๓) รู้จักความพอดี พอประมาณ ในการแสวงหา บริโภค สะสมสิ่งต่าง ๆ
- ๔) ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ภายนอกที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดวินัยในตนเอง
- ๕) ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นโดยมีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต
- ๖) มีชีวิตที่สัมพันธ์ด้วยดีกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม

จิตใจ (สมาธิ)

- ๑) มีสมรรถภาพที่ดี คือ มีสมาธิ มีความตั้งมั่น เข้มแข็ง มุ่งมั่นทำดี ด้วยจิตใจกล้าหาญ อดทน สู้สิ่งยาก ขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อสามารถฟันฝ่าอุปสรรคผ่านความยากลำบากไปได้ พึ่งตนเองได้
- ๒) มีคุณภาวะ คือ มีความกตัญญูรู้คุณ มีจิตใจเมตตา กรุณาโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ ละอายชั่วกลัวบาป ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ กล้ารับผิดชอบ เกิดจิตที่เป็นบุญกุศลอย่างสม่ำเสมอ
- ๓) มีสุขภาวะที่ดี คือ มีความสุข ความร่าเริง เบิกบาน มองโลกในแง่ดี มีกำลังใจ เกิดแรงบันดาลใจ ในการเรียนรู้ ในการร่วมกิจกรรมงานต่าง ๆ

ปัญญา

- ๑) มีศรัทธาเลื่อมใสและความเข้าใจในพระรัตนตรัย ในกฎแห่งกรรม และในหลักบาปบุญคุณโทษ
- ๒) มีทักษะและอุปนิสัยในการเรียนรู้ที่ดี จูงใจ ใฝ่รู้ รู้จักการค้นคว้า การจดบันทึกให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การคิดวิเคราะห์ประมวลผล สามารถนำเสนอถ่ายทอดได้ทั้งแบบกลุ่มและรายบุคคล
- ๓) มีทักษะชีวิตเท่าทันต่อสิ่งเร้าภายนอก และกิเลสภายในตนสามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ สามารถนำหลักธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้มีฐานชีวิตที่ดีมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติธรรม เกิดปัญญาเข้าใจในสัจธรรมในชีวิต
- ๔) ได้ตามวุฒิภาวะของตน สามารถต่อยอดพัฒนาไปสู่การปฏิบัติธรรมให้เกิดความเจริญงอกงามในธรรมที่สูงยิ่งขึ้นไป

“ทีนี้ในขณะที่เราเอาเรื่องการปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันของเด็ก บูรณาการหลักธรรม ไตรสิกขา ใช้หลักไตรสิกขาในการบูรณา คือ เด็กทุกคนที่อยู่ที่นี่เขาอยู่ประจำแน่นอนนอนเขาได้แน่นอน คือ ศีล ศีลนี้เขาไม่ได้เฉพาะศีล ๕ แต่อย่างใด เขาได้ตัวที่ปกติของศีลนั้นก็คือ เขาไม่ได้ฆ่าสัตว์โดยไม่เจตนา เขาไม่ได้เจตนาว่าจะไม่ได้ฆ่าสัตว์ แต่ตรงนั้นมันไม่มีสัตว์ที่จะให้ฆ่า เขาได้เข้ามาและได้อยู่ในภาคปฏิบัติอย่างชัดเจน อันที่ ๒ คือ เขาไม่ได้ลักทรัพย์ เพราะว่ามันไม่มีทรัพย์ที่จะให้เขาลัก เมื่อเขาไม่ได้ฆ่าสัตว์และไม่ได้ลักทรัพย์จนชิน เขียวชาญและชำนาญ เขาเลยไม่กล้าที่จะเอาของคนอื่นอย่างเป็นปกติ ๑. ไม่มีทรัพย์ที่จะให้ลัก ๒. ไม่มีสัตว์ที่จะให้ฆ่า ไม่อะไรที่จะทำให้เขาต้องประพฤติดีให้รู้”^{๑๐๐}

^{๑๐๐} แมชี ดร.ระเบียบ ธีรญาณี,วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉวีศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

๔.๒.๒.๕ สิ่งที่ได้เด็กได้รับการเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธส่วนใหญ่ก็มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อพัฒนาเด็กๆ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ กิจกรรมากร เรียนรู้ในโรงเรียนวิถีพุทธนั้นจะมุ่งเน้นให้เด็กเกิดพฤติกรรมที่มีเป้าหมายในเรื่องของชีวิต สามารถช่วยเหลือและดูแลตัวเองได้ ซึ่งรวมถึงการปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ที่เป็นคุณธรรมสำหรับวัยเด็ก สอดคล้องกับหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม รู้เท่าทันโลกที่เปลี่ยนแปลง สร้างสังคมที่ดีมีคุณภาพ ผ่าน ‘การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น’ นั่นเอง

“สภาพแวดล้อมพาเป็นและสิ่งแวดล้อมพาเป็นให้เป็นคนมีศีลอัตโนมัติ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดผู้มีศีล ที่นี้ของเราก็ให้เขาช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่แล้ว ให้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันเกิดจากการปฏิบัติ ฝึกสติให้มีสมาธิและก็เกิดปัญญา ปัญญาตัวนั้นมันเกิดขึ้นมามีหลายรูปแบบอย่างที่เราเห็นชัดเจนมากก็คือ เรื่องของจิตอาสา เป็นผู้ให้ เขากลายเป็นผู้ให้ให้กับสถานศึกษา ก่อน เช่น การเก็บกวาด เชื้อครู เป็นคนทำอาหารเอง เราไม่มีแม่บ้าน เรามีมีเวรยาม เราไม่มีภารโรง นิสิตเป็นวิถีในการทำหน้าที่ในส่วนนี้ไป เราก็เลยได้จิตอาสา จิตอาสาเกิดจากอะไร ปฏิบัติมีสติทำสมาธิเกิดปัญญามีกตัญญูทวนเวียนต่อสถานที่และองค์กรโดยอัตโนมัติ ศีลและฝึกสติ สมาธิเกิดปัญญา ตัวนี้เลยทำให้เขาได้ทานไปด้วย ไม่ได้หนีจากหลักธรรมเลย การทำความสะอาด ปิดกวาดเชื้อครู เขามีการเสียสละ การเสียสละร่างกายในการทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม คนทำหน้าที่ในการกวาดวัดก็กวาดไป คนล้างห้องน้ำก็ล้างไป คนทำอาหารก็ทำไป คนนำสวดมนต์ก็สวดไป”^{๑๐๑}

๔.๒.๓ นโยบายของการศึกษาระดับโลกของสหประชาชาติ

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก ได้ศึกษา แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ โดยจัดให้มีการประชุมนานาชาติ เพื่อแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ทั่วโลก จนกระทั่งได้ข้อสรุปแนวทางการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ โดยคณะกรรมการนิทานานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ แห่งยูเนสโก จำนวน ๑๕ คน เป็นผู้จัดทำและตั้งชื่อรายงานว่า “Learning : The Treasure Within แปลว่า “การเรียนรู้: ชุมทรัพย์ในตน” โดยมีสาระสำคัญตอนหนึ่งที่กล่าวถึง “สี่เสาหลักทางการศึกษา” ที่เป็นหลักการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ประกอบด้วยการเรียนรู้ ๔ ลักษณะ ได้แก่ การเรียนเพื่อรู้ (Learning to know) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (Learning to do) การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น (Learning to Live Together) การเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to Be)^{๑๐๒}

๔.๒.๓.๑ ความหมาย

^{๑๐๑} แมซี ดร.ระเบียบ ธีรญาณี,วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉวีศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๐๒} รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่,สี่เสาหลักของการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.curriculumandlearning.com>”

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ยึดแนวทางการเรียนรู้ ๔ แบบ ที่เป็นการเรียนรู้เพื่อชีวิต มุ่งจัดการ ศึกษา ให้กับผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ ดังนี้

๑) การเรียนรู้เพื่อรู้ หมายถึง การศึกษาที่มุ่งพัฒนากระบวนการคิด กระบวนการเรียนรู้ การแสวงหาความรู้ และวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต กระบวนการเรียนรู้เน้นการฝึก สติ สมาธิ ความจำ ความคิด ผสมผสานกับสภาพจริงและประสบการณ์ ในการปฏิบัติ

๒) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง หมายถึง การศึกษาที่มุ่งพัฒนาความสามารถและความ ขำนาญรวมทั้ง สมรรถนะทางด้านวิชาชีพ สามารถปฏิบัติงานเป็นหมู่คณะ ปรับประยุกต์องค์ความรู้ ไปสู่การปฏิบัติงานและอาชีพ ได้อย่างเหมาะสม กระบวนการเรียนการสอนบูรณาการระหว่างความรู้ ภาควิชา และการฝึกปฏิบัติงานที่เน้น ประสบการณ์ต่างๆ ทางสังคม

๓) การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น หมายถึง การศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียน สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข มีความตระหนักในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน และกัน การแก้ปัญหาการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี มีความเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเข้า ใจความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ของแต่ละบุคคลในสังคม

๔) การเรียนรู้เพื่อชีวิต หมายถึง การศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกด้านทั้งจิตใจและร่างกาย สติปัญญา ให้ ความสำคัญกับจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ภาษา และวัฒนธรรม เพื่อพัฒนา ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มี ความรับผิดชอบต่อสังคมสิ่งแวดล้อม ศิลธรรม สามารถปรับตัว และปรับปรุงบุคลิกภาพของตน เข้าใจตนเองและ ผู้อื่น

๔.๒.๓.๒ ความสำคัญ

สี่เสาหลักทางการศึกษามีความสำคัญในฐานะที่หัวใจของเป้าหมายและแนวทางการจัด การศึกษาทุกระดับ ที่ผู้บริหารการศึกษา ผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ชุมชน สังคม ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ใช้เป็นกรอบการคิดและตัดสินใจ เพื่อมุ่งไปสู่ เป้าหมายพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ การคิดเป็นระบบ มีจิตสาธารณะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ ชีวิตอย่างมี คุณภาพและมีความสุข

“นโยบายของการศึกษาระดับโลกของสหประชาชาติ ซึ่งกำหนดจุดสมดุลทางการศึกษาไว้ ๔ ขาเหมือน เก้าอี้ที่มีสี่ขา เขาเรียกว่า จุดสมดุลทางการศึกษา ก็คือ ๑.เลนนิ่งทุโนการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ ๒.เลนนิ่งทุโน การศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพ ๓. เลนนิ่งทุโนศิลปะแก็ดเตอร์ การศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพ และ ๔.เลนนิ่งทุโน การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษยภาพ นี่คือหลักกว้างๆของการวางกรอบแนวทางการศึกษาของระดับโลก ซึ่ง กระทรวงศึกษาธิการก็มีการกำหนดกรอบแนวทาง ๓ ทาง คือเด็กเก่ง เด็กดี มีความสุขก็สอดคล้องระดับโลก ข้อ ๑ ข้อ ๒ ก็คือการพัฒนาให้เด็กเป็นคนเก่ง ก็คือให้ศักยภาพก็คือเลนนิ่งทุโน ๒ ก็คือนอกจากมีศักยภาพแล้วต้องมี สมรรถภาพด้วยคือมีทักษะด้วยเลนนิ่งทุโน ลงมือทำลงมือปฏิบัติดีมีทั้งสอดคล้องกับอาเซียนนี้แหละถ้าไม่ลงมือปฏิบัติ

ติมันเก่งไม่ได้หรอก เพราะฉะนั้นข้อ ๑ และข้อ ๒ ของสหประชาชาติมันก็เท่ากับสอนคนให้เป็นคนเก่ง ส่วนข้อ ๓ ก็คือมันจำกัดก็คือเลนนิ่งทูลิฟสะเก็ตเตอร์ คือการศึกษาที่มีการส่งเสริมให้คนให้อยู่ร่วมกันได้ ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันทางศาสนา ความเชื่อต่างกันพหุวัฒนธรรมต่างกัน เพราะฉะนั้นการศึกษาต้องมุ่งเน้นให้คนเป็นคนใจกว้างมีอุดมการณ์ยอมรับความแตกต่างของคนในสังคม เรียกว่าพหุวัฒนธรรมให้ได้ ถ้าการศึกษาสอนให้คนไม่ใจกว้างมีใจแคบก็ศึกษาก็ไม่มีประโยชน์หรอกเขาเรียกว่าสอนให้คนเห็นแก่ตัวไม่ได้ยอมรับความแตกต่างทางสังคม เพราะฉะนั้นการศึกษาที่แท้จริงต้องมุ่งให้คนอยู่ร่วมกันในสังคมให้ได้แน่นอนว่ามันอาจจะมียุทธศาสตร์บางอย่างแต่ว่ามันก็ต้องยอมรับความจริงที่มีความแตกต่างกันทางสังคมเพราะว่ามันจะเหมือนกันทั้งหมดไม่ได้หรอกแม้แต่อายุคนเรานั้นยังไม่เท่ากันเลยใช่ไหม เพราะฉะนั้นความหลากหลายในสังคมก็มี เพราะฉะนั้นการศึกษาต้องมุ่งให้คนใจกว้างคู่กับคุณธรรมให้ได้นี้คือข้อที่ ๓ มันก็ตรงกันคือการศึกษาเพื่อให้คนเป็นคนดี คนดีก็คือคนที่มีคุณธรรมถ้ามีคุณธรรมก็จะยอมรับซึ่งกันและกันได้มันไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันมันก็อยู่ร่วมกันในสังคมได้ และข้อ ๔ ถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายของการศึกษาก็คือเลนนิ่งทูลิ การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษยภาพ ก็คือการยกระดับคุณภาพชีวิต จากคนให้เป็นมนุษย์จากมนุษย์ให้เป็นอริยบุคคลเลนนิ่งทูลิ ก็คือการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษยภาพ ก็คือยกระดับคุณภาพของชีวิตนั่นเอง เพราะฉะนั้นจุดสดมภ์ทางการศึกษาของสหประชาชาติกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการของไทยมันตรงกัน เพียงแต่ว่าของเรามี ๓ ของเขากำหนดไว้ ๔ มีการแยกระหว่างวิชาการกับทักษะ ส่วนทักษะและวิชาการก็คือความเก่ง ทั้งทักษะทั้งวิชาการมันก็พัฒนาให้เป็นคนเก่ง ส่วนคนดีและมีความสุขก็คือการยกระดับคุณภาพชีวิต

เพราะฉะนั้น โดยภาพรวมของนโยบายทางการศึกษาของอาชีวะอย่างเดียวไม่ได้ แต่ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับอาชีวะวิถีพุทธเป็นต้นแบบได้ที่เราถอดบทเรียนและนำไปใช้ อาจจะนำไปวิเคราะห์สังเคราะห์แล้วสร้างโมเดลขึ้นมาเป็นโมเดลที่จะเอาไปประยุกต์ใช้คือที่ไหนจะเอาไปประยุกต์ใช้ก็ได้ทั้งในเรื่องหลักสูตร เรื่องกระบวนการจัดการการเรียนการสอน การบริหารจัดการ เรื่องผลลัพธ์เขาเรียกว่าการผลิตผลทางการศึกษาอันนี้คือภาพรวมของอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบโดยนำเอาหลักบูรณาการคือหลักการทางพระพุทธศาสนาไปบูรณาการกับทุกเรื่อง เช่น ไตรสิกขา และในปัจจุบันนี้เนื่องจากว่ามันเป็นโลกของการเปลี่ยนแปลงมันจะใช้วิธีการเดิมไม่ได้ ถ้าการเรียนการสอนและอื่นนั้นมันต้องใช้นวัตกรรมเข้าไปด้วย อย่างเช่นปัจจุบันนี้เราไม่สามารถสอนได้ต้องสอนออนไลน์นวัตกรรมเหล่านี้เราก็นำมาประยุกต์กับการสอน ก็คือภาพรวมทั้งหมดของวิถีพุทธ”^{๑๐๓}

๔.๒.๓.๓ เป้าหมาย

การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสี่เสาหลักทางการศึกษามีเป้าหมายคุณภาพผู้เรียน ๔ ด้าน ดังนี้

๑) มีวิธีการคิดระดับสูง เช่น คิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา คิดสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ เนื่องจากการคิดเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับการดำรงชีวิตในโลกปัจจุบันที่เป็นโลกแห่งเทคโนโลยี สารสนเทศ มีการเปลี่ยนแปลงทางความรู้และนวัตกรรมอย่างรวดเร็ว คนที่คิดเป็นเท่านั้นที่จะสามารถ ดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข

^{๑๐๓} ผู้ให้สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการ,วิทยาลัยอาชีวศึกษาปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์,วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

๒) มีวิธีการเรียนรู้ (learning how to learn) และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (learner person) เนื่องจากการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญของดำรงชีวิต มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่ได้จำเป็นต้องมีการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง บุคคลที่มีการเรียนรู้จะมีศักยภาพในการพัฒนา ตนเอง และสังคมได้มากกว่าบุคคลที่ไม่มีการเรียนรู้

๓) มีทักษะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทักษะทางสังคม และตระหนักถึงความรับผิดชอบ ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เราไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่ติดต่อกับสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม ทักษะทางสังคมคือปัจจัยส่งเสริมให้การทำงานที่ต้องประสานความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายสำเร็จ ลุล่วง การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชาชีพ เป็นกระบวนการ เรียนรู้ขั้นสูงที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน

๔) มีคุณลักษณะสมรรถนะที่พึงประสงค์ สิ่งสำคัญที่ควบคู่กับการมีความรู้อันลึกซึ้ง คือ คุณลักษณะและสมรรถนะที่พึงประสงค์ การมีคุณลักษณะที่ดีช่วยให้สามารถพัฒนาตนเอง และดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสงบสุขและสันติ การมีสมรรถนะคือความสามารถประยุกต์ความรู้ และคุณลักษณะให้ออกมาเป็นพฤติกรรมอย่างเป็นรูปธรรม

๔.๒.๔ ผลการสัมภาษณ์สภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวัง

๔.๒.๔.๑ การถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย

“เป็นการถอดแบบเรียนกระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสู่การปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ กำหนดเป้าประสงค์การสร้างจิตสำนึกในการประพฤติชอบให้ยึดมั่นในหลักศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และความสุจริต ซื่อตรง เพื่อให้มีการทำงานด้วยความสุจริต โปร่งใส ประหยัด ใช้หลักความรู้ หลักเหตุผล ตอบสนองความต้องการของสังคมปัจจุบัน และมีความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ให้เป็นคนเก่ง ดี มีความสุข เพื่อให้เป็นผู้ที่คุณธรรมจริยธรรมพร้อมทั้งพัฒนาสมรรถนะให้เป็นคนเก่งสามารถทำบทบาทหน้าที่ได้อย่างมีคุณภาพ และมีความสุขในการเรียนและการใช้ชีวิตประจำวัน”^{๑๐๔}

“ใช้วิถีภาคปฏิบัติและการดำรงชีวิต คือดำรงชีวิตเป็นปกติจะแบบดำรงชีวิตอย่างไร คือ ใช้วิถีธรรมชาติ อยู่แบบธรรมชาติและทำทุกอย่างเป็นปกติ เพราะมันเป็นทฤษฎีอยู่ในตัว และมันก็เป็นการใช้ปฏิบัติในตัว ทฤษฎีกับปฏิบัติตัวนี้ก็เลยการเป็นตัวดำรงชีวิตแบบปกติที่เราไม่มีเอกสาร”^{๑๐๕}

“หลักสูตรแต่ละที่ก็จะมีแตกต่างกันแต่ต้องเน้นเรื่องทักษะเรียนแล้วต้องสามารถมีความรู้อย่างมีความเชี่ยวชาญและสามารถนำไปลงมือปฏิบัติได้ไม่ใช่เรียนแบบสายสามัญ เพราะสามัญเรียนแค่รู้หลักการแต่แล้วก็นำไปปฏิบัติยาก แต่ว่าสายวิชาชีพนี้ต้องรู้วิธีดีและปฏิบัติได้เรื่องนี้สำคัญ นี่คือเรื่องหลักสูตรทำ

^{๑๐๔} ผู้ให้สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการ,วิทยาลัยอาชีวศึกษาปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์,วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๐๕} แมชี ดร.ระเบียบ ธีรญาณิ,วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุมณีศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

อย่างไรให้กำหนดหลักสูตรตอบโจทย์สังคมให้ตอบโจทย์ความต้องการของสังคมเขาต้องการอะไร เพราะฉะนั้นต้องพัฒนาให้ตอบโจทย์สังคมได้อันนี้คือเรื่องหลักสูตร อันนี้ถ้าเราจะไปช่วยเขาถอดบทเรียนสังเคราะห์ถอดบทเรียน น่าจะต้องมีบริบทอื่นๆเข้ามาช่วยสังเคราะห์วิเคราะห์ถอดบทเรียนทั้งนโยบายเป็นอย่างไร คือเราต้องไปดูนโยบายของเขาไม่ใช่ไปศึกษาอย่างเดียว ศึกษาเขาแล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์และก็นำเสนอในมุมมองของนักวิจัยว่านโยบายที่มันจะพัฒนาให้มันยกระดับไปถึงระดับคุณภาพที่พึงประสงค์ที่เราเรียกว่าวิถีสอนมันควรจะเป็นแบบไหนอย่างไร นำมาสังเคราะห์ก็ได้นะหลังจากเราไปศึกษาในบริบททั้งโรงเรียนวิถีพุทธธรรมดาต่างๆไป และอาชีวะวิถีพุทธรวมทั้งบริบทอื่นๆแล้วก็นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ถอดบทเรียนแล้วก็นำมากำหนดเป็นนโยบายเป็นนโยบายสาธารณะหรือนโยบายสากล เรื่องหลักสูตรก็เช่นเดียวกันว่าในสังคมปัจจุบันเขาต้องการอะไรแล้วมันมีช่องว่างตรงไหนเรียนแล้วมันสามารถนำไปพัฒนาและตอบโจทย์สังคมได้มากน้อยขนาดไหนอันนี้ก็ต้องคิดไม่ใช่ว่าเขานิยมอะไรช่วงไหน ๆ ก็เปิดเหมือนกันหมด ในที่สุดดีมานด์และซัพพลายมันไม่สัมพันธ์กัน

เพราะฉะนั้นแต่ละที่แต่ละแห่งเขามีความต้องการต่างกันบางที่ก็มีความต้องการแบบนี้บางที่ก็มีความต้องการแบบนั้น เพราะฉะนั้นการศึกษามันต้องหลากหลาย ไม่ใช่ตัดเสื้อเหมือนกันหมดเพราะฉะนั้นมันต้องมีความหลากหลายเพื่อให้คนหรือผู้เรียนได้แสดงศักยภาพตามความต้องการได้ชอบเรื่องนี้ไปเรียนเรื่องนั้นเรียนตามความถนัดความสนใจไม่มีใครที่จะผลักดันให้เรียนหมดได้ทุกคนใช้ไหม ไม่มีใครที่จะให้เรียนอย่างนั้นอย่างนี้ได้ทุกคนหรอก เพราะว่าความชอบของแต่ละคนมันไม่เหมือนกันทักษะพื้นฐานมันไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นเราต้องออกแบบให้มันหลากหลายเขาจึงมีวิชาให้เรียนหลากหลายอยากเรียนวิชาไหนอย่างต้องศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองให้รู้ก่อนว่าตัวเราสนใจเรื่องไหนอย่างไรอันนี้คือเรื่องหลักสูตร”^{๑๐๖}

๔.๒.๔.๒ การการปฏิรูปการศึกษา กระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย

“การศึกษาในอดีต ปัจจุบัน และในอนาคต ต่างมีการปรับให้เข้ากับยุคและสมัยของผู้คนในแต่ละยุค ปัจจัยที่ทำให้การศึกษามีวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงนั้นมีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกประเทศ อย่างเช่น ปัจจัยภายในเกิดจากความต้องการพัฒนาสังคมให้มีความเจริญและทันสมัย ปัจจัยภายนอกเกิดจากกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในด้านต่าง ๆ ซึ่งประเทศเราเองก็มีวิวัฒนาการทางการศึกษาด้วยเช่นกัน แต่สุดท้ายแล้วนั้นการศึกษาจะมุ่งเน้นการใช้ชีวิตในสังคมให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด”^{๑๐๗}

“การบูรณาการหลักทางพระพุทธศาสนาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน คือ ปกติจะเป็นหลักธรรมโดยแท้ เอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาใช้โดยตรง แต่เราไม่ได้เอาทฤษฎีมาให้เด็กอ่าน แต่เราเอาหลักปฏิบัติให้เด็กใช้ เอาไปให้อ่านกับเอามาให้ใช้ มันคนละอย่างอยู่แล้ว การเอามาอ่านเมื่อไหร่จะเข้าใจก็ไม่รู้ ที่นี้

^{๑๐๖} ผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.พงษ์ธร พิมพ์พนิต ,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

^{๑๐๗} ผู้ให้สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการ,วิทยาลัยอาชีวศึกษาปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์,วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ในขณะที่เราเอาเรื่องการใช้ชีวิตประจำวันของเด็ก บูรณาการหลักสูตรไตรสิกขา ใช้หลักไตรสิกขาในการบูรณาการ”^{๑๐๘}

“การประยุกต์แนวทางวิถีพุทธนำมาจากโรงเรียนวิถีพุทธที่เรามีอยู่แล้วที่สังกัดอยู่ในโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยกำหนดเป็นนโยบายของรัฐบาลในยุคหนึ่งซึ่งได้กำหนดว่าโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน น่าจะเน้นเอาหลักการของวิถีพุทธไปประยุกต์ใช้ จึงเกิดโรงเรียนวิถีพุทธขึ้นซึ่งก็มีหลายหมื่นโรงเรียนเกือบทั้งหมดยกเว้นโรงเรียนเฉพาะของบางศาสนาแต่ถ้าเป็นโรงเรียนทั่วไปของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะเป็นโรงเรียนวิถีพุทธและโรงเรียนวิถีพุทธจะมีแนวทางปฏิบัติมีตัวชี้วัดมีกฎเกณฑ์และหลักเกณฑ์ของวิถีพุทธว่าจะทำอะไรให้มีความแตกต่างกับโรงเรียนทั่ว ๆ ไปอันนี้เป็นจะเริ่มต้นของโรงเรียนวิถีพุทธ ต่อมาก็มีการยกระดับจากโรงเรียนวิถีพุทธให้มีความเข้มข้นขึ้น ก็ยกระดับเป็นโรงเรียนวิถีพุทธขั้นเพิ่มกฎเกณฑ์ตัวชี้วัดให้มีความเข้มข้นขึ้น รวมทั้งการออกรูปแบบการวัดผล ประเมินผล มีการตรวจข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้มีความเข้มข้น คือการยกระดับจากโรงเรียนวิถีพุทธ ธรรมดาที่เป็นวิถีพุทธอยู่แล้วให้เป็นวิถีพุทธคุณธรรมขั้นนำมีการแนะนำมีการให้การอบรมมีเกณฑ์จนออกมาเป็นรูปแบบเป็นทางการ เกณฑ์ต่างๆก็ไปหาเพิ่มเติมได้”^{๑๐๙}

๔.๒.๔.๓ การสร้างและการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับการเรียนรู้วิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย

“การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติการทำกิจกรรมสร้างสรรค์สังคมและการเรียนรู้เรื่องพระรัตนตรัย โดยความร่วมมือของสถาบันหลักในสังคมไทยคือ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) กิจกรรมการดำเนินงานที่ผ่านมาได้ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ กล่าวคือในเชิงปริมาณ มีสถานศึกษา และนักเรียนที่สมัครเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น ในเชิงคุณภาพ พบว่าโรงเรียนที่ได้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจเป็นอย่างยิ่งต่อ การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม ด้านศีลธรรมของนักเรียน”^{๑๑๐}

“เอกลักษณ์ของวิถีพุทธ สะอาดกาย สะอาดที่อยู่ สะอาดใจอัตลักษณ์ของเราคือสวดมนต์ไหว้พระปฏิบัติธรรมธรรมะสวัสดีไหว้กันและกันพี่ให้น้องน้องพี่ พี่นี้เราก็มองยาวเรียกว่าวิสัยทัศน์ วิสัยทัศน์ของเราเด็กที่เราอบรมบ่มเพาะแล้วต้องเป็นพลเมืองที่ดีและเป็นพลโลกที่ดีก็กลายเป็นวิสัยทัศน์ข้อหนึ่งวิสัยทัศน์ของเราคือพัฒนาผู้เรียนทักษะวิชาการวิชาชีพเป็นสถานศึกษาที่มุ่งผลิตศิษย์ดีออกสู่สังคมข้อที่สองเพื่อเป็นพลเมืองที่ดีและเป็นพลโลกที่ดี ผลิตสองข้อก็คือเพื่อเป็นพลเมืองที่ดีและเป็นพลโลกที่ดีก็แปลว่าที่เป็นวิสัยทัศน์ปรัชญาอัตลักษณ์เอกลักษณ์ต่างๆเหล่านั้นหรือ vision ต่างๆเหล่านั้นโดยที่เราไม่ต้องไปทำให้อ่านคนไม่ได้มีติดป้ายไว้ติดป้ายไว้แล้วเขามองไม่ออกแต่ลงมือปฏิบัติแล้วจะเห็นชัดเจนมือปฏิบัติไปเลยเสร็จเรียบร้อยแล้วเราก็สรุปเมื่อเขาจะจบว่าสิ่ง

^{๑๐๘} แมชี ดร.ระเบียบ ธิรญาณี,วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉวีศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๐๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.พศธร พิมพ์พะนิต ,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

^{๑๑๐} .ผู้ให้สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการ,วิทยาลัยอาชีวศึกษาปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์,วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ที่ลูกทำนั้นคืออะไรสิ่งทีลูกเป็นอย่างไรมันหมายถึงอะไรในมาตรฐานแปลว่าเราเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาบูรณาการกับการเรียนการสอนที่นี้มาตรฐานของอาชีวะ”^{๑๑๑}

“หลักสูตรก็สำคัญแต่ที่สำคัญกว่านั้นก็คือขบวนการ ขบวนการจัดการเรียนการสอนมันเกี่ยวข้องกับหลายเรื่อง ๑. ก็คือการนำนโยบายมาสู่การปฏิบัติให้ได้ ๒. คือหลักสูตรที่กำหนดไว้แล้วเราจะมาบูรณาการอย่างไรในกระบวนการจัดการเรียนการสอน สอดแทรกหรือภาคปฏิบัติปฏิบัติให้มันมีคุณภาพอย่างไรหรือจะ สอดแทรกหลักคุณธรรมให้มันอยู่ในหลักสูตรอย่างไร รวมทั้งกิจกรรมที่ออกแบบเป็นรูปธรรมให้มันสอดคล้องและ ส่งเสริมยกระดับเป็นวิถีพุทธอย่างไรอันนี้เป็นเรื่องสำคัญ เพราะฉะนั้นกระบวนการจัดการเรียนการสอนอย่าง มันต้องมีแนวทางที่หลากหลายสามารถที่จะให้ผู้เรียนเข้าถึงแหล่งความรู้ในทุกมิติทั้งหลักสูตร เพราะฉะนั้น กระบวนการจัดการเรียนการสอนจะต้องมีความหลากหลายมีการนำนวัตกรรมมาช่วยในการจัดการเรียนการสอน หรือจะกระบวนการอื่นใดผลิตได้อันนี้มันก็อยู่ที่เราจะช่วยกัน คือเขาก็มีแนวทางของเขาอยู่แล้ว แต่เราไปศึกษานี้ เราจะมีแนวทางแนวเขาอย่างไร กระบวนการจัดการเรียนการสอนแต่ถ้าเป็นโรงเรียนอาชีวะวิถีพุทธแบบนี้ควรจะมี กระบวนการจัดการเรียนการสอนอย่างไร ถ้าแบบเหมือนจะทำอย่างไรนวัตกรรมในปัจจุบันจะนำมาใช้ประโยชน์ อย่างไรอันนี้เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนในกระบวนการเรียนการสอนเน้นมันไม่ใช่เฉพาะผู้เรียนอย่าง เดียวมันเกี่ยวข้องกับเรื่องอะไร เรื่องหลักสูตรใดมันเกี่ยวข้องกับผู้สอนก็คือครู ครูหรืออาจารย์เนี่ยจะต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญสามารถที่จะแนะนำแก้ไขข้อขัดข้องชี้ทางออกบอกทางถูกรวมทั้งเป็นแบบอย่างเป็นตัวอย่างเรื่องได้ ทั้งในเรื่องของพฤติกรรมเรื่องความรู้วิชาการและด้านอื่นๆ เพราะฉะนั้นครูบาอาจารย์ที่ทำหน้าที่สอนต้องพัฒนา ตนเอง พัฒนาเรื่องวิชาการต้องมีความรู้ดีในศาสตร์หรือศิลป์หรือสาขาที่รับผิดชอบ ๒. ก็คือต้องมีแนวทางปฏิบัติ คือเป็นแบบอย่างหรือตัวอย่างทั้งในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเรื่องการใช้ชีวิตต่างๆ อันนี้มันไม่ใช่เฉพาะอาชีวะอย่าง เดียวมันรวมถึงการศึกษาทั้งหมดครูบาอาจารย์ทั้งหมดเพราะมันเป็นสากล เพราะฉะนั้นบุคลากรที่เกี่ยวข้องครูบา อาจารย์ร่วมทั้งสายสนับสนุนต้องมีส่วนสำคัญกระบวนการพัฒนาการเรียนการสอน”^{๑๑๒}

๔.๒.๔.๔ การนำหลักพุทธธรรม มาประยุกต์ใช้ในถอดบทเรียนการจัดการศึกษาวิทยาลัยอาชีวะ วิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย

“หลักจริยธรรมที่ควรยึดในการศึกษาเล่าเรียน ได้แก่ ๑) หัวใจนักปราชญ์ ๒) อิทธิบาท ๔ ๓) หลัก จริยธรรมสำหรับปลูกฝังตัวเอง”^{๑๑๓}

“การใช้หลักไตรสิกขามาบูรณาการทางปฏิบัติธรรมปฏิบัติธรรมโดยไม่รู้ตัวด้วยซ้ำว่าเขาสวดมนต์ ไปแล้วก็ได้อะไรแต่มันซึมซับเหมือนการรดน้ำทุกวันทุกวันรดน้ำทุกวันทุกวันเราอย่าชี้เกียจรด ถ้าชี้เกียจรดเมื่อไหร่ มันแข็งกระด้างตายก็แปลว่าเราได้เด็กที่ไม่ได้มีคุณภาพไม่ได้คุณธรรมเหมือนต้นไม้มันแคระแกร็นไป ผู้บริหารจึง

^{๑๑๑} แมชี ดร.ระเบียบ ธีรญาณิ,วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉวีศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๑๒} ผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.พงศธร พิมพะนิต ,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

^{๑๑๓} .ผู้ให้สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการ,วิทยาลัยอาชีวศึกษาปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์,วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ต้องเข้าใจในสิ่งเหล่านี้และสามารถที่จะพาทำและก็นำเด็กเยาวชนให้ได้ อันนี้ก็คือเรื่องของการจัดการเรียนการสอน
ที่นี่”^{๑๑๔}

“ปฏิบัติตามมรรคมีองค์ ๘ มรรคมีองค์ ๘ ก็คือส่วนขยายของไตรสิกขา หรือพูดอีกทีหนึ่งไตรสิกขา
คือส่วนย่อยของมรรคมีองค์ ๘ มรรคมีองค์ ๘ ส่วนย่อยลงมาก็คือไตรสิกขา เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะพูดมรรคมีองค์ ๘
หรือไตรสิกขามันคืออันเดียวกัน เพียงแต่ว่าวิธีการมันอาจจะแตกต่างกันบ้าง การอธิบายความอาจจะแตกต่างกัน
แต่โดยเนื้อหาสาระมันคืออันเดียวกัน เพราะฉะนั้นโรงเรียนอาชีวะวิถีพุทธซึ่งเขารณรงค์ว่าจะให้นำหลักธรรมมา
ประยุกต์ใช้ อันนี้เป็นเพียงตัวอย่างเดียวนะ บางแห่งเขาอาจจะนำหลักธรรมอื่นมาประยุกต์ใช้มันขึ้นอยู่กับบริบท
ของแต่ละที่แต่ละแห่ง แต่ที่อาชีวะจุลฉินี่ใช้หลักไตรสิกขา เอามาใช้ทั้งวิชาการวิชาชีพและวิชาชีพชีวิต และที่สำคัญ
คือวิชาชีพชีวิตก็คือชีวิตความเป็นอยู่ในสถานที่ศึกษา

เพราะฉะนั้นในช่วงที่เรียนอยู่เนี่ย มันคือการหลอมรวมพฤติกรรม พฤติกรรมอื่นๆ ที่ก่อนที่จะมา
เรียนอาจจะมีพฤติกรรมที่หลากหลาย แต่ว่าพอมาเรียนนี้พฤติกรรมละลายพฤติกรรมหมดแล้วก็มาประยุกต์กับและ
บูรณาการกับหลักธรรมที่นำไปประยุกต์ใช้ก็คือหลักวิถีพุทธซึ่งมีความเด่นชัดแสดงออกเป็นรูปธรรมทั้งในเรื่องของ
ด้านกายภาพก็คือเรื่องกายวาจาปคติ ถ้าไปดูเวลาที่เขานั่งสมาธิไม่ว่าจะเด็กหรือผู้ใหญ่เขาจะนั่งมากไม่ได้เหมือน
ทั่วไป เพราะฉะนั้นถ้าไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมพัฒนามาโดยลำดับนี้มันทำไม่ได้หรอก เพราะฉะนั้นมันคือแนวทาง
ปฏิบัติที่มันมีความชัดเจนของวิถีพุทธนี่คือหลักการวิถีพุทธ”^{๑๑๕}

๔.๒.๔.๕ ความเชื่อมโยงต่อการพัฒนาวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบไปขับเคลื่อนเชิงนโยบาย
การจัดการศึกษาสายอาชีพ

“การเชื่อมโยงต่อการพัฒนาวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบไปขับเคลื่อนเชิงนโยบายการจก
การศึกษาสายอาชีพ อาจเป็นการพัฒนา ในการเรียนการสอนของสายอาชีพที่ทำให้มีประสิทธิภาพในการ
ปฏิบัติงานให้เข้ากับสังคมยุคใหม่ได้เป็นอย่างดีการวิจัยการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธ
ต้นแบบในประเทศไทย เป็นการพัฒนาและส่งเสริมสายอาชีพให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับสถาน
ประกอบการต่างๆ ที่ต้องการให้พนักงานมีคุณธรรมจริยธรรมในสังคมมากยิ่งขึ้น”^{๑๑๖}

^{๑๑๔} แม่ชี ดร.ระเปียบ ธิรญาณี, วิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉินศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๑๕} ผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.พงศธร พิมพ์พนิต ,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

^{๑๑๖} ผู้ให้สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการ,วิทยาลัยอาชีวศึกษาปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์,วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ตารางที่ ๔.๒ กระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย

ปรัชญา วิสัยทัศน์ อัต ลักษณ์ เอกลักษณ์ พันธ กิจ	วิธีการหรือการกำกับ ดูแลบุคคล	การศึกษาเงื่อนไขการ พัฒนาต่อยอด	การบูรณาการหลักธรรม กับการเรียนการสอน
ปรัชญา วิสัยทัศน์ อัต ลักษณ์ เอกลักษณ์ - มีคุณธรรม - มีจริยธรรม พันธกิจ - มีทักษะด้านวิชาชีพ - ส่งเสริมให้มี คุณธรรมและจริยธรรมใน การประกอบอาชีพ	ด้านการบริหารบุคคล - ผู้บริหารและคณะครู ต้องเข้าอบรมโครงการ อาชีวศึกษาวิถีพุทธ ด้านกายภาพ - มีพระประจำ วิทยาลัย - บรรยากาศร่มรื่น สงบ สะอาด เป็นระเบียบ ด้านพัฒนากิจกรรม - ปราศจากสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ - มีการสวดมนต์ ประจำวัน - มีโครงการคุณธรรม อย่างน้อย ๑๐ โครงการ	- สามารถสวดมนต์และ ประกอบศาสนพิธีชาว พุทธพื้นฐาน - โครงการคุณธรรมทุก ห้องเรียน ห้องละ ๑ โครงการ	- นำหลักไตรสิกขามาใช้ ในการเรียนการสอน - ส่งเสริมธรรมะ คุณธรรม จริยธรรมเพื่อ การอยู่ร่วมกันในสังคม

๔.๓ แนวทางการสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศ

คณะผู้วิจัยได้สรุปผลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ต่อการการสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบ จึงมีขั้นตอนของสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธ เป็นขั้นตอนของการสำรวจในทางวิชาการ โดยใช้หลักการพื้นฐานตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดพื้่นนวัตกรรมการศึกษา เพื่อให้ได้แนวคิดและแนวทางที่จะนำพัฒนานวัตกรรมการศึกษาและมาแก้ปัญหาทางการศึกษาของวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธ มีดังนี้

๔.๓.๑ ด้านพัฒนาบุคลากร

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม พบว่า กระบวนการที่มุ่งจะเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน ความรู้ความสามารถ ทักษะและทัศนคติของบุคลากรให้เป็นไปทางที่ดีขึ้น เพื่อให้บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้วนั้นปฏิบัติงานได้ผลตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความสนใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร เสนอแนะวิธีปฏิบัติงานที่ดีที่สุด พัฒนาการปฏิบัติงานให้ได้ผลสูงสุด ลดความสิ้นเปลืองและป้องกันอุบัติเหตุในการทำงาน จดวางมาตรฐานในการทำงาน พัฒนาฝีมือในการทำงานของบุคคล พัฒนาการบริหารโดยเฉพาะการบริหารด้านบุคคลให้มีความพอใจ ฝึกฝนคนไว้เพื่อความก้าวหน้าของงาน และการขยายองค์การ สนองบริการอันมีประสิทธิภาพแก่สาธารณะและ/หรือผู้มาติดต่อเป็นการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล เนื่องจากความเจริญของวิทยาการต่าง ๆ ตลอดจนเทคนิคในการทำงานที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ คนที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ในสมัยหนึ่ง ก็อาจกลายเป็นคนที่หย่อนความสามารถไปในอีกสมัยหนึ่งก็ได้ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้ที่มีความรู้ความเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่อยู่เสมอไม่ว่าวิทยาการ และหน้าที่ความรับผิดชอบจะได้เปลี่ยนแปลงไปสำนักงานการศึกษาจังหวัดควรสนับสนุนให้ครูมีคุณภาพด้านคุณธรรมจริยธรรมเยอะๆ ประสิทธิภาพของระบบงานขึ้นอยู่กับทักษะของสมาชิกของคณะบุคคลในองค์การ ประสิทธิภาพของปัจเจกบุคคลจะเพิ่มขึ้น

ดังนั้น ระบบงานให้โอกาสหรือจุดการพัฒนาความสามารถของบุคลากร เพื่อการพัฒนาเป็นกิจกรรมที่เริ่มตั้งแต่การรับสมัครเข้าทำงานไปจนกระทั่งการปลดเกษียณ การพัฒนาเป็นความต้องการที่บุคลากรทุกคนต้องการให้มีอยู่ตลอดไป ระบบงานจะต้องให้โอกาสแก่บุคลากรได้พัฒนาประสบการณ์อย่างกว้างขวางและในหลายๆ โปรแกรม เพื่อสมาชิกทุกคนในระบบงานโปรแกรมต่าง ๆ ในการพัฒนาบุคคลจัดทำขึ้น เพื่อให้โอกาสแก่ปัจเจกบุคคลได้พัฒนาตนเอง และความมุ่งประสงค์เบื้องต้นของโปรแกรมพัฒนา ก็เพื่อให้ระบบโรงเรียนสามารถบรรลุเป้าประสงค์ โดยมุ่งที่การเรียนรู้ของบุคลากรในอันที่จะปรับปรุงประสิทธิภาพของตน เพื่องานที่ได้รับมอบหมาย การพัฒนาเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล ซึ่งจะทำให้บุคคลสามารถและตั้งใจที่จะเสียสละตนให้กับเป้าประสงค์ของระบบโรงเรียน อันจะเป็นการจูงใจบุคคลให้ทราบว่าการพัฒนาเป็นทางที่ก่อให้เกิดความพอใจที่ต้องการโปรแกรมการพัฒนามุ่งที่จะให้ได้รับความต้องการในการพัฒนาของระบบทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นหน่วยกลุ่มหรือปัจเจกบุคคล ดังนั้นการวางแผนการพัฒนาจะต้องเกี่ยวข้องกับการทบทวนบทบาทขององค์การ บทบาทของแต่ละหน่วยงาน และบทบาทของแต่ละบุคคลในแต่ละหน่วยงาน รวมทั้งวิธีการที่จะให้หน่วยงานแต่ละหน่วยก้าวหน้าที่เป็นอยู่จนถึงบทบาทในอนาคตด้วย ระบบโรงเรียนในอนาคตจะต้องมีการกระจายอำนาจมากขึ้น โดยมุ่งที่จะสร้างให้ปัจเจกบุคคลมีประสิทธิภาพในงานที่จะได้รับมอบหมายให้ทำและอุทิศตนให้กับเป้าประสงค์ของหน่วยงาน โดยระบบโรงเรียนมีความต้องการที่จะต้องจัดให้มีการวางแผนกำลังคน เพื่อพัฒนาบุคคลที่มีอยู่และบุคคลที่สรรหาใหม่ โดยการส่งครูมาอบรมคุณธรรมก่อนวิธีการอบรมเพื่อให้ได้ครูต้นแบบในการเอาใจใส่ดูแลเด็กๆ ครูที่เลี้ยงต้องประกอบด้วยเมตตา ขันติ ในการเอาใจใส่เพราะเด็กนั้นมีทั้งคนเก่งและคน

ไม่เก่ง ต้องทำให้เกิดความเสมอภาคในการดูแลเอาใจใส่ เด็กก็จะเกิดความรู้สึกดีกับครูที่เลี้ยงทำให้เกิดความรักความอบอุ่นขึ้นมาได้

สรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากร นับเป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นมากในการบริหารงานบุคลากรและเป็นกระบวนการที่จะต้องกระทำต่อเนื่องกันไปตลอด ระยะเวลาที่องค์กรดำเนินอยู่ซึ่งมีวิธีการพัฒนาบุคลากรแตกต่างกันออกไปในแต่ละหน่วยงาน กระบวนการในการพัฒนาบุคลากรนั้นเป็นไปในลักษณะของกระบวนการบริหารงานบุคคลหรือการบริหารงานด้านต่าง ๆ ทั่วไป แต่ได้มีบางขั้นตอนที่แยกออกมาให้เด่นชัดขึ้น เพื่อจะดำเนินการได้ดียิ่งขึ้น กระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคลในยุคปัจจุบันมีจุดเน้นการวางแผนกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับองค์การและมุ่งสู่การเจริญเติบโตของกำลังและความเจริญเติบโต ที่อาศัยการพัฒนาทรัพยากรบุคคลเป็นเครื่องมือสำคัญ ในด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคล

๔.๓.๒ ด้านกายภาพ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม แนวทางการสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบ พบว่า ลักษณะทางธรรมชาติ ที่เป็นองค์ประกอบทางภูมิศาสตร์ เช่น ขนาด ที่ตั้ง ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พืชพรรณธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ตั้ง การบอกตำแหน่งสถานที่ต่าง ๆ บนผิวโลก ซึ่งมีลักษณะดังนี้ ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ เป็นการบอกตำแหน่งของสถานที่เป็นพิกัด ที่ตั้งสัมพันธ์ เป็นการบอกตำแหน่งของสถานที่แวดล้อมด้วยสิ่งใดบ้าง รูปร่าง คือ ลักษณะรูปร่างของจังหวัด ภาค ประเทศ หรือสิ่งต่าง ๆ ขนาดเป็นการเปรียบเทียบพื้นที่ระหว่างจังหวัด ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ในแต่ละจังหวัด ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกัน เช่น เป็นภูเขาที่ราบสูง ที่ราบลุ่มที่ราบชายฝั่งทะเลสิ่งที่เราต้องศึกษา เช่น ความกว้างความยาวความลาดชันและความสูงพื้นที่ เป็นต้น การศึกษาเกี่ยวกับ ภูมิประเทศ สิ่งที่ต้องใช้ในการสำรวจ สังเกต ตรวจวัด ซึ่งลักษณะของแผ่นดินที่อาจมีลักษณะสูง ๆ ต่ำ ๆ เป็นภูเขา ที่ราบ ที่ราบสูง แม่น้ำ หนอง บึง ลักษณะภูมิประเทศแต่ละแบบ จะมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชากร เช่น บริเวณที่ราบลุ่มหรือที่ราบริมฝั่งแม่น้ำ มักมีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ทำการประมง และทำการเพาะปลูกเป็นอาชีพหลัก ลักษณะอากาศที่เกิดขึ้นเป็นประจำในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ในระยะเวลาหนึ่งที่ยาวนานพอสมควร สิ่งที่น่ามาวิเคราะห์เพื่อจัดทำลักษณะอากาศประจำถิ่น ได้แก่ อุณหภูมิ ปริมาณน้ำฝน ลม และทิศทางลม เป็นต้น ภูมิพฤษฯ ภูมิพฤกษฯ หมายถึง ลักษณะพืชพันธุ์ป่าไม้ชนิดต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละพื้นที่จะมีลักษณะพืชพรรณแตกต่างกัน เช่น ถ้าเราอยู่ทางภาคเหนือของประเทศ ลักษณะป่าไม้จะเป็นป่าเบญจพรรณ แต่ถ้าจังหวัดของเราอยู่ทางภาคใต้ลักษณะป่าไม้จะเป็นป่าดงดิบและในพื้นที่ที่อยู่ตามริมฝั่งทะเลจะพบป่าชายเลนด้วย ทั้งนี้ลักษณะของภูมิพฤษฯจะขึ้นอยู่กับภูมิประเทศ และภูมิอากาศภูมิอุทก ภูมิอุทก หมายถึง แหล่งน้ำต่าง ๆ เช่น ห้วย หนอง คลอง แม่น้ำ ทะเล เป็นต้น แหล่งน้ำในแต่ละพื้นที่ขึ้นอยู่กับสภาพทางภูมิศาสตร์ เช่น จังหวัดทางภาคเหนือมีป่าไม้มากจึงมีแหล่งต้นน้ำลำธารสมบูรณ์ จังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีป่าไม้น้อย พื้นดินเป็นดินทรายไม่อุ้มน้ำ แหล่งน้ำและปริมาณน้ำจึงมีน้อย ภูมิธรณี หมายถึง ลักษณะดิน เช่น ชนิดของดิน สมบัติของดิน ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ซึ่งดินแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน เช่น

จังหวัดทางภาคเหนือดินส่วนใหญ่มีความสมบูรณ์ค่อนข้างต่ำ เนื่องจากภูมิประเทศเป็นภูเขาสูง จังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดินส่วนใหญ่เป็นดินทราย จึงไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ จังหวัดในภาคกลาง ดินส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นดินตะกอนธารน้ำ ภาคกลางจึงเป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญของประเทศ ภูมิปฐพี หมายถึง ลักษณะของดินชนิดต่าง ๆ ดินเกิดจากวัฏธรรมาชาติที่ทับถมปกคลุมผิวโลก เช่น เศษดิน ซากพืช ซากสัตว์ แร่ธาตุต่าง ๆ เป็นต้น ดินในแต่ละพื้นที่จะมีคุณสมบัติแตกต่างกัน เช่น การอุ้มน้ำ สีของดิน ความอุดมสมบูรณ์

ฉะนั้นด้านกายภาพ ปัจจัยทางกายภาพได้แก่ ความร้อน ความเย็น แสง เสียง ความสั่นสะเทือน รังสี ฝุ่นละออง ความกดอากาศที่ปกติ รวมถึงปัจจัยจากท่าทางการทำงานที่ไม่เหมาะสม เช่น การยกของในท่าที่ไม่ถูกต้อง การยกของที่มีน้ำหนักมากเกินไป เป็นต้น

๔.๓.๓ ด้านพัฒนาด้านกิจกรรม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม แนวทางการสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบ พบว่า ทำแผนการจัดกิจกรรมพัฒนา พัฒนานักศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พร้อมยึดกรอบนโยบายบ่มเพาะนักศึกษาและโครงสร้างกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนา ซึ่งกำหนดให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่เข้าศึกษา ต้องเข้าร่วมกิจกรรม เสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนานักศึกษาตลอดระยะเวลา ในด้านกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และความมีวินัย กิจกรรมเสริมสร้างทักษะทางสังคม วิชาการวิชาชีพ และเสริมสร้างสมรรถนะบนพื้นฐาน กิจกรรมเสริมสร้างความภาคภูมิใจ กิจกรรมเสริมสร้างความเข้าใจในพหุวัฒนธรรมและความเป็นประชาธิปไตย กิจกรรมเสริมสร้างและพัฒนาสุขภาพ ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรมจะเป็นตัวกำหนดความพร้อมของนักเรียนเข้าสู่โลกการทำงานที่มีความซับซ้อนมากขึ้นในปัจจุบัน

ส่วนความคิดและความริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรม การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาการสื่อสารและการร่วมมือ ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี เนื่องด้วยในปัจจุบันมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อและเทคโนโลยีมากมาย ผู้เรียนจึงต้องมีความสามารถในการแสดงทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและปฏิบัติงานได้หลากหลายโดยอาศัยความรู้ในหลายด้าน ได้แก่ ความรู้ด้านสารสนเทศ ความรู้เกี่ยวกับสื่อและความรู้ด้านเทคโนโลยี ทักษะด้านชีวิตและอาชีพ ในการดำรงชีวิตและทำงานในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จนักเรียนจะต้องพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญ ได้แก่ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว การริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นตัวของทักษะสังคมเชื่อถือได้

ฉะนั้นด้านพัฒนาด้านกิจกรรม การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพเพื่อพัฒนาองค์กร ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนว

ให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเติมเต็มความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อการค้นพบความถนัดความสนใจของตนเอง และพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนการพัฒนาทักษะของสังคม และปลูกฝังจิตสำนึกของการทำประโยชน์ เพื่อสังคม ผู้เรียนได้ค้นพบและใช้ศักยภาพที่มีในตนอย่างเต็มที่ เลือก ตัดสินใจ ได้อย่างมีเหตุผลเหมาะสมกับ ตนเอง สามารถวางแผนชีวิตและอาชีพได้อย่างมีคุณภาพ เน้นการเสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ ศิลธรรม และจริยธรรม รู้จักสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีเพื่อปรับตัวเข้ากับบุคคลและสถานการณ์ต่าง ๆ

๔.๓.๔ ด้านเงื่อนไขการพัฒนาต่อยอด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม แนวทางการสร้างและพัฒนาวิทยาลัย อาชีววิถีพุทธต้นแบบ พบว่า การพัฒนาต่อยอดความรู้และทำให้การสืบสานพัฒนาความรู้เป็นไปอย่างกว้างขวาง รวดเร็ว ถ้าวางการพัฒนาสุขภาพชุมชน เปิดใจกว้างและเพิ่มความเพียรที่จะบูรณาการสรรพศาสตร์ การตั้งต้นจาก ความรู้เชิงคุณภาพ ก็อาจได้รับการพัฒนาต่อยอดให้เป็นความรู้เชิงปริมาณได้ ในทางกลับกันการตั้งต้นจากความรู้ เชิงปริมาณก็อาจต่อยอดด้วยความรู้เชิงคุณภาพเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะและพฤติกรรมในการพัฒนาเมืองและ การพัฒนาประเทศ ให้มีความเจริญการเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ทำให้เติบโตได้ งอกงามและมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิด ความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ เข้าใจโดยทั่วไป การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่ อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือ การทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ ส่วนทางเศรษฐศาสตร์ จะมุ่งเน้นทางความเจริญเติบโต โดย เน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญทางพัฒนาบริหารศาสตร์ นักพัฒนาบริหารศาสตร์ เป็น ๒ ระดับ คือ อย่างแคบและความหมายอย่างกว้าง การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของมนุษย์ด้วยเทคโนโลยีนั่นเอง โดยมุ่งเน้นถึงการนำแผนและโครงการไปดำเนินงานอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่อง เพราะถึงจะมีแผนและโครงการ แล้วแต่ถ้าหากไม่มีการนำไปปฏิบัติการพัฒนาาก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

ฉะนั้นในด้านเงื่อนไขการพัฒนาต่อยอดเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการที่ครอบคลุมถึงการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนต่อชีวิตและการทำงานการเปลี่ยนแปลงสถาบันต่างๆ ทางสังคมวัฒนธรรมแนวทางการ วางแผนที่เกี่ยวข้องกับการชักชวนการกระตุ้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่าง จริงจัง ทางเทคโนโลยีในทางเทคโนโลยีการเปลี่ยนแปลงระบบอุตสาหกรรมและการผลิตด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ด้วยนักวิทยาศาสตร์และนักประดิษฐ์ ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงจากสังคม ประเพณีนิยม กระบวนการเปลี่ยนแปลง ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานโดย มนุษย์เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เองเป็นสังคมสมัยใหม่ที่ทันสมัย

๔.๓.๕ หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม แนวทางการสร้างและพัฒนาวิทยาลัย อาชีววิถีพุทธต้นแบบ พบว่า หลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่เราศรัทธา มาเปลี่ยนแปลงหรือบูรณาการมาใช้มา

ปฏิบัติหน้าที่ประจำวัน ก็ต้องมีวิธีการ วิธีการก็คือครูบาอาจารย์พาสดมภ์ ทำสมาธิ เดินจงกรม มีวิธีการทำให้คนเป็นคนดีและก็เมื่อเรามีหลักการ มีวิธีการแล้วเราก็ต้องมีอุดมการณ์ อุดมการณ์ว่ายังไง เมื่อปฏิบัติแล้วสิ่งที่ตามก็องค์ความรู้ ก็เปรียบได้สิ่งที่ว่าจะสร้างตึกสร้างอาคารด้วยเงินตราใดๆการสร้างจิตใจให้สูงเพื่อมุ่งตรงสู่มรรคผล คงไม่มีสิ่งอื่นใดเหนือการสร้างธรรม ลองใจด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ดังนั้นเปรียบเทียบคำพูดประโยคหนึ่งว่า เพียงมีเงินเพียงแค่นี้จะสร้างตึกสร้างอาคารเสร็จหรือต้องใช้เงินเป็นร้อยล้าน แต่ถ้านักเรียนนักศึกษาเยาวชนที่ใดๆเท่ากับมีเงินเป็นพันล้าน การสร้างสังคมและร่วมมือกัน ไม่ยากแน่นอนแปลว่ามีอุดมการณ์

หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เกิดจากความเชื่อ ศรัทธา มาเปลี่ยนแปลงหรือบูรณาการมาใช้มาปฏิบัติต่อชีวิตและหน้าที่ประจำวัน ก็ต้องมีวิธีการ สู่หลักฐานวิธีการปฏิบัติธรรม ให้เห็นจนเกิดผลหรือการพัฒนาที่ชัดเจน ก็จะเกิดอุดมการณ์ว่าต้องทำยังไง ต่อไปขยายผลสร้างเครือข่ายและสร้างเครือข่ายทั้งสอง แล้วก็เหมือนตัวเองก็จะทำให้เราได้ทำงานอย่างมีความสุขไปด้วย ฉะนั้นคนหนึ่งคนที่จะทำให้เขาเป็นคนดีได้โดยไม่ใช้อุปกรณ์มาก แต่หลักพรหมวิหาร ก็เปรียบเสมือนกับการสร้างบ้านให้เขาอยู่ฟรีที่พักฟรีอาหารฟรี ถ้าเราจะเรียกเรื่องเงินกับเขาที่ไหนก็ได้ที่มันสบายกว่าที่ตึกว่านี้แนะนำเรียนให้เขาทำบุญด้วยกันเรียกว่าเป็นผ้าป่าเป็นการตอบกลับมาคืนสอนให้เขารู้จักกันให้เขาทำวันนั้นตรงนี้ก็คืออุปกรณ์ในการที่จะสร้างให้คนเป็นคนดีมันถึงสูงความรักความเมตตาตามูทิตา อุเบกขาข้าวฟรีอาหารฟรีน้ำไฟฟ้าฟรีบ้านก็ฟรีเสื้อผ้าก็ไม่สบายพาไปหาหมออีกไม่ได้ขอเงินกับพ่อแม่ผู้ปกครองแต่สิ่งที่เราทำไปให้ประมาณเงินไม่ได้ขึ้นกลับมาเป็นความสุขที่ยิ่งใหญ่และความภาคภูมิใจที่สุดเพราะเขาเป็นคนดีคนดี ๑ คนขยายผลในครอบครัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้พ่อแม่เห็นให้พี่น้องเห็นพ่อแม่พี่น้องตรงนี้ก็ส่งน้องมาเรียนตามที่มีญาติพี่น้อง ๓ คนมีลูกหมดทุกคนเลยก็ส่งมาตามน้ำตามากก็แปลว่าเราก็ไปขยายผลคนดี ๑ คนขยายผลทางครอบครัวก็กลายเป็นชุมชนก็กลายเป็นตำบลอำเภอจังหวัดได้คนตัวอย่างเพิ่มขึ้น เราต้องมีลูกศิษย์หลายคนได้หลายพันคนนี่เมื่อเราทำบุญแต่ละครั้งส่งจดหมายหรือเป็นผ้าป่าเป็นซองไปหาตามที่อยู่ไม่มีใครปฏิเสธทำบุญอย่างน้อยก็ปีหนึ่งแล้วก็ได้จากที่ลูกๆร่วมบริจาคมานี้เป็นค่าอาหารของน้องต่อไปอีกนั่นก็คือเงินรอบละไม่ต่ำกว่าหลักแสนหาเด็ก ๆ

ฉะนั้น ในเรื่องของความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางการสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบ ไม่ต้องคิดถึงเรื่องเงินก็เขาจะขับเคลื่อนก็จะเลื่อนไปเองเช่นเดียวกับน้ำตกจากภูเขาเปรียบเทียบกับธรรมะแล้วก็สิ่งที่ได้มาน้ำตกจากภูเขานี้เมื่อไหลมาหยดรวมกันมันก็จะไปเส้นทางของน้ำเส้นทางของน้ำขณะที่เขากำลังเคลื่อนไปก็ไปเจอขอนไม้ตายล้มอยู่เขาก็ต้องเลี้ยวหนีออกไปทำไมสายน้ำนั้นถึงไม่ตรงไปเลยเพราะเขาไปเจอใบไม้มันต้องเลี้ยวออกจากใบไม้ขอนก็ต้องไปเจอก้อนหินก็ต้องเลี้ยวไปตามนั้นตามธรรมชาตินี้ก็มาตามธรรมชาติของมาจากศรัทธาศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาแล้วพระพุทธศาสนาย่อมที่จะโดนจิตมีคนที่ศรัทธาการทำงานของเราและหลักธรรมนั้นจะอยู่ในวันใดวันหนึ่งของจิตใจก็ต้องเกิดศรัทธาแล้วก็อยากจะช่วยเหลือผู้อื่น มีอยู่แต่อาจจะไม่ถึงแห่งความรู้ ก็ไม่ลงมือทำแต่บางคนอาจจะคิดแต่ยังไม่ทำ แต่ว่าบางคนคิดแล้วทำเลย พ่อแม่สร้างชีวิตให้กับลูกหรือเยาวชนน้ำตาจะไหลจริงๆโดยที่ไม่มีไม่มีหลักฐานมีหลักการหลักการมีวิธีการเราก็เอาสิ่งเหล่านั้นมาบูรณาการอะไรออกมาสร้างและพัฒนาบุคลากรเจริญรุ่งเรือง

หลักธรรมของพระพุทธศาสนา อยู่ในแนวทางการสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบ ทุกสิ่งในโลกปัจจุบัน อาจจะมีบางสิ่งเกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือบางสิ่งที่สร้างขึ้นมามีด้วยมนุษย์ การดำรงชีวิตของมนุษย์นั้น มาเปลี่ยนแปลงหรือบูรณาการมาใช้มาปฏิบัติต่อชีวิตและหน้าที่ประจำวัน ก็ต้องมีวิธีการ สู่หลักฐานวิธีการปฏิบัติธรรม ให้เห็นจนเกิดผลหรือการพัฒนาที่ชัดเจนก็จะเกิดอุดมการณ์ว่าต้องทำอย่างไร ต่อไปขยายผลสร้างเครือข่ายและสร้างเครือข่ายทั้งสอง แล้วก็เหมือนตัวเองก็จะทำให้เราได้ทำงานอย่างมีความสุขไปด้วย

สรุปได้แล้วว่าทั้งหมดนี้มาจากการประพฤติปฏิบัติปฏิบัติแล้วก็จะได้คำตอบผลก็จะออกมาจากการที่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นแหละปลูกฝังเรื่องอะไรผมนั้นก็จะออกมาแล้วปลูกฝังคุณธรรมผลก็ออกมาเรื่องของคุณทางกายวาจาและจิตใจนี่คือสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด ในการสังเคราะห์และถอดบทเรียน หลักการวิธีการทำ ก็คือกระบวนการสังเคราะห์และทำอย่างไรกับแนวทางการปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอ ตลอดเวลาการสร้างและพัฒนาวิทยาลัยวิถีพุทธต้นแบบอย่างไรก็ทำด้วยวิถีพุทธใช้หลักไตรสิกขามาบูรณาการ ก็อาจได้รับการพัฒนาต่อยอดให้เป็นความรู้เชิงปริมาณได้ ในทางกลับกันการตั้งต้นจากความรู้เชิงปริมาณก็อาจต่อยอดด้วยความรู้เชิงคุณภาพเปลี่ยนแปลงความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมในการพัฒนาเมืองและการพัฒนาประเทศ ให้มีความเจริญการเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ทำให้เติบโตได้ งอกงามและมากขึ้น

๔.๓.๖ การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิถีพุทธที่เป็นเลิศ

แนวทางการสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบ พบว่า “การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิถีพุทธที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่” ดังต่อไปนี้

๔.๓.๖.๑ องค์ประกอบสำคัญสำหรับกระบวนการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิถีพุทธที่เป็นเลิศการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ “เป็นเรื่องที่สำคัญมากในการพัฒนาเรื่องการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิถีพุทธ ซึ่งกระบวนการนี้รวมกับความเป็นแนวใหม่ หรือ New Normal จำเป็นต้องปรับแนวเรื่องนี้ใหม่ ทำให้เป็นรูปธรรมหลัก ๆ อยู่ ๒-๓ เรื่อง อาชีวศึกษาเป็นภารกิจสำคัญยิ่งในการสร้างชาติ เพราะต้องการพลังคนที่มีทักษะระดับกลางและสูง เพื่อเป็นฐานหลักในการเคลื่อนเศรษฐกิจ ปัจจุบันประชากรเรามีลักษณะหรือรูปทรงกระบอก หมายความว่า คุณภาพของประชากรวัยทำงานมีความสำคัญสูงมากขึ้นเรื่อย ๆ ผมนึกกับสถานการณ์โควิด ๑๙ ที่ผ่านมา ส่งผลต่อการจัดการศึกษาสำคัญยิ่งทั่วโลก คือ Learning Loss กระบวนการที่ไม่ได้เรียนรู้สิ่งที่ถูก หรือการเรียนรู้สิ่งที่เกิดขึ้นได้ อย่างมากมายในห้วงเวลาที่ผ่านมา ซึ่งก่อให้เกิดความเบี่ยงในการจัดกระบวนการ และพัฒนามนุษย์ให้เป็นการนำวิถีพุทธมาผนวกกับการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาจึงจำเป็นและเร่งด่วน โดยต้องจัดกระบวนการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตใหม่ หมายถึงทุกวันนี้เรายังคงเผชิญกับสถานการณ์โควิด ๑๙ แม้ทางยุโรปจะเปิด ไม่ใช่แมสก์แล้ว แต่อย่าลืมนะว่ายังมีความเสี่ยงต่อสถานการณ์โควิด ซึ่งประเมินแล้วสถานการณ์ยังคงมีผลกระทบในระยะยาวต่อระบบการศึกษาและฐานเศรษฐกิจแน่นอนของไทยอย่างแน่นอนเพราะคุณภาพประชากรกลุ่มหนึ่งที่ยังติดโควิดแล้วยังไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างดี ก่อให้เกิดโควิดทั้งต่อปอด ร่างกายที่ไม่สามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพเหมือนเดิม แรงงานที่ยังทำงานได้ไม่มีประสิทธิภาพเหมือนเดิม ปอดยังทำงานไม่ได้เหมือนเดิมซึ่งมีผลกระทบต่อ

การขับเคลื่อนสภาพเศรษฐกิจถดถอยลงไปด้วย ผลกระทบนี้ไม่ต่ำกว่าห้าปีและมีผลอยู่อีกห้าปี เพราะฉะนั้นการที่จะต้องสร้างทีมอาชีพใหม่ที่มีความเป็นวิถีพุทธและเรียนรู้สภาพชีวิตวิถีใหม่จึงจำเป็นยิ่ง

องค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้เกิดในกระบวนการจัดการการศึกษา สิ่งสำคัญแรกสุดซึ่งน่าจะเป็นคีย์สำคัญของกระบวนการนี้ หรือในงานวิจัยเกือบทุกชนิดในไทยที่เกี่ยวกับการศึกษา คนที่นำการเปลี่ยนแปลงก็คือผู้อำนวยการสถานศึกษาจะต้องเร่งทำความเข้าใจและตระหนักถึงปัญหานี้ หมายถึงปัญหาทั้งกระบวนการทั้งหมด ภาวะโรคระบาดใหม่ ซึ่งอาจเกิดตามหลังมาอีก รวมถึงโรคฝีดาษลิง ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ที่มองกว้างและยาว คือต้องประเมินสถานการณ์รอบด้านโดยเฉพาะในกลุ่มพื้นที่ที่ตนรับผิดชอบว่าบริบทคืออะไร จะแก้ไขหรือปรับแนวอย่างไรให้สามารถสอดคล้อง จะสร้าง network เครือข่ายกับใคร แต่มือกับใครแค่ไหน จุดไหนจะเป็น Contact จุดไหนจะเป็น Cooperative จุดไหนจะต้องเป็น Collaboration ซึ่งมีดีกรีไม่เท่ากันในการร่วมมือ Collaboration ต้องประสานร่วมมือกันอย่างเหนียวแน่นแบบปล่อยมือไม่ได้เลย ผู้บริหารที่ดีต้องมีศักยภาพประมาณนี้ ฟังดูจากที่ผู้เข้าสัมมนาคุยกัน ก็พบว่าแนวทางยังมีความเหนียวแน่น

นอกจากตัวผู้บริหารแล้ว ต้องมาที่ครู ครูต้องเข้าใจสถานการณ์นี้โดยเร่งด่วน ตอนนี้จะเกิดอาการกระเพื่อมอีกไม่ต่ำกว่าสามเดือน บนพื้นฐานของครูที่ส่วนหนึ่งไม่ได้รับการเตรียมให้เผชิญกับสถานการณ์ Learning Loss ของเด็ก ๆ อาจจะทำให้ความรุนแรงน่ากลัวเช่นที่เราเห็นในช่วงนี้ ว่าไปนิดเดียว ก็ผูกคอตายเด็กกระโดดตึกตาย คือเกิดสถานการณ์ที่ควบคุมไม่ได้ เช่นเด็ก ๆ มีความเปราะบางสูงไม่สามารถทนต่อแรงกดดันได้ ซึ่งเรื่องนี้ถ้าใช้วิถีพุทธมาช่วยจะสามารถปรับแนวให้เด็กมีภาวะ คือมีความสามารถในการรับแรงกดดันได้สูงขึ้น อย่างน้อยเท่าเดิมหรือมากกว่าเดิม เพราะสถานการณ์จะยิ่งกดดันมากกว่าเดิมในอนาคต เหตุผลเพราะว่าวิถีพุทธจะช่วยให้เด็กมีสติ มีสมาธิ มีความเข้าใจงาน มีการมองงานอย่างลุ่มลึก ใช้โยนิโสมนสิการเป็นกระบวนการที่ทำให้เด็กมีความอดทน และสามารถก้าวข้ามสถานการณ์นี้ไปได้ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่บริษัท ห้างร้าน หรือองค์กรต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้คนเหล่านี้ต้องการ อันดับแรกสุดที่เป็นงานวิจัย คือ Royalty หรือความภักดีต่อองค์กร ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ เราต้องสร้างโดยวิธีการวิถีพุทธเพื่อให้เกิดความเป็นเลิศ เป็นบุคคลที่ทำงานได้จริงและองค์กรใช้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพรวดเร็ว เพื่อให้ฐานทางเศรษฐกิจฟื้นกลับขึ้นมาได้อย่างรวดเร็ว อันนี้เป็นเรื่องจำเป็น นอกจากนี้วิธีการปรับการเรียนการสอนก็ต้องเปลี่ยนวิธีการคิด”^{๑๑๗}

“ในส่วนของการพัฒนารูปแบบ คิดว่าปัจจัยหลักคือเราต้องสร้างภูมิคุ้มกันของชีวิตให้นักเรียนหรือคนในองค์กรของเรา ใช้สติในการแก้ปัญหาอย่างสันติที่สุด เรื่องของกระบวนการในการจัดการศึกษาก็เห็นด้วยสิ่งที่เราต้องมี คือ คน เริ่มตั้งแต่ผู้บริหาร ครู นักเรียน บุคลากรทุกภาคส่วน”^{๑๑๘} “องค์ประกอบสำคัญการจัดการศึกษา อาชีวศึกษาวิถีพุทธที่เป็นเลิศ ในมุมมองที่เกี่ยวข้องเป็นความร่วมมือที่เกี่ยวข้อง ๓ ภาคส่วน ได้แก่ ส่วนของสถานศึกษาครอบครัว แล้วก็หน่วยงานทางด้านพระพุทธศาสนา หรือเราเรียกว่าบวร นั่นก็คือบ้านวัดโรงเรียน ใน

^{๑๑๗} ผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.เจษฎา นาจันทอง ,เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕

^{๑๑๘} ผู้ให้สัมภาษณ์, ดร.ชวนชม ใจชุ่ม ,เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕

ส่วนของสถานศึกษาเราต้องอาศัยหลักการบริหารจัดการในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม อาคารสถานที่ สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ รวมถึงบูรณาการหลักธรรมคำสอนหรือหลักไตรสิกขา ลงไปในการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อปลูกฝัง Soft Skill คุณลักษณะอันพึงประสงค์แก่ผู้เรียนโดยผ่านกระบวนการดังกล่าว ซึ่งอยู่บนพื้นฐานความร่วมมือของผู้ปกครอง ครอบครัวแล้วก็สถานศึกษาที่จะร่วมปลูกฝังแนวคิดทัศนคติที่ดีแก่ผู้เรียนภายใต้การสนับสนุนของบวร ซึ่งทั้งสามส่วนนี้ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการอาชีวศึกษาวิถีพุทธสู่ความเป็นเลิศ”^{๑๑๙}

๔.๓.๖.๒ ปัจจัยสำคัญที่จะส่งเสริมการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิถีพุทธที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ให้ประสบความสำเร็จ “ให้ใช้การสอนแบบ Backward Design พาทำก่อนแล้วค่อยบอกว่า เป็นข้อธรรมะเรื่องอะไร ให้ PLC หมายถึง การรวมตัว ร่วมใจร่วมพลัง ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้ร่วมกันของครู ผู้บริหาร และนักการศึกษา บนพื้นฐานวัฒนธรรมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร มีวิสัยทัศน์ คุณค่า เป้าหมาย และภารกิจร่วมกัน โดยทำงานร่วมกันแบบทีม เรียนรู้ที่ครูเป็นผู้นำร่วมกัน และผู้บริหารแบบผู้ดูแลสนับสนุน ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพเปลี่ยนแปลงคุณภาพตนเอง สู่คุณภาพการจัดการเรียนรู้ที่เน้นความสำเร็จหรือประสิทธิผลของผู้เรียนเป็นสำคัญและความสุขของการทำงานร่วมกันของสมาชิกในชุมชนการเรียนรู้ ในกลุ่มของครูและบุคลากรทางการศึกษาบ่อย ๆ ให้ จัดตั้งแกนนำนักเรียนที่เข้าใจเรื่องธรรมะหรืออธิบายได้ลึกซึ้งหรือเรียนรู้วิธีการเหล่านี้เพื่อให้เด็กได้คุยกับเด็กด้วย”^{๑๒๐}“ส่วนที่สองก็คือเรื่องของเครื่องมือ เครื่องมือที่จะใช้ในการขับเคลื่อนวิธีการที่ใช้ ระบบการบริหารจัดการ เราจะต้องมีระบบการจัดการที่เข้มแข็ง ท้ายที่สุด คือ เรื่องของเครือข่ายในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนที่สุด ในส่วนของปัจจัย การสร้างการตระหนักรู้ให้ทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญแล้วก็มีมุ้งที่จะพัฒนาร่วมกันก่อให้เกิดวัฒนธรรมขององค์กรที่ยั่งยืน จะทำให้การขับเคลื่อนสู่ความเป็นเลิศเป็นไปได้ที่สุด”^{๑๒๑} คือ ต้องมีการปรับ mindset หรือแนวความคิด ความเข้าใจแล้วก็การมีเป้าหมายเดียวกันทั้งองค์ภาพพ นั้นคือของ ผู้บริหาร ของครู ผู้ปกครอง รวมถึงผู้เรียนที่เราจะต้องร่วมกันสร้าง และปลูกฝัง Soft skill คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้วยวิถีและหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เมื่อทุกฝ่ายมีความเข้าใจแล้วก็มีความหมายตรงกันแล้ว การดำเนินการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาก็จะประสบความสำเร็จอย่างแน่นอน”^{๑๒๒}

๔.๓.๖.๓ ผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิถีพุทธที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่

“ผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิถีพุทธที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ เชื่อว่าเมื่อทำแล้วจะเกิดผลกระทบในทางบวกอย่างแน่นอน ๑. กลไกในการดูแลเด็กละเอียด

^{๑๑๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ พระมหาณรรค์ราช ปณิธาน,ดร. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕

^{๑๒๐} ผู้ให้สัมภาษณ์, ดร.ธีร ภาวนันท์,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๒๑} ผู้ให้สัมภาษณ์, อาจารย์กรรณ.,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ อาจารย์ ดร.กรรณิการ์ ยอดสง่า,เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

มากขึ้น เป็นรายบุคคลมากขึ้น๒. กลไกในการบริหารดีขึ้น ทีมทำงานเข้าใจทีมบริหาร และทีมบริหารเข้าใจทีมงานมากขึ้น ร่วมงานกันได้ดีมากขึ้น ๓. การผลิตเด็กออกมาก็จะมีคุณภาพทั้งในแง่ขององค์ความรู้และในแง่ของพฤติกรรม ซึ่งจะได้ผลลัพธ์และผลกระทบใหญ่สุด คือรัฐ และองค์กรของรัฐจะได้คนดี มีฝีมือจริง ๆ ซึ่งผลที่ตามมาถ้าเด็กมีหลักธรรมบางข้อ ไม่ยึดไม่ถือ สดท้ายจะขยายไปได้ด้วยตัวเอง เราจะได้คนในสังคมที่มีคุณภาพไปโดยอัตโนมัติ”^{๑๒๓} “ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการที่หลังจากที่เรามีการพัฒนารูปแบบในการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิถีพุทธที่เป็นเลิศแล้ว ผลกระทบที่ดิฉันอยากเห็นก็คือคลื่นของการเปลี่ยนแปลงที่ดีของสังคมไทย ของวัฒนธรรมเราของนักเรียนเรา ในเรื่องของพฤติกรรมวิธีการคิด แล้วก็การมีภูมิคุ้มกันในตัวเองรูปแบบในการคิดในการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น”^{๑๒๔} “อาจมีผลกระทบกับสถานศึกษาที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมสูง ได้แก่ สถานศึกษาที่มีผู้เรียนหรือผู้ปกครองหรือสภาพแวดล้อมที่มีผู้นับถือศาสนาอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก ความแตกต่างนี้ ก็จะส่งผลกระทบต่อการดำเนินการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิถีพุทธได้ ดังนั้นในการดำเนินการขยายผลรูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาวิถีพุทธนั้นต้องคำนึงถึงปัจจัยทางด้านบริบทสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายด้านพหุวัฒนธรรมของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาจะต้องให้ความสำคัญกับทุกศาสนา โดยเราต้องแตกต่างแต่ไม่แตกแยก เพราะว่าทุกศาสนาสอนให้ทุกคนเป็นคนดีนั่นเอง”^{๑๒๕}

๔.๓.๖.๔ หลักการสำคัญของกลไกการพัฒนาและสร้างเครือข่ายการยกระดับการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิถีพุทธที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ “ต้องสร้างเครือข่ายทั้งแนวนราบและแนวตั้ง ทำแนวใดแนวหนึ่งยอมไม่สำเร็จ ในระดับเทคนิคในจังหวัดต้องมีแนวนราบของตนเอง หรือมีกลไกในการตอบสนอง อาชีวะจังหวัดเป็นแค่พี่ใหญ่ มันต้องมีกลไกให้เขาเสริมแรงได้ด้วย ต้องมีแรงจูงใจให้ทีมบริหารทำงานได้ ประธานอาชีวะระดับจังหวัดต้องมีอำนาจการให้คุณให้โทษ เช่น เลื่อนขั้น เกิดการตัดสินใจข้างล่างได้มากขึ้นด้วย ไม่เช่นนั้นไม่มีทางที่ข้างบนจะเห็นการทำงานของข้างล่างและให้รางวัลได้ทันที ต้องเป็นแรงจูงใจให้ทีมบริหารทำงานได้ ๒. ความยั่งยืนและต่อเนื่องของนโยบาย ทำให้เป็น Corporate Culture ขององค์กรให้ได้ และหัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งคือผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก ต้องยึดถือเรื่องนี้เป็นเรื่องหลัก ถ้าทำเช่นนี้เรื่องนี้เคลื่อนไหวจะชนะแน่นอน ชนะทุกระดับทุกส่วน และระดับประเทศ”^{๑๒๖}

“ในส่วนของแนวทางที่จะเป็นกลไกของการขับเคลื่อนอาชีวศึกษาวิถีพุทธ สิ่งที่สำคัญก็คือ เรื่องของคนที่จะพูดในเรื่องของนโยบายต่างๆ ที่จะนำสู่เรื่องของการปฏิบัติก็ถือว่าผู้บริหาร ก็จะเป็นกลไกอีกกลไกหนึ่งที่จะขับเคลื่อนสถานศึกษาอาชีวศึกษาวิถีพุทธตามแนวทางหลักไตรสิกขาได้ เพราะว่าผู้บริหารนั้นมีส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งในการนำนโยบายของการดำเนินงานของอาชีวศึกษา ซึ่งในปีนี้และปีถัด ๆ ไป นโยบายของเรื่องของการที่จะพัฒนา

^{๑๒๓} ผู้ให้สัมภาษณ์ ,ดร.ธีร ภาวักคณันท์.,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๒๔} ผู้ให้สัมภาษณ์, อาจารย์กรรณ.,เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๖๕.

^{๑๒๕} ผู้ให้สัมภาษณ์ อาจารย์ ดร.กรรณการ ยอดสง่า.,เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๖๕.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ ดร.ธีร ภาวักคณันท์.,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

นักเรียน นักศึกษาให้เป็นไปตามหลักในเรื่องของคุณ คือธรรมก่อน ก็จำเป็นอย่างยิ่งว่าผู้นำ โดยเฉพาะผู้นำของสถานศึกษาจะต้องขับเคลื่อนตรงนี้ ถ้าคนขับเคลื่อนได้ ผู้นำขับเคลื่อนได้ คุณครูผู้ที่จะถ่ายทอด ผู้ที่จะดูแล กำกับ ติดตามใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการเป็นครูที่ปรึกษาในทุก ๆ เรื่อง ตอนนี้เราเป็นครูต้องเข้าใจถึงการดำเนินชีวิต กิจกรรม และวิถีชีวิตใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของเทคโนโลยีดิจิทัลในโลกนี้ ทุกวันนี้ลูกศิษย์เขามีการที่จะก้าวไปกับเทคโนโลยี ดังนั้นผู้สอนเองเมื่อได้รับนโยบายจากทางฝ่ายบริหารแล้ว ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องไปดูแลลูกศิษย์ก็เป็นสิ่งที่สำคัญ

ส่วนกลไกสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือกลไกของการจัดการศึกษา เมื่อทางผู้บริหารทำความเข้าใจแล้ว สิ่งที่สำคัญก็คือเรื่องของการดำเนินการ กิจกรรมต่าง ๆ ก็คือการที่จะใช้ระบบควบคุมให้ วิธีของการดำเนินชีวิตของลูกศิษย์เป็นไปตามระบบไตรสิกขาหรือไม่นั้น ก็ต้องมีระบบ สังคมก็เป็นส่วนหนึ่งในส่วนของระบบการขับเคลื่อนตรงนี้ คณะกรรมการบริหารการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ที่จะขับเคลื่อนระบบต่าง ๆ แนวทางการปฏิวัตินั้นไปสู่ลูกศิษย์เพื่อที่จะให้เขาเป็นเยาวชนที่ดี ก็จะรวมถึงในเรื่องของการจัดการของคณะครู อาจารย์ต่าง ๆ ที่พัฒนาลูกศิษย์ให้เป็นไปตามหลักของการจัดการการศึกษา”^{๑๒๗}

“การสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียน ต้องทำด้วยความต่อเนื่องจริงจังภายใต้บริบทของสิ่งแวดล้อมและสังคมที่เหมาะสม มีการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติ รวมถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์บูรณาการหลักธรรมตามวิถีพุทธ เป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลา เพราะฉะนั้นกลไกในการพัฒนานั้นก็ต้องอยู่ในทุกบริบทสังคมของผู้เรียนด้วยความร่วมมือของบ้านวัดและโรงเรียน แล้วต้องค่อยๆ ปลูกฝังอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ถึงจะเห็นผลและประสบความสำเร็จต่อตัวผู้เรียนอย่างแท้จริง”^{๑๒๘}

๔.๓.๖.๕ แนวทางการพัฒนากลไกการพัฒนาและสร้างเครือข่ายการยกระดับการจัดการศึกษาอาชีววิถีพุทธที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ที่ยั่งยืน “ควรจะมีกลไกที่ต่อเนื่อง เช่น ไม่ควรย้ายผู้อำนวยการบ่อย ควรให้มีการปักหลักนโยบายให้หนึ่งประมาณซีกสองสามปี การขอซี ๙ การประเมินผลงาน ให้กลไกนี้เป็นส่วนหนึ่งของความก้าวหน้าของคนทุกคนที่ทำงานอย่างจริงจัง”^{๑๒๙} “หลักสำคัญของกลไก มองว่าน่าจะเป็นเรื่องของการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การทำกิจกรรมที่เอื้อแล้วก็มีน้ำใจช่วยเหลือกันเพื่อที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมของเราให้ประสบความสำเร็จ”^{๑๓๐} “เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เราต้องอาศัยเวลาเพราะว่ากรุงโรมไม่สามารถสร้างเสร็จในวันเดียว การจัดการศึกษาอาชีววิถีพุทธก็เช่นเดียวกัน ถ้าจะให้ยั่งยืนนั้นก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกบริบทสังคมที่ผู้เรียนต้องสัมผัส มีบ้านมีวัดมีโรงเรียนอีกเช่นเดียวกัน ที่ต้องอาศัยความเข้าใจและการมีเป้าหมายเดียวกันที่เราจะผลิตกำลังคนที่ไม่ออกจากจะมีทักษะวิชาชีพ เราจะต้องมีทักษะชีวิตแล้วก็มีคุณลักษณะที่

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ อาจารย์กิตติภาส,เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๒๘} ผู้ให้สัมภาษณ์ อาจารย์ ดร.กรรณิการ์ ยอดสง่า,เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๖๕.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ ดร.ธีร ภาวักคณันท์,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๓๐} ผู้ให้สัมภาษณ์, อาจารย์กรรณ,เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม

พึงประสงค์ที่ดี จากผู้บริหารครูบุคลากรทางการศึกษารวมถึงผู้ปกครองแล้วก็ครอบครัวจึงจะทำให้การจัดการอาชีวศึกษานั้น วิถีพุทธจะเกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง”^{๑๓๑} “การศึกษาเป็นเรื่องของแสงสว่างทางปัญญา เมื่อมีแสงสว่างทางปัญญาแล้วก็ไปประกอบวิชาชีพที่เราเรียนในสาขานั้น ๆ ถ้าเรียนไม่จบก็ไม่ได้ประกาศนียบัตร ก็ไปประกอบอาชีพไม่ได้

เมื่อเรียนจบแล้วไปประกอบวิชาชีพ แล้วจะใช้ชีวิตอย่างไร โดยเฉพาะยุค New Normal นอกจากการเรียนแล้วเราจะเอาชีวิตรอดอย่างไร การไปเสริมเรื่องจริยธรรมหรือความประพฤติ จะทำให้เมื่อไปประกอบอาชีพแล้ว มันก็เกิดจากความประพฤติที่ถูกฝึกอบรมมาตั้งแต่สถานศึกษา เมื่อเข้าไปสู่วงการวิชาชีพ คนเก่งเราหาที่ไหนก็ได้ แต่คนดีนั้นหายาก สิ่งเหล่านี้ไปสอดคล้องกับคำสอนทางศาสนา มีความพอเพียง เป็นระบบการพึ่งพากัน เรามุ่งเน้นการศึกษาแต่ขาดเรื่องจริยธรรม รู้ว่าอะไรดีชั่ว เป็นคุณ เป็นโทษ ควรและไม่ควร ต้องดูความเหมาะสม กาลเทศะ จึงเห็นด้วยอย่างยิ่งในการนำวิถีพุทธเข้ามา เห็นด้วยที่ต้องมีวิชาและจรณะควบคู่กันไป”^{๑๓๒} “ไม่มีอะไรที่เป็นหลักตายตัว นอกจากหลักของการเป็นธรรมชาติ ตัวอย่างที่ดีมากที่สุด คือ สิ่งที่เราได้เห็นการทำงานของผู้นำประสบความสำเร็จ แล้วนำมาปรับใช้ในการเรียนการสอน

ในการจัดการศึกษาวิถีพุทธ จะดึงในเรื่องของ ศิล สมาธิ ปัญญา เข้ามาใช้ในการจัดการศึกษาและพัฒนาโลก รวมถึงการยกระดับการศึกษา ทำอย่างไรผู้เรียนจะมีงานทำ ทำอย่างไรสถานประกอบการจะรับนักเรียนของเราไปซึ่งเป็นนักเรียนนักศึกษาไปทำงานได้เหมือนกับนักเรียนนักศึกษาปกติ”^{๑๓๓}

๔.๓.๖.๖ เชื่อมโยงไปสู่การสร้างเครือข่ายการยกระดับการจัดการศึกษาอาชีววิถีพุทธที่เป็นเลิศของการวิจัยเรื่อง “กลไกการพัฒนาและสร้างเครือข่ายการยกระดับการจัดการศึกษาอาชีววิถีพุทธที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่” “องค์ประกอบบริหารจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย หลักสูตร ครู สื่อ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และผู้เรียน สิ่งที่เราคาดหวัง ตัวแปรจะมีอยู่ ๒ ตัว คือเป็นเลิศ กับชีวิตวิถีใหม่ ถ้าทำออกมา ผลผลิตจะเป็นนวัตกรรม ส่วนการจัดการศึกษา มีจุดมุ่งหมายทางการศึกษา การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการประเมินผล การเรียน ประเด็นที่ทำอยู่ จุดมุ่งหมายทางการศึกษา เกี่ยวเนื่องกับการบูรณาการการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ต้องเป็นเลิศแบบชีวิตใหม่ ชีวิตใหม่เป็นอย่างไร ต้องเปรียบเทียบระหว่างเก่าใหม่ที่เกิดขึ้นหลักสูตรเก่า - หลักสูตรใหม่, ครูเก่า - ครูใหม่ ครูอยู่แบบอยู่ ไม่มี mindset, ไม่ open mind ในเรื่องของความเป็นเลิศ เราต้องอยู่ได้ในยุควิถีใหม่ เราเอาหลักไตรสิกขา Soft Skill มาพ่วงกับทักษะ อยู่ได้ ทำได้ อยู่ในใจ รูปแบบการสอนของครู เป็น Active learning หรือไม่ มี message สั้น ๆ ทักษะชีวิตการทำงาน ทักษะสารสนเทศ”^{๑๓๔} “การทำวิจัยเรื่องกลไกนี้จะเป็นการแนวทางและถือว่าเป็นต้นแบบที่จะทำให้เกิดค้นพบปัญหา ข้อเสนอแนะ แล้วก็แนวทางในการแก้ไขปัญหา

^{๑๓๑} ผู้ให้สัมภาษณ์ อาจารย์ ดร.กรรณิการ์ ยอดสง่า, เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๖๕.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.วีระชัย, เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๖๕,

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ ดร.ณชนกพรหมพร, เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๖๕.

^{๑๓๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.พงศธร พิมพ์พะนิติ, เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

รวมถึงแนวทางการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ ซึ่งจะต้องเชื่อมโยงไปสู่การสร้างเครือข่ายแล้วก็ยกระดับการศึกษา อาชีวศึกษาวិทยาลัยซึ่งทำให้เราทราบถึงปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น รวมถึงข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา และ ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศต่อไป

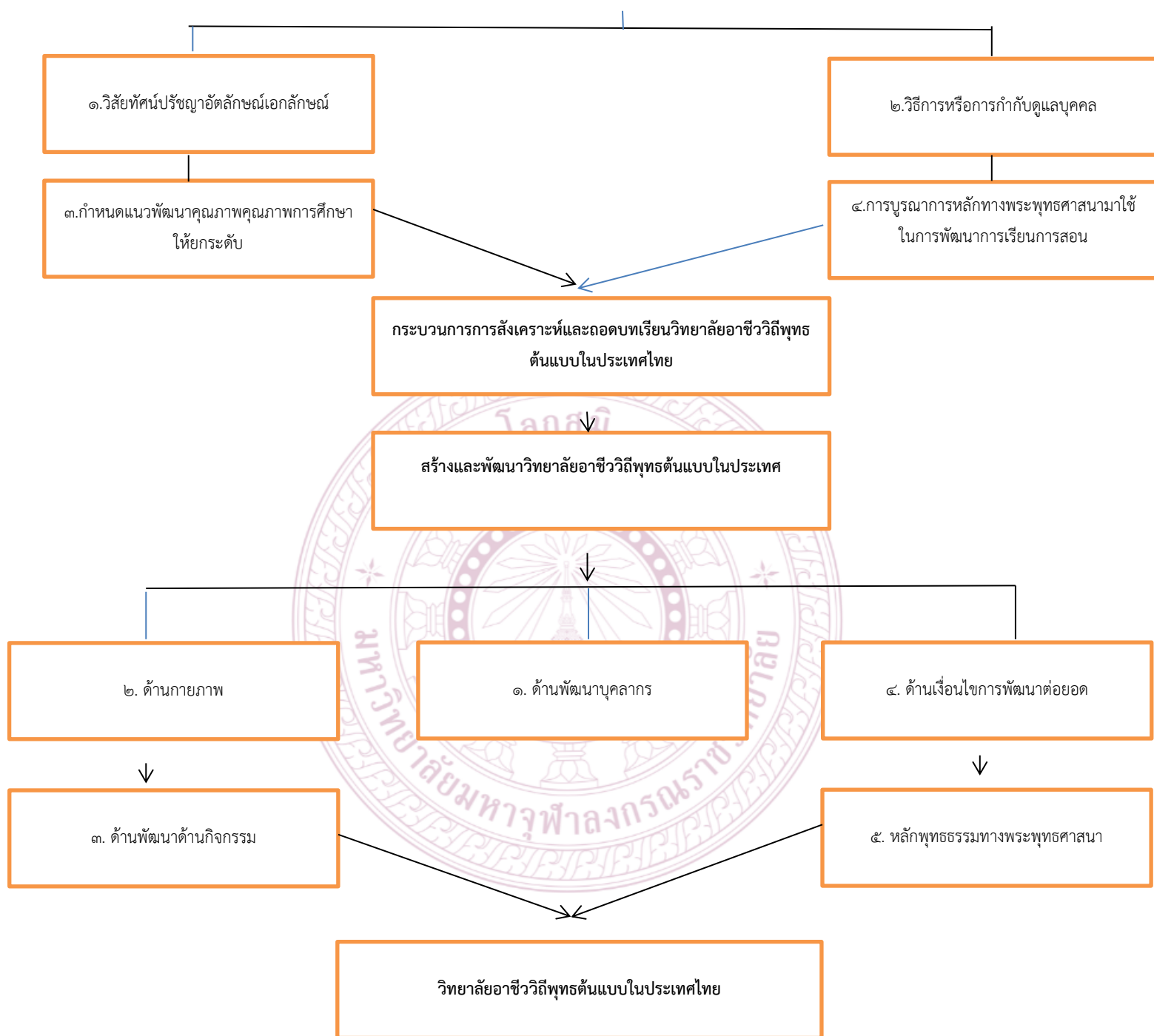
แนวทางการสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบ เพื่อที่จะพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาวิถีพุทธสู่ความเป็นเลิศนั้น ได้ผ่านพิจารณาแล้วว่าสิ่งที่ทำให้การจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิถีพุทธที่เป็นเลิศสำหรับผู้เรียนรัฐยุควิทย์ใหม่นี้ ก็จะต้องบูรณาการเทคโนโลยีหรือแพลตฟอร์มต่าง ๆ ให้ผู้เรียนมีความสนใจ อย่างเช่นการมีเครือข่ายสังคมออนไลน์ เกม หรือการเข้าไปสู่โลกเสมือนจริงของ อย่างเช่น Metaverse เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและเข้าถึงกระบวนการและกิจกรรมของโครงการได้ง่าย สนุก และเหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงและช่วงวัยของผู้เรียนรัฐอีกด้วย”^{๑๓๔}

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิทย์พุทธ

๑๓๕. ผู้ให้สัมภาษณ์ อาจารย์ ดร.กรรณิการ์ ยอดสง่า..เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๖๕.

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย

๑) ขั้นตอนการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทยโดยกำหนดชั้นศึกษาปัญหา และกำหนดสิ่งที่จะพัฒนาให้เป็นนวัตกรรมการศึกษา จากสภาพปัญหาด้านการจัดการศึกษาในพื้นที่ว่า ๑.วิสัยทัศน์ปรัชญาอัตลักษณ์เอกลักษณ์ ๒.วิธีการหรือการกำกับดูแลบุคคล ๓.กำหนดแนวพัฒนาคุณภาพคุณภาพการศึกษาให้ยกระดับ ๔.การบูรณาการหลักทางพระพุทธศาสนาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน

ประสบปัญหาด้านการจัดการศึกษาหรือด้านงบประมาณ จึงทำให้การจัดการศึกษาเกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม นำปัญหาเหล่านั้น ถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธมาวิเคราะห์รายละเอียด และสาเหตุของปัญหาที่ต้องการแก้ไข โดยตั้งเป้าหมายในการแก้ปัญหา หรือพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน วิสัยทัศน์ปรัชญาอัตลักษณ์เอกลักษณ์ต่างๆ วิธีการหรือการกำกับดูแลบุคคล กำหนดแนวพัฒนาคุณภาพคุณภาพการศึกษาให้ยกระดับ การบูรณาการหลักทางพระพุทธศาสนาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน ของการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดในตัวผู้เรียนและชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย เพราะการนำนวัตกรรมไปใช้ในสถานศึกษา

๒) กระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย

กระบวนการที่มุ่งจะเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน ความรู้ความสามารถ ทักษะและทัศนคติของบุคลากรให้เป็นไปทางที่ดีขึ้น เพื่อให้บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้วนั้นปฏิบัติงานได้ผลตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความสนใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร เสนอแนะวิธีปฏิบัติงานที่ดีที่สุด พัฒนาการปฏิบัติงานให้ได้ผลสูงสุด ลดความสิ้นเปลืองและป้องกันอุบัติเหตุในการทำงาน จดวางมาตรฐานในการทำงาน พัฒนาฝีมือในการทำงานของบุคคล พัฒนาการบริหารโดยเฉพาะการบริหารด้านบุคคลให้มีความพอใจ ผักผ่อนใจไว้เพื่อความก้าวหน้าของงานและการขยายองค์การ สนองบริการอันมีประสิทธิภาพแก่สาธารณะและ/หรือผู้มาติดต่อเป็นการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล เนื่องจากความเจริญของวิทยาการต่าง ๆ ตลอดจนเทคนิคในการทำงานที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ คนที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ในสมัยหนึ่ง ก็อาจกลายเป็นคนที่หย่อนความสามารถไปในอีกสมัยหนึ่งก็ได้ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้ที่มีความรู้ความเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่อยู่เสมอไม่ว่าวิทยาการและหน้าที่ความรับผิดชอบจะได้เปลี่ยนแปลงไปสำนักงานการศึกษาจังหวัดควรสนับสนุนให้ครูมีคุณภาพด้านคุณธรรมจริยธรรมเยอะๆ ประสิทธิภาพของระบบงานขึ้นอยู่กับทักษะของนักเรียนของคณะบุคคลในองค์การประสิทธิภาพของปัจเจกบุคคลจะเพิ่มขึ้น

๓) แนวทางสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้ที่มีความรู้ความเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่อยู่เสมอไม่ว่าวิทยาการและหน้าที่ความรับผิดชอบจะได้เปลี่ยนแปลงไปสำนักงานการศึกษาจังหวัดควรสนับสนุนให้ครูมีคุณภาพด้านคุณธรรมจริยธรรมเยอะๆ ประสิทธิภาพของระบบงานขึ้นอยู่กับทักษะของสมาชิกของคณะบุคคลในองค์การประสิทธิภาพ

๑. ด้านพัฒนาบุคลากร เพื่อการพัฒนาเป็นกิจกรรมที่เริ่มตั้งแต่การรับบรรจุเข้าทำงานไปจนกระทั่งการปลดเกษียณ การพัฒนาเป็นความต้องการที่บุคลากรทุกคนต้องการให้มีอยู่ตลอดไป ระบบงานจะต้องให้โอกาสแก่

บุคลากรได้พัฒนาประสบการณ์อย่างกว้างขวางและในหลายๆ โปรแกรม เพื่อสมาชิกทุกคนในระบบงานโปรแกรมต่าง ๆ ในการพัฒนาบุคคลจัดทำขึ้น เพื่อให้โอกาสแก่ ปัจเจกบุคคลได้พัฒนาตนเอง และความมุ่งประสงค์เบื้องต้นของโปรแกรมพัฒนา ก็เพื่อให้ระบบโรงเรียนสามารถบรรลุเป้าประสงค์ โดยมุ่งที่การเรียนรู้ของบุคลากรในอันที่จะปรับปรุงประสิทธิภาพของตน เพื่องานที่ได้รับมอบหมาย การพัฒนาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของ ปัจเจกบุคคล ซึ่งจะทำให้บุคคลสามารถและตั้งใจที่จะเสียสละตนให้กับเป้าประสงค์ของระบบโรงเรียน อันจะเป็นการจูงใจบุคคลให้ทราบว่าการพัฒนาเป็นทางที่ก่อให้เกิดความพอใจที่ต้องการโปรแกรมการพัฒนาที่จะให้ได้รับความต้องการในการพัฒนาของระบบทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นหน่วยกลุ่มหรือปัจเจกบุคคล ดังนั้นการวางแผนการพัฒนาจะต้องเกี่ยวข้องกับการทบทวนบทบาทขององค์การ บทบาทของแต่ละหน่วยงาน และบทบาทของแต่ละบุคคลในแต่ละหน่วยงาน รวมทั้งวิธีการที่จะให้หน่วยงานแต่ละหน่วยก้าวหน้าที่เป็นอยู่จนไปถึงบทบาทในอุดมคติด้วย ระบบโรงเรียนในอนาคตจะต้องมีการกระจายอำนาจมากขึ้น โดยมุ่งที่จะสร้างให้ปัจเจกบุคคลมีประสิทธิภาพในงานที่จะได้รับมอบหมายให้ทำและอุทิศตนให้กับเป้าประสงค์ของหน่วยงาน โดยระบบโรงเรียนมีความต้องการที่จะต้องจัดให้มีการวางแผนกำลังคน เพื่อพัฒนาบุคคลที่มีอยู่และบุคคลที่สรรหาใหม่ โดยการส่งครูมาอบรมคุณธรรมก่อนวิธีการอบรมเพื่อให้ได้ครูต้นแบบในการเอาใจใส่ดูแลเด็กๆ ครูพี่เลี้ยงต้องประกอบด้วยเมตตา ขันติ ในการเอาใจใส่เพราะเด็กนั้นมีทั้งคนเก่งและคนไม่เก่ง ต้องทำให้เกิดความเสมอภาคในการดูแลเอาใจใส่ เด็กก็จะเกิดความรู้สึกดีกับครูพี่เลี้ยงทำให้เกิดความรักความอบอุ่นขึ้นมาได้

สรุปได้ว่าการพัฒนาบุคลากร นับเป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นมากในการบริหารงานบุคลากร และเป็นกระบวนการที่จะต้องกระทำต่อเนื่องกันไปตลอด ระยะเวลาที่องค์การดำเนินอยู่ซึ่งมีวิธีการพัฒนาบุคลากรแตกต่างกันออกไปในแต่ละหน่วยงาน กระบวนการในการพัฒนาบุคลากรนั้นเป็นไปในลักษณะของกระบวนการบริหารงานบุคคลหรือการบริหารงานด้านต่าง ๆ ทั่วไป แต่ได้มีบางขั้นตอนที่แยกออกมาให้เด่นชัดขึ้น เพื่อดำเนินการได้ดียิ่งขึ้น กระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคลในยุคปัจจุบันมีจุดเน้นการวางแผนกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับองค์การและมุ่งสู่การเจริญเติบโตของกำลังและความเจริญเติบโต ที่อาศัยการพัฒนาทรัพยากรบุคคลเป็นเครื่องมือสำคัญ ในด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคล

๒. ด้านกายภาพ

การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาพุทธตันแบบในประเทศไทย พบว่า ลักษณะทางธรรมชาติ ที่เป็นองค์ประกอบทางภูมิศาสตร์ เช่น ขนาด ที่ตั้ง ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พืชพรรณธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติที่ตั้ง การบอกตำแหน่งสถานที่ต่าง ๆ บนผิวโลก ซึ่งมีลักษณะดังนี้ ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ เป็นการบอกตำแหน่งของสถานที่ที่เป็นพิกัด ที่ตั้งสัมพันธ์ เป็นการบอกตำแหน่งของสถานที่แวดล้อมด้วยสิ่งใดบ้าง รูปร่าง คือ ลักษณะรูปร่างของจังหวัด ภาค ประเทศ หรือสิ่งต่าง ๆ ขนาดเป็นการเปรียบเทียบพื้นที่ระหว่างจังหวัด ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ในแต่ละจังหวัด ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกัน เช่น เป็นภูเขาที่ราบสูง ที่ราบลุ่มที่ราบชายฝั่งทะเลสิ่งที่เราต้องศึกษา เช่น ความกว้างความยาวความลาดชันและความสูงพื้นที่ เป็นต้น การศึกษาเกี่ยวกับ

ภูมิประเทศ สิ่งที่ต้องใช้ในการสำรวจ สังเกต ตรวจวัด ซึ่งลักษณะของแผ่นดินที่อาจมีลักษณะสูง ๆ ต่ำ ๆ เป็นภูเขา ที่ราบ ที่ราบสูง แม่น้ำ หนอง บึง ลักษณะภูมิประเทศแต่ละแบบ จะมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชากร เช่น บริเวณที่ราบลุ่มหรือที่ราบริมฝั่งแม่น้ำ มักมีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ทำการประมง และทำการเพาะปลูก เป็นอาชีพหลัก ลักษณะอากาศที่เกิดขึ้นเป็นประจำในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ในระยะเวลาหนึ่งที่ยาวนานพอสมควร สิ่งที่น่ามาวิเคราะห์เพื่อจัดทำลักษณะอากาศประจำถิ่น ได้แก่ อุณหภูมิ ปริมาณน้ำฝน ลม และทิศทางลม เป็นต้น ภูมิพฤษภูมิพฤษ หมายถึง ลักษณะพืชพันธุ์ป่าไม้ชนิดต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละพื้นที่จะมีลักษณะพืชพรรณแตกต่างกัน เช่น ถ้าเราอยู่ทางภาคเหนือของประเทศ ลักษณะป่าไม้จะเป็นป่าเบญจพรรณ แต่ถ้าจังหวัดของเราอยู่ทางภาคใต้ ลักษณะป่าไม้จะเป็นป่าดงดิบและในพื้นที่ที่อยู่ตามริมฝั่งทะเลจะพบป่าชายหาดด้วย ทั้งนี้ลักษณะของภูมิพฤษจะขึ้นอยู่กับภูมิประเทศ และภูมิอากาศภูมิอุทก ภูมิอุทก หมายถึง แหล่งน้ำต่าง ๆ เช่น ห้วย หนอง คลอง แม่น้ำ ทะเล เป็นต้น แหล่งน้ำในแต่ละพื้นที่ขึ้นอยู่กับสภาพทางภูมิศาสตร์ เช่น จังหวัดทางภาคเหนือมีป่าไม้มากจึงมีแหล่งต้นน้ำลำธารสมบูรณ์ จังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีป่าไม้ไม่มากนักดินเป็นดินทรายไม่อุ้มน้ำ แหล่งน้ำและปริมาณน้ำจึงมีน้อย ภูมิธรณี หมายถึง ลักษณะดิน เช่น ชนิดของดิน สมบัติของดิน ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ซึ่งดินแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน เช่น จังหวัดทางภาคเหนือดินส่วนใหญ่มีความสมบูรณ์ค่อนข้างต่ำ เนื่องจากภูมิประเทศเป็นภูเขาสูง จังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดินส่วนใหญ่เป็นดินทราย จึงไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ จังหวัดในภาคกลาง ดินส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นดินตะกอนธารน้ำ ภาคกลางจึงเป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญของประเทศ ภูมิปฐพี หมายถึง ลักษณะของดินชนิดต่าง ๆ ดินเกิดจากวัฏธรณชาติที่ทับถมปกคลุมผิวโลก เช่น เศษดิน ซากพืช ซากสัตว์ แร่ธาตุต่าง ๆ เป็นต้น ดินในแต่ละพื้นที่จะมีคุณสมบัติแตกต่างกัน เช่น การอุ้มน้ำ สีของดิน ความอุดมสมบูรณ์

๓.ด้านพัฒนาด้านกิจกรรม

จัดกิจกรรมพัฒนา พัฒนานักศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตามกรอบ มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา แห่งชาติ พร้อมยึดกรอบนโยบายบ่มเพาะนักศึกษาและโครงสร้างกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนา ซึ่งกำหนดให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่เข้าศึกษา ต้องเข้าร่วมกิจกรรม เสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนานักเรียนตลอดระยะเวลา ในด้านกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และความมีวินัย กิจกรรมเสริมสร้างทักษะ ทางสังคม วิชาการวิชาชีพ และเสริมสร้างสมรรถนะบนพื้นฐาน กิจกรรมเสริมสร้างความภาคภูมิใจ กิจกรรม เสริมสร้างความเข้าใจในพหุวัฒนธรรมและความเป็นประชาธิปไตย กิจกรรมเสริมสร้างและพัฒนาสุขภาพ ทักษะ ด้านการเรียนรู้และนวัตกรรมจะเป็นตัวกำหนดความพร้อมของนักเรียนเข้าสู่โลกการทำงานที่มีความซับซ้อนมากขึ้นในปัจจุบัน

ส่วนความคิดและความริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรม การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการ แก้ปัญหาการสื่อสารและการร่วมมือ ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี เนื่องด้วยในปัจจุบันมีการเผยแพร่ ข้อมูลข่าวสาร ผ่านทางสื่อและเทคโนโลยีมากมาย ผู้เรียนจึงต้องมีความสามารถในการแสดงทักษะการคิดอย่างมี

วิจารณ์ญาณและปฏิบัติงานได้หลากหลายโดยอาศัยความรู้ในหลายด้าน ได้แก่ ความรู้ด้านสารสนเทศ ความรู้เกี่ยวกับสื่อและความรู้ด้านเทคโนโลยี ทักษะด้านชีวิตและอาชีพ ในการดำรงชีวิตและทำงานในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จนักเรียนจะต้องพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญ ได้แก่ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว การริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเองของทักษะสังคมเชื่อถือได้

ฉะนั้นด้านพัฒนาด้านกิจกรรม การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพเพื่อพัฒนาองค์กร ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเติมเต็มความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อการค้นพบความถนัดความสนใจของตนเอง และพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนการพัฒนาทักษะของสังคม และปลูกฝังจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ผู้เรียนได้ค้นพบและใช้ศักยภาพที่มีในตนอย่างเต็มที่ เลือก ตัดสินใจ ได้อย่างมีเหตุผลเหมาะสมกับตนเอง สามารถวางแผนชีวิตและอาชีพได้อย่างมีคุณภาพ เน้นการเสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ ศีลธรรม และจริยธรรม รู้จักสร้างสัมพันธภาพที่ดีเพื่อปรับตัวเข้ากับบุคคลและสถานการณ์ต่าง ๆ

๔. ด้านเงื่อนไขการพัฒนาต่อยอด

การพัฒนาต่อยอดความรู้และทำให้การสืบสานพัฒนาความรู้เป็นไปอย่างกว้างขวางรวดเร็ว ถ้าต้องการพัฒนาสุขภาพชุมชน เปิดใจกว้างและเพิ่มความเพียรที่จะบูรณาการสรรพศาสตร์ การตั้งต้นจากความรู้เชิงคุณภาพ ก็อาจได้รับการพัฒนาต่อยอดให้เป็นความรู้เชิงปริมาณได้ ในทางกลับกันการตั้งต้นจากความรู้เชิงปริมาณ ก็อาจต่อยอดด้วยความรู้เชิงคุณภาพเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะและพฤติกรรมในการพัฒนาเมืองและการพัฒนาประเทศ ให้มีความเจริญการเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ทำให้เติบโตได้ งอกงามและมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิด ความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ เข้าใจโดยทั่วไป การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่ อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ ส่วนทางเศรษฐศาสตร์ จะมุ่งเน้นทางความเจริญเติบโต โดยเน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญทางพัฒนาบริหารศาสตร์ นักพัฒนาบริหารศาสตร์ เป็น ๒ ระดับ คือ อย่างแคบและความหมายอย่างกว้าง การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของมนุษย์ด้วยเทคโนโลยีนั่นเอง โดยมุ่งเน้นถึงการนำแผนและโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่อง เพราะถึงจะมีแผนและโครงการแล้วแต่ถ้าหากไม่มีการนำไปปฏิบัติการพัฒนา ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

ด้านเงื่อนไขการพัฒนาต่อยอดเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการที่ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนต่อชีวิตและการทำงานการเปลี่ยนแปลงสถาบันต่างๆ ทางสังคมวัฒนธรรมแนวทางการวางแผนที่

เกี่ยวกับการชักชวนการกระตุ้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจัง ทางเทคโนโลยีในทางเทคโนโลยีการเปลี่ยนแปลงระบบอุตสาหกรรมและการผลิตด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยด้วย นักวิทยาศาสตร์และนักประดิษฐ์ ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงจากสังคม ประเพณีนิยม กระบวนการเปลี่ยนแปลงของ สิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานโดย มนุษย์เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เองเป็นสังคมสมัยใหม่ที่ทันสมัย

๕. หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา

หลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่เราศรัทธานี้มาบูรณาการมาใช้มาปฏิบัติหลักการแล้วก็ต้องมี วิธีการวิธีการก็คือครูบาอาจารย์ปฏิบัติอยู่ต่อการสวดมนต์ ทำสมาธิ เติบงกรรม มีวิธีการทำให้คนเป็นคนดี เมื่อเรา มีหลักการมีวิธีการแล้วเราก็ต้องมีอุดมการณ์ อุดมการณ์ว่ายังใญ่อุดมการณ์ว่ายังใญ่เมื่อปฏิบัติแล้ว ก็ได้สิ่งทีว่าจะ สร้างตึกสร้างอาคารด้วยเงินตราใดๆ ไม่เท่ากับการสร้างจิตใจให้สูงขึ้น เพื่อมุ่งตรงสู่มรรคผลลงไม่มี สิ่งอื่นใดเหนือ การสร้างธรรมะลงใจด้วยศีล สมาธิ ปัญญา มนุษย์มีเงินมากเพียงไร ก็สามารถสร้างตึกสร้างอาคารเสร็จเรียบร้อย หรือต้องใช้เงินเป็นร้อยล้านก็สามารถกระทำสมปรารถนาได้ แต่ถ้าคิดสร้างหรือพัฒนาเยาวชนที่ดีๆมันยากเพราะ มนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ ทั้งนั้นหลักพุทธธรรมเป็นหลักยึดมั่นทางด้านจิตใจ

ฉะนั้นในเรื่องของความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ศรัทธาที่ลึกซึ้งนี้ มักเป็นศรัทธาทางศาสนา ศรัทธาใน สิ่งที่สูง ที่เป็นหลักยึดเหนี่ยวในจิตใจ ซึ่งไม่ว่าเราจะทำอะไรในภายนอก จะดำเนินชีวิตอย่างไรก็ตาม ทำงานอะไรก็ ตาม เราก็มีสรัทธาที่ลึกอยู่ในใจเป็นฐานอันแน่นแฟ้น เป็นความเชื่อในสิ่งที่สูงสุด สิ่งที่เป็นเครื่องเชิดชูกำลังใจว่า ไม่ ว่าเราจะมีชีวิตอยู่อย่างไรก็ตาม เราก็มีสสิ่งที่เราเคารพนับถือ บูชา เป็นสิ่งที่ดีที่สุดในที่เรา รู้ แม้ว่าจิตใจของเราจะอยู่ใน ยามที่ไม่มื่ออะไรเกี่ยวข้องกับพัวพัน เมื่อนึกถึงสิ่งเหล่านี้แล้วเราก็มีสความสบาย เช่นเดียวกับน้ำตกจากภูเขาแม่ เปรียบเทียบธรรมะแล้วก็สิ่งที่ได้มาน้ำตกจากภูเขานี้เมื่อไหลมาหยดรวมกันมันก็จะไปเส้นทางของน้ำเส้นทางของน้ำ ขณะที่เขากำลังเคลื่อนไปก็ไปเจอขอนไม้ตายล้มอยู่เขาก็ต้องเลี้ยวหนีออกไปทำไมสายน้ำนั้นถึงไม่ตรงไปเลยเพราะ เขาไปเจอไปไม้มันต้องเลี้ยวออกจากไปไม้ขอนก็ต้องไปเจอก้อนหินก็ต้องเลี้ยวไปตามนั้นตามธรรมชาตินี้ก็มาตาม ธรรมชาติ ทั้งนั้นการศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ย่อมที่จะโดนจิตมีความศรัทธาทางด้านการทำงานหลักไตรสิกขา จะส่งผลให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาพัฒนาสู่การมีชีวิตที่ดีงาม มีความสุขและดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม ทำให้มีชีวิตที่ สันติสุขได้ อันเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดสันติภาพในสังคม และแนวทางวิถีพุทธนี้มีความเหมาะสมกับสังคมไทย อย่างยิ่ง เพราะวิถีไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานและพื้นฐานของวิถีชีวิตและจิตใจ ให้หลักธรรมทางพุทธ ศาสนาที่เกิดจากศรัทธา ความเชื่อ ทั้งนั้นครูบาอาจารย์จะต้องนำหลักวิธีการปฏิบัติ ด้านพัฒนาบุคลากร ด้าน กายภาพ ด้านพัฒนาด้านกิจกรรม ด้านเงื่อนไขการพัฒนาต่อยอด หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา จนเกิดผลที่ ชัดเจนเกิดอุดมการณ์สร้างเครือข่าย

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย และ ๓) เพื่อสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบเพื่อความพอเพียงเพื่อเป็นประเด็นในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แนวทางการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบเพื่อความพอเพียง ภายใต้การขับเคลื่อนในประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางในถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบและประเทศให้เกิดความมั่นคง และมั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งสรุปผลการวิจัยอภิปรายและข้อเสนอแนะดังรายละเอียดต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้สรุปผลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม จึงได้ขั้นตอนของการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย เป็นขั้นตอนของการสำรวจว่าในทางวิชาการโดยใช้หลักการพื้นฐานตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดพื้่นนวัตกรรมการศึกษา เพื่อให้ได้แนวคิดและแนวทางที่จะนำพัฒนานวัตกรรมการศึกษาและมาแก้ปัญหาด้านการศึกษาของวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธ มีดังนี้

๕.๑.๑ ด้านพัฒนาบุคลากร

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย พบว่า กระบวนการที่มุ่งจะเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน ความรู้ความสามารถ ทักษะและทัศนคติของบุคลากรให้เป็นไปทางที่ดีขึ้น เพื่อให้บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้วนั้นปฏิบัติงานได้ผลตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความสนใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร เสนอแนะวิธีปฏิบัติงานที่ดีที่สุด พัฒนาการปฏิบัติงานให้ได้ผลสูงสุด ลดความสิ้นเปลืองและป้องกันอุบัติเหตุในการทำงาน จุดวางมาตรฐานในการทำงาน พัฒนาฝีมือในการทำงานของบุคคล พัฒนาการบริหารโดยเฉพาะการบริหารด้านบุคคลให้มีความพอใจ ฝึกฝนคนไว้เพื่อความก้าวหน้าของงานและการขยายองค์การ สนองบริการอันมีประสิทธิภาพแก่สาธารณะและ/หรือผู้มาติดต่อเป็นการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล เนื่องจากความเจริญของวิทยาการต่าง ๆ ตลอดจนเทคนิคในการทำงานที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ คนที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ในสมัยหนึ่ง ก็อาจกลายเป็นคนที่หย่อนความสามารถไปในอีกสมัยหนึ่งก็ได้ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้ที่มีความรู้ความเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่อยู่เสมอไม่ว่าวิทยาการและหน้าที่ความรับผิดชอบจะ

ได้เปลี่ยนแปลงไปสำนักงานการศึกษาจังหวัดควรสนับสนุนให้ครูมีคุณภาพด้านคุณธรรมจริยธรรมเยอะๆ ประสิทธิภาพของระบบงานขึ้นอยู่กับทักษะของสมาชิกของคณะบุคคลในองค์การประสิทธิภาพของปัจเจกบุคคลจะเพิ่มขึ้น

ดังนั้น ถ้าระบบงานให้โอกาสหรือจุดการพัฒนาความสามารถของบุคลากร เพื่อการพัฒนาเป็นกิจกรรมที่เริ่มตั้งแต่การรับบรรจุเข้าทำงานไปจนกระทั่งการปลดเกษียณ การพัฒนาเป็นความต้องการที่บุคลากรทุกคนต้องการให้มีอยู่ตลอดไป ระบบงานจะต้องให้โอกาสแก่บุคลากรได้พัฒนาประสบการณ์อย่างกว้างขวางและในหลายๆ โปรแกรม เพื่อสมาชิกทุกคนในระบบงานโปรแกรมต่าง ๆ ในการพัฒนาบุคคลจัดทำขึ้น เพื่อให้โอกาสแก่ปัจเจกบุคคลได้พัฒนาตนเอง และความมุ่งประสงค์เบื้องต้นของโปรแกรมพัฒนา ก็เพื่อให้ระบบโรงเรียนสามารถบรรลุเป้าประสงค์ โดยมุ่งที่การเรียนรู้ของบุคลากรในอันที่จะปรับปรุงประสิทธิภาพของตน เพื่องานที่ได้รับมอบหมาย การพัฒนาเกี่ยวข้องของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล ซึ่งจะทำให้บุคคลสามารถและตั้งใจที่จะเสียสละตนให้กับเป้าประสงค์ของระบบโรงเรียน อันจะเป็นการจูงใจบุคคลให้ทราบว่าการพัฒนาเป็นทางที่ก่อให้เกิดความพอใจที่ต้องการโปรแกรมการพัฒนาที่มุ่งที่จะให้ได้รับความต้องการในการพัฒนาของระบบทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นหน่วยกลุ่มหรือปัจเจกบุคคล ดังนั้นการวางแผนการพัฒนาจะต้องเกี่ยวข้องกับการทบทวนบทบาทขององค์การ บทบาทของแต่ละหน่วยงาน และบทบาทของแต่ละบุคคลในแต่ละหน่วยงาน รวมทั้งวิธีการที่จะให้หน่วยงานแต่ละหน่วยก้าวหน้ากว่าที่เป็นอยู่จนไปถึงบทบาทในอุดมคติด้วย ระบบโรงเรียนในอนาคตจะต้องมีการกระจายอำนาจมากขึ้น โดยมุ่งที่จะสร้างให้ปัจเจกบุคคลมีประสิทธิภาพในงานที่จะได้รับมอบหมายให้ทำและอุทิศตนให้กับเป้าประสงค์ของหน่วยงาน โดยระบบโรงเรียนมีความต้องการที่จะต้องจัดให้มีการวางแผนกำลังคน เพื่อพัฒนาบุคคลที่มีอยู่และบุคคลที่สรรหาใหม่ โดยการส่งครูมาอบรมคุณธรรมก่อนวิธีการอบรมเพื่อให้ได้ครูต้นแบบในการเอาใจใส่ดูแลเด็กๆ ครูที่เลี้ยงต้องประกอบด้วยเมตตา ชนติ ในการเอาใจใส่เพราะเด็กนั้นมีทั้งคนเก่งและคนไม่เก่ง ต้องทำให้เกิดความเสมอภาคในการดูแลเอาใจใส่ เด็กก็จะเกิดความรู้สึกดีกับครูที่เลี้ยงทำให้เกิดความรักความอบอุ่นขึ้นมาได้

จึงสรุปได้ว่าการพัฒนาบุคลากร นับเป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นมากในการบริหารงานบุคลากรและเป็นกระบวนการที่จะต้องกระทำต่อเนื่องกันไปตลอด ระยะเวลาที่องค์การดำเนินอยู่ซึ่งมีวิธีการพัฒนาบุคลากรแตกต่างกันออกไปในแต่ละหน่วยงาน กระบวนการในการพัฒนาบุคลากรนั้นเป็นไปในลักษณะของกระบวนการบริหารงานบุคคลหรือการบริหารงานด้านต่าง ๆ ทั่วไป แต่ได้มีบางขั้นตอนที่แยกออกมาให้เด่นชัดขึ้น เพื่อจะดำเนินการได้ดียิ่งขึ้น กระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคลในยุคปัจจุบันมีจุดเน้นการวางแผนกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับองค์การและมุ่งสู่การเจริญเติบโตของกำลังและความเจริญเติบโต ที่อาศัยการพัฒนาทรัพยากรบุคคลเป็นเครื่องมือสำคัญ ในด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคล

๕.๑.๒ ด้านกายภาพ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัย อาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย พบว่า ลักษณะทางธรรมชาติ ที่เป็นองค์ประกอบทางภูมิศาสตร์ เช่น ขนาดที่ตั้ง ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พืชพรรณธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติที่ตั้ง การบอกตำแหน่งสถานที่ต่าง ๆ บนผิวโลก ซึ่งมีลักษณะดังนี้ ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ เป็นการบอกตำแหน่งของสถานที่ที่เป็นพิกัด ที่ตั้งสัมพันธ์ เป็นการบอกตำแหน่งของสถานที่แวดล้อมด้วยสิ่งใดบ้าง รูปร่าง คือ ลักษณะรูปร่างของจังหวัด ภาค ประเทศ หรือสิ่งต่าง ๆ ขนาดเป็นการเปรียบเทียบพื้นที่ระหว่างจังหวัด ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ในแต่ละจังหวัด ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกัน เช่น เป็นภูเขาที่ราบสูง ที่ราบลุ่มที่ราบชายฝั่งทะเลสิ่งที่เราต้องศึกษา เช่น ความกว้างความยาวความลาดชันและความสูงพื้นที่ เป็นต้น การศึกษาเกี่ยวกับ ภูมิประเทศ สิ่งที่ต้องใช้ในการสำรวจ สังเกต ตรวจสอบ ซึ่งลักษณะของแผ่นดินที่อาจมีลักษณะสูง ๆ ต่ำ ๆ เป็นภูเขา ที่ราบ ที่ราบสูง แม่น้ำ หนอง บึง ลักษณะภูมิประเทศแต่ละแบบจะมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชากร เช่น บริเวณที่ราบลุ่มหรือที่ราบริมฝั่งแม่น้ำ มักมีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ทำการประมง และทำการเพาะปลูกเป็นอาชีพหลัก ลักษณะอากาศที่เกิดขึ้นเป็นประจำในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ในระยะเวลาหนึ่งที่ยาวนานพอสมควร สิ่งที่น่ามาวิเคราะห์เพื่อจัดทำลักษณะอากาศประจำถิ่น ได้แก่ อุณหภูมิ ปริมาณน้ำฝน ลม และทิศทางลม เป็นต้น ภูมิพฤษศาสตร์ ภูมิพฤษศาสตร์ หมายถึง ลักษณะพืชพันธุ์ป่าไม้ชนิดต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละพื้นที่จะมีลักษณะพืชพรรณแตกต่างกัน เช่น ถ้าเราอยู่ทางภาคเหนือของประเทศ ลักษณะป่าไม้จะเป็นป่าเบญจพรรณ แต่ถ้าจังหวัดของเราอยู่ทางภาคใต้ลักษณะป่าไม้จะเป็นป่าดงดิบและในพื้นที่ที่อยู่ตามริมฝั่งทะเลจะพบป่าชายเลนด้วย ทั้งนี้ลักษณะของภูมิพฤษศาสตร์จะขึ้นอยู่กับภูมิประเทศ และภูมิอากาศภูมิอุทก ภูมิอุทก หมายถึง แหล่งน้ำต่าง ๆ เช่น ห้วย หนอง คลอง แม่น้ำ ทะเล เป็นต้น แหล่งน้ำในแต่ละพื้นที่ขึ้นอยู่กับสภาพทางภูมิศาสตร์ เช่น จังหวัดทางภาคเหนือมีป่าไม้มากจึงมีแหล่งต้นน้ำลำธารสมบูรณ์ จังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีป่าไม้น้อย พื้นดินเป็นดินทรายไม่อุ้มน้ำ แหล่งน้ำและปริมาณน้ำจึงมีน้อย ภูมิธรณี หมายถึง ลักษณะดิน เช่น ชนิดของดิน สมบัติของดิน ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ซึ่งดินแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน เช่น จังหวัดทางภาคเหนือดินส่วนใหญ่มีความสมบูรณ์ค่อนข้างต่ำ เนื่องจากภูมิประเทศเป็นภูเขาสูง จังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดินส่วนใหญ่เป็นดินทราย จึงไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ จังหวัดในภาคกลาง ดินส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นดินตะกอนธารน้ำ ภาคกลางจึงเป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญของประเทศ ภูมิปฐพี หมายถึง ลักษณะของดินชนิดต่าง ๆ ดินเกิดจากวัฏธรธรรมชาติที่ทับถมปกคลุมผิวโลก เช่น เศษดิน ซากพืช ซากสัตว์ แร่ธาตุต่าง ๆ เป็นต้น ดินในแต่ละพื้นที่จะมีคุณสมบัติแตกต่างกัน เช่น การอุ้มน้ำ สีของดิน ความอุดมสมบูรณ์

ฉะนั้นด้านกายภาพ ปัจจัยทางกายภาพได้แก่ ความร้อน ความเย็น แสง เสียง ความสั่นสะเทือน รังสี ฝุ่นละออง ความกดอากาศที่ปกติ รวมถึงปัจจัยจากท่าทางการทำงานที่ไม่เหมาะสม เช่น การยกของในท่าที่ไม่ถูกต้อง การยกของที่มีน้ำหนักมากเกินไป เป็นต้น

๕.๑.๓ ด้านพัฒนาด้านกิจกรรม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัย อาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย พบว่า ทำแผนการจัดกิจกรรมพัฒนา พัฒนานักศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ตามกรอบ มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พร้อมยึดกรอบนโยบายบ่มเพาะนักศึกษาและโครงสร้าง กิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนา ซึ่งกำหนดให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่เข้าศึกษา ต้องเข้าร่วมกิจกรรม เสริม หลักสูตรเพื่อพัฒนานักศึกษาตลอดระยะเวลา ในด้านกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และควมมีวินัย กิจกรรมเสริมสร้างทักษะทางสังคม วิชาการวิชาชีพ และเสริมสร้างสมรรถนะบน พื้นฐาน กิจกรรมเสริมสร้างความภาคภูมิใจ กิจกรรมเสริมสร้างความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม และความเป็นประชาธิปไตย กิจกรรมเสริมสร้างและพัฒนาสุขภาพ ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรมจะเป็น ตัวกำหนดความพร้อมของนักเรียนเข้าสู่โลกการทำงานที่มีความซับซ้อนมากขึ้นในปัจจุบัน

ส่วนความคิดและความริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรม การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา การสื่อสารและการร่วมมือ ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี เนื่องด้วยในปัจจุบันมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ผ่านทางสื่อและเทคโนโลยีมากมาย ผู้เรียนจึงต้องมีความสามารถในการแสดงทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและ ปฏิบัติงานได้หลากหลายโดยอาศัยความรู้ในหลายด้าน ได้แก่ ความรู้ด้านสารสนเทศ ความรู้เกี่ยวกับสื่อและความรู้ ด้านเทคโนโลยี ทักษะด้านชีวิตและอาชีพ ในการดำรงชีวิตและทำงานในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จนักเรียน จะต้องพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญ ได้แก่ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว การริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นตัวของทักษะ สังคมเชื่อถือได้

ฉะนั้นด้านพัฒนาด้านกิจกรรม การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้ มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพเพื่อพัฒนาองค์กร ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียน ให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิ ภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนว ให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเติมเต็มความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อการค้นพบความถนัดความสนใจของตนเอง และพัฒนานตนเองให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนการพัฒนาทักษะของสังคม และปลูกฝังจิตสำนึกของการทำประโยชน์ เพื่อสังคม ผู้เรียนได้ค้นพบและใช้ศักยภาพที่มีในตนอย่างเต็มที่ เลือก ตัดสินใจ ได้อย่างมีเหตุผลเหมาะสมกับ ตนเอง สามารถวางแผนชีวิตและอาชีพได้อย่างมีคุณภาพ เน้นการเสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ ศีลธรรม และจริยธรรม รู้จักสร้างสัมพันธภาพที่ดีเพื่อปรับตัวเข้ากับบุคคลและสถานการณ์ต่าง ๆ

๕.๑.๔ ด้านเงื่อนไขการพัฒนาต่อยอด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัย อาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย พบว่า การพัฒนาต่อยอดความรู้และทำให้การสืบสานพัฒนาความรู้เป็นไป

อย่างกว้างขวางรวดเร็ว ถ้าวางการพัฒนาสุขภาพชุมชน เปิดใจกว้างและเพิ่มความเพียรที่จะบูรณาการสรรพศาสตร์ การตั้งต้นจากความรู้เชิงคุณภาพ ก็อาจได้รับการพัฒนาต่อยอดให้เป็นความรู้เชิงปริมาณได้ ในทางกลับกัน การตั้งต้นจากความรู้เชิงปริมาณก็อาจต่อยอดด้วยความรู้เชิงคุณภาพเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะและพฤติกรรมในการพัฒนาเมืองและการพัฒนาประเทศ ให้มีความเจริญการเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ทำให้เติบโตได้ งอกงามและมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิด ความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ เข้าใจโดยทั่วไป การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่ อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ ส่วนทางเศรษฐศาสตร์ จะมุ่งเน้นทางความเจริญเติบโต โดยเน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญทางพัฒนาบริหารศาสตร์ นักพัฒนาบริหารศาสตร์ เป็น ๒ ระดับ คือ อย่างแคบและความหมายอย่างกว้าง การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของมนุษย์ด้วยเทคโนโลยีนั่นเอง โดยมุ่งเน้นถึงการนำแผนและโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่อง เพราะถึงจะมีแผนและโครงการแล้วแต่ถ้าหากไม่มีการนำไปปฏิบัติการพัฒนา ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

ฉะนั้นในด้านเงื่อนไขการพัฒนาต่อยอดเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการที่ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนต่อชีวิตและการทำงานการเปลี่ยนแปลงสถาบันต่างๆ ทางสังคมวัฒนธรรมแนวทางการวางแผนที่เกี่ยวกับการชักชวนการกระตุ้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจัง ทางเทคโนโลยีในทางเทคโนโลยีการเปลี่ยนแปลงระบบอุตสาหกรรมและการผลิตด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยด้วยนักวิทยาศาสตร์และนักประดิษฐ์ ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงจากสังคม ประเพณีนิยม กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เองเป็นสังคมสมัยใหม่ที่ทันสมัย

๕.๑.๕ หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย พบว่า หลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่เราศรัทธานี้มาบูรณาการมาใช้มาปฏิบัติหลักการแล้วก็ต้องมีวิธีการวิธีการก็คือครูบาอาจารย์พาเราทำอยู่แล้วสวดมนต์ทำสมาธิเดินจงกรมมีวิธีการทำให้คนเป็นคนดีและก็เมื่อเรามีหลักการมีวิธีการแล้วเราก็ต้องมีอุดมการณ์อุดมการณ์ว่าอย่างไร อุดมการณ์ว่าอย่างไรเมื่อปฏิบัติแล้วแม้ก็ได้สิ่งทีว่าจะสร้างตึกสร้างอาคารด้วยเงินตราใดๆการสร้างจิตใจให้สูงเพื่อมุ่งตรงสู่มรรคผลคงไม่มีสิ่งอื่นใดเหนือการสร้างธรรมะลงใจด้วยศีลสมาธิปัญญาแม้มีเงินเพียงแค่นี้จะสร้างตึกสร้างอาคารเสร็จหรือต้องใช้เงินเป็นร้อยล้านแต่ถ้าแม่มีลูกๆนักเรียนนักศึกษาเยาวชนที่ดีๆเท่ากับแม่มีเงินเป็นพันล้านแม่ต้องช่วยสร้างสังคมและร่วมกันยากได้อย่างแน่นอนแปลว่ามีอุดมการณ์

หลักการเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกิดจากศรัทธาแรงกล้าเอาหลักฐานมาวิธีการวิธีการปฏิบัติธรรมให้ดูอยู่เห็นจนเกิดมากแต่ผลที่ชัดเจนแล้วมันก็เกิดอุดมการณ์ว่าต้องทำอย่างไรต่อไปขยายผลสร้างเครือข่ายและ

สร้างเครือข่ายทั้งสองคนเขา แล้วก็เหมือนตัวเองก็จะทำให้เราได้ทำงานอย่างมีความสุขไปด้วย ฉะนั้นคนหนึ่งคนที่จะทำให้เขาเป็นคนดีได้โดยไม่ใช้อุปกรณ์มาก แต่หลักพรหมวิหาร ก็เปรียบเสมือนกับแม่สร้างบ้านให้เขาอยู่ฟรีที่พักฟรีอาหารฟรีเพื่อจะได้ดูแลเขา ๒๔ ชั่วโมงลงทุนบ้านหลังหนึ่งราคาเท่าไหร่น้ำไฟฟรีถ้าเราจะเรียกร้อยเงินกับเขาที่ไหนก็ได้ที่มันสบายกว่าที่ตึกกว่านี้แนะนำเรียนให้เขาทำบุญด้วยกันเรียกว่าเป็นผ้าป่าเป็นการตอบกลับมาคืนสอนให้เขารู้จักกันให้เขาทำวันนั้นตรงนี้ก็คืออุปกรณ์ในการที่จะสร้างให้คนเป็นคนดีมันถึงสูงความรักความเมตตาตามทิศาอุเบกขาข้าวฟรีอาหารฟรีน้ำไฟฟรีบ้านก็ฟรีเสื้อผ้าก็ไม่สบายพาไปหาหมออีกไม่ได้ขอเงินกับพ่อแม่ผู้ปกครองแต่สิ่งที่เราทำไปให้ประมาณเงินไม่ได้นี้ชนกลับมาเป็นความสุขที่ยิ่งใหญ่และความภาคภูมิใจที่สุดเพราะเขาเป็นคนดีคนดี ๑ คนขยายผลในครอบครัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้พ่อแม่เห็นให้พี่น้องเห็นพ่อแม่พี่น้องตรงนี้ก็ส่งน้องมาเรียนตามที่มีญาติพี่น้อง ๓ คนมีลูกหมดทุกคนเลยก็ส่งมาตามน้ำตามากก็แปลว่าเราก็ไปขยายผลคนดี ๑ คนขยายผลทางครอบครัวก็กลายเป็นชุมชนก็กลายเป็นตำบลอำเภอจังหวัดได้คนดีอย่างน้อยตอนนี้ ๑๙ ปีนี้เราต้องมีลูกศิษย์หลายคันได้หลายพันคนนี่เมื่อเราทำบุญแต่ละครั้งส่งจดหมายหรือเป็นผ้าป่าเป็นซองไปหาตามที่อยู่ไม่มีใครปฏิเสธทำบุญอย่างน้อยก็ปีหนึ่งแล้วก็ได้จากที่ลูกๆร่วมบริจาคมานี้เป็นค่าอาหารของน้องต่อไปอีกนั่นก็คือเงินรอบละไม่ต่ำกว่าหลักแสนหาเด็ก ๆ ที่แม่ทำแม่ไปหางบยังใครรับเพราะลงทุนสูงมากเรา

ฉะนั้นคนเรื่องของความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาแล้วหนูไม่ต้องคิดถึงเรื่องเงินก็เขาจะขับเคลื่อนก็จะเลื่อนไปเองเช่นเดียวกับน้ำตกจากภูเขาแม่เปรียบเทียบธรรมะแล้วก็สิ่งที่ได้น้ำน้ำตกจากภูเขานี้เมื่อไหลมาหยุดรวมกันมันก็จะไปเส้นทางของน้ำเส้นทางของน้ำขณะที่เขากำลังเคลื่อนไปก็ไปเจอขอนไม้ตายล้มอยู่เขาก็ต้องเลี้ยวหนีออกไปทำไมสายน้ำนั้นถึงไม่ตรงไปเลยเพราะเขาไปเจอไปไม้มันต้องเลี้ยวออกจากไปไม้ขอนก็ต้องไปเจอก้อนหินก็ต้องเลี้ยวไปตามนั้นตามธรรมชาตินี้ก็มาตามธรรมชาติของมาจากศรัทธาศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาแล้วพระพุทธศาสนาย่อมที่จะโดนจิตมีคนศรัทธาการทำงานของเราและช่วยให้ลูกฟังอยู่ในวันใดวันหนึ่งลูกก็ต้องเกิดศรัทธาแล้วก็อยากจะช่วยแม่มีอยู่แต่อาจจะไม่ถึงแห่งความรู้ ก็ไม่ลงมือทำแต่บางคนอาจจะคิดว่าบางคนก็ยังเขายังมาเยี่ยมแม่พ่อแม่สร้างและเยาวชนน้ำตาจะไหลจริงๆโดยที่ไม่มีไม่มีหลักฐานมีหลักการหลักการมีวิธีการเราก็เอาสิ่งเหล่านั้นมาบูรณาการเพราะท่านมีอะไรออกมา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเราเห็นพวกมันเก็บทิ้งออกมาบูบเราก็ใช้ต่อเราไม่ได้คิดเองเลยเพราะท่านคิดแทนเราหมดแล้วเพียงแต่เราเป็นผู้นำมาใช้เฉยๆอาจารย์ทำแทนเราแล้วเราแค่เดินตามนั้นที่ลูกสาวมีวิธีการแบบไหนยังไปตามที่ผู้เขียนเป็นข้อๆมาเรียงลำดับแล้วสรุปได้แล้วว่าทั้งหมดนี้มาจากการประพฤติปฏิบัติปฏิบัติแล้วก็จะได้คำตอบผลก็จะออกมาจากการที่เราถูกเขานั่นแหละปลุกฝังเรื่องอะไรฝนมันก็จะออกมาแล้วปลุกฝังคุณธรรมผลก็ออกมาเรื่องของคุณทางกายวาจาและใจนี่คือสิ่งที่ลูกค้ามาตั้งแต่สังเคราะห์และถอดบทเรียน หลักการวิธีการทำการนะคะเรียบร้อยแล้วก็กระบวนการสังเคราะห์และทำยังไงไม่ให้อยู่ประจำสวดมนต์ไหว้พระปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอ ไม่ให้แล้วนะลูกบอกว่าสร้างและพัฒนาวิทยาลัยวิธีปลูกต้นแบบยังไ้ก็ทำด้วยวิธีพุทธใช้หลักไตรสิกขาจะส่งผลให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาพัฒนาสู่การมีชีวิตที่ดีงาม มีความสุขและดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม ทำให้มีชีวิตที่สันติสุขได้ อันเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดสันติภาพในสังคม และ

แนวทางวิถีพุทธนี้มีความเหมาะสมกับสังคมไทยอย่างยิ่ง เพราะวิถีไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานและพื้นฐานของวิถีชีวิตและจิตใจ ให้หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เกิดจากศรัทธา ความเชื่อ ทั้งนี้ครูบาอาจารย์จะต้องนำหลักวิธีการปฏิบัติ ด้านพัฒนาบุคลากร ด้านกายภาพ ด้านพัฒนาด้านกิจกรรม ด้านเงื่อนไขการพัฒนาต่อยอด หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา จนเกิดผลที่ชัดเจนเกิดอุดมการณ์สร้างเครือข่าย

๕.๒ อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย” มีกระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีววิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย มีวิธีการหรือการกำกับดูแลบุคคล ได้แก่ ๑) ด้านการบริหารบุคคล ผู้บริหารและคณะครูต้องเข้าอบรมโครงการอาชีวศึกษาวิถีพุทธ ๒) ด้านกายภาพ มีพระประจำวิทยาลัย บรรยายภาศร์มรีน สงบ สะอาด เป็นระเบียบ ๓) ด้านพัฒนากิจกรรม ปราศจากสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ มีการสวดมนต์ประจำวัน มีโครงการคุณธรรมอย่างน้อย ๑๐ โครงการ มีเงื่อนไขการพัฒนาต่อยอด ได้แก่ สามารถสวดมนต์และประกอบศาสนพิธีชาวพุทธพื้นฐาน และมีโครงการคุณธรรมทุกห้องเรียน ห้องละ ๑ โครงการ การบูรณาการหลักธรรมกับการเรียนการสอน คือ การนำหลักไตรสิกขามาใช้ในการเรียนการสอน และส่งเสริมธรรมะ คุณธรรม จริยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของสวสดี เพชรบุรณ์^{๑๓๖} การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น โรงเรียนวัดสังเวช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครเขต ๑ มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสังเวช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานครเขต ๑ ตรวจสอบประสิทธิภาพรูปแบบการบริหาร จัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ได้พัฒนา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น ที่พัฒนาที่มีองค์ประกอบสำคัญ คือ ๑) การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและ บรรยากาศโรงเรียน ๒) การพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนวิถีพุทธและกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่ ต้องการปลูกฝังพัฒนาให้เกิดแก่ผู้เรียนด้วยการสอดแทรกหรือบูรณาการพุทธธรรมและคุณลักษณะศึกษา (Character Education) ผลการตรวจสอบประสิทธิภาพรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถี พุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ได้พัฒนาพบว่า ๑) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของโรงเรียนวัดสังเวชที่ เรียนโดยรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ก่อนและหลังเรียนมี ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ นั่นคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียน วัดสังเวช ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ๒) หลังการใช้รูปแบบการบริหาร

^{๑๓๖} สวสดี เพชรบุรณ์, “การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสังเวช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครเขต 1”. วารสาร มทร. อีสาน (RMUTI Journal). Vol.1 No.1 (มกราคม – มิถุนายน 2551): 30-32.

จัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียน ส่วนมากปฏิบัติได้ตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนด ๓) ความพึงพอใจของนักเรียน ภายหลังจากเรียนตามรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอยู่ในระดับ มากขึ้นไป ๔) ครูอาสาสมัครร่วมโครงการวิจัยพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีความเห็นว่าหลังการใช้รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียนสามารถนำหลักพุทธธรรมมาใช้ให้เกิดความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติตน ได้ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสอดคล้องกับเชิง อุปถัมภ์^{๑๓๗} แนวทางการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต ๒ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต ๒) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพ ของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต ๒ ผลการวิจัยพบว่า ๑) คุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต ๒ ด้าน ปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต พบว่าทุกด้านมีคุณภาพ ๒) แนวทางการพัฒนาคุณภาพของ โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต ๒ ๒.๑) ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ควรประชุมชี้แจงให้ความรู้โรงเรียนวิถีพุทธ ศึกษาเอกสารโครงการ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ศึกษาดูงาน อบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร ปลุกจิตสำนึก ให้ผู้บริหารมีคุณธรรมจริยธรรม พรหมวิหารธรรม มีเหตุผล ประกาศยกย่องชมเชยให้รางวัล ประกวดครูดีเป็นแบบอย่าง ผู้บริหาร ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ครู นักเรียน ให้มีส่วนร่วมวางแผนพัฒนาโรงเรียนวิถี พุทธให้มีเป้าหมายเดียวกันกับการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒.๒) ด้าน กระบวนการ พบว่า บ้าน วัด โรงเรียนต้องรู้ร่วมกันจึงจะพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้ จัดประชุมชี้แจงให้การอบรม ศึกษาดูงาน จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ จัดทำแผนบูรณาการวิถีพุทธเข้าไว้ในทุกกลุ่มสาระ วิชาครูต้องกำหนด เหตุการณ์ในชีวิตประจำวันมาเป็นกรณีตัวอย่าง มีการวางแผนกำหนดกิจกรรมเป็น ข้อตกลงร่วมกัน ติดตาม กำกับ รายงานผลอยู่ตลอด และควบคุมพฤติกรรมกาปฏิบัติงานกิจกรรม ต่างๆ ครูผู้รับผิดชอบต้องสอนครูพระกรณีไม่มา หรือจัดหาครูพระรูปอื่นมาสอนแทน ผู้บริหารต้อง วางแผนร่วมกันว่าจะไปวัดไหนวันไหนจัดทำเป็นปฏิทินให้ชัดเจน สรุปลงในแต่ละวัน มีปัญหาอะไร อย่างไร มีใบงาน และจัดประชุมชี้แจงสร้างความตระหนัก วางกฎ ระเบียบ จัด อบรมปลูกฝังนักเรียน สม่่าเสมอเป็นประจำให้รักโรงเรียนเหมือนบ้าน ๒.๓) ด้านผลผลิต พบว่า โรงเรียนต้องสร้าง จิตสำนึกรู้ คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม ไม่นิยมวัตถุจนเกินไป น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม และ เป็นหน้าที่โรงเรียนต้องจัดอบรมนักเรียนเป็นประจำ จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จัดทำโครงการธนาคาร ขยะและจัด คณะกรรมการดูแลพื้นที่จัดการเรียนการสอนที่เพิ่มประสบการณ์ให้เกิดความมีวินัยปลูกฝังสร้างความตระหนัก นักเรียนให้มีความเคารพต่อผู้มีพระคุณ จัดอบรมประชุมชี้แจง สร้างความ ตระหนักฝึกให้นักเรียนรู้จักพึ่งตนเอง

^{๑๓๗} เชิง อุปถัมภ์, “แนวทางการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา ตาก เขต 2”, สักทอง: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (The Jolden Tedk: HUanity and social Science), Vol.20, No.2, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.tci-thaijo.orQ2/tqQt/Qview/21503> [25 เมษายน 2560].

อบรมปฏิบัติธรรม พัฒนาด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาให้ สร้างสรรค์ประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่น ตามหลักศีลสมาธิ และปัญญา ให้รู้จักกฎแห่งกรรม จัดกิจกรรม การเรียนการสอนเน้นนักเรียนคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ให้นักเรียนได้รับรู้เรื่องผลของการทำบาป หรือประพฤติน่ากลัว และฝึกให้นักเรียนมีความอดทน อดกลั้น มีขันติและมีสติ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ใช้หลักเหตุผลและรู้จักให้อภัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิสุทธิพัฒนูปถัมภ์ในประเทศไทย มีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

๑) จากผลการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิสุทธิพัฒนูปถัมภ์ในประเทศไทย พบว่า ด้านการบริหารบุคคล ผู้บริหารและคณะครูต้องเข้าอบรมโครงการอาชีวศึกษาวิสุทธิพัฒนูปถัมภ์ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในการสอนในหลักสูตรตามวิสุทธิพัฒนูปถัมภ์ ดังนั้นควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรการอบรมสถานศึกษาวิสุทธิพัฒนูปถัมภ์ เพื่อให้การบริหารจัดการ และการเรียนการสอนในโรงเรียนวิสุทธิพัฒนูปถัมภ์เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) จากผลการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิสุทธิพัฒนูปถัมภ์ในประเทศไทย พบว่า ด้านพัฒนากิจกรรม มีโครงการคุณธรรมอย่างน้อย ๑๐ โครงการ ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้ในการนำหลักธรรมเข้ามาใช้ในชีวิตรประจำวัน ผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งทางภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

๓) การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิสุทธิพัฒนูปถัมภ์ในประเทศไทย เป็นการเรียนรู้จากวิทยาลัยต้นแบบที่ทำการเรียนการสอนในวิสุทธิพัฒนูปถัมภ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ควรนำบทเรียนเหล่านี้ไปเป็นต้นแบบของสถานศึกษาอื่น ๆ จะทำให้ผู้เรียนมีคุณธรรม และจริยธรรมในการดำเนินชีวิต นำธรรมะนำทางชีวิต และเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติอย่างมีคุณภาพ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ในระดับวิทยาลัยควรนำรูปแบบบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิสุทธิพัฒนูปถัมภ์ในประเทศไทย ไปดำเนินการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน

๒) ในระดับวิทยาลัยควรนำรูปแบบการกำกับดูแลบุคคลของวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิสุทธิพัฒนูปถัมภ์ในประเทศไทย ไปดำเนินการพัฒนาการบริหารบุคลากร

๓) ในระดับวิทยาลัยควรนำรูปแบบวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิสุทธิพัฒนูปถัมภ์ในประเทศไทยไปพัฒนาต่อยอดและสามารถนำไปใช้ได้กับวิทยาลัยอาชีวศึกษาอื่น ๆ ในประเทศได้

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อวิเคราะห์ผลด้านต่าง ๆ ในทางสถิติ

๒) ควรมีการศึกษาสถานศึกษาวิสุทธิพัฒนูปถัมภ์ในประเทศไทยในระดับอื่น ๆ เช่น ระดับอนุบาล ระดับประถม และระดับมัธยม เป็นต้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี – ไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

พระไตรปิฎกบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ.

กู๊ด คาร์เตอร์ (Good Carter), อ่างใน จินตนา สุขจรรย์, การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๕๔).

กานเย่ (Gagne), อ่างใน ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, คลื่นลูกที่ ๕ ประชาชนสังคม : สังคมไทยที่ไม่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร: ชัคเชสมีเดีย, ๒๕๔๑).

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธปรัชญาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

จินตนา สุขจรรย์, การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๕๔).

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey), อ่างใน วิชัย ตันศิริ, อุดมการณ์ทางการศึกษา : ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ.

เดวิด ออซูเบล (David Ausubel), อ่างใน พรณิ ช.เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน.

دونالدด์ คลาร์ก (Donald Clark), อ่างใน พรพิมล พรพิระชนม์, ดร., การจัดกระบวนการเรียนรู้, (สงขลา: เทมการพิมพ์สงขลา, ๒๕๕๐).

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, พื้นฐานปรัชญาการศึกษา : ภูมิปัญญาของตะวันออกและตะวันตก, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์), ๒๕๕๕.

ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

ธอร์นไดค์ (Thorndike) อ่างใน พรพิมล พรพิระชนม์, ดร. การจัดกระบวนการเรียนรู้.

แบนดูรา (Bandura) อ่างในพรณิ ช.เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ต้นอักษร, ๒๕๓๘).

ประเวศ วะสี, ระบบการศึกษา ที่แก้ความทุกข์ยากของคนทั้งแผ่นดิน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นครปฐม: พิสิกส์เซ็นเตอร์, ๒๕๕๔).

ประเวศ วะสี, ยุทธศาสตร์ทางปัญญาแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา ร่วมกับสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๗).

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การจัดและการบริหารอาชีวศึกษา, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๒.

แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔).

พรพิมล พรพีระชนม์, การจัดกระบวนการเรียนรู้, (สงขลา : เทมการพิมพ์สงขลา, ๒๕๕๐).

พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต), ขอบฟ้าแห่งความรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๐).

พุทธทาสภิกขุ, คู่มือการศึกษาพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๔).

พุทธทาสภิกขุ, อ้างใน ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, พื้นฐานปรัชญาการศึกษา : ภูมิปัญญาของตะวันออกและตะวันตก.

ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon), อ้างใน คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธปรัชญาการศึกษา.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต), ทิศทางการศึกษาไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๕, (กรุงเทพมหานคร: ผลิธรรม ๒๕๕๖).

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘).

พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต), ขอบฟ้าแห่งความรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๐).

พระราชวรมนี (ป.อ. ปยุตต์ ปยุตโต), ทางสายกลางของการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๐).

ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: วี.พรินท์, ๒๕๕๕).

ยูเนสโก (UNESCO), อ้างใน จินตนา สุขจันน์, การศึกษาและการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินต์ติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๖).

ยูเนสโก (UNESCO), อ้างใน พลฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์, การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : พื้นฐานการศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม.

รุสโซ (Rousseau), อ้างใน คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธปรัชญาการศึกษา.

รังสรรค์ บุขะยะมา, ผศ. การจัดการการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๐).

โรเจอร์ (Roger), อ้างใน ศิริบุรณ์ สายโกสม, รศ.ดร., จิตวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒).

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, ปฏิรูปการศึกษา แนวคิด และข้อเสนอแนะ, (กรุงเทพมหานคร: วชิระ, ๒๕๕๓).

วิชัย ตันศิริ, โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต : แนวคิดและบทวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

วิชัย ตันศิริ, อุดมการณ์ทางการศึกษา : ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สามลดา, ๒๕๕๐).

วิชัย ตันศิริ, อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

ศรีเรือน แก้วกังวาล,ดร., จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐).

ศิริบุรณ์ สายโกสุม,รศ.ดร. จิตวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗).

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๘๒ ก, ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑- ๒๕๘๐).

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน), ลักษณะพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

สาโรช บัวศรี, “ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์” ในการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อสันติภาพและการพัฒนา เล่ม ๑, รวบรวมโดย ชม ภูมิภาค, (กรุงเทพมหานคร: ศิลปะสนองการพิมพ์, ๒๕๓๑).

สาโรช บัวศรี, อ้างใน ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, พื้นฐานปรัชญาการศึกษา : ภูมิปัญญาของตะวันออกและตะวันตก.

สุนน อมรวิวัฒน์, หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔).

สนิท ศรีสำแดง, พระพุทธศาสนากับหลักการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: นิลนารการพิมพ์, ๒๕๓๔).

สกินเนอร์ (Skinner) อ้างใน ศิริบุรณ์ สายโกสุม,รศ.ดร., จิตวิทยาการศึกษา.

สิปปนนท์ เกตุทัต, การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ : เสริมสร้างสมรรถนะไทยในประชาคมโลกก้าวมันทันโลก, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

สุนทร โคตรบรรเทา, ปรัชญาการศึกษาสำหรับผู้บริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน, ๒๕๕๓).

สุนน อมรวิวัฒน์, สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓).

สุนน อมรวิวัฒน์, หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔).

สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ อ้างใน อาภรณ์ ใจเที่ยง, หลักการสอน ฉบับปรับปรุง, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๖).

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, การพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนยุคใหม่เพื่อการรองรับการปฏิรูปการศึกษาในศตวรรษที่สอง ด้วยการบูรณาการไอซีที ในการจัดการเรียนรู้ด้วยโครงการ, (กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๕๕).

องค์การสหประชาชาติ อ้างใน พงษ์สิทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์, การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : พื้นฐานการศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ไทยสัมพันธ์, ๒๕๕๕).

(๒) อินเทอร์เน็ต :

การปฏิรูปการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://reformvoice.com/๒๐๒๐/๑๒/๓๐/%E๐%B๘%๘๑%E๐%B๘%B๒%E๐%B๘%๙๔/> [วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๔].

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, **ชีวิตวิถีใหม่ (New Normal)**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.tosh.or.th/covid-๑๙/index.php/new-normal>, [วันที่ ๒๐ ส.ค. ๖๔]

โครงการสถานศึกษาวิถีพุทธ สำนักงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **โรงเรียนวิถีพุทธ พุทธธรรมประยุกต์เพื่อการศึกษา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.vitheeбудdha.com/main.php?url=about&id=๓๗>

โครงการสถานศึกษาวิถีพุทธ สำนักงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.vitheeбудdha.com/main.php?url=about&id=๓๘>

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, **ชีวิตวิถีใหม่และความฉลาดทางดิจิทัล**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://learningdq-dc.ku.ac.th/> [วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

วิจารณ์ พานิช, “การจัดการความรู้”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.thaiall.com/km/indexo.html , [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

วิชัย วงษ์ใหญ่, **สี่เสาหลักของการศึกษา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.curriculumandlearning.com/upload/สี่เสาหลักทางการศึกษา_๑๔๑๕๘๖๓๔๙๓.pdf

(๓) วิทยานิพนธ์ :

ชาตรี นามคุณ, “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนแกนนำโรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑”, (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒).

เฉลิมรัก สดใส, “การส่งเสริมการดำเนินงานจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร”, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔).

ณัฐวุฒิ อรุณพานิช, “การศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
กำแพงเพชร เขต ๑”, (คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๔๘).

เชวง อุปถัมภ์, “แนวทางการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
ตาก เขต ๒”, สักทอง: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (The Jolden Tedk: HUanity and
social Science), Vol.๒๐, No.๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.tci-thaijo.orQ๒/tqQt/Qview/๒๑๕๐๓> [๒๕ เมษายน ๒๕๖๐].

นงเยาว์ อุทุมพร, “ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทมมหานคร เขต ๓”, รายงานการวิจัย, (คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัย
ราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๐).

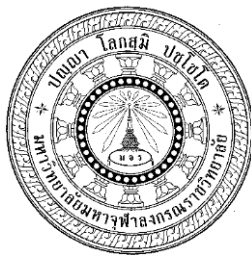
วรเทพ เวียงแก, “ทัศนคติของครูที่มีต่อการดำเนินงานตามโรงเรียนวิถีพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอนองเรือ สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต ๕”, วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม
- มิถุนายน ๒๕๕๗).

สวัสดิ์ เพชรบูรณ์, “การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสังเวช
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทมมหานครเขต ๑”. วารสาร มทร. อีสาน (RMUTI Journal).
Vol.๑ No.๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๑): ๓๐-๓๒.

๒. ภาษาอังกฤษ

-

ชุดที่ ๑แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

โครงการย่อยที่ ๑ การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย
ภายใต้แผนงานวิจัย กลไกการพัฒนาและสร้างเครือข่ายการยกระดับการจัดการศึกษา
อาชีวะวิถีพุทธที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่
ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับนี้เป็นเครื่องมือในการวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้จะส่งผลให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย
 - ๒) เพื่อศึกษากระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย
 - ๓) เพื่อสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย
- แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้
- ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ ชุดที่ ๑แบบสัมภาษณ์เชิงลึก
 - ตอนที่ ๒ แนวคำถามถึงโครงสร้างในการสัมภาษณ์เชิงลึก
 - ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ

การตอบครั้งนี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการศึกษาวิจัย จึงขอความกรุณาท่านให้ข้อมูลทุกข้อตามความคิดเห็นของท่านเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัย ทางผู้วิจัยขอขอบคุณในความร่วมมือที่ดีของท่าน โดยข้อมูลทั้งหมดจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะใช้ประโยชน์เฉพาะการศึกษาวิจัยนี้เท่านั้น

ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้
พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร. และ คณะ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม // ชุดที่ ๑แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย / ลงใน ☐ ตามความเป็นจริง

๑. เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ๒๕-๓๒ ปี ☐ ๓๓-๔๐ ปี ☐ ๔๑-๔๘ ปี ☐ ๔๙-๕๖ ปี ☐ มากกว่า ๕๖ ปี

๓. ระดับการศึกษา

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก

☐ อื่น ๆ (ระบุ)

๔. สถานภาพการทำงาน

☐ ข้าราชการ ☐ พนักงานประจำ

☐ พนักงานชั่วคราว ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

๕. ตำแหน่งทางวิชาการ (วิทยฐานะ)

☐ ครูช่วยสอน ☐ ครูชำนาญการ ☐ ครูเชี่ยวชาญ ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

๖. ระยะเวลาในการปฏิบัติงานสอนในสถานศึกษา

☐ ปีแรก ☐ ๒-๔ ปี ☐ ๕-๗ ปี ☐ ๘-๑๐ ปี ☐ มากกว่า ๑๐ ปี

๗. ภายในระยะ ๕ ปี ที่ผ่านมา ท่านได้ดำรงตำแหน่งใด

☐ ผู้อำนวยการสถานศึกษา

☐ รองผู้อำนวยการสถานศึกษา ฝ่าย (ระบุ).....

☐ หัวหน้ากลุ่มงาน ฝ่าย (ระบุ).....

๘. การพัฒนาตนเองในการเข้าฝึกอบรม จำนวน.....ครั้ง หลักสูตร.....

๙. ภูมิภาคที่ตั้งของสถานศึกษา

☐ ภาคเหนือ จังหวัด (ระบุ).....

☐ ภาคกลาง จังหวัด (ระบุ).....

☐ ภาคตะวันออก จังหวัด (ระบุ).....

☐ ภาคตะวันตก จังหวัด (ระบุ).....

☐ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัด (ระบุ).....

☐ ภาคใต้ จังหวัด (ระบุ).....

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามถึงโครงสร้างในการสัมภาษณ์เชิงลึก

๑. ท่านคิดว่าในรอบปีที่ผ่านมาวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทยมีการถอดบทเรียนอะไรบ้าง

๒. ท่านคิดว่ากระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย ในรอบปีที่ผ่านมาในประเทศไทย มีการการปฏิรูปการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต เป็นอย่างไร

๓. ท่านคิดว่าการสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศ ในรอบปีที่ผ่านมาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย มีการการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับการเรียนรู้ของพื้นที่อย่างไรบ้าง

๔. ท่านคิดว่าควรนำหลักพุทธธรรมใดบ้าง มาประยุกต์ใช้ในถอดบทเรียนการจัดการศึกษาวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศ

๕. ท่านคิดว่าการวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย” เชื่อมโยงต่อการพัฒนาวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบไปขับเคลื่อนเชิงนโยบายการจกการศึกษา
สายอาชีพ

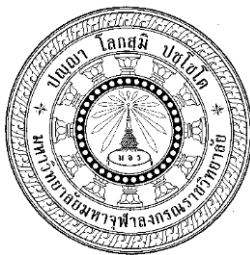
ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ

ลงชื่อ.....

(.....)

วันที่...../...../.....

ผู้ให้ข้อมูล

ชุดที่ ๒. แบบสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิ (Focus Group Discussion)

โครงการย่อยที่ ๑ การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย
ภายใต้แผนงานวิจัย กลไกการพัฒนาและสร้างเครือข่ายการยกระดับการจัดการศึกษา
อาชีวศึกษาวิถีพุทธที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่
ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

คำชี้แจง

แบบสนทนากลุ่มนี้เป็นเครื่องมือในการวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้จะส่งผลให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย
 - ๒) เพื่อศึกษากระบวนการการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย
 - ๓) เพื่อสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย
- แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้
- ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
 - ตอนที่ ๒ แนวคำถามถึงโครงสร้างในการสัมภาษณ์เชิงลึก
 - ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ

การถามครั้งนี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อผลการศึกษาวิจัย จึงขอความกรุณาท่านตอบแบบสอบถามทุกข้อตามความคิดเห็นของท่านเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัย ทางผู้วิจัยขอขอบคุณในความร่วมมือที่ดีของท่าน โดยข้อมูลจากแบบสอบถามดังกล่าวจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะใช้ประโยชน์เฉพาะการศึกษาวิจัยนี้เท่านั้น

ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้
พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร. และ คณะ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้สนทนากลุ่ม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย / ลงใน ☐ ตามความเป็นจริง

๑. เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ๒๕-๓๒ ปี ☐ ๓๓-๔๐ ปี ☐ ๔๑-๔๘ ปี ☐ ๔๙-๕๖ ปี ☐ มากกว่า ๕๖ ปี

๓. ระดับการศึกษา

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก

☐ อื่น ๆ (ระบุ)

๔. สถานภาพการทำงาน

☐ ข้าราชการ ☐ พนักงานประจำ

☐ พนักงานชั่วคราว ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

๕. ตำแหน่งทางวิชาการ (วิทยฐานะ)

☐ ครูช่วยสอน ☐ ครูชำนาญการ ☐ ครูเชี่ยวชาญ ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

๖. ระยะเวลาในการปฏิบัติงานสอนในสถานศึกษา

☐ ปีแรก ☐ ๒-๔ ปี ☐ ๕-๗ ปี ☐ ๘-๑๐ ปี ☐ มากกว่า ๑๐ ปี

๗. ภายในระยะ ๕ ปี ที่ผ่านมา ท่านได้ดำรงตำแหน่งใด

☐ ผู้อำนวยการสถานศึกษา

☐ รองผู้อำนวยการสถานศึกษา ฝ่าย (ระบุ).....

☐ หัวหน้ากลุ่มงาน ฝ่าย (ระบุ).....

๘. การพัฒนาตนเองในการเข้าฝึกอบรม จำนวน.....ครั้ง หลักสูตร.....

๙. ภูมิภาคที่ตั้งของสถานศึกษา

☐ ภาคเหนือ จังหวัด (ระบุ).....

☐ ภาคกลาง จังหวัด (ระบุ).....

☐ ภาคตะวันออก จังหวัด (ระบุ).....

- ☐ ภาคตะวันตก จังหวัด (ระบุ).....
- ☐ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัด (ระบุ).....
- ☐ ภาคใต้ จังหวัด (ระบุ).....

ตอนที่ ๒ แนวคำถามกึ่งโครงสร้างในการสนทนากลุ่ม

๑. ท่านคิดว่าในรอบปีที่ผ่านมาวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทยมีการถอดบทเรียนอะไรบ้าง เหตุผล/อธิบาย

๒. ท่านคิดว่ากระบวนการสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทยในรอบปีที่ผ่านมาในประเทศไทย มีการการปฏิรูปการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต เป็นอย่างไร เหตุผล / อธิบาย

๓. ท่านคิดว่าสร้างและพัฒนาวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศ ในรอบปีที่ผ่านมาวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย มีการการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับการเรียนรู้ของพื้นที่อย่างไรบ้าง เหตุผล / อธิบาย

๔. ท่านคิดว่าควรนำหลักพุทธธรรมใดบ้าง มาประยุกต์ใช้ในถอดบทเรียนการจัดการศึกษาวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทยอย่างไร เหตุผล / อธิบาย

๕. การวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบในประเทศไทย”
เชื่อมโยงต่อการพัฒนาวิทยาลัยอาชีวะวิถีพุทธต้นแบบไปขับเคลื่อนเชิงนโยบายการจกการศึกษาสายอาชีพ
เหตุผล / อธิบาย

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ

ลงชื่อ.....

(.....)

วันที่...../...../.....

ผู้ให้ข้อมูล